

Ірина Горобченко, Валентина Снегірєва,
Олександр Каєнко, Оксана Бушакова

Зарубіжна література

7 Клас

Ірина Горобченко, Валентина Снегірьова, Олександр Касенко,
Оксана Бушакова

«Зарубіжна література»
підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти

Видавничий дім «Освіта»

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.2024 № 124)

Підручник розроблено за модельною навчальною програмою
«Зарубіжна література. 7–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(авт. Снегірьова В. В., Бушакова О. В.,
Горобченко І. В., Каєнко О. В.)

Цифрові додатки до підручника за посиланням:
<http://inform1.yakistosviti.com.ua/zarubizhna-literatura1/7-klas>
<http://vse.ee/cgcn>

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика Михайла Вербицького

Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ДОРОГІ ЮНІ ДРУЗІ!

Ви тримаєте в руках підручник, який цілий рік буде вашим провідником у світі зарубіжної літератури.

Ми — авторський колектив підручника — ставили за мету не лише долучити вас до читання кращих творів світу, а й допомогти вам стати розумнішими, щирішими, милосерднішими. Ми хотіли, щоб ви вчилися жити у безмежному світі і не забували про те, що ви — українці й українки, сини й доньки гордого незламного народу. І якщо література допоможе вам у дорослішанні й розумінні життя — значить, наша праця була не марною.

Щоб вам було зручніше користуватися підручником, ми розбили навчальну інформацію в ньому на декілька рубрик:

Знайомтеся, автор/авторка!

— короткі відомості та цікаві факти про життя й особистість письменника / письменниці;

Ключі до тексту

— передмова до художнього твору;

Стаємо компетентними читачами й читачками

— опрацювання літературознавчих понять;

Український контекст

— дослідження зв'язків письменників з Україною;

Твір у мистецькому просторі

— інформація про вплив вивчених творів на інші види мистецтва;

Книжка в один клік

— твори для позакласного читання.

А для того, щоб ви краще зрозуміли й запам'ятали прочитане, ми розробили цілу систему запитань і завдань:

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ — запитання і завдання для роботи на уроці чи вдома;

ПІЗНАЄМО СЕБЕ — завдання для самопізнання і роботи над собою як особистістю, читачем/читачкою, громадянином/громадянкою;

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ — завдання для групової роботи;

ЧИТАЄМО ТВОРЧО — завдання на вдосконалення читацьких умінь і навичок;

ЖИВІ СТОРІНКИ — завдання, які допомагають «оживити» твір (інсценізація, публічний виступ тощо);

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ — сприйняття твору мовою оригіналу; зіставлення оригіналу з перекладом;

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ — завдання на створення нового продукту за прочитаним твором (ілюстрації, відеоролики, фанфіки, комікси тощо);

ДИСКУСІЯ — запитання, що виносяться на обговорення;

ОЦІНИ СЕБЕ — завдання для самоконтролю й самооцінювання.

Частину цих завдань ви обов'язково розглянете на уроці разом із учителем/вчителькою. Є серед них і завдання для самостійної роботи й самоперевірки. Ми приготували для вас сюрприз: за такі завдання ви зможете отримати віртуальні монети! Наша грошова система дуже проста: золоті соверени і срібні гайворони. Виглядають вони ось так, і один соверен коштує 12 гайворонів:

1 соверен

1 гайворон

Щоб отримати плату, треба виконати запропоновані завдання в зошитах і показати їх учителю / вчительці. Ви можете обміняти зароблені монети на додаткові оцінки або ж накопичувати їх на особистій кредитці до потрібного часу.

Авторський колектив підручника виконав місію і передає у ваші руки плід своїх творчих зусиль. Нехай служить вірно і безвідмовно! Цікавого нового шкільного року!

ЖАНРИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Як ми обираємо книгу для читання? Звичайно ж, користуємось порадами інших читачів і читачок або звертаємо увагу на назву, автора/авторку, оформлення обкладинки чи ілюстрації. Крім того, нас цікавлять й інші речі: вірші це чи проза, великий твір за обсягом чи малий, чого у ньому більше — вигадки

чи реальності... Таким чином, ми намагаємося визначити для себе **жанр твору**, навіть якщо саме поняття жанру нам ще невідоме.

Ніхто не буде сперечатися, що талановито написаний твір унікальний за своєю природою. Унікальність твору відчутна в його темі, засобах художньої виразності, авторському баченні проблеми і багатьох інших його характеристиках. Однак це не заважає творам мати спільні ознаки. Наприклад, чарівні казки захоплюють нас несподіваними поворотами сюжету та дивовижними перетвореннями, а від байки ми очікуємо смішної історії, яскравої алегорії, мудрого повчання. Саме наявність однакових чи схожих характеристик і дозволяє визначити жанр твору.

Літературний жанр (від франц. *genre* — рід, вид) — *це форма художнього твору, що склалася історично і характеризується певним обсягом, тематикою, особливостями оповіді.*

Розрізняють епічні розповідні жанри (*оповідання, новела, повість, роман*), ліричні (*вірш, пісня*), ліро-епічні (*поема, дума, балада*) та драматичні (*комедія, трагедія, драма*).

Автор обирає жанр майбутнього твору залежно від особливостей свого таланту, світобачення чи задуму. Маленьке оповідання навряд чи годиться для детального опису мандрівки на іншу планету; і немає сенсу писати роман, щоб оспівати красу літнього ранку. Є письменники, які прославились в одному жанрі (наприклад, Г. К. Андерсен — у жанрі казки, О. Генрі — у жанрі новели), а є однаково знамениті в багатьох жанрах, і не лише літературних, а й наукових. Так, Герберт Веллс написав близько 40 романів і кілька томів оповідань, а ще став автором десятків

політичних брошур, кіносценаріїв, дитячих повістей і навіть підручників з історії та біології.

Деякі жанри прийшли до нас із фольклору, інші придумані вже в часи писемної літератури. Тут чіткого поділу не існує: автори й авторки активно використовують фольклорні знахідки, літературні твори час від часу переходять у табір народних. Наприклад, на основі народних сюжетів писали свої чудові казки француз Шарль Перро («Попелюшка»), данець Ганс Крістіан Андерсен («Снігова королева»), англієць Льюїс Керролл («Аліса в Країні Див»). Для художників слова фольклор — невичерпне джерело народних уявлень про добро і зло, красу і потворність, чесність і лицемірство, любов і ненависть.

Жанрова система формувалась упродовж століть, але й сьогодні — зрідка! — з'являються нові жанри. Уявляєте, ви теж можете стати їх творцями!

Поняття жанру охоплює не лише твори художньої літератури: будь-який текст, як і будь-який мовленнєвий твір, належить до того чи іншого жанру. У цьому класі ви засвоїте такі жанри мовлення, як повідомлення на літературну тему, коментар до художнього твору, твір за метафорою. Ви навчитесь створювати різні жанри медіатекстів: пост у соціальній мережі, мультфільм, комікс, постер тощо.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Що таке жанр літературного твору?
2. Яким жанрам ви надаєте перевагу у своєму читанні?
3. Які фольклорні жанри ви знаєте?
4. Назвіть імена відомих вам казкарів світової літератури. Які їхні твори ви пам'ятаєте?
5. Чому письменники у своїй творчості часто звертаються до фольклорних творів?
6. Згрупуйте улюблені художні твори, вивчені на уроках зарубіжної та української літератури, за жанрами, розмістивши їх у таблиці:

ЖАНРИ ПРОЧИТАНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Жанр твору	Назва твору
міф	
казка	
оповідання	
новела	
повість	
роман	
ліричний вірш	

Стаємо компетентними читачами й читачками

Як упізнати той чи інший жанр художнього твору? Радимо працювати за таким **алгоритмом** (порядком дій для досягнення мети):

1. Визначити, у якій формі написано твір, — поетичній чи прозовій.
2. Зробити висновок про загальний обсяг твору — маленький, середній чи великий.
3. З'ясувати кількість зображених персонажів і подій.
4. Окреслити особливості змалювання героїв і подій у творі.
5. Порівняти результати власних спостережень з визначеннями художніх жанрів у «Літературознавчому словнику» підручника.

Визначення жанру можна записати й у вигляді рівнянь, наприклад:

Прозова форма + невеликий обсяг + 2-3 персонажі + 1-2 події = оповідання

Прозова форма + невеликий обсяг + захопливий сюжет + несподівана кінцівка = новела

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

Самостійно складіть рівняння для визначення жанру **літературної казки (ліричного вірша)** у вигляді плакатів.

ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

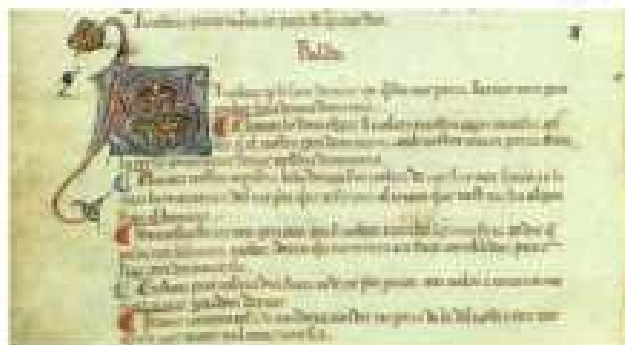
Балада (від прованського *balada* «танець», згодом «поема під час танцю») — один із найдавніших ліро-епічних жанрів. Вона з'явилася в середні віки в європейських країнах — Франції, Іспанії, Італії як танцювальна пісня. Знавці літератури вважають, що в баладах передавалися не роздуми щодо подій, а самі події та викликані ними почуття у безпосередній, нестримній формі. Уявіть такий собі середньовічний флешмоб: на міському майдані з'являються актори й уривчасто-схвильовано виголошують драматичний діалог. Люди з натовпу починають підтримувати їх, наспівуючи відповідний мотив, дехто підтанцьовує...

З часом балада поширилася в усній творчості скандинавських народів, німців, слов'ян і поступово втратила зв'язок із танцями.

Найбільший вплив на всю європейську літературу справила англо-шотландська народна балада. Вона вабила читачів трагічним звучанням, уривчастою розповіддю, таємничістю, похмурим колоритом. Основні її теми — кривава помста, нещасливе кохання, історичні події чи легенди (наприклад, про Робіна Гуда).

Ви будете здивовані, але в Англії XVI ст. слово «ballad» позначало сенсаційні віршовані новини, які поширювалися у вигляді друкованих листків на міських вулицях. Цей жанр називали **вулична балада (street ballad)** чи **борд (broadside)**. Тематика вуличної балади — різні дива, передбачення, катастрофи, кримінальні історії, описи страти злочинців. Така балада проіснувала майже до XX століття й була витіснена бульварною газетою, яка запозичила у неї тематику, крикливу манеру викладу і навіть деякі деталі оформлення (від балади йде використання готичного шрифту в назвах англійських газет).

Під впливом народної балади створювалися літературні (авторські) балади. До цього жанру в європейській літературі зверталися німці Ф. Шиллер, Й.В. Гете, англійці В. Скотт, Р. Стівенсон, поляк А. Міцкевич, українці П. Гулак-Артемівський, Л. Боровиковський, Т. Шевченко та ін.

Один з перших записів балади.
Рукописний пісенник XIV ст.
Франція

ТАЄМНИЦЯ ОДНІЄЇ ЗУСТРІЧІ

Йоганн Вольфганг фон Гете. «Вільшаний король»

Йоганн
Вольфганг фон
Гете

*Це най-най-найбільший із усіх поетів.
В. Стус*

Йоганн Вольфганг фон Гете — ім'я, що стало брендом¹, ознакою найвищої якості. Коли воно звучить, весь світ згадує одного з найвидатніших письменників світу, засновника нової німецької літератури, автора назви «світова література», яким по праву пишається Німеччина. З юних років і до глибокої старості Гете був великим трудівником і до того ж на різних теренах діяльності.

¹ Бренд — позитивна емоція, яку викликає компанія або певна відома особа.

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

До сфери його досліджень та наукових інтересів входили геологія, мінералогія, зоологія, ботаніка, анатомія, акустика, оптика; і в кожній науці Гете розвивав таку само новаторську діяльність, як у звичній йому сфері поезії. Його звернення до найрізноманітніших літературних жанрів і наукових дисциплін пов'язане із прагненням знайти відповідь на запитання: як має жити людина, щоб почуватися щасливою і не втратити себе?

Народна поезія — пісні, легенди, балади — була для Гете джерелом пізнання і натхнення, а її сюжети живили його уяву і творчість.

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 1749, Франкфурт-на-Майні (Німеччина)

Освіта: правничий факультет Лейпцизького та Страсбурзького університетів

Нагороди: орден «За заслуги» Баварської корони та орден Білого Сокола (Німеччина), Орден Леопольда (Австрія), Орден Почесного легіону (Франція)

Дата і місце смерті: 1832, Веймар (Німеччина)

Найвідоміші твори: роман «Страждання юного Вертера»; автобіографічна проза «З мого життя. Поезія і правда»; трагедія «Фауст».

- Юний Гете отримав ґрунтовну початкову і домашню освіту, знав 8 мов, умів фехтувати та їздити верхи.

- Поет вивчав і колекціонував мінерали, створив геологічну карту Німеччини. На честь Гете названо мінерал гетит.

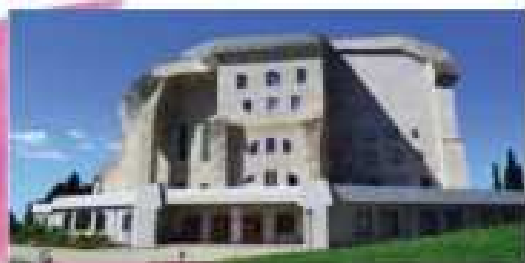
- Гете любив фіалки, їхнім насінням він засівав усі вулиці рідного Веймара. Поета можна вважати професійним ботаніком: він

збагатив науку вченням про морфологію рослин і написав кілька серйозних наукових праць на цю тему.

- У червні 1794 відбулася зустріч Гете і Шиллера¹, яка переросла у міцну дружбу й тривала 11 років.

Фіалка запашна

Гетеанум

¹ Фрідріх Шиллер (1759 — 1805) — німецький поет, історик і драматург, сучасник Гете.

• У місті Дорнах (Швейцарія) споруджено палац *Гетеанум*, у якому немає зовні і всередині жодного прямого кута. Це — символ Всесвіту, місце, де панує гармонія.

Український контекст

• Майбутній поет дізнався про Україну у віці 8 років, коли в будинку, де мешкала родина Гете, оселився французький генерал Григорій Орлик, син гетьмана Пилипа Орлика і хрещеник Івана Мазепи.

• У 1827 році Гете обрали почесним членом Ради Харківського університету.

• У тому ж році Гете вперше прозвучав українською: Петро Гулак-Артемовський створив переклад (точніше, переспів) балади «Рибка».

Ключі до тексту

Одного разу в Єні¹ Гете зустрів чоловіка, який проти ночі їхав верхи з хворою дитиною через ліс до лікаря. Здавалося б, що такого особливого в цій історії? Хіба що сам нічний ліс, сповнений магії, звуків, міфічних духів, найнебезпечніший серед яких — вільшаний король.

Хто він, король вільх? І чому Гете зробив його героєм своєї балади? У різних народів його називали по-різному: вільшаний король — у данців, пан — у греків, лісовик — в українців, а найчастіше — король ельфів.

Король ельфів непередбачуваний і лихий, особливо якщо порушити його спокій. За легендою, він мешкає у вологій місцевості, де ростуть вільхи — ельфійські дерева, що мають сік кольору крові. У давнину вважали, що у вільшаних гаях живуть душі померлих. А ще під вільхою, крім кропиви й малини, нічого не росте.

Духи лісу

¹ Єна — старовинне університетське місто Німеччини на річці Заале.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Які емоції виникли у вас у ході читання цієї історії? Спробуйте визначити їх; запишіть у зошиті і «виміряйте» їх температуру.

- 10 °C Відчуваєте легке занепокоєння, виникають думки, що може щось піти не так.

- 20 °C Відчуваєте напругу, не можете ні на чому зосередитися.

- 30 °C С Дуже хвилюєтеся й відчуваєте біду, тіло напружене, думки тільки про погане.

Прочитайте баладу Й.В. Гете «Вільшаний король» і прослідкуйте, як змінюватимуться почуття головних героїв.

ВІЛЬШАНИЙ КОРОЛЬ

Хто пізно так мчить у час нічний?
То їде батько, з ним син малий.
Чогось боїться і мерзне син —
Малого тулить і гріє він.

«Чому тремтиш ти, синку, щомить?!
— Король вільшаний он там стоїть!
Він у короні, хвостатий пан! —
«То, сину, сивий нічний туман!»

— «Любе дитя, до мене мерщій!
Будемо гратись в оселі моїй,
Квіти прекрасні знайду тобі я,
У злото матуся одягне моя».

— Мій тату, мій тату, яке страшне!
Як надить вільшаний король мене! —
«Годі, маля, заспокойся, маля!
То вітер колише в гаю гілля!»

— «Хлопчику любий, іди ж до нас!
Дочки мої у танку в цей час,
Дочки мої тебе вийдуть стрічать,
Вітати, співати, тебе колихать!»

— Мій тату, мій тату, туди подивись!
Он королівни вільшані зійшлись! —
«Не бійся, мій синку! Повір мені:
То верби сивіють удалині!»

— «Мені, хлопче, люба краса твоя!
З неволі чи з волі візьму тебе я!»
— Мій тату, мій тату, він нас догнав!
Ой, як болюче мене він обняв!

Батькові страшно, батько спішить,
В руках його хлопчик бідний кричить;
Насилу додому доїхав він,
В руках його мертвий лежав його син.

Переклад Максима Рильського

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Уявіть, як почувують себе у художньому просторі твору — нічному лісі — його персонажі? Для кого з них цей простір є «своїм» і для кого — «чужим»?
2. Поясніть внутрішній стан і емоції батька, сина і вільшаного короля. Доберіть слова, які, на вашу, думку, передають почуття та думки героїв балади. Скористайтесь словами для довідок: емоційна напруга, тривога, страх, врівноваженість, стурбованість, впевненість, улесливість, загроза.
3. Чому король спочатку припрошує хлопчика, а потім бере його силоміць? Поміркуйте, яким персонажем — позитивним чи негативним, — він є в цьому творі? Чому ви так думаєте?
4. Які деталі для опису вільшаного короля використав автор? Кого з відомих вам казкових чи міфічних персонажів він нагадує? Чим саме?
5. Стисло перекажіть баладу так, щоб у ній не було фантастичних подій. Чи можливо пояснити те, що відбулось, хворобою дитини?
6. Перекажіть твір із відтворенням ролі фантастичних персонажів у зображуваному. З якою метою автор звертається до змалювання невідомих темних сил?
7. З якими образами українського фольклору можна порівняти вільшаного короля та його доньок?
8. До якого висновку про можливості людини й сили природи спонукає нас автор?

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

9. Оберіть будь-яку зі строф балади мовою оригіналу, перекладіть її з допомогою сервісу Google (для учнів, що не володіють німецькою) та порівняйте з поетичними перекладами Пантелеймона Куліша і Максима Рильського. Зіставте назви, ритм, образи, лексику, засоби виразності. Зробіть висновки про відповідність/невідповідність поетичних перекладів й оригіналу твору.

Гете.
Вільшаний
цар

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

10. Прослухайте твір у виконанні вчителя (актора).
11. Прослідкуйте особливості виразного читання за поданою партитурою 1-2 строф.

Партитура виразного читання	Темп	Інтонація
Хто пізно так мчить у час нічний?// То їде <u>батько</u> ,/ з ним <u>син малий</u> .// <u>Чогось</u> боїться і мерзне син —// Малого <u>тулить</u> і <u>гріє</u> він.//	Середній	Розповідна
«Чому тремтиш ти,/ <u>синку</u> ,/ щомить?!// — <u>Король вільшаний</u> он там стоїть!// Він у короні,/ <u>хвостатий пан</u> ! —// «То,/ <u>сину</u> ,/ сивий нічний туман!»//	Середній Пришвидшений Середній	З хвилюванням З страхом Заспокійлива

12. Самостійно створіть партитуру 3-4 строф за поданим зразком. Подумайте над темпом та інтонацією, з якими ви будете читати кожную строфу балади.
13. Поясніть, чому автор написав баладу у формі діалогу.
14. Пригадайте, які почуття передають репліки батька, хлопчика та вільшаного короля.
15. Подумайте, як повинні звучати слова від автора.

ЖИВІ СТОРІНКИ

16. Які костюми були б доречними для виконавців ролей батька, сина, вільшаного короля та його доньок?
17. Об'єднайтеся в групи з 4 учасників, розподіліть ролі та прочитайте вірш в особах.
18. Визначте читців, які найкраще розкрили характери персонажів.

ДИСКУСІЯ

У баладі звучать діалоги сина і батька, вільшаного короля і хлопчика. Чому ці діалоги не перетворюються в полілог, де батько і король ельфів почули б один одного?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Виконайте завдання, яке вам більше подобається:

Дошка вибору			
Знайдіть в інтернеті і перегляньте ілюстрації до балади. Створіть власну ілюстрацію «Пейзаж нічного лісу» або «Портрет вільшаного короля»		Відскануйте QR-код, перегляньте відео «Krol Olch». Зіставте кліп зі змістом балади. Що вам сподобалося у ньому, а що б ви змінили? Створіть постер балади, використавши кадри з відео	Виберіть епізод балади і зніміть за ним відео для TikTok

Стаємо компетентними читачами й читачками

- Визначте основні риси твору Й.В. Гете «Вільшаний король», подавши їх у формі рівняння:
 - форма — віршована, прозова;
 - жанр — епічний, ліричний, ліро-епічний, драматичний;
 - обсяг — невеликий, середній, великий;
 - сюжет — легендарний, історичний, фантастичний;
 - фінал — очікуваний, несподіваний.
- Запишіть визначення балади, порівняйте його з поданим у словнику підручника; внесіть необхідні правки.

Твір у мистецькому просторі

Балада «Вільшаний король» надихнула багатьох музикантів на створення музичних версій, як у класичних (романси Франца Шуберта і Карла Леве), так і в поп-жанрах. Зокрема, її сюжет використали рок-гурти «Rammstein» (композиція «Dalai Lama»), «Emerald» (композиція «Der Erlkönig»), «Oberschiesien» (пісня «Krol Olch») та багато інших.

Ілюстрації до твору та картини за його мотивами створили художники Моріц фон Швінд, Альберт Стернер, Юліус фон Клевер та ін.

Графічний дизайнер та ілюстратор Георг Вайденбах у 2020 році зняв мультфільм за цією баладою.

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Автор твору «Вільшаний король» — ... (0,5 бала), письменник із... (0,5 бала). Жанр цієї поезії —... (0,5 бала), яка основана на... (1 бал). Персонажами твору є... (1 бал). Вірш побудовано у формі... (0,5 бала). Автор розповідає про те, як... (3 бали). Силу природи втілено в образі... (1 бал). Автор доводить, що людина... (1 бал).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал)

3. Висловіть своє ставлення до персонажів твору (2 бали)

Ви закінчили вивчати тему. Наскільки ви були успішними? Оберіть відповідний стікер. Напишіть свої враження від уроків учителю у формі SMS, побажання або листа.

ЗАГАДКА ОЗЕРА СВІТЕЗЬ

Адам Бернард Міцкевич. «Світязь»

*Говорити про Міцкевича — це говорити про справедливість,
за яку він боровся, про обов'язок, героєм якого він був,
про свободу, апостолом якої він став.*

Віктор Гюго

Адам Бернард
Міцкевич

Адам Міцкевич — видатний польський поет, письменник, національний герой Польщі. Батьківщина поета за його життя була частиною Російської імперії. У студентські роки (1817 р.) Адам вступив до підпільної організації *філо-матів* — друзів науки. Кожен філомат мав вивчати рідну культуру, записувати народні пісні, легенди, збирати обряди і звичаї. У 1820 р. Міцкевич доєднався до *філаретів* — друзів доброчинності; члени цієї організації поширюва-

ли освіту серед народу, жили і працювали для добра і розквіту Батьківщини, боролися за соціальне і національне визволення.

За свої погляди поет був заарештований у 1823 р., зрештою відпущений, але через переслідування в 1829 р. змушений був покинути Батьківщину, куди так і не зміг повернутися. У його пам'яті назавжди збереглися сюжети фольклорної поезії, почутої на рідних теренах. Саме на їх основі Міцкевич створив відомі всьому світові романтичні балади.

Знайтеся, автор!

Ім'я: Адам Бернард Міцкевич

Дата і місце народження: 1798, Заосся біля Новогрудка (нині Білорусь)

Освіта: словесний факультет Віленського університету (Литва)

Дата і місце смерті: 1832, Стамбул (Туреччина)

Найвідоміші твори: поеми «Пан Тадеуш», «Гражина», «Конрад Валленрод»; збірка «Кримські сонети».

- Адама Міцкевича називають польським поетом, оскільки писав він польською і сам себе визнавав поляком, проте за місцем народження дехто вважає його литовцем і навіть білорусом. На території Польщі Міцкевич ніколи постійно не проживав.

- Поет, окрім польської, знав ще 4 мови.

- Найвідомішим твором Міцкевича є «Пан Тадеуш» (1834) — один з найбільш значущих творів польської літератури, який описує життя в Польщі на початку XIX століття. Для кожного поляка ця книга має таке ж значення, як «Кобзар» для українця.

- Помер поет у Туреччині, куди поїхав створювати Польський легіон для боротьби з російським імператором.

Український контекст

- У 1824 році Адам Міцкевич перебував в Україні, відвідав Чернігів, Київ, Єлисаветград (нині Кропивницький), Одесу, Крим.

- Поезії Адама Міцкевича відомі в Україні з 20-х років XIX століття. Його творчістю захоплювався Тарас Шевченко.

Пам'ятник А. Міцкевичу у Львові,
скульптор А. Попель, 1904

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

Пам'ятники видатному польському поетові встановлено у Львові, Івано-Франківську, Одесі та інших містах. Колону Адама Міцкевича в центрі Львова вважають одним із найкрасивіших монументів митцеві.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Кожна людина має свободу вибору: яким шляхом іти, які книжки читати і брати з собою в доросле життя. Погляньте на себе збоку, подумайте, що в собі вам подобається, а що ви хотіли б змінити? Запишіть це під стрілкою «Я-сьогодні».

Уявіть себе випускником школи. Якою людиною ви мрієте стати? Що для цього потрібно зробити? Запишіть свої роздуми під стрілкою «Я-завтра».

Збережіть свою карту бажань на майбутнє. І починайте працювати над їх здійсненням!

Якось під час прогулянки парком на березі озера Світезь Адам Міцкевич почув від місцевої панянки Марилі Верещак легенду про місто, яке пішло під воду. Сталося це за часів першого великого князя литовського Міндовга, в 1258 році, коли татарський намісник Бурундай спільно з галицьким військом здійснили один із найкривавіших набігів на Литву. Світезем правив князь Туган. Міндовг викликав побратима на допомогу в обороні Новогрудка, тодішньої столиці. Туган, підкоряючись обов'язку, залишив місто на жінок, дідів і дітей.

Новогрудок вороги не взяли — Міндовгу допомогли союзні князі із сильними дружинами. Але дрібніші міста, як Світезь, залишилися без захисту. На мешканців чекала страшна доля бранців. Тому князівна вийшла на головний майдан і в розпачі молила Бога про допомогу. Коди ворожі вершники увірвалися в місто, воно почало просідати; з-під землі піднялися величезні хвилі. За кілька хвилин замість міста з'явилося кругле озеро, вкрите білим лататтям.

Утім, ми не вимагаємо від вас повірити давній легенді. Натомість пропонуємо невеличку добірку фактів, щоб перевірити інтуїцію:

- Чи вірите ви, що природне озеро може мати майже ідеальну круглу форму?
- Чи вірите ви, що озеро має незмінний рівень води, хоча в нього не впадає жодна річка?
- Чи вірите ви, що в північному озері може зустрітися рослина, яку раніше зустрічали лише у теплих озерах тропічного острова Ява?

Відповіді на ці та інші запитання можна знайти в баладі «Світязь».

СВІТЯЗЬ

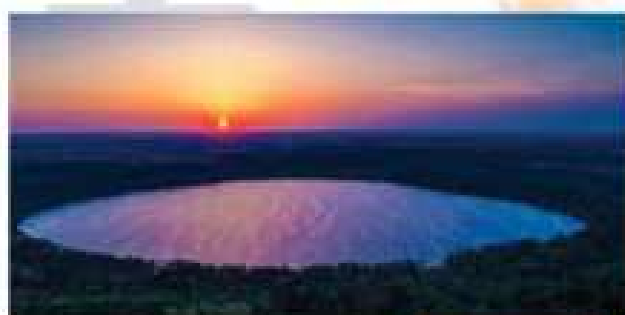

Український контекст

Озеро Світезь з'явилося приблизно 12 000 років тому в результаті провалу: вода розмила м'які породи, виникла порожнина (карст), ґрунт просів і утворилася майже ідеально кругла «чаша».

Озеро має завжди однаковий рівень води, насиченої киснем, рідкісну флору (окремі види зустрічаються лише у кількох місцях планети). Світезю Міцкевич присвятив не лише прочитану вами баладу, а й балади «Світезянка» і «Рибка».

Світезь, оспіваний Адамом Міцкевичем і перекладений Марією Пригарою як *Світязь*, має українського «двійника» — озеро *Світязь*, що на Волині, належить до групи Шацьких озер. Український Світязь — найглибше озеро нашої країни, одне із семи її природних чудес.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Що найбільше схвилювало вас під час читання балади «Світязь»?
2. Прокоментуйте художні образи, які вже з перших рядків поезії створюють атмосферу таємничості.
3. Поясніть за текстом балади, чому до красивої водойми «лиш сміливець нечуваний може їхать... опівночі».
4. У XVI столітті князь Микола Кизгайло вирішив розгадати таємницю Світезя, для чого намагався осушити озеро, випускав у воду мічених кільцями щук, яких потім ловили в інших водоймах. Як ці реальні події переосмислено у творі А. Міцкевича?

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

5. Народні повір'я Новогрудчини змальовують особливий вид русалок, яких називають *світезянками*. Це білолиці дівчата з довгими розпущеними косами. Яка портретна деталь вирізняє доньку князя Тугана? Інтерпретуйте¹ її значення.

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

6. Підготуйте виразне читання розповіді князівни. Для цього урахуйте емоційно-оцінне висвітлення автором персонажів і подій, а також *пафос балади* — її піднесений, урочистий тон. Спробуйте передати цей пафос під час читання.

ДИСКУСІЯ

7. Який вибір постав перед мешканцями Світезя? Чому для доньки Тугана обидва варіанти були неприйнятними?
8. Прокоментуйте, як збувся віщий сон князівни і «врятувався народ безборонний». Яку пам'ять про нескорений народ створила природа?
9. Заповніть прогалини в сюжетному ланцюжку, дібравши цитати з балади «Світезь»:

«В пущі дрімучій розкинулись води...» ... «Ловлю за пановим гаслом почато...» ... «Бог вам сьогодні моїми устами давнє повіда минуле.» ... «Місто колись було, сповнене блиску...» ... «Світезь не має ні мурів, ні шанців...» ... «Вбиймо себе, бо загибель вже близько. Смерть від ганьби урятує!» ... «Так врятувався народ безборонний...» ... «Води розгойдані сходяться знову, дівчини й сліду немає».

10. Обґрунтуйте, що баладу «Світезь» побудовано як «розповідь в розповіді».

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

11. Оригінал поезії створено польською, яка, як і українська, належить до слов'янських мов, але використовує латинський алфавіт. Проявіть мовну здогадку та спробуйте зрозуміти фрагмент балади мовою оригіналу:

Świteż tam jasne rozprzestrzenia łona,
W wielkiego kształcie obwodu,
Gęstą po bokach puszczą oczernioną,
A gładka jak szyba lodu.

¹ Інтерпретувати — роз'яснювати, розтлумачити, розкрити зміст тексту, деталі, вислову тощо.

Стаємо компетентними читачами й читачками

ОБРАЗ-СИМВОЛ

У баладі «Світязь» А. Міцкевич використав традиційні для слов'ян *символи* — художні образи, які позначають певні ідеї або уявлення про стихії, людське життя, цінності. Образи-символи є багатозначними.

Так, *вода* у слов'янських міфах — це символ чистоти й сили. У баладі «Світязь» з водою (озером) пов'язана тема смерті та відродження народу, його духовної сили.

Синій (блакитний) *колір* — колір неба і води — в культурі християн асоціюється з вічною божественною силою. Він означає також добру славу, вірність.

Білий колір — символ світла, сонця, життя, святості. Водночас білий колір має протилежне значення: це знак смерті, порожнечі, мовчання.

Поет використовував різні значення білого кольору у баладі «Світязь».

Білі квіти (*латаття*, або *купави*), на які перетворилися дівчата та жінки Світязя, уособлюють духовну чистоту та невинність. Однак тим, хто загрожує всьому «білому» (тобто чистому, вільному, добродію), ці квіти несуть смерть.

Латаття біле

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

12. У перекладі балади А. Міцкевича білі купави названі «цар-зіллям». Поміркуйте, чому більш доречною була б назва «чар-зілля», як це звучить в оригіналі твору?

Твір у мистецькому просторі

- Сучасні польські виконавці Губерт Піргіс, Матеуш Вількон, Оля Каня і Сіста Фло записали реп-композицію «Switez» як данину пам'яті А. Міцкевича.

- За мотивами балади режисер Каміль Полак створив мультфільм «Втрачене місто Світязь» (2011) — короткометражний

Кадр з анімаційного фільму «Втрачене озеро Світязь»

блокбастер¹, що демонструє можливості у створенні просунутої 3D графіки.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

13. Відскануйте qr-код і перегляньте тизер мультфільму «Втрачене місто Світязь» (режисер К. Полак). Чи вдалося режисерові зацікавити і спонукати вас переглянути мультфільм? Які ключові епізоди балади було використано? Чому саме ці події відібрав режисер?
14. Створіть постер балади «Світязь», використавши кадри з мультфільму.

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

15. Об'єднайтесь у групи. Уявіть себе знімальною групою мультфільму за мотивами балади. Доберіть сцени, які ви будете знімати, створивши кадроплан (серію послідовних замальовок, які ілюструють розвиток сюжету). На малюнках має бути подано тільки основні сцени твору.

Алгоритм створення кадроплану

- Виділіть основні сцени в тексті.
- Визначте, які епізоди потрібно намалювати.
- Поділіть аркуш на кілька частин (якщо всі кадри будуть на одному аркуші).
 - Зробіть кадр-ілюстрацію до кожної сцени.
 - Прокоментуйте свій кадроплан (що зображено на кожному кадрі, якими кольорами і чому; выпишіть із тексту цитати, пов'язані з ілюстраціями).

¹ Блокбастер (бойовик) — жанр високобюджетних вистав і кінофільмів для масового глядача.

16. Об'єднайтеся в групи. Створіть інформативне слайд-шоу «Міфологічна Україна і сучасність», подумайте цікавий захист свого проекту.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Автор твору «Світязь» —... (0,5 бала), представник...(0,5 бала) національної літератури. Жанр цієї поезії —... (0,5 бала), в основі якої... (1 бал.) Персонажами твору є... (1 бал). Вірш побудовано у формі... (0,5 бала). Поет розповідає про те, як... (4 бали). Твір ушлявлює світезян за...(1 бал).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал)

3. Уявіть, що ви побачили світезянку. Задайте доньці князя Тугана питання про те, що вас найбільше цікавить в історії Світязя (2 бали)

Намалюйте в зошиті шкалу за зразком. Як ви вважаєте, наскільки успішно засвоїли тему? Поставте над шкалою смайлик (учитель поставить свою позначку під шкалою) напроти заслуженого балу. Тепер наберіться терпіння і дочекайтеся підтвердження від учителя.

СЕКРЕТ ВЕРЕСОВОГО НАПОЮ

Роберт Льюїс Стівенсон. «Вересовий трунок»

Чи варто взагалі описувати негероїчні життя?

Р.Л. Стівенсон

Роберт Льюїс
Стівенсон

Роберт Стівенсон — британський письменник і поет, шотланець за походженням, автор пригодницьких романів та повістей, віршів для дітей. Його особистість та творчість овіяні духом романтики¹. Шотландський родовід, що сягає корінням в глиб національної історії; мандрівне життя під різними широтами; любов до моря як сімейна традиція; стійкість і мужність перед лицем смертельної небезпеки; сповнені пригод книги запалюють романтичну уяву читачів і читачок різного віку і різних країн.

¹ Романтика — незвичайність, казковість чого-небудь, що викликає до себе емоційне, піднесене ставлення з боку людини; героїка.

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

Народні перекази та легенди письменник пам'ятав із дитинства, часто знаходив їм документальне підтвердження і використовував їх сюжети у власних творах. Та найбільш за все приваблюють його незвичайні, винахідливі, сміливі герої.

Знайтеся, автор!

Дата і місце народження: 1850, Единбург (Шотландія, Велика Британія)

Освіта: інженерний, потім юридичний факультет Единбурзького університету

Хобі: подорожі; гра на фортепіано й флейті, створення власної музики (автор 123 мелодій і пісень); колекція захисних бойових поясів

Дата і місце смерті: 1894, острів Уполу (Самоа)

Найвідоміші твори: романи «Острів скарбів», «Чорна стріла», «Дивна історія доктора Джекіла і містера Гайда»; вірші

- Складати історії Стівенсон почав з дитинства. У шість років, не вміючи писати, він продиктував матері і няні перший власний твір — «Історію Мойсея».

- Юнаком автор багато подорожував, займався спортивною греблею, хоча з дитинства страждав на важку форму туберкульозу. Можливо, саме він винайшов спальний мішок.

- Останні роки життя письменника минули в Самоа, острівній державі в південно-західній частині Тихого океану. Самоанці називали його «Тузитала», що означає «оповідач».

- Більшість героїв знаменитих романів Стівенсона — юнаки чи ваші ровесники. З допомогою захопливого сюжету автор створює для них надзвичайні обставини, що вимагають напруження всіх сил, енергійних, самостійних рішень, стійкості і мужності.

Український контекст

- Твори Р. Л. Стівенсона в перекладах українською друкуються з 20-х років ХХ століття і мають неабиякий попит у читачів.

- За мотивами одного з найвідоміших романів письменника у 1988 році на кіностудії «Київнаукфільм» режисером Д. Черкаським створено анімаційний двосерійний телефільм «Острів скарбів».

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Спробуйте створити рецепт стійкості і мужності, такий потрібний у часи випробувань. Що може стати таємним інгредієнтом, тим, що треба берегти навіть ціною власного життя?

Ключі до тексту

Шотландія — одне з найкрасивіших місць Британії, країна невисоких гір і мальовничих пагорбів, казкових замків і романтичних руїн. Але родзинка Шотландії — самотність віддалених вересових пустищ, сповнених неповторного аромату троянд і жимолості (саме так пахне верес). Місцеві мешканці розповідають, що Бог дарував вересу неповторний запах за його згоду селитися на безлюдних скелях.

Верещаки Шотландії. Гіггер Тор.
Фото Тіма Джонса

Тут, у графстві Галловей, Роберт Стівенсон почув легенду про пиктів — таємничий прадавній народ, який мешкав на півночі сучасної Шотландії. Назву пиктам дали римляни (від латинського слова *picti* — «розфарбовані»), бо чоловіки й жінки цього народу наносили малюнки на тіла соком різних рослин. Саме від цього звичаю народилося відоме вам слово «пиктограма».

Пикти були сміливими воїнами й захищали свою батьківщину від нападників упродовж століть, однак у IX ст. вікінги перемогли їх. Довершив завоювання земель пиктів шотландський король, який, за легендою, знищив останніх із них, домагаючись секрету виготовлення чудодійного напою — елю. У складі елю була суміш багатьох рослин, але головною з них був верес.

Секрет виготовлення давнього напою вважали втраченим, однак у 1986 році було знайдено старовинний родинний рецепт, за яким, витративши 6 років на експерименти, власники «Williams Bros Brewing

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

Сотрапу» нині виготовляють напій з вересу та мирту. А легенда про останніх майстрів пережила століття і залишилася у пам'яті і завоювників, і завойованих. Чому? Спробуємо це з'ясувати.

ВЕРЕСОВИЙ ТРУНОК

Із вересового квіту
Пикти варили давно
Трунок, за мед солодший,
Міцніший, аніж вино.
Варили і випивали
Той чарівний напій
І в темрявих підземеллях
Долі раділи своїй.

Та ось володар шотландський —
Жахались його вороги! —
Пішов на пиктів оружно,
Щоб знищить їх до ноги.
Він гнав їх, неначе ланей,
По вересових горбах,
Мчав по тілах спогорда.
Сіяв і смерть, і жах.

І знову настало літо,
Верес ізнов червонів,
Та трунок медовий варити
Вже більше ніхто не вмів.
В могилках, немов дитячих,
На кожній червоній горі,
Лежали під квітом червоним
Поснулі навек броварі.

Їхав король шотландський
По вересовій землі;
Дзинчали завзято бджоли,
Курликали журавлі.
Та був можновладець похмурий,
Думу він думав свою:
«Владар вересового краю —
Чом з вересу трунку не п'ю?»

Верес займає почесне місце у культурі шотландців. Його зображали на гербах, ним прикрашали житла, вкладали в букет нареченої.

Верес, напої та мед з його квітів мають лікувальні властивості.

Квітне верес у серпні — жовті. Оскільки рослина цвіте восени, в Україні на її честь назвали місяць вересень.

Придорожній «змійний» камінь з символами пиктів. Аберлемно. Шотландія

Раптом васал королівський
Натрапив на дивний схов:
В розколині між камінням
Двох броварів знайшов.
Витягли бідних пиктів
Миттю на білий світ —
Батька старого і сина,
Хлопця отрочих літ.

Дивився король на бранців,
Сидячи у сідлі;
Мовчки дивились на нього
Ті броварі малі.
Король наказав їх поставити
На кручі й мовив: — Старий,
Ти сина й себе порятуєш,
Лиш тайну трунку відкрий.

Глянули вниз і вгору
Батько старий і син:
Довкола — червоний верес,
Під ними — клекіт пучин.
І пикта голос тоненький
Почув шотландський король:
— Два слова лише, володарю,
Тобі сказати дозволь!

Старість життя цінує.
Щоб жити, я все зроблю
І тайну трунку відкрию, —
Так він сказав королю.
Немов горобчик цвірінькав,
Мова лилася дзвінка:
— Відкрив би тобі таємницю,
Боюся лише синка.

Смерть його не лякає,
Життя не цінує він.
Не смію я честь продавати,
Як в очі дивиться син.
Зв'яжіть його міцно, владарю,
І киньте в кипучі нурти,
І я таємницю відкрию,
Що клявся повік берегти.

І хлопця скрутили міцно,
І дужий вояк розгойдав
Мале, мов дитяче, тіло,
І в буруни послав.
Крик бідолахи останній
Поглинули хвилі злі.
А батько стояв на кручі —
Останній пикт на землі.

Ілюстрація до балади.
Художник Євген Вінницький. 2014

Трунок — напій, відвар трав

Бровар — пивовар

Васал (тут) — знатний лицар на службі у короля

Отрок — хлопчик-підліток

Бранець — полонений

Нурт — вир, водоверть

— Владарю, казав я правду:
Від сина чекав біди.
Не вірив у мужність хлопця,
Який ще не мав бороди.
Мене ж не злякає тортура.
Смерть мені не страшна,
І вересового трунку
Зі мною помре таїна!

Переклад Євгена Крижевича

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Які епізоди балади «Вересовий трунок» вас найбільше вразили? Сформулюйте запитання за ними для обговорення в класі.
2. Перечитайте початок твору, де йдеться про те, як було знищено пиктів. До якого висновку про війни підводить нас автор?
3. Які почуття викликає у вас шотландський володар і його думки, коли він оглядає завойовану землю броварів?
4. Під час допиту двох медоварів пикти стоять на землі, а король сидить перед ними на коні. На що хотів натякнути автор таким розміщенням персонажів?
5. Сформулюйте життєвий вибір, що постав перед малими броварями.
6. Поділіться враженнями: чи повірили ви, що старий вирішив врятуватися ціною життя сина і зради свого народу? Чому?
7. Спробуйте назвати справжню причину, яка спонукала батька-пикта принести в жертву власного сина.
8. У оригіналі твору таємничий напій позначено як «Ale» (ель, вересове пиво). Українець Євген Крижевич використав для свого перекладу слово «трунок», яке має побічне значення «отрута». Чи вважаєте ви такий переклад вдалим? Хто, на вашу думку, відчув на собі дію цієї отрути?

ДИСКУСІЯ

9. Чи вартий секрет давнього напою життя останніх медоварів?

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

10. Об'єднавшись у групи, проаналізуйте діалог короля і старого пикта. Як у ньому розкривається людська сутність персонажів? Підготуйте виразне читання монологу старого пикта.

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

11. Скориставшись словничком, здійсніть дослівний переклад уривка балади «Вересовий трунок». Зверніть увагу на поетичність змалювання вересу в оригіналі твору. Порівняйте дослівний переклад з варіантами художнього, визначте найточніший з них.

Уривок твору мовою оригіналу	Словничок
From the bonny bells of heather They brewed a drink long-syne, Was sweeter far than honey, Was stronger far than wine.	Bonny — красивий; синонім до beautiful, nice, goodly Heather — верес Syne — по тому, колись; синонім до some time ago Stronger — сильніший
Поетичний переклад Є. Крижевича Із вересового квіту Пикти варили давно Трунок, за мед солодший, Міцніший, аніж вино.	Поетичний переклад О. Самари З червоних дзвіночків вересу Варили колись давно Трунок солодший від меду, Трунок міцний, як вино.

Твір у мистецькому просторі

12. Відскануйте qr-код. Перегляньте мультфільм «Вересовий мед», створений Київською кіностудією НПФ (Режисер І. Гурвич). Висловіть свої враження про нього: що сподобалось? Що здалося дивним?
13. Прослідкуйте за використанням кольорів та їх зміною: коли з'являється червоний? Що він символізує?
14. Зверніть увагу, що режисерка обрала інший варіант перекладу балади. Чи сподобався він вам? Чим саме?
15. Якби вам довелося малювати постер до мультфільму, який саме епізод і чому ви б використали?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Пограйте з однокласником/однокласницею в гру «Хрестики-нулики». Розпочніть з клітинки під номером 5, а потім оберіть дві наступні так, щоб якнайшвидше закінчити гру. Обрані клітинки містять завдання, які треба виконати за допомогою цифрового інструмента на ваш вибір.

Створіть постер до мультфільму.

Створіть відеобуктрейлер. Розкажіть коротку історію про конфлікт і героїв, не вдаючись до подробиць.

Намалюйте або створіть обкладинку книжки за баладою Р.Л. Стівенсона «Вересовий трунок».

Створіть комікс, переказуючи історію своїми словами.

Створіть колекційні картки з 3 символами. Не забудьте додати ім'я, зображення та 5 характеристик кожного.

Якби ви створювали фільм за мотивами балади, який саундтрек він би мав? Створіть список відтворень YouTube із 5 пісень, які стануть саундтреком. Поясніть кожен свій вибір і його місце в історії.

Створіть хмару слів до балади.

Створіть кадроплан до тексту балади.

Український контекст

У 2020 році український фолк-гурт «GARDARIKA» записав композицію «Ale Grug» («Вересовий трунок» валлійською мовою). Музиканти використали не лише сучасні, а й традиційні народні інструменти: боран, кельтську арфу, флейту вістл.

Сучасна українська письменниця Надія Гуменюк написала роман «Вересові меди», у сюжеті якого використано твір Стівенсона.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Автор твору «Вересовий трунок» — ... (0,5 бала), письменник із... (0,5 бала). Жанр поезії — ... (0,5 бала), що основана на... (1 бал). Персонажами твору є... (1 бал). Твір містить розповідь від автора та... (0,5 бала). У поезії говориться про те, як... (4 бали). Вересовий трунок виступає символом... (1 бал).

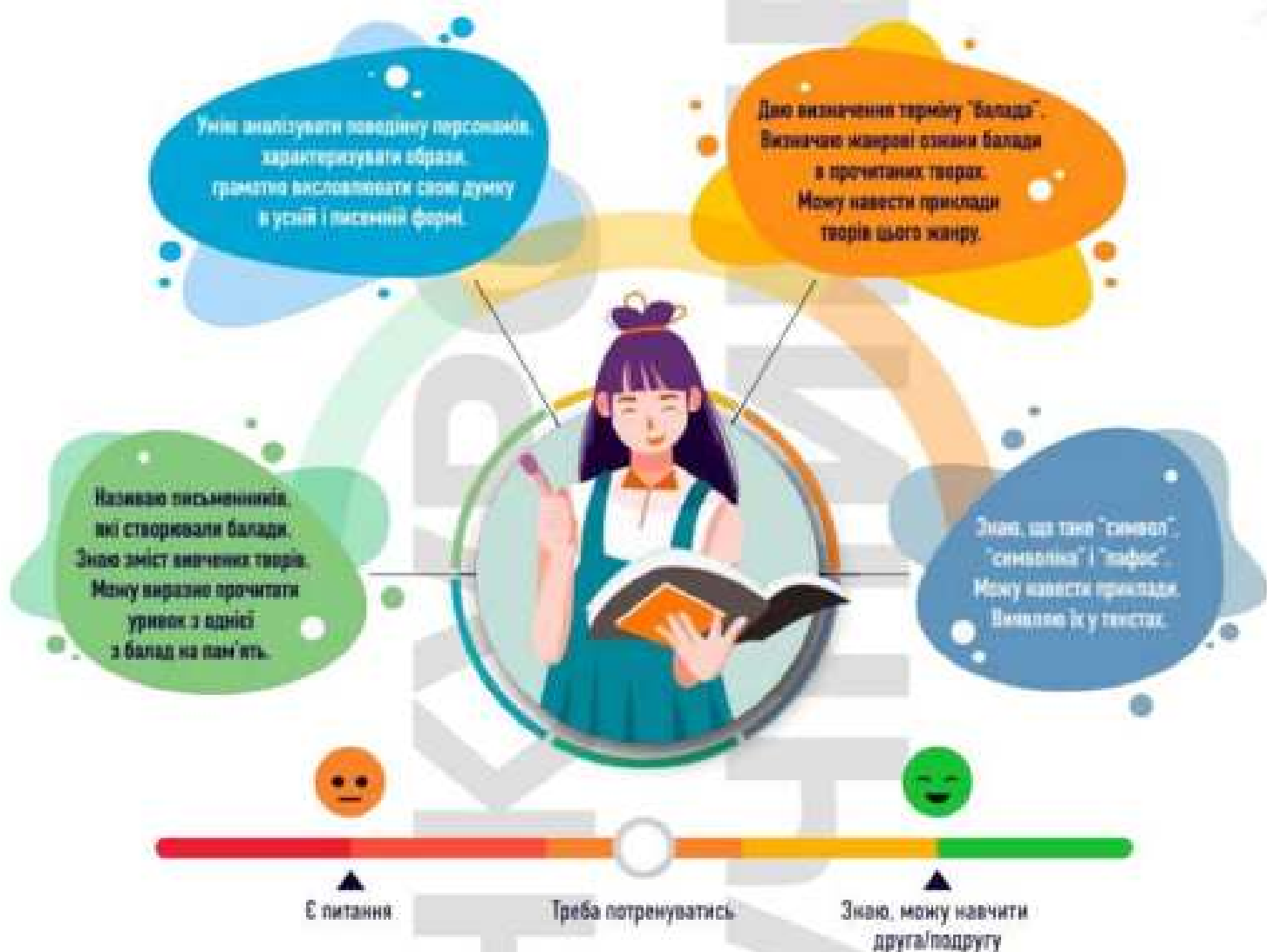
1. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал).

2. У вірші автор відтворив лише частину легенди про вересовий трунок. Висловіть припущення, які події відбулися згодом (2 бали).

Як ви оцінюєте свою роботу протягом вивчення теми? Дайте відповіді на питання.

Виберіть із кожного списку результатів ті, які вважаєте для себе досягнутими, й оцініть себе як знавця балад. Позначте на шкалі рівень вашого успіху.

А тепер пропонуємо тим, хто має бажання, пройти квіз. Уважно рахуйте зароблені монети.

КВІЗ¹

Питання від чарівника

Людина не може знати все, це науковий факт!.. Але розумна людина завжди може скористатися відомим, щоб знайти відповідь на невідоме. Наприклад, на каверзні запитання від Чарівника. Спробуйте й ви. Вартість завдання — 4 гайворони.

1. Розповідають, що Роберт Стівенсон навмисне не вчився читати до семи років, щоб вечорами отримувати задоволення від того, як його няня **РОБИТЬ ЦЕ**, а потім сам неодноразово **РОБИВ ЦЕ**

¹ КВІЗ — вид гри, що полягає у відповідях на усні чи письмові запитання з різних галузей знань

Розділ 1. ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА

перед аборигенами Самоа. А цар Шахріяр подарував життя своїй дружині, тому що вона майстерно РОБИЛА ЦЕ майже три роки.

Що значить РОБИТИ ЦЕ?

2. Персонаж балади Адама Міцкевича, старий Будрис, відправляє своїх синів у три походи: одного у Новгород за багатством, другого — у Пруссію за дорогими тканинами, а третього — до Польщі, де «мало багатства і блиску». Тому Будрис наказує третьому сину привезти її, бо і сам колись так зробив. Врешті решт, кожен з синів привозить її з Польщі.

Хто ВОНА?

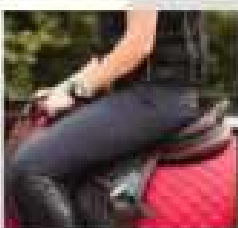
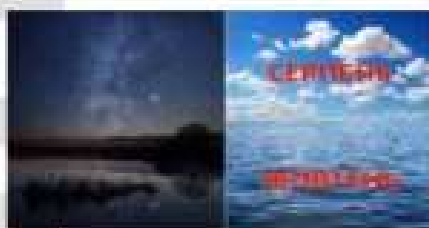
4. Поезія в картинках

На картинках зашифровано рядки з прочитаних вами на уроках балад. Що це за рядки?

Вартість завдання — 4 гайворони.

1

2

Полічіть разом з учителем/учителькою зароблені кошти, збережіть їх на картці або обміняйте на оцінки.

Книжка в один клік

Балада
про Робіна Гуда

Ф. Шиллер
«Рукавичка»

Ф. Шиллер
«Івікові журавлі»

ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

Новела — молодша сестра балади. Дата її появи на світ кінець XII — початок XIV століття, тобто епоха Середньовіччя. Місце народження — Італія. З'явилася новела як легке розважальне читиво, альтернатива біблійним притчам, лицарським романам і повчальним прикладам життя християнських святих. Досить швидко новела поширилася в усіх європейських літературах, проте жанром її ніхто не вважав, оскільки визначити її характер-

ні риси доволі складно. Єдине, в чому одностайні дослідники новели, — це *пуант* — несподіваний поворот події зазвичай наприкінці твору.

Словом *novella* (італ. «нова») позначали переробки відомих сюжетів. Вчені припускають, що прабатьком новели був міський фольклор — *фабльо* (від лат. *fabella* — невелике оповідання) — незвичайні кумедні історії із життя містян. Новели писали не латиною, а «народними» романськими мовами, тобто автори їх орієнтувалися на тодішнього пересічного читача.

Джон
Вотерхауз.
Декамерон.
1916

Справжню популярність новелі приніс італієць Джованні Боккаччо книжкою «Декамерон» (1350). Троє шляхетних юнаків та семеро дам, рятуючись від чуми, вирушають на віддалену віллу. Там, щоб якось розважитися, вони розповідають один одному десять новел протягом десяти днів. «Декамерон» надав новелі певних рис — дотепності, іронічності, концентрації на кмітливих та хитрих персонажах, які можуть гідно вийти з будь-якої ситуації.

Необхідність дивувати, вражати, шокувати, викликати захоплення чи жах спонукала вигадувати новели багатьох письменників, і незабаром герої і героїні новел перетворилися із винахідливих простих містян на складних персонажів, які перебувають у розладі зі світом і з собою. Таку особистість не можна розкрити в одній пригоді, тому сюжет новели ускладнюється, в ньому з'являються фантастичні й навіть детективні елементи.

У XVIII столітті популярними були новели з елементами містики, фантастики та казки. Їх писали німець Ернст Гофман, американець Едгар По та ін. А в XIX столітті відомі французькі новелісти Проспер Меріме та Гі де Мопассан, навпаки, почали створювати реалістичні історії з несподіваним фіналом. У другій половині XIX — XX столітті цю традицію продовжили О.Генрі, Герберт Веллс, Артур Конан Дойл, інші європейські та американські автори, а також письменники Японії та Китаю.

Майстри української новели — Михайло Коцюбинський, Володимир Винниченко, Григій Тютюнник, Євген Гуцало та ін.

ЖОРСТОКІСТЬ ПОРОДЖУЄ ЖОРСТОКІСТЬ

Едгар Аллан По. «Жабка»

Едгар Аллан По

*Немає самотності страшнішої,
ніж самотність у натовпі.
Едгар По*

Чи легко бути «білою вороною»? Вирізнятися зовнішністю, думками, мовою, кольором шкіри? Від природи ми всі різні, і той, хто цього не розуміє, проводить неіснуючі кордони між нами, кордони, що не лише розділяють людей на групи, а

й припускають перевагу однієї групи над іншою. Так з'являються постраждалі від обмежень, невдахи, чією виною стають фізичні порушення, етнічна приналежність, зовнішність... Такі люди завжди почуваються відштовхнутими, приниженими і намагаються довести своє право на рівність навіть через конфлікт.

Як часто ми задумуємося, що відчуває зневажена людина? Її серце стискається від болю та образ. Чи може воно залишатися добрим, чи здатне ділитися своїм теплом? На ці питання шукатимемо відповіді разом зі всесвітньо відомим письменником — американцем Едгаром Алланом По.

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 19 січня 1809, Бостон (США)

Освіта: Університет Вірджинії (покинув); Військова академія США у Вест-Пойнті (відрахований)

Фах: не здобув

Кар'єра: журналіст, солдат, поет, драматург, прозаїк, літературний критик

Дата і місце смерті: 1849, Балтимор (США)

Найвідоміші твори: вірш «Ворон»; оповідання «Золотий жук», «Убивство на вулиці Морґ», «Падіння дому Ашерів», «Жабка», «Маска Червоної Смерті»

- Першу свою книгу — поетичну збірку «Тамерлан» — По видав у кількості 50 примірників під псевдонімом Бостонець. Книга успіху не мала. Сьогодні кожна з 12 існуючих книжок коштує більш ніж півмільйона доларів.

- Е. По був першим американцем, який намагався заробляти на життя виключно літературою. Він вважається не лише «батьком» детективу, а й першопрохідцем у світі наукової фантастики, жахів (*горору*).

- У вірші «Еврика» поет за 80 років до офіційної науки пояснив появу Всесвіту внаслідок вибуху і його розширення.

- Ім'я Едгара По носить одна з малих планет Сонячної системи, а на честь його персонажа ворона названо балтиморську команду з американського футболу.

Пам'ятник По у Бостоні.
Автор: Стефіні Рокнак.
2014

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

• На 67-ому Конкурсі пісні Євробачення (2023) австрійський дует Тея і Салена вразив глядачів присвяченою письменнику піснею «Who is Hell is Edgar?».

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Подумайте, як можна зробити світ кращим і добрішим. Оберіть у таблиці роль, що подобається вам найбільше. Уважно прочитайте тему. Сформулюйте та запишіть коротке повідомлення, з яким би ви хотіли звернутися до людей.

Роль (хто пише)	Отримувач, аудиторія (хто отримує)	Формат (у якій формі)	Тема (про що це)
Я (учень/ учениця)	Однокласники	Пост у блозі	«Коли ти маєш вчинити щось погане, сім разів подумай — і не вчини, а добро роби не думаючи». М. Рильський
Читач/ читачка	Сучасне люд- ство	Лист	«Доброта — це те, що може почути глухий і побачити сліпий». Марк Твен

Ключі до тексту

У пошуках захопливих сюжетів письменники часто використовують найрізноманітнішу інформацію з різних джерел, домислюють її, приправляють вигадкою, пригодою, вплітають різних неймовірних персонажів, аж поки самі не дивуються, що з того вийшло. Приблизно так сталося з Едгаром По, коли він прочитав середньовічну хроніку про жахливу подію, що трапилась 28 січня 1393 року при дворі короля Франції Карла VI.

Щоб розважити монарха, його дружина Ізабелла влаштувала бал-маскарад на честь весілля своєї подруги. Король та п'ятеро придворних одяглись у костюми дикунів, виготовлені з грубої тканини, просякнутої смолою, щоб прикріпити хутро та пір'я. Поводились вони грубо й непристойно, чим неприємно вражали гостей.

Жорж-Антуан Рошгросс.
Бал, охоплений полум'ям. 1889

Від вогню смолоскипів костюми «дикунів» миттєво запалали. Карла VI врятувала придворна дама, закривши його від іскор своїм вбранням. Один із придворних здогадався пірнути у чан з напоєм, а четверо загинули від опіків.

Ця дика витівка французького короля і його слуг наскільки вразила уяву Едгара По, що він вигадав страшну помсту. Кому? Про це ви дізнаєтеся, прочитавши його твір «Жабка».

ЖАБКА

Ніколи не доводилося мені зустрічати такого любителя жартів, як наш король. Здавалося, що задля них він тільки й живе. Розповісти, до того ж майстерно, дотепну історію було найпевнішим засобом здобути собі королівську милість. Тому, власне, й склалося так, що всі його семеро міністрів були уславленими жартівниками. Вони і подобою своєю скидались на короля — такі ж гладкі, огрядні й дебелі, та ще й до того — неперевершені жартівники...

На той час, про який я веду мову, придворні блазні ще не вишли з моди. Наш король, звичайно, також мав «дурня». (...) Однак його «дурень», тобто придворний блазень, був не просто дурнем. В королєвих очах цінність його потроювалася тією обставиною, що він був ще й карликом, до того ж калікою. На ті часи карлики при дворах були такими ж звичними, як і блазні, і багато монархів просто не уявляли собі, як перебути день (дні при дворах довші, ніж деінде), не маючи напихваті дурня, щоб посміятися з ним, і карлика, щоб посміятися з нього... І тому наш король вельми тішився, що його Жабка (так звали дурня) — потрійний скарб в одній особі.

Я гадаю, що карлика назвали Жабкою не хрещені батьки, — семеро міністрів одноголосною ухвалою нарекли його так за неспроможність ходити, як інші люди. Жабка й справді міг пересуватися лише якоюсь конвульсивною ходою — не то вистрибом, не то вихиласом. Рух цей викликав нестримний сміх і, звичайно, втішав короля. (...)

Але хоча Жабка через каліцтво ніг пересувався по вулиці або в приміщенні з великими труднощами, неймовірна сила м'язів, якою природа обдарувала його руки, можливо, щоб відшкодувати недолугість нижніх кінцівок, дозволяла йому показувати чудеса дивовижної вправності, коли треба було вилізти на дерево, або піднятися

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

по ливві, або просто кудись видряпатися. Під час таких вправ він, звісно, більше нагадував білку або мавпочку, ніж жабку.

Не скажу достеменно, звідки походив Жабка. Либонь то була варварська, страшенно далека від двору нашого короля країна, про яку ніхто ніколи не чував. Жабка і молоденька дівчина, ростом трішечки вища за нього (а втім, прекрасно збудована й чудова танцюристка), були силоміць відірвані від своїх домівок у сусідніх провінціях і переслані в подарунок королю одним із його всепереможних генералів.

Чи слід було дивуватися, що за таких обставин між двома маленькими бранцями виникла взаємна приязнь? Зрозуміло, що незабаром вони стали друзями до загину. Жабка, хоч і докладав величезних зусиль у штукарстві, прихильності при дворі не завоював, а тому не міг чимось прислужитися Тріпетті. Але вона, завдяки своїй люб'язності та бездоганній красі (хоч і карлиця) здобула одностайну прихильність і ласку всього двору, так що мала великий вплив і не проминала нагоди скористатись ним у зручний для цього момент на користь Жабки.

З нагоди події великої державної ваги (я вже забув, якої саме) королеві заманулося влаштувати бал-маскарад, — а коли маскарад або щось подібне траплялося при нашому дворі, то, ясна річ, тут уже без талантів Тріпетти і Жабки не можна було обійтись. Жабка був такий вигадливий на всілякі видовиська, створення масок і добір маскарадних костюмів, що без його допомоги, здавалося, ніщо не вигорить.

Настав вечір (...). Під наглядом Тріпетти був опоряджений пишний зал, де не шкодували нічого, що мало б надати блиску балу-маскарадові. Багато придворних ще за тиждень, а то й за місяць наперед вирішили, в яких ролях вони виступатимуть, і, зрештою, крім короля і його семи міністрів, ніхто вже не вагався, на кого йому перебратись. Чому саме вони зволікали, я не можу сказати... Хай там як, але час минав, і, вдаючись до останнього засобу, вони послали по Жабку і Тріпетту.

З'явившись на поклик, маленькі друзі застали короля за келихом вина в компанії семи членів державної ради і помітили, що в монарха дуже поганий настрій. Король знав, що Жабка не любить вина, бо воно доводило бідного каліку майже до нестями. Але король кохався у своїх витівках і тому тішився, примушуючи Жабку випити, щоб той, як він це казав, звеселився.

— Ходи-но сюди, Жабко,— сказав він, коли блазень із своєю подругою зайшли до зали.— Ковтни-но з цього келиха за здоров'я своїх відсутніх друзів (тут Жабка зітхнув), а потім потіш нас своєю винахідливістю! (...)

Жабка, як завжди, у відповідь на королеву вимогу, поспробував відбутися жартом, але не варто було йому марнувати зусиль. Так сталося, що був якраз день народження нещасного карлика, і повеління пити за здоров'я відсутніх друзів навернуло йому на очі сльози. Кілька великих гірких краплин скотилося в келих, який він покійно взяв з рук свого тирана.

— Га-га-га! — реготав той, коли карлик через силу допивав келих.— Бачите, що може зробити чарка доброго вина! Ого, вже й очиці твої засвітилися!

Бідолашний! Тремтячою рукою він поставив келих на стіл і обвів присутніх напівбожевільним поглядом. Очевидно, всіх дуже розважало, що королівська витівка мала успіх.

— А тепер до роботи,— сказав надто вже огрядний перший міністр. (...)

— Я намагаюся вигадати щось небуденне,— відповів карлик мов не своїм голосом, бо вино зовсім замакітрило йому голову.

— Намагається! — люто гаркнув тиран.— Що ти хочеш цим сказати? Ага! Здогадуюся. Ти не в гуморі, ти ще хочеш вина! На, пий! — І він знову налив келих по вінця й простягнув його каліці, який лише отупіло дивився на нього, насилу переводячи дух.

— Пий, кажу тобі! — репетував нелюд.— Або ж клянусь усім лихим!..

Карлик вагався... Король почервонів від люті. Придворні підхикували. Тріпетта, бліда як смерть, підступила до королєвого крісла, впавши навколішки, почала благати пощади для свого друга.

Ілюстрація Макса Йерро (2009)

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

Тиран деякий час дивився на неї, вочевидь уражений її зухвалістю. (...) Нарешті, не промовивши ні звуку, він з силою відштовхнув Тріпетту від себе і вихлюпнув повний по вінця келих просто їй в обличчя.

Бідна дівчина заледве підвелася і, не сміючи навіть зітхнути, повернулася на своє місце в кінці столу.

З півхвилини тривала така мертва тиша, що було б чути, як падає листочок або пір'їна. Тишу цю обірвав неголосний, але пронизливий скрегіт, який, здавалося, пролунав з усіх кутків водночас.

— Ти-ти-ти навіщо так? — запитав король, розлючено повернувшись до карлика.

Той, уже трохи оговтавшись від вина, пильно, хоча й сумирно подивився тиранові просто у вічі і вигукнув:

— Я? Хіба я можу таке зробити?

— Звук, здається, долітав іззовні, — зауважив хтось із придворних. — Гадаю, це папуга в клітці біля вікна третя дзьобом об пруття.

— Ай справді, — відповів монарх так, ніби той здогад заспокоїв його. — Але я міг би присягнути честю лицаря, що то скрипів зубами оцей волоцюга.

Тут карлик розсміявся (король був надто завзятим дотепником, щоб не дати людині посміятись) і виставив напоказ свої великі, міцні й дуже потворні зуби. Ба більше, він виявив бажання випити стільки вина, скільки йому можуть піднести. Тоді монарх утихомирився, а Жабка, вицідивши ще один келих без надто помітних лихих наслідків, одразу жваво почав ділитися своїми маскарадними планами.

— Не можу пояснити, як мені спало на думку, — зауважив він так спокійно, ніби ніколи в житті не куштував вина, — але одразу ж після того, коли ваша величність ударили дівчисько і хлюпнули їй в обличчя вином, (...) — я пригадав чудову розвагу — жарт ще з моєї батьківщини... Лише, на жаль, потрібна компанія у вісім чоловік, отже...

— Так ось ми, — вигукнув король, радіючи з того, як миттю він зауважив такий збіг, — якраз вісім. Я і мої семеро міністрів. Викладай! Що ж то за розвага?

— У нас називалася вона, — відповів каліка, — «вісім скутих орангутангів». Якщо зробити все до ладу, то це справді чудова розвага. (...)

— Прекрасно! — хором проревіли монарх і його міністри.

— Я повбираю вас орангутангами, — вів далі карлик, — тут уже покладіться на мене. Схожість буде такою разючою, що всі маски вважатимуть вас за справжніх звірів, і, зрозуміло, переляк буде не меншим, ніж подив.

— Ох! Це буде славно! — вигукнув король. — Жабко! Я з тебе зроблю людину.

— Ланцюги потрібні для того, щоб посилити розгардіяш іще й брязкотом. Гадатимуть, ніби ви дременули від своїх сторожів. Ваша величність не може собі уявити, яке враження справить на маскарадї вісімка скутих орангутангів, яких майже всі запрошені вважатимуть за справжніх, коли вони з диким лементом увірвуться в натовп вишукано й пишно вбраних кавалерів і дам.

— Отож так і зробимо! — сказав король, і раду поспішно завершили (було вже поночі), щоб здійснити задум Жабки. (...)

Король і його міністри спочатку одягнули сорочки і панталони, які щільно прилягали до тіла. Потім їх обмастили дьогтем. Тут хтось із учасників запропонував пташине пір'я, але карлик одразу ж відхилив таку пропозицію і швидко переконав усю вісімку, що волосся такого звіра, як орангутанг, набагато доцільніше імітувати лляним клоччям. Отже, грубий шар клоччя наліпили на дьоготь. Потім роздобули довгий ланцюг. Спочатку ним оперезали короля і зав'язали ланцюг на вузол, потім — одного з міністрів і також зробили вузол, а далі таким же чином — решту. Коли з цим упорались, учасники витівки утворили коло, ставши якомога далі один від одного, а щоб усе виглядало переконливіше, Жабка пропустив кінці ланцюга навхрест через середину кола, як це роблять у наші дні ловці шимпанзе та інших великих мавп на Борнео.

Маскарад мав відбутися у величезній круглій дуже високій залі, куди сонячне проміння потрапляло через єдине вікно посеред стелі. А вечорами її, головним чином, освітлювала велика люстра на ланцюгу, що звисав з середини вікна. Люстру опускали або підіймали, як звичайно, за допомогою противаги, прив'язаної до другого кінця ланцюга...

Орангутан. Фото:
Giuseppe Mazza

Оздобленням зали мала опікуватись Тріпетта, яка однак у деяких дрібницях керувалася розважливішою думкою свого приятеля-карлика. Саме він запропонував на цей вечір прибрати люстру геть. Краплі воску з неї завдали б значної шкоди пишним уборам гостей. (...)

На пропозицію Жабки вісімка орангутангів перед тим як з'явитися на люди, терпеливо чекала до півночі, поки в залу не зберуться всі запрошені на маскарад. І не встигло ще відлунати бамкання дзиґарів, як орангутанги увірвалися в залу, точніше, вкотилися клубком, адже ланцюги заважали, й майже всі переціплялися і падали.

Переляк і збентеження гостей були такі неймовірні, що королеве серце сповнилося захватом... Багато жінок від страху знепритомніли, і якби король передбачливо не заборонив мати при собі в залі зброю, то він і його міністри могли б розплатитися за свою витівку кров'ю. А так — усі метнулися до дверей, але король наперед зведів позамикати їх одразу ж після того, як він увійде, а ключі віддати карликові, що сам і підказав таке зробити.

Коли переполох став найдужчим, і кожен думав тільки про свою власну безпеку (хоча більшою була небезпека, що тебе задушить нажахане юрмище), можна було помітити, що ланцюг, на якому висіла люстра і який тепер підняли догори, поволі опускався донизу, аж поки кінець з гаком не зупинився за три фути над підлогою.

Незабаром король і семеро його друзяк, погасавши по залі в усіх напрямках, врешті опинилися в її центрі і, звісно, просто під ланцюгом. Поки вони так стояли, карлик, який нечутно ходив за ними по п'ятах і підбивав їх на ще більший гармидер, підхопив їхній ланцюг на перехресті двох кінців, що перетинали коло під прямим кутом.

Із швидкістю, яка дорівнювала швидкості думки, він зачепив ланцюг за гак, на якому завжди висіла люстра. Якась невидима сила вмить підтягнула ланцюг від люстри якраз на таку висоту, щоб ніхто не міг дотягнутися до гака, і, як неминучий наслідок, орангутанги попритягалися до купи, впритул обличчям до обличчя.

Тим часом, коли гості трохи отямилися від переляку і зміркували, що увесь переполох — старанно задумана витівка, вони голосно розреготалися над скрутним становищем, у яке потрапили мавпи.

— А дайте-но їх мені — крикнув тут Жабка, перекриваючи шум різким і пронизливим голосом. — Залиште їх мені! Здається, я їх знаю! Дайте лишень мені гаразд до них придивитися, і я вам одразу скажу, хто це такі!

По головах натовпу він спромігся дістатись до стіни, вихопив смолоскип, повернувся на середину зали, з мавпячою спритністю вистрибнув на голову королеві, а звідти видряпався на кілька футів вгору по ланцюгу, опустив смолоскип донизу, розглядаючи орангутангів, і все не вгавав:

— Зараз я дізнаюся, що вони за одні!

І поки всі присутні (і мавпи теж) корчилися від сміху, блазень раптом пронизливо свиснув, ланцюг різко рвонувся догори футів на тридцять, тягнучи за собою ошелешених орангутангів, що безпорадно борсались між підлогою і вікном у стелі. (...)

Присутні при цьому остовпіли настільки, що на якусь хвилину запала мертва тиша. Обірвав її той самий неголосний, пронизливий скрегіт, який привернув увагу короля... Але тепер не могло бути жодного сумніву, звідки походить звук. Його створювали великі, мов ікла, зуби карлика, який з піною на вустах скрипів і скреготів ними, вп'явшись несамовитим поглядом у неприродно задерті обличчя короля і його семи супутників.

— Ага! — вимовив нарешті розлючений блазень. — Ага! Тепер я починаю тямити, що це за люди!

Тут, прикидаючись, ніби він пильніше хоче придивитися до короля, карлик ближче підніс смолоскип до клоччя, що обліплювало короля, і воно вмить спалахнуло яскравим полум'ям. Менш ніж за півхвилини всі вісім орангутангів уже палали під зойки охопленого жахом натовпу, який дивився на них знизу, безсилий хоч чимось допомогти.

Ще через хвилю язики полум'я, набираючи шалу, змусили блазня видряпатися ще вище по ланцюгу, і натовп, стежачи за його рухами, на коротку мить запав у мовчанку. Карлик скористався цією нагодою і заговорив знову.

— Ось тепер я виразно бачу, — сказав він, — що за люди ці перебрані. Це всемогутній король і семеро його довірених радників. Той самий

Ілюстрації Девіда Гарсії Форреса.
2013

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

король, якому не забракло сумління ударити беззахисну дівчину, і сім тих самих його радників, які підохочували його до такої нарути. А щодо мене, то я лише Жабка, блазень — і це мій останній жарт.

Завдяки високій займистості клоччя й дьогтю, на який воно було наліплено, помста завершилась чи не раніше, як карлик устиг договорити. Вісім трупів висіли на ланцюгах обвугленою, огидною і розпливчатою масою. Каліка кинув у них смолоскипом, неквапно додряпався до стелі і зник у вікні.

Гадають, що Тріпетта, чатуючи на даху, була спільницею свого друга в його вогненній помсті і що вони разом подалися до себе на батьківщину, бо ніхто їх більше не бачив.

Переклад Анатолія Онишка

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Які почуття викликала у вас новела Едгара По «Жабка»? Що вас особливо вразило?
2. Використовуючи цитати з твору, доведіть або спростуйте твердження: письменник зображає короля та міністрів з іронією (прихованою насмішкою).
3. А як автор змальовує Жабку і Тріпетту? Який мандрівний сюжет, використаний Е. По в доборі цих персонажів, ви впізнали?
4. Поясніть, чому Жабка став для короля «потрійним скарбом».

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

Лінія сюжету

5. Попрацюйте в парі. Пригадайте ключові моменти новели. За допомогою вибраних смайликів покажіть на лінії сюжету, як змінювалися почуття Жабки. Знайдіть цитати-підтвердження вашої думки. Створіть емограму — графічне зображення змін у настрої головного героя новели — і словничок емоцій.
6. Об'єднайтеся в групи. На аркуші паперу намалюйте серце Жабки. Як, на вашу думку, він почувався? Чому? На малюнку серця позначте лінією кожен образ від короля і придворних. Як на нього вплинуло таке ставлення день у день? Чи змінився малюнок? Чи могло це стати причиною страшною помсти?

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

7. Прочитайте вголос і прокоментуйте ключовий (кульмінаційний) фрагмент твору від слів *Король знав, що Жабка не любить вина* до слів *Не можу пояснити*. Оцініть «жарт» правителя, який змушував блазня пити вино. Що насправді спонукало Жабку помститися?
8. Зверніть увагу на художній прийом протиставлення зовнішності Жабки його внутрішнім якостям. Яка роль цієї антитези?
9. Поясніть, чому Жабка запропонував королю й міністрам одягнутись орангутанами.
10. Прослідкуйте за поведінкою блазня у сцені помсти. Про що вона свідчить?
11. Поділіться здогадкою, чому ніхто не сміявся над «жартом» Жабки.

ДИСКУСІЯ

12. Чи було переможене зло вчинком блазня? Де проходить межа між красою і потворністю, жартом і знущанням, справедливою помстою і жорстоким вбивством?
13. Сформулюйте ідею новели Е. По «Жабка».

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

14. Новела По в оригіналі називається «Hop-Frog; Or, the Eight Chained Ourangoutangs». Виконайте дослівний переклад назви та поміркуйте, чому перекладач залишив тільки одне слово з неї.

Стаємо компетентними читачами й читачками

1. За твором Е. По «Жабка» визначте основні риси новели:
 - форма — віршована, прозова;
 - обсяг — невеликий, середній, великий;
 - сюжет — звичайний, захоплюючий, мандрівний;
 - фінал — очікуваний, несподіваний.
2. Порівняйте своє визначення новели з поданим у літературознавчому словничку підручника; внесіть необхідні правки.
3. Знайдіть спільне та відмінне між жанрами балади й новели.

Твір у мистецькому просторі

- Уперше новелу Е. По екранізував у 1910 році французький режисер Анрі Дефонтен, створивши короткометражний німий (з титрами) чорно-білий фільм.
- Режисер Роджер Корман (США) включив її сюжет у стрічку «Маска червоної смерті» (1964).

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

- У 2013 р. твір екранізовано в Італії режисером Росо Фіорентіно.

- Для альбому Лу Ріда «The Raven» (2003) пісню «Жабка» виконав Девід Боуї. А в 2020 році текст новели використав на своїй платівці рок-гурт «Black Midi».

- Комікси на основі твору створили художники Анжело Торрес та Рік Крендалл.

Обкладинка коміксу (1954)

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Твір «Жабка» написав... (0,5 бала), письменник із... (0,5 бала). За жанром це... (0,5 бала), ознаками якої є... (1,5 бала). Автор зобразив конфлікт, що виник між... (1 бал). Сцена жорстокої помсти за образу викликає почуття... (1 бал). Письменник поставив перед читачами проблеми, які складно вирішити:... (2 бали). Я оцінюю вчинки персонажів твору так:... (2 бали).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал).

3. Поміркуйте, як склалися долі Жабки і Тріпетти після втечі з палацу (2 бали). Оцініть свої успіхи у вивченні теми. Запишіть свої думки щодо кожної позиції.

- **Досвід** — висловіть своє враження про аналіз художнього тексту за допомогою емограм.

- **Рефлексія** — чи знайшли ви відповіді на запитання, які виникли після першого прочитання новели?

- **Інформація** — яка інформація, подана в параграфі, виявилася для вас особливо корисною?

- **Дії** — як будете діяти в конфліктній ситуації?

ЦІННОСТІ СПРАВЖНІ Й ОМАНЛИВІ

Гі де Мопассан. «Намисто»

Гі де Мопассан

Успіх — це коли ти досягаєш своїх цілей та мрій
Гі де Мопассан

Вважається, що талант — це велика відповідальність. А чи завжди талант і успіх ідуть поруч? Чи замислювалися ви, легко чи ні бути успішною/успішним?

Насправді, успіху не можна досягти за лічені дні: шлях до нього сповнений перешкод і зусиль. Кожна успішна людина могла б розказати свою історію про радість відкриття, прагнення й боротьбу, плани, проєкти й щастя від досягнення мети. Але мета, мрія, до якої прямуєш, має бути варта затрачених зусиль.

Письменника Гі де Мопассана може назвати успішним кожен шанувальник французької прози. А от героїня його новели «Намисто», на жаль, не змогла позбутись порожніх мрій про багате, розкішне життя... Читайте твір та дізнавайтесь про химерні життєві дороги, якими може повести людину її ілюзорна мрія.

Знайомтеся, автор!

Ім'я: Анрі-Рене-Альберт-Гі де Мопассан

Дата і місце народження: 5 серпня 1850, Турвіль-сюр-Арк (Франція)

Освіта: Руанський ліцей

Фах: бакалавр у галузі письменства

Кар'єра: служба в армії (доброволець), службовець у Морському міністерстві та Міністерстві громадської освіти, письменник

Нагороди: академічна премія Віте Французької академії

Дата і місце смерті: 1893, Париж (Франція)

Найвідоміші твори: романи «Життя», «Любий друг», «П'єр та Жан»; «Пампушка»; збірки новел «Дім Тельє», «Мадемуазель Фіфі», «Дядько Мілон», «Місячне сяйво», «Казки дня і ночі» та інші; вірші, твори для театру.

- Дитинство Мопассана у провінційній Нормандії. Хлопчик любив природу, риболовлю, спорт (особливо плавання і греблю), у 13 років почав писати вірші.

- У часи Франко-пруської війни (1870-1871) майбутній письменник добровольцем пішов на фронт захищати батьківщину.

- Мопассан не друкував жодного з написаних творів, доки не досяг високого рівня майстерності. Щодня він проводив за письмовим столом час від сьомої ранку до полудня. Дослідники

Будівництво Ейфелевої вежі (1888)

Фото: Луї-Еміль Дюрандель

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

підраховували, що тільки за 1885 рік Мопассан написав 1500 друкованих сторінок. А всього у його доробку налічують близько тисячі творів.

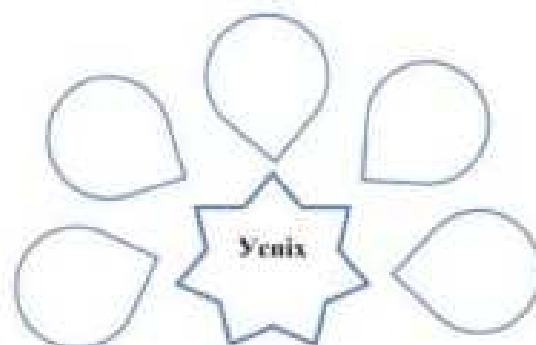
- Мопассан був чи не найбагатшим письменником Франції, отримував 60 000 франків доходу щорічно. Він володів чотирма віллами й двома яхтами.

- У 1887 році, разом з друзями, письменник підписав звернення до уряду проти будівництва Ейфелевої вежі, тому що вона псувала міський пейзаж.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Поміркуйте, що для вас означає слово «успіх»? Створіть гроно асоціацій до нього, визначивши складники успішного життя. Що означає вислів: «Твоє життя наповнене безліччю перешкод, найбільшою з яких є ти сам?»

Український контекст

- «Єдиною Трояндою» на своєму життєвому шляху Гі де Мопассан називав юну українську художницю Марію Башкирцеву, з якою листувався впродовж декількох місяців. Талановита дівчина з Полтавщини, що тривалий час мешкала у Франції, вважала: письменник «змальовує тонкі й глибокі рухи людської душі, у яких ми мимоволі пізнаємо себе».

- Перше видання творів Гі де Мопассана українською «Дика пані та інші оповідання» побачило світ 1899 року у Львові.

- Восьмитомник прози французького митця (Київ, 1969–1972) містить майже всі його художні твори у найкращих українських перекладах.

Марія Башкирцева
в українському вбранні.
Фото Йосипа Хмелевського

Ключі до тексту

Гі де Мопассан мав дещо дивне хобі — любив спостерігати за людьми, їхньою поведінкою, слухати їхні історії. Це розвивало здатність бачити в житті і в людях характерне, ніким не помічене, щоб потім описати усе правдиво та коротко, у точних, незамінних словах. Він хотів показати читачам «не банальну фотографію життя, а відтворити його в усіх проявах». Часто відштовхуючись від реального факту, письменник так перебудовував матеріал, що від правди нічого не залишалося, проте читач не сумнівався, що перед ним — справжня життєва історія.

Якось прогулюючись Єлисейськими Полями, Мопассан зустрівся із молодого жінкою у приношеній, колись пристойній сукні, з розкішним, але розкуйовдженим, нашвидкуруч укладеним волоссям, із красивою фігурою, яку псувала все та ж сукня. «Дивно бачити таку жінку в такому місці», — подумав письменник і певне пройшов би повз неї, якби не її погляд, повний розпачу, образи, розчарування! У цих очах відчувався характер — примхливий, непокірний, сміливий і хтось ще який! Без сумніву, колись вона була справжньою красунею!

За два дні з'явилась новела Мопассана «Намисто», з героїнею, яка саме на Єлисейських Полях розповіла свою історію колишній подрузі.

НАМИСТО

Марія Башкирцева.
Молода жінка з
букетом бузку (1880)

Вона була з тих гарненьких, чарівних дівчат, що немов через помилку народжуються іноді в чиновницьких родинах. Вона не мала ні посагу, ні надії на спадщину або на те, що її зустріне, оцінить, покохає і візьме за дружину який-небудь багатий та знатний чоловік; отож вона погодилась вийти заміж за дрібного чиновника міністерства народної освіти.

Не маючи коштів гарно вдягатися, вона вбиралася скромно й почувала себе нещасно. (...) Вона постійно страждала, бо відчувала, що народилася для всіх принад, для всіх розкошів життя. Вона страждала, бачачи мі-

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

зерність свого житла, вбогі стіни, потерті крісла, вицвілі фіранки. Всі ці речі, що на них інші жінки її кола не звертають уваги, завдавали їй болю. (...) Вона мріяла про великі салони, оббиті старовинним шовком, про вишукані етажерки, заставлені коштовними дрібничками, про маленькі, гарненькі й запашні вітальні, де о п'ятій годині точиться розмова з найближчими друзями, славетними й блискучими людьми, увага яких тішить кожну жінку.

Коли вона сідала обідати до круглого столу, застеленого скатертиною триденної свіжості, проти чоловіка і він, відкривши супову вазу, захоплено вигукував: «Га! Ось це добрий суп! Нема нічого кращого!..» — вона мріяла про вишукані обіди з блискучим срібним посудом. (...)

Вона не мала ні вбрань, ні коштовностей, анічогісінько. Проте тільки в цьому вона й кохалась, тільки в цьому вбачала своє призначення. Їй хотілося подобатися, бути бажаною, звабливою, не схожою на інших.

У неї була багата подруга, з якою вона виховувалась в одному монастирі і якої не хотіла тепер одвідувати, так тяжко вона страждала, вертаючись потім до себе. Цілими днями вона плакала з туги, жалю, розпачу та нудьги.

Одного вечора її чоловік повернувся додому з урочистим виразом на обличчі й подав їй великий конверт.

— На, — сказав він, — тут є щось для тебе.

Миттю розірвавши конверт, вона витягла з нього картку, на якій було надруковано:

«Міністр народної освіти та пані Жорж Рампонно просять пана та пані Луазель завітати на вечір до міністерства, в понеділок, 18 січня».

Замість умлівати від захвату, як сподівався її чоловік, вона спересердя кинула запрошення на стіл.

— Навіщо воно мені?

— Але ж, люба моя, я гадав, що ти будеш рада. Ти ніде не буваш, а тут така щаслива нагода. Я на превелику силу дістав запрошення. Всі його домагались, — це велика відзнака, таке випадає далеко не всякому чиновникові. Ти побачиш там увесь офіційний світ.

Вона роздратовано подивилась на нього і з серцем відповіла:

— Що ж, на твою думку, я одягну на цей бал?

Йому таке й на думку не спадало; він пробелькотав:

— Та сукню, в якій ти ходиш до театру. Вона здається мені дуже гарною.

Враз він замовк, здивований, розгублений, бачачи, що його жінка плаче. Дві великі сльозини поволі котилися з її очей до кутків рота.

— Що з тобою? Що з тобою? — белькотав він.

Зробивши над собою зусилля, вона погамувала горе й спокійно відповіла, витираючи мокрі щоки.

— Нічого. Тільки я не маю вбрання, а тому й не можу поїхати на цей бал. Віддай запрошення комусь із товаришів по службі, чия дружина одягається краще за мене.

Його охопив розпач.

— Послухай, Матильдо, — мовив він. — А скільки б коштувала пристойна, проте скромна сукня, що й іншим разом могла б стати тобі в пригоді?

На хвилинку вона замислилась, подумки підраховуючи видатки й прикидаючи, скільки можна попрохати, щоб ощадливий чоловік не зойкнув з переляку й не відмовив остаточно.

Врешті вона, вагаючись, відказала:

— Я не знаю напевне, але, по-моєму, чотириста франків вистачило.

Він трохи зблід, бо саме стільки він заощадив, щоб купити собі рушницю і пополювати наступного літа. (...) Проте він відповів:

— Гаразд. Я дам тобі чотириста франків. Дивись тільки, щоб сукня була гарна.

Надходив день балу, а пані Луазель здавалася сумною, занепокоєною, стривоженою. Сукня була, проте, готова. Якось увечері чоловік сказав їй:

— Що з тобою? Ось уже три дні ти якась дивна.

Вона відповіла:

— Мені сумно, бо в мене нема жодної коштовності, жодного самоцвіту, нічого, що я могла б одягти на себе. Я матиму зовсім нужденний вигляд. Здається, краще мені зовсім не їхати на цей вечір.

— Приколи живі квіти, — відказав він. — Узимку це вважається навіть елегантним. За якихось десять франків ти матимеш дві чи три розкішні троянди.

Та він її не переконав.

— Ні... нема нічого принизливішого, як мати вбогий вигляд серед багатих жінок.

Тоді чоловік вигукнув:

Діамантове кольє
Наполеона

— Ох, яка ж ти дурна! Та піди до своєї подруги Форестье і попроси її позичити тобі прикраси. Адже ти з нею в досить добрих стосунках.

Вона радісно скрикнула:

— Ай справді! Я зовсім про це забула!

Другого дня вона подалася до подруги й розповіла їй про свою скруту.

Та підійшла до дзеркальної шафи, дістала велику шкатулку, принесла її, відчинила й сказала пані Луазель:

— Вибирай собі, моя люба. (...)

Раптом вона помітила розкішне діамантове намисто в чорному атласному футлярі, і серце в неї шалено забилося в грудях. Тремтливими руками застебнувши намисто на сукні з високим коміром, вона аж скам'яніла в захваті перед самою собою.

Потім невпевнено, боячись відмови, спитала:

— Чи можеш ти позичити мені це, тільки це?

— Авжеж, можу.

Вона кинулась на шию подрузі, палко її поцілувала й побігла геть зі своїм скарбом.

Надійшов день балу. Пані Луазель мала успіх. Вона була краща за всіх жінок — елегантна, граційна, усміхнена й несамоविта з радості. Усі чоловіки дивились на неї, запитували, хто вона така, намагалися познайомитись з нею. Чинovníки для особливих доручень хотіли танцювати з нею вальс. Її помітив сам міністр.

Вона танцювала з захватом, пристрасно, сп'яніла від утіхи, не думаючи ні про що, у тріумфі своєї краси, в славі свого успіху, в якомусь мареві щастя. (...)

Додому вона пішла о четвертій годині ранку. (...) Захотіла втекти, щоб її не помітили інші жінки, що кутались у дорогі хутра.

Луазель утримував її:

— Почекай-но. Ти ще застудишся надворі. Я пошукаю карети.

Але вона не слухала його й швидко спускалася сходами. На вулиці екіпажа близько не було, і вони стали гукати всім візникам, що проїздили віддалік.

Вони йшли до Сени, втративши всяку надію, трусячись від холоду. Нарешті знайшли на набережній одну з тих карет, які можна побачити в Парижі тільки вночі, немов удень вони соромляться свого убогства.

Візник довів їх додому, на вулицю Мартір, і вони сумно увійшли до свого житла. Для неї все було скінчене. А він думав про те, що о десятій годині йому треба вже бути в міністерстві.

Ставши перед дзеркалом, вона зняла з плечей накидку, щоб ще раз помилуватися з свого блискучого вигляду, і раптом скрикнула. В неї не було більш на шиї намиста.

— Що з тобою? — спитав її напівроздягнутий уже чоловік.

Вона повернулась до нього, наче божевільна:

— У мене... у мене... в мене нема намиста пані Форестьє.

Він розгублено підвівся:

— Що таке?.. Як так?.. Бути не може!

Вони заходились шукати його в згортках сукні, пальта, в кишенях, скрізь. Проте ніде не знайшли. (...)

— Але ж якби ти його загубила на вулиці, ми почули б, як воно впало. Отже, воно в кареті.

— Так, це можливо. Ти запам'ятав номер?

— Ні. А ти також не поглянула?

— Ні.

Вражені, вони дивилися одне на одного. Нарешті Луазель одягся знову.

— Я піду, — сказав він, — переглянути всі ті місця, де ми йшли пішки, може, мені пощастить ще знайти його. (...)

Чоловік вернувся о сьомій ранку. Він не знайшов нічого.

Потім він подався до поліцейської префектури, до редакцій газет, щоб дати оголошення про винагороду, на візникові стоянки, тобто побував скрізь, куди його вела надія.

Вона чекала цілий день, так само пригнічена цим жахливим нещастям.

Луазель повернувся аж увечері блідий і змарнілий; він не знайшов намиста.

Джеймс Тіссо.
Бал / Амбітна жінка (1880)

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

— Треба, — сказав він, — написати твоїй подрузі, що ти зламала застібку і віддала її полагодити. Тоді ми матимемо час щось придумати.

Вона написала листа під його диктовку.

Наприкінці тижня вони втратили вже всі надії.

Тоді Луазель, що постарів років на п'ять, заявив:

— Треба замінити намисто. (...)

В одній крамниці Пале-Рояля вони знайшли кольє, що здалося їм точно таким, яке вони шукали. Воно коштувало сорок тисяч франків. Відступили їм його за тридцять шість тисяч.

Вони попросили ювеліра не продавати кольє протягом трьох днів. Погодилися також, що він бере його назад за тридцять чотири тисячі франків, якщо загублене намисто знайдеться до кінця лютого.

Луазель мав вісімнадцять тисяч франків, що дістались йому в спадок від батька. Решту треба було позичити.

І він позичив гроші, в кого просячи тисячу франків, в кого п'ятсот, де п'ять луїдорів, де три. Він підписував векселі, брав на себе згубні зобов'язання, мав справи з усякими лихварями та позичальниками. Він заплутав усе своє даліше життя, ставив підписи, не знаючи навіть, чи спроможеться сплатити, і врешті, пригнічений жахливими картинами прийдешності, безпорадними злиднями, що оце звальються на нього, перспективою всіляких матеріальних нестатків і моральних мук, він пішов по нове намисто та й виклав на прилавок крамаря тридцять шість тисяч франків.

Коли пані Луазель віднесла намисто пані Форестьє, та ображено заявила:

— Тобі треба було б вернути його раніше, бо воно могло мені знадобитися.

Вона навіть не відкрила футляр, чого так страхалась її подруга. Що б тільки подумала вона, помітивши підміну? Що б вона їй сказала? Чи часом ще не стала б вважати її за злодійку?

Пані Луазель зазнала жахливих злигоднів. Вона відразу, проте, героїчно скорилася своїй лихій долі. Треба було виплатити страшені борги. І вона таки виплатить! Звільнили служницю й переїняли житло, найнявши мансарду під дахом.

Їй довелося познайомитися із усілякою чорною хатньою працею, з осоружним куховарством. Вона мила посуд, ламаючи рожеві нігті об масні горщики та об денця каструль. Вона прала брудну білизну, сорочки та ганчірки, розвішуючи їх потім на шворці, щоранку виносила на вулицю сміття й тягала нагору

воду, зупиняючись на кожному поверсі перепочити. Вона одягалась, як простолюдинка, і, взявши в руки кошики, йшла до овочевої чи бакалійної крамниці або до різника, де торгувалась і лаялась, відстоюючи кожне су із своїх нужденних грошей.

Щомісяця доводилося сплачувати одні векселі, поновлювати інші, домагатися відстрочки.

Чоловік працював вечорами, звіряючи рахунки якомусь крамареві, а ночами часто переписував рукописи, одержуючи по п'ять су за сторінку.

Таке життя тривало десять років. Через десять років вони посплачували врешті всі борги, з процентами та різними додатковими нарахуваннями.

Пані Луазель здавалася тепер старою. Вона стала якоюсь простацькою жінкою, брутальною, суворою, що їх так багато в убогих родинях. Розкудлана, з спідницями, що зсувалися набік, з завжди червоними руками, вона говорила гучним голосом і сама мила підлогу. Але іноді, коли чоловік був на службі, вона сідала коло вікна і згадувала давнішню вечірку, отой бал, де вона була така гарна, де мала такий блискучий успіх.

Що сталося б, коли б вона не загубила тоді отого намиста? Хто його знає? Хто знає? Яке ж воно дивне, яке ж мінливе наше життя! Як мало треба, щоб загинути або врятуватись!

Якось у неділю, вийшовши прогулятися трохи Єлисейськими Полями, щоб відпочити від тижневої праці, вона побачила даму, що гуляла з дитиною. Це була пані Форестьє, така сама молода, така сама гарна, така сама зваблива.

Пані Луазель зворушилась. Чи сказати їй? Авжеж, звичайно. Тепер, сплативши вже борги, можна розповісти. Чом би й ні?

Вона підійшла ближче.

— Добридень, Жанно.

Та, не впізнавши її, здивувалась такому фамільярному вітанню якоїсь міщанки.

— Але... пані, — промимрила вона, — я вас не знаю... Ви, мабуть, помиляєтесь...

— Ні. Я — Матильда Луазель.

Тоді її подруга скрикнула:

— О!.. Бідна моя Матильдо, як же ти змінилась!

— Так, відколи ми бачились востаннє, я зазнала багато лиха, багато злигоднів... і все через тебе!

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

- Через мене? Яким чином?
- Пам'ятаєш те діамантове намисто, що ти позичила мені на бал у міністерстві?
- Еге ж. То що ж з того?
- Так ось, я його загубила.
- Як так? Ти ж мені його принесла.
- Я принесла тобі інше, точнісінько таке саме. І цілих десять років ми за нього виплачували борг. Ти розумієш, як нам важко довелося, ми ж не мали нічого. Тепер з цим скінчено, і я страшенно з того рада.

Пані Форестьє аж спинилась:

- Так ти кажеш, ви купили нове намисто замість мого?
- Так. А ти нічого й не помітила? Вони були дуже схожі. І вона усміхнулась переможно і простодушно.

Пані Форестьє схвильовано схопила її за руки:

- О моя бідна Матильдо! Та ж мої діаманти були фальшиві! Вони коштували щонайбільше п'ятсот франків.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Що вас найбільше вразило у творі «Намисто»?
2. Поясніть, чому народження Матильди Луазель названо «помилкою». Чи зрозумілі вам страждання молодшої жінки?
3. Яку суспільну проблему порушує Мопассан у своїй новелі? Згрупуйте персонажів за їхнім соціальним станом.
4. Поділіть твір на умовні частини, доберіть назву до кожної з них.
5. Чи не здається вам, що пані Луазель аж надто драматично сприйняла новину про запрошення на бал? З'ясуйте справжні причини її поведінки.
6. Оцініть вчинок чоловіка Матильди, який запропонував дружині пошити бальну сукню. Про що він свідчить?
7. Поясніть, чому пані Луазель відмовилась прикрасити сукню живими квітами? Який вихід із ситуації запропонував їй чоловік?
8. Інтерпретуйте поведінку Матильди, яка серед коштовних прикрас пані Форестьє вибрала намисто з діамантами.
9. Прокоментуйте, як поводитись пані Луазель на балу. Чому автор називає її стан «маревом щастя»?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

Попрацюйте в парі. Пригадайте ключові моменти новели. Створіть емограму (запис емоцій) Матильди: виберіть смайлики і розташуйте їх на лінії сюжету. Які емоції переважають і чому? Знайдіть цитати-підтвердження вашої думки. Доповніть ваш словничок новими словами на визначення емоцій.

Лінія сюжету

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

10. Прослідкуйте, як рішення Луазелів замінити намисто вплинуло на їхнє життя. Спробуйте розрахувати приблизний родинний бюджет подружжя. На чому довелося економити наступні 10 років, щоб виплатити боргові зобов'язання?
11. Погляньте на історію з намистом очима пана Луазеля. Яку справжню «коштовність» у своєму житті не помітила Матильда?
12. Прокоментуйте слова автора: «Яке ж воно дивне, яке ж мінливе наше життя! Як мало треба, щоб загинути або врятуватись!»

ДИСКУСІЯ

Які зміни — зовнішні чи внутрішні — відбулись з Матильдою Луазель? Чому вона звинуватила у своєму нещасті колишню подругу пані Форестье?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Оберіть намистину з літерою й виконайте запропоноване завдання (індивідуально чи групою).

Дошка вибору

Почаклуємо

Ви маєте можливість змінити щось у новелі. Що й чому ви б змінили?
Напишіть свій варіант

Розв'яжемо проблеми

Дайте можливі варіанти вирішення проблем стосунків у сім'ї Луазелів

Інший погляд.

Розкажіть частину сюжету від імені пана Луазеля. Як ви думаєте, чому чоловік Матильди не має імені?

Може статися.

Як склалося б життя Матильди, якщо б а) не знайшлося грошей для купівлі дорогої сукні; б) Матильда не губила намисто; в) подружжя Луазель одразу зізналось пані Форестье у втраті прикраси

А що далі?

Спрогнозуйте вчинок пані Форестье після зізнання Матильди. Напишіть сиквел (продовження твору) «Намисто — 2».

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

Чому, на вашу думку, автор назвав новелу **La Parure** — «прикраса» (фр.), а не «**Le collier**» — «колье, намисто» (фр.)? Зазначимо, зокрема, що артикль **La** вказує на жіночий рід, тоді як **Le** — чоловічий.

Спробуйте пояснити також вибір перекладачем назви — «Намисто».

Твір у мистецькому просторі

- Новела «Намисто» неодноразово привертала увагу режисерів з різних країн: відомо 8 екранізацій та 4 телеадаптації за мотивами твору, найвідоміша з яких — у серіалі Клода Шаброля «Новели Гі де Мопассана» (2007).

- Мотиви новели відчутні, зокрема, у оповіданнях «Paste» Генрі Джеймса та «Нитка намистин» Сомерсета Моема.

- У 1986 році за мотивами твору Сімона Вінон створила комікс (художник Лео Бекер).

- Ірландський композитор Конор Мітчел написав за твором мюзикл «Матильда» (2008).

Кадри з 2 серії
«Намисто»
фільму «Новели
Гі де Мопассана»
(Франція, 2007)

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Автор твору «Намисто» —... (0,5 бала), письменник із... (0,5 бала). За жанром це... (0,5 бала). Персонажами твору є представники різних верств суспільства: подружжя Луазелів... (0,5 бала), тоді як пані Форестьє... (0,5 бала). Матильда Луазель мріяла про... (0,5 бала). Їй пощастило побувати на балу, однак потім... (1 бал). Наступні 10 років Луазелі...(2 бали). Іронія долі в тому, що... (1 бал). Твір змусив задуматись про... (2 бали).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал).

3. Сформулюйте поради, які, на вашу думку, допомогли б Матильді Луазель (2 бали).

Уявіть, що вас під час уроку знімав фотограф, але, на жаль, помилково видалив теку з фотографіями.

ІСТИНУ БАЧИТЬ ЛИШЕ СЕРЦЕ

О. Генрі. «Дари волхвів». «Останній листок»

*Справа не в дорозі, яку ми обираємо;
те, що усередині нас, примушує нас обирати дорогу.*
О. Генрі

О. Генрі

У світовій літературі небагато справжніх майстрів короткого оповідання, бо писати в цьому жанрі надзвичайно складно. До письменників «найвищого пілотажу» зараховують американського письменника Вільяма Сідні Портера, який обрав літературний псевдонім О. Генрі. Минають роки, а людство сміється й водночас сумує, читаючи його безсмертні твори. До новел митця хочеться повертатися в різні періоди життя, бо там можна знайти відповіді на всі запитання. У його героїв ми вчимося милосердя, любові й мудрості.

Іноді здається, що ми потрапили у надзвичайно складну ситуацію, виходу з якої немає. Як бути? До кого звернутися за допомогою? Чи може бути щасливою людина, яка не має грошей, срібла й золота? Вирушаймо за відповідями в захопливу літературну мандрівку!

Знайтеся, автор!

Ім'я: Вільям Сідні Портер

Дата і місце народження: 1862, Грінсборо (США)

Освіта: вища школа Ліндсей-Стріт

Кар'єра: бухгалтер, фармацевт, пастух на ранчо, художник-картограф, касир, журналіст, письменник

Хобі: розіграші, карикатури і шаржі, танці, гра на гітарі

Дата і місце смерті: 1910, Нью-Йорк (США)

Найвідоміші твори: роман «Королі і капуста»; збірки новел «Чотири мільйони», «Непогасний світильник», «Серце Заходу», «Голос міста», «Благородний шахрай» та інші.

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

- Існує кілька версій походження псевдоніму О. Генрі — від імені на обкладинці фармацевтичного довідника до слів ковбойської пісеньки.

- Свою першу новелу «Різдвяний подарунок Діка Свистуна» О. Генрі написав, відбуваючи покарання за розтрату у в'язниці. Вина письменника не доведена дотепер.

- Новела «Дари волхвів» була написана після того, як Портер, переховуючись від поліції, примчав на Різдво до тяжко хворої дружини. Він устиг попрощатися з коханою, а вона — подарувати чоловікові останній різдвяний подарунок — золотий ланцюжок для його годинника. Відолашня жінка не знала, що цей годинник Портер продав кількома днями раніше, щоб на виручені гроші придбати квиток до рідного міста.

- О. Генрі щороку писав кілька десятків новел. А всього їх 273.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Кажуть, що для щастя людині треба небагато. Маєте можливість це перевірити. Уявіть, що за плечима у вас є рюкзачок, у якому лежить усе, щоб ви відчували себе щасливим/щасливою. Запишіть ці речі та відчуття. Дайте собі відповіді на запитання: що лежить там? хто збирав цей багаж? що в ньому ваше? що там не ваше? Можливо, від чогось треба відмовитися чи, навпаки, щось додати?

Ключі до тексту

Цар Соломон був чи не наймогутнішим і найрозумнішим царем Давньої Юдеї; йому приписують надприродні здібності та володіння чудесними предметами. Словом, не володар, а казка! І прибула якимось до нього цариця далекої Шеби (чи Сави, як називали її юдеї) Білкіс, щоб «випробувати його загадками». Загадки Соломон розгадав, дари прийняв, але більшого цариці дати не міг, тож довелося їй повертатися назад ні з чим. А краса цариці, як і мудрість Соломона, залишитися жити в легендах та священних текстах.

Поштова марка
з портретом О.Генрі

З того ж джерела і перекази про волхвів та їх дари. Волхвами у давні часи називали мудреців, чаклунів або жерців. Біблійні перекази розповідають, як троє з них — Каспар, Мельхіор і Бальтазар — побачили на небі зірку, що провіщала народження Ісуса, і пішли привітати нового Царя Юдейського. На знак особливої поваги вони принесли Сину Божому дари: золото (символ верховенства і влади земної), ароматні смоли — ладан (символ безсмертя, мудрості і влади небесної) та миро (символ людської суті, добрих справ). Цим самим мудреці намагалися виразити всю повагу до новонародженого та його місії. Стверджують, що більш вагомих і дорогих дарів історія людства не знала.

Тінторетто. Цариця Савська перед Соломоном (1555)

Ми живемо в іншому світі і давні перекази сприймаємо як щось далеке і нереальне. Проте буденне життя часто сповнене не менш романтичних і дивовижних подій. Не вірите? Прочитайте історію, автор якої потрапив у схожу ситуацію, і переконайтесь самі.

ДАРИ ВОЛХВІВ

Один долар вісімдесят сім центів. Це було все. Із них шістдесят центів — монетками по одному центу. Вона відвойовувала кожную монетку, торгуючись із бакалійником, зеленярем, м'ясником так запекло, що аж вуха палали від мовчазного осуду її скупості, викликаного надмірною ощадливістю. Делла тричі перелічила гроші. Один долар вісімдесят сім центів. А завтра Різдво.

Що було діяти — хіба впасти на стару, потерту маленьку кушетку і заплакати. Так Делла і зробила. З цього маємо дійти повчального висновку, що життя складається з сліз, зітхань, усмішок, причому зітхання переважають.

Поки господиня переходить поступово від першої стадії до другої, огляньмо її господу. Мебльована квартира за вісім доларів на тиждень. Не можна сказати, що вона зовсім убога, але щось спільне з цим поняттям, безперечно, має.

Внизу, у вестибюлі, скринька для листів, у щілину якої не ввійшов би жоден лист, і кнопка електричного дзвоника, з якої жодному смертному не пощастило б витиснути ніякого звуку. На дверях була ще прикріплена картка з написом «М-р Джеймс Ділінгем Янг».

Слово «Діллінгем» розтягнулось на всю довжину в той недавній час процвітання, коли власник цього імені одержував тридцять доларів на тиждень. Тепер він заробляв тільки двадцять доларів, і літери в слові «Діллінгем» поблякли, немовби серйозно замислились, чи не скоротитись їм до скромного, без претензій «Д». Та хоч коли містер Джеймс Діллінгем Янг, приходячи додому, піднімався у свою квартиру на верхньому поверсі, його завжди зустрічав вигук «Джім!» і гарячі обійми місіс Джеймс Діллінгем Янг — її ви вже знаєте як Деллу. А це й справді так гарно!

Делла перестала плакати і провела пуховкою по щоках. (...) Завтра Різдво, а у неї тільки долар і вісімдесят сім центів, щоб купити подарунок Джімові! Вона місяцями економила буквально кожен цент, і ось це все, що вдалося зібрати. За двадцять доларів на тиждень далеко не заїдеш. Витрати були більші, ніж вона розраховувала. Витрати завжди більші. Тільки долар і вісімдесят сім центів, щоб купити подарунок Джімові! її Джімові! Багато щасливих годин провела вона, роздумуючи, що б таке подарувати йому на Різдво. Щось особливе, рідкісне, коштовне, хоч трохи гідне високої честі належати Джімові. (...)

Вона раптом одійшла од вікна і зупинилась перед дзеркалом. Очі її сяяли, як діаманти, але за якихось двадцять секунд лице втратило свої кольори. Вона хутенько висмикнула шпильки і розпустила своє довге волосся.

У подружжя Джеймс Діллінгем Янг було дві речі, якими вони дуже пишалися. Одна — це золотий годинник Джіма, що належав колись його батькові та дідові, друга — волосся Делли. Якби цариця Савська жила в будинку навпроти, Делла часом, помивши голову, сушила б своє волосся біля вікна, щоб затьмарити блиск оздоб і коштовностей її величності. Якби цар Соломон був швейцаром у будинку, де вони жили, і зберігав би всі свої скарби в підвалі, Джім, проходячи повз нього, завжди діставав би свій годинник, щоб побачити, як Соломон рве собі бороду від заздрощів.

Прекрасне волосся Делли розсипалось каштановими хвилями, сяючи, мов струмені водоспаду. Воно спадало нижче її колін і вкривало, наче плащем, майже всю її постать. Потім вона знову, нервуючи і поспішаючи, підбрала його. Завагавшись, постояла якусь мить нерухомо, і дві чи три сльози впали на потертий червоний килим.

Мерщій надіти старенький коричневий жакет і старенький коричневий капелюшок! Махнувши спідницею, Делла кинулася до

дверей і вибігла з дому на вулицю, а в очах у неї ще поблискували діамантовими краплями сльози.

Вона зупинилась перед дверима з вивіскою: «М-м Софроні. Найрізноманітніші вироби з волосся». Делла вибігла на другий поверх і спинилася, переводячи дух, серце її швидко билось. Мадам Софроні була здоровенна білява жінка з сухими манерами.

— Чи не купите ви моє волосся? — спитала Делла.

— Я купую волосся, — відповіла мадам. — Зніміть капелюшок, треба подивитися, що за товар.

Знову заструменів каштановий водоспад.

— Двадцять доларів, — сказала мадам, звично зважуючи в руці волосся.

— Давайте мерщій, — промовила Делла.

Дві години після цього пролетіли на рожевих крилах — вибачайте за банальну метафору. Делла бігала по крамницях, шукаючи подарунок Джімові.

Нарешті знайшла. Безперечно, ця річ була створена для Джіма, і тільки для нього. Нічого схожого не було в жодній іншій крамниці, вона вже все перевернула там догори дном. Це був платиновий ланцюжок для кишенькового годинника, простий і строгий, він привертав увагу коштовністю матеріалу, з якого був зроблений, а не мішурним блиском — саме такими мають бути всі гарні речі. Він навіть був гідний годинника. Побачивши його, Делла відразу дійшла думки, що ланцюжок повинен належати Джімові. Він був такий, як Джім. Скромність і гідність — ці якості були у них обох. За ланцюжок довелося заплатити двадцять один долар. У Делли лишилося ще вісімдесят сім центів, і вона поспішила додому. З таким ланцюжком Джім у будь-якому товаристві зможе дістати свій годинник, глянути, котра година, бо хоч який чудовий був той годинник, а Джім іноді дивився на нього крадькома, бо висів він не на ланцюжку, а на старому шкіряному ремінці.

Коли Делла повернулася додому, її захоплення трохи вщухло, натомість з'явилися передбачливість та розсудливість. Вона дістала щипці для завивання, запалила газ і почала виправляти спустошення, вчинені великодушністю та любов'ю. А це завжди надзвичайно важка праця, дорогі друзі, велетенська праця.

За сорок хвилин її голова вкрилася дрібними кучериками і Делла стала дуже схожою на хлопчиська, що втік з уроків. (...) О сьомій годині кава була готова, а гаряча сковорода стояла на плиті, чекаючи, коли на ній смажитимуться котлети.

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

Джім ніколи не спізнювався. Делла затиснула в руці платиновий ланцюжок і сперлася на краєчок стола біля вхідних дверей. Невдовзі вона почула його кроки внизу на сходах і на мить зблідла. Вона мала звичку звертатися до бога з коротенькими молитвами з приводу всяких життєвих дрібниць і тепер швиденько зашепотіла:

— Господи, зроби, будь ласка, так, щоб я все ще сподобалася йому!

Двері відчинилися, Джім увійшов і причинив їх. Його худе обличчя було заклопотане. Бідолаха, в двадцять два роки він мав годувати сім'ю! Йому давно треба було купити нове пальто, і рукавичок у нього не було.

Джім увійшов і завмер. (...) Його очі спинилися на Деллі, в них був вираз, якого вона не могла зрозуміти, і їй стало страшно. Це не були ні гнів, ні здивування, ні, докір, ні жах — жодне з тих почуттів, яких вона могла сподіватись. Він просто пильно дивився на неї, і на обличчі у нього був отой дивний вираз.

Делла зіскочила з столу і кинулась до нього.

— Джім, милий, — вигукнула вона, — не дивись так на мене! Я обстриглась і продала волосся, бо я б не пережила, якби нічого не змогла подарувати тобі на Різдво. Воно знову виросте! Ти ж не гніваєшся, ні? Я повинна була це зробити. Волосся у мене росте дуже швидко. Поздоров мене з Різдвом, Джім, і будьмо щасливі. Ти ж навіть не знаєш, який гарний, чудовий подарунок я приготувала для тебе!

— Ти обстригла волосся? — насилу спитав Джім так, наче він не міг усвідомити цього очевидного факту, хоч його мозок напружено працював.

— Обстригла і продала його, — відповіла Делла. — Але ж я тобі все одно подобаюсь? Я ж така сама, тільки з коротким волоссям!

Джім здивовано оглянув кімнату.

— То, виходить, твого волосся вже нема? — спитав він з якимсь безглуздим виразом.

— І не шукай його, не знайдеш, — відповіла Делла, — кажу ж тобі: я його продала — обстригла і продала. Сьогодні святвечір, Джім. Будь зі мною ласкавий, це ж я зробила для тебе. Можливо, волосся на моїй голові і можна було б перелічити, — в її голосі раптом прозвучала глибока ніжність, — але ніхто й ніколи не зможе виміряти мою любов до тебе! Смажити котлети, Джім?

І Джім раптом наче прокинувся від важкого сну. Він обняв свою Деллу, витяг з кишені свого пальта пакуночок і кинув його на стіл. (...)

— Зрозумій мене правильно, Делл,— сказав він.— Ніяка стрижка, ніякі нові зачіски не примусять, щоб я розлюбив тебе, дівчинко. Але розгорни цей пакунок-і ти зрозумієш, чому я спершу трохи розгубився.

Білі спритні пальчики розірвали мотузку й папір. Пролунав крик захвату, а на зміну йому — ой леле! — прийшли, як то буває тільки у жінок, потоки сліз та зойки. Довелось негайно вдатися до всіх заспокійливих засобів, які тільки були у господаря квартири.

Річ у тому, що на столі лежали гребінці, набір гребінців — бічні й задні*, — якими Делла давно любила на одній з бродвейських вітрин. Чудові гребінці, справжні черепахові, прикрашені по краях дрібними коштовними каменями, і саме того відтінку, що пасував би до її волосся. Гребінці коштували дорого, вона знала це, і її серце давно вже нило від того, що не було ніякої надії купити їх. Тепер вони належали їй, але де ж ті коси, що їх прикрасили б ці довгождані гребінці.

А проте вона міцно притисла їх до грудей, підвела нарешті затуманені сльозами очі, всміхнулась і промовила:

— У мене дуже швидко росте волосся, Джім!

Делла підскочила, як ошпарене котеня, і вигукнула:

— О господи!

Джим ще не бачив свого чудового подарунка. Вона хутенько подала йому на долоні ланцюжок. Матовий коштовний метал, здавалося, засяяв відбитим світлом її гарячої і щирої радості.

— Ну, правда ж гарний, Джім? Я обнищпорила все місто, поки знайшла його. Тепер ти можеш дивитись, котра година, хоч сто разів на день. Дай-но мені свій годинник. Я хочу побачити, який вигляд він матиме з ланцюжком.

Але Джім не послухався — він ліг на кушетку, закрив руки під голову і всміхнувся.

— Делл, — сказав, — давай сховаємо свої подарунки до іншого часу. Вони занадто гарні, щоб так зразу ними користуватись. Я продав годинник, щоб купити тобі гребінці. А тепер, гадаю, пора смажити котлети.

Волхви, ті, що принесли дари немовляті у яслах, були, як ви знаєте, мудрі люди, надзвичайно мудрі люди. Вони винайшли звичай робити різдвяні подарунки. Бо вони були мудрі, і дари їхні були мудрі, не виключено, що їх можна було навіть замінити, якщо траплялися два однакових подарунки. А я розповів вам

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

нічим не примітну історію про двох дурненьких дітей, які жили у восьмидоларовій квартирі і зовсім немудро пожертвували одне для одного найдорожчими своїми скарбами. Але до відома мудреців наших днів слід сказати, що з усіх, хто робив подарунки, ці двоє були наймудріші. З усіх, хто приносить і приймає дари, наймудріші тільки такі, як вони. Це всюди так. Вони і є волхви.

Переклад Юрія Іванова

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Що в новелі вас схвилювало більше — сюжет чи герої?
2. Якими ви уявляєте Джіма та Деллу?
3. Поясніть, як через опис помешкання автор зображає побут молодого подружжя.
4. Виокремте числівники в новелі. Яке значення вони мають для розуміння соціального стану Ділінгем Янгів?
5. Якими «скарбами» володіли Джім та Делла? Чому письменник іронічно порівнює молодих людей з біблійними персонажами — царем Соломоном і царицею Савською?
6. Які автобіографічні деталі використав письменник у цій новелі?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

7. Попрацюйте в парі. Пригадайте ключові моменти новели. За допомогою вибраних смайликів покажіть на лінії сюжету, як змінювалися почуття Делли. Створіть емограму змін у настрої головної героїні новели і словничок емоцій.

Лінія сюжету

8. Прокоментуйте настрої Делли напередодні Різдва. Як і чому він змінювався? Використайте слова *розпач, надія, тріумф, тривога, нерозуміння, непевність*.
9. Заповніть прогалину в сюжеті твору: розкажіть, як, на вашу думку, провів цей день Джім.
10. Створіть сцени вручення подарунка від Делли і від Джіма; передайте при цьому власні емоції.
11. Установіть правильну послідовність ілюстрацій Соні Дановської до новели (с. 74). Який із малюнків вас найбільше розчулив і чому?

12. Виразно прочитайте останній абзац твору. Як ви його зрозуміли?
13. Сформулюйте висновок про людські якості і почуття, які були справжніми скарбами родини Ділінгем Янгів.
14. Порівняйте Деллу Ділінгем Янг та Матильду Луазель. Якій із героїнь ви симпатизуєте і чому?

ДИСКУСІЯ

15. Що приємніше — готувати подарунки чи отримувати їх? Чому?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

16. Створіть історію про незвичайне святкування Різдва у вашій родині. Розмістіть її на вашій сторінці у соцмережі.

Твір у мистецькому просторі

• Новела «Дари волхвів» є одним із найпопулярнішим у світі різдвяним твором, який має десяток кіно- чи телеадаптацій, неодноразово згадується чи обіграється в інших творах — від класики кіно до «Футурами».

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

- Музична версія цієї різдвяної історії за сценарієм М.Сен-Жермена та Р.Кортса (1984) — одна із найпопулярніших театральних п'єс.

- У 1994 році оперу за твором написав композитор Ейноюхані Раутаавара (Фінляндія), у 1997 році — Девід Конте (США).

- Пісенними версіями «Дарів волхвів» є «Ahista» індійського співака Панкаджа Удхаса та «Escape» британця Руперта Холмса.

- У відеогрі «Honkai: Star Rail» є заснована на цій історії лінія квестів «Подарунок Гака».

- У 1985 році у місті Грінсборо (США) встановлено пам'ятник О. Генрі у вигляді книги, відкритої на сторінках з новелами «Дари волхвів» та «Вождь червоношкірих».

Пам'ятник О.Генрі в Грінсборо

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

17. Прочитайте початок новели мовою оригіналу, додавши потрібні числівники:

...DOLLAR AND...CENTS. That was all. She had put it aside,... cent and then another and then another, in her careful buying of meat and other food. Della counted it three times.... dollar and... cents. And the next day would be Christmas. Попуч — плашечка (див. внизу).

Словничок: careful (тут) — скупуватий; counted — підраховано.

18. Дослівно перекладіть прочитане. Зробіть висновок про відповідність/ невідповідність оригіналу твору й перекладу Ю. Іванова.

19. Поміркуйте, чому автор наділив Джіма та Деллу прізвищем Young.

20. Назвіть англійською свято, до якого готувалось молоде подружжя. Про яку святкову традицію йдеться в рядках новели: «The magi, as you know, were wise men — wonderfully wise men — who brought gifts to the newborn Christ-child. They were the first to give Christmas gifts»?

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

Здогадайтесь, яку суму залишають на могилі О. Генрі шанувальники його таланту. Як, на вашу думку, використовуються зібрані кошти?

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Твір «Дари волхвів» написав... (0,5 бала). Його автонім (справжнє ім'я) —... (0,5 бала). Батьківщина письменника —... (0,5 бала). За жанром «Дари волхвів» — це... (0,5 бала). Головними героями твору є... (1 бал). Події відбуваються напередодні... (0,5 бала). Автор зображає майже анекдотичну ситуацію:... (3 бали). Однак насправді твір змушує задуматись про серйозні питання:... (2 бали). Письменник доводить, що справжня любов — це на-самперед... (0,5 бала).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал).

3. Спробуйте передбачити, з якими думками і настроєм герої твору зустрічатимуть свято за рік (2 бали).

А щоб ви не забули про щасливі моменти, подаровані письменником і його героями, усе могли втілювати в життя, даруємо вам «Щоденник щастя». Щодня записуйте до нього всі ваші, навіть найменші, успіхи й досягнення, хваліть себе за гарні вчинки, будьте вдячними іншим за подаровані щасливі моменти.

я дякую
цьому дню
за...

я дякую цій
людині за...

!

НАЙПОЗИТИВНІШИЙ
МОМЕНТ СЬОГОДНІ

ПОЧУТТЯ, ЯКЕ ХОЧУ
ЗАПАМ'ЯТАТИ

☆ ☆

МОЯ ШКАЛА ЩАСТЯ СЬОГОДНІ

0.....50%.....100%

PS. Не забувайте частіше його перерахувати, щоб пишатися собою, радіти своїм успіхам і ставати щодня щасливішими!

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Чи завжди тому, що ми читаємо в інтернеті, можна повністю довіряти? Об'єднайтеся в групи, прочитайте пост у twitter і зробіть висновок: чи вся інформація подана правдиво? Запишіть свої аргументи.

Любитель книжок
@kitu4enj

...

У в'язниці Портер познайомився з Павлом Коляденком - відомим грабіжником сейфів на прізвисько Спанч Пол. Вечорами майбутній письменник розповідав йому різні історії. Коляденко порадив записувати придумане і надрукувати. Перша збірка новел О.Генрі мала присвяту «Містеру С.П.».

21:43 · 3 жовт 2021 · Натисніть, щоб додати клієнта...

73,5 тис реплів 31,1 тис цитат 325,4К лайків

Ключі до тексту

На планеті Земля ми не єдині мешканці — поруч із нами живуть десятки тисяч наших сусідів: тварин, грибів, рослин. «Зачекайте, — скажете ви, — які ж це сусіди? Сусідами ми називаємо людей — маму, тата, дядька Миколу чи Крістіану Роналду... А рослини?!...». Так, рослини не ходять до школи чи на роботу, не варять борщ і не грають у футбол. Але вони народжуються і помирають, дихають і живляться, реагують на біль і люблять гарну музику. Доведено, що кімнатні квіти запам'ятовують того, хто їх поливає... То чи можна вважати їх неживими?

Є рослини, які давно вже звикли жити поруч з нами. Ми навіть не помічаємо, настільки органічно вони вписуються в навколишній пейзаж. Для багатьох європейських міст таким «невидимкою» є плющ: повзе собі по стінах, захоплює метр за метром і нікому не заважає. Проте ця вічнозелена рослина має власну історію. Давні греки вважали, що саме вона врятувала новонародженого бога Діоніса від Зевсового полум'я. В Малій Азії листя плюща зображали на монетах. Середні віки визнали плющ сим-

волом безсмертя і життєвої стійкості, дружби і вірності. Кажуть, саме під плющем ховають свої помилки архітектори, а сучасні вчені доводять, що він прекрасно чистить повітря від отруйних речовин.

А ми знаємо історію, як плющ і благородне серце людини врятували життя юній дівчинці. Хочете знати, як це трапилось?..

ОСТАННІЙ ЛИСТОК

В невеличкому районі на захід від площі Вашингтона вулиці показали й розбилися на вузькі смужки, що називаються проїздами. (...) Люди мистецтва незабаром налетіли в старий чудернацький Грінч-Вілідж у пошуках вікон, що виходять на північ, гостроверхих дахів XVIII століття, голландських мансард і низької квартирної платні. (...)

Студія Сью і Джонсі містилася на горищі присадкуватого триповерхового цегляного будинку. Джонсі — пестливе від Джоанна. Одна дівчина приїхала з штату Мен, друга — із штату Каліфорнія. Вони познайомилися за табльдотом у місцевому

Осінь на Грінвіч-Віллідж

«Дельмоніко», ресторанчику на Восьмій вулиці, побачили, що їхні погляди на мистецтво, салат з листя цикорію та широкі рукави цілком збігаються, і вирішили найняти спільну студію.

Це було в травні. А в листопаді холодний, невидимий пришеlecь, якого лікарі називають Пневмонією, почав бродити по колонії, торкаючись то одного, то другого своїми крижаними пальцями. По Іст-Сайду цей зарізяка розгулював сміливо, ішов швидко, вражаючи десятки жертв, але тут, у лабіринті вузьких, порослих мохом проїздів, насилу переставляв ноги.

Містера Пневмонію не можна було назвати благородним старим джентльменом. Для цього підтоптаного задишкуватого бовдура з червоними кулацюрками мініатюрна дівчина, недокрівна від каліфорнійських зефірів, навряд чи була тією дичиною, на яку дозволялося полювати. Проте він напосівся на неї, і тепер Джонсі,

Іван Айвазовський
«Неаполітанська затока» (1878)

нездатна й поворухнутись, лежала на фарбованому залізному ліжку, дивлячись крізь невеличкі шибки голландського вікна на глуху стіну сусіднього мурованого будинку.

Одного ранку заклопотаний лікар порухом кошлатої сивої брови запросив Сью в коридор.

— У неї один шанс... ну, скажімо, з десяти, — повідомив він, збиваючи ртуть у термометрі. — І

цей шанс полягає в тому, щоб вона хотіла жити. Та коли люди починають діяти в інтересах гробаря, то вся фармакопея — марноста. Ваша маленька подруга вже вирішила, що ніколи не одужає. Які в неї були наміри на майбутнє?

— Вона... вона хотіла намалювати коли-небудь Неаполітанську затоку, — сказала Сью.

— Намалювати? Дурниці! Чи нема у неї чогось такого, про що справді варто було б думати — наприклад, якогось хлопця?

— Хлопця? — перепитала Сью голосом, схожим на звук натягнутої струни. — Хіба хлопець вартий... ні, докторе, нічого такого немає.

— Ну, тоді це просто занепад сил, — підсумував лікар. — Я зроблю все, що тільки може наука, знаряддям якої я є. Але коли мій пацієнт починає рахувати карети в своїй похоронній процесії, я скидаю з цілющої сили ліків п'ятдесят процентів. Якщо вам удасться, щоб вона хоч раз спитала, який буде цієї зими новий фасон рукавів у пальтах, я зможу поручитися, що в неї буде один шанс не з десяти, а з п'яти.

Коли лікар пішов, Сью вибігла в майстерню й плакала в японську паперову серветку, аж доки та геть не розмокла.

Потім узяла креслярську дошку і, насвистуючи веселий мотивчик, незалежно увійшла до кімнати.

Джонсі, майже непомітна під ковдрою, лежала, повернувшись обличчям до вікна. Сью перестала насвистувати, подумавши, що Джонсі заснула.

Вона прилаштувала дошку й почала малюнок тушшю — ілюстрацію до журнального оповідання. (...) Малюючи героя твору,

ковбоя із штату Айдахо в елегантних штанах, з моноклем, Сью почула тихий шепіт, що повторився кілька разів. Вона швидко підійшла до ліжка.

Очі у Джонсі були широко розплющені. Дівчина дивилась у вікно й лічила — лічила в зворотному порядку:

— «Дванадцять», — мовила вона і трохи згодом: — «одинадцять», — потім: — «десять» і «дев'ять», — а тоді, майже одночасно: — «вісім» і «сім».

Сью стривожено подивилась у вікно. Що там лічити? Адже перед очима лише порожніє безмежно похмуре подвір'я та глуха стіна цегляного будинку на відстані двадцяти футів. До половини тієї стіни видряпався старезний плющ, вузлуватий і підгнилий біля коріння. Холодний подих осені струсив з нього листя, й було добре видно, як майже голі гілочки рослини чіпляються за потріскані цеглини.

— Що там таке, серденько? — спитала Сью.

— Шість, — ледь чути мовила Джонсі. — Тепер вони падають швидше. Три дні тому їх було майже сто. Аж голова боліла рахувати. А сьогодні вже легко. Он іще один упав. Тепер лишилося тільки п'ять.

— П'ять чого, серденько? Скажи своїй Сьюді.

— Листків. На плющі. Коли впаде останній, я помру. Я знаю це вже три дні. Хіба лікар нічого тобі не сказав?

— Таких дурниць я ще ніколи не чула, — пирхнула Сью, чудово вдаючи зневагу. Яке відношення має листя старого плюща до твого одужання? А ти ж, капосне дівчисько, так любила цей плющ! Не будь дурненькою. Бо ж іще сьогодні вранці лікар мені казав, що твої шанси одужати, та й то скоро... стривай, як же він сказав?... Він сказав, що в тебе десять шансів проти одного! А це майже стільки, як у кожного з нас у Нью-Йорку, коли їдеш у трамваї або проходиш повз новий будинок. Спробуй-но тепер з'їсти бульйону і дай твоїй Сьюді докінчити малюнок, щоб можна було продати його редакції і купити своїй хворій дівчинці портвейну, а собі, ненажері, свинячих котлет.

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

— Не треба більше купувати вина, — мовила Джонсі, не відриваючи погляду від вікна. — Он іще один полетів. А бульйону я не хочу. Залишилось усього чотири листочки. Я хочу, поки не стемніло, побачити, як одірветься останній. Тоді помру і я.

— Джонсі, люба, — сказала Сью, схиляючись над ліжком, — ти можеш пообіцяти мені, що заплющиш очі й не дивитимешся у вікно, поки я закінчу роботу? Я повинна здати ці малюнки завтра. Мені потрібне світло, інакше я опустила б штору.

— А чи не могла б ти малювати в другій кімнаті? — холодно спитала Джонсі.

— Краще я побуду біля тебе, — відповіла Сью. — До того ж я не хочу, щоб ти весь час дивилась на ті дурні листки.

— Тоді скажи мені, коли закінчиш, — заплющуючи очі, попросила Джонсі, бліда й непорушна, мов повалена статуя, — бо я хочу побачити, як упаде останній листок. Я стомилася чекати. Стомилася думати. Мені хочеться розслабитись, ні за що не триматися й полетіти — дедалі нижче й нижче — як один з отих нещасних, виснажених листків.

— Спробуй заснути, — порадила Сью. — Мені треба покликати сюди Бермана, щоб намалювати з нього відлюдька-золотошукача. Я вийду на хвилинку, не більше. А ти лежи й не рухайся, поки я не повернуся.

Старий Берман був художником і жив на першому поверсі під ними. Йому вже перевалило за шістдесят, і борода в нього, як у скульптури Мікеланджело «Мойсей», кільцями спускалася з його голови сатира на тіло карлика. В мистецтві Берман був невдахою. Сорок років тримав він у руках пензель, але й на крок не наблизився до своєї Музи, щоб хоч торкнутися краю її мантиї. Він весь час збирався створити шедевр, але навіть не почав над ним роботи. Уже кілька років, як він не малював нічого, крім якоїсь мазанини — вивісок та реклам. На шматок хліба він заробляв, позуючи тим молодим художникам з колонії, які не могли платити натурникові-професіоналу. (...)

Сью застала Бермана (...) в його тьмяно освітленій комірчині внизу. В кутку стояв мольберт з підрамником, на якому було натягнуто чисте полотно, що вже двадцять п'ять років чекало перших штрихів шедевра. Сью розповіла старому про химери Джонсі й про свої побоювання відносно того, як би її подруга, легенька й тендітна, немов листок, не відлетіла від них, коли зв'язок із світом у неї ще послабшає.

Старий Берман з червоними очима, які помітно сльозилися, галасливо виявив свою зневагу, знущаючись із таких ідіотських вигадок.

— Що, — кричав він з жахливим німецьким акцентом, — хіба ще є такі дурні, щоб умирати через листя, яке осипається з клятого плюща? Вперше чую. (...) Як це ви дозволяєте їй забивати голову такими дурницями? Ах, маленька бідолашна міс Джонсі! (...)

Джонсі спала, коли вони піднялися нагору. Сью опустила штору аж до підвіконня й знаком веліла Берманові пройти в другу кімнату. Там вони зупинилися біля вікна й з острахом подивилися на плющ. Потім мовчки перезирнулися. Надворі вперто йшов холодний дощ із снігом. Берман у старій синій сорочці, зображаючи відлюдька-золотошукача, всівся на перекинутому догори дном чайнику, що правив за скелю.

Наступного ранку, прокинувшись після короткого сну, Сью побачила, що Джонсі не зводить сумних, широко розплющених очей із опущеної зеленої штори.

— Підніми її, я хочу подивитися, — пошепки наказала Джонсі. Сью стомлено послухалась.

Неймовірна річ! Цілу ніч періщив дощ і шаленів рвучкий вітер, а на цегляній стіні ще виднів листок плюща. Один-єдиний. Темно-зелений біля стебла, але з жовтизною, тління й розкладу по зубчастих краях, він хоробро тримався на галузці за двадцять футів від землі.

— Це останній, — мовила Джонсі. — Я думала, він неодмінно впаде вночі. Я чула, який був вітер. Сьогодні він упаде, тоді й я помру. (...)

День повільно минув, але навіть у присмерку вони бачили на тлі цегляної стіни, що самотній листок плюща тримається на своїй ніжці. А потім, коли настанала ніч, знову зірвався північний вітер, знов у вікна періщив дощ, тарабанячи по низьких голландських карнизах.

Коли розвидніло, Джонсі безжально звеліла підняти штору.

Іван Айвазовський. «Неаполь у місячну ніч. Везувій» (1870)

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

Листок плюща був ще на своєму місці.

Джонсі лежала й довго дивилась на нього. А потім озвалася до Сью, яка на газовій плитці розігрівала для неї курячий бульйон.

— Я була поганим дівчиськом, — сказала Джонсі — щось примусило цей останній листок залишитись там, де він є, щоб показати, яка я була противна. Це гріх — хотіти вмерти. Тепер ти можеш дати мені трохи бульйону й молока. (...)

Через годину вона сказала:

— Сюді, я сподіваюсь намалювати коли-небудь Неаполітанську затоку.

Удень прийшов лікар, і Сью, проводжаючи його, знайшла привід вийти в коридор.

— Шанси рівні, — сказав лікар, потискуючи худеньку тремтячу руку Сью. — Гарний догляд — і ви виграєте. А тепер я повинен навідатися ще до одного хворого тут, унизу. Його прізвище Берман, здається, він художник. Теж пневмонія. Він старий, немічний, а хвороба в тяжкій формі. Надії ніякої, але сьогодні його заберуть до лікарні, там йому буде зручніше.

Наступного дня лікар сказав Сью:

— Небезпека минула. Ви перемогли. Тепер харчування й догляд — і більше нічого не треба.

А надвечір того ж дня Сью підійшла до ліжка, де лежала Джонсі, умиротворено плетучи дуже синій і зовсім непотрібний вовняний шарф, і однією рукою — разом з подушками та плетивом — обняла подругу.

— Мені треба щось тобі розповісти, біле мишенятко, — сказала вона. — Сьогодні в лікарні від запалення легень помер містер Берман. Він хворів тільки два дні. Позавчора вранці двірник знайшов старого в його кімнаті безпорадного від страждань. Його черевики й одяг геть промокли й були холодні як лід. Ніхто не міг збагнути, куди він ходив такої жахливої ночі. (...) А тепер подивись у вікно, люба, на останній листок плюща. Тебе не дивувало, що він ні разу не затремтів і не колихнувся від вітру? Ах, сонечко, це і є шедевр Бермана, він намалював його тієї ночі, коли впав останній листок.

Переклад Миколи Дмитренка

Український контекст

У 2005 році режисер Володимир Жилко зняв за мотивами твору О. Генрі короткометражну стрічку «Останній осінній листок» про художника з Данії та його кохану з України — балерину, що постраждала від Чорнобильської катастрофи. Фільм отримав II премію на престижному кінофестивалі у Сакраменто і довго очолював рейтинги спеціалізованих сайтів.

Твір у мистецькому просторі

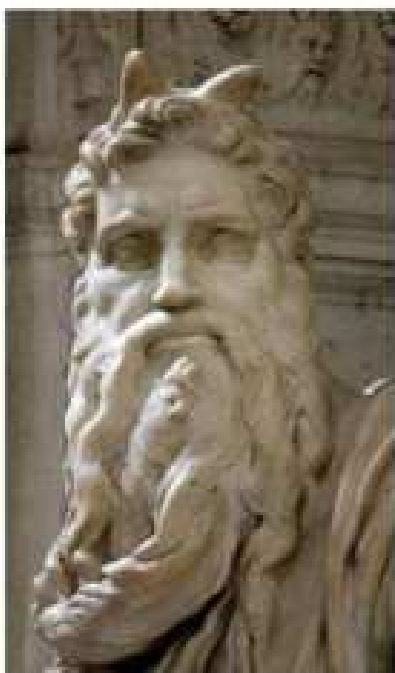
Новела неодноразово привертала увагу кінематографістів. Найбільш відома у світі екранізація — епізод фільму «Аншлаг О. Генрі» (1952).

У 2013 році на основі цієї історії було знято індійський фільм «Грабіжник».

Відсилки до твору є в японських аніме-серіалах «Осомацу-сан» та «Дораемон».

📱 ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Відтворіть власні враження від прочитаного з допомогою емограм. Яка подія схвилювала вас найбільше?
2. Коротко схарактеризуйте художників / художниць з Грінч-Вілідж. Які наміри щодо мистецтва мав кожен/кожна з них?
3. Прокоментуйте опис зовнішності Бермана. З якою метою автор поєднує в портреті старого художника риси Мойсея, сатира і карлика?

Мойсей — пророк, який урятував юдейський народ, вивівши його із єгипетського рабства.

Сатири — у давньогрецькій міфології — лісові божества, ліниві і розпусні, які зображувалися у вигляді чоловіків із тваринними рисами: шерстю на тілі, з кінськими хвостами й вухами чи з козлиними рогами та ногами.

Розділ 2. ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА

4. Висловіть припущення: чому Берман за сорок років ні на крок не наблизився до своєї мрії?
5. Біблійні образи, такі як цар Давид, цариця Савська, Мойсей та ін. складають культурний код людства. Іронічно порівнюючи художника-невдачу з Мойсеєм, О. Генрі натякає читачам на його нереалізований талант. Які людські якості Бермана допомогли йому розкритися як митцю?
6. Поясніть, чому Сю назвала малюнок листка плюща на цегляній стіні шедевром Бермана. Чи можна порівняти витвір старого художника з картиною майстра живопису, наприклад, з «Неаполітанською затокою» І. Айвазовського? Чому?

Стаємо компетентними читачами й читачками

Визначте композицію новели, зіставивши частини таблиці:

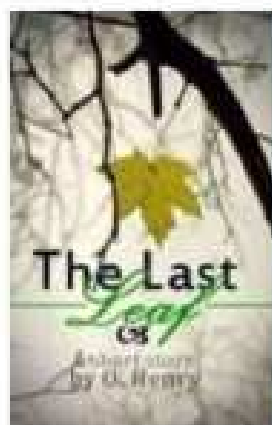
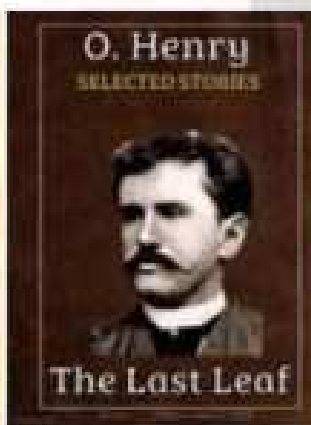
1. Прогноз лікаря щодо хвороби Джонсі. Турбота Сю про подругу, котра не хоче жити. Старий Берман дізнається про хвору дівчину.	А Експозиція
2. Не зважаючи на негоду, останній листок плюща тримається за гілку. У Джонсі прокидається бажання жити.	Б Зав'язка
3. Хвора одужує, але дізнається, що від застуди помер Берман, який намалював листок плюща на стіні.	В Розвиток дії до кульмінації
4. Опис кварталу Грінвіч-Вілідж, знайомство двох молодих художниць	Г Кульмінація
5. Важка хвороба Джонсі.	Д Розвиток дії після кульмінації
	Е Розв'язка

Поміркуйте, який з елементів класичної композиції не використав автор. Як це вплинуло на сприйняття сюжету новели?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Роздивіться обкладинки англomовних видань новели. Які з них вам подобаються більше, а які менше? Чому? Створіть власну обкладинку до твору.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Твір «Останній листок» написав митець з... (0,5 бала) О. Генрі, справжнє ім'я якого... (0,5 бала). Жанр цього твору —... (0,5 бала), основними ознаками якої є... (1 бал).

Події відбуваються у... (0,5 бала). Персонажі твору (за винятком уявного містера Пневмонії) є позитивними, адже Сью... (1 бал), лікар... (1 бал), Джонсі... (1 бал), Берман... (1 бал). Автор твору утверджує високі почуття та моральні цінності... (2 бали).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал).

3. Поміркуйте, що зобразять Сью та Джонсі на своїх майбутніх картинах і чи стануть ці полотна шедеврами живопису (2 бали).

Ви завершили вивчати новели О.Генрі. Дайте відповіді на запитання, використовуючи, як у twitter, 140 символів.

ЯК ОЖИВИТИ МЕРТВУ ПОРЦЕЛЯНУ

Етгар Керет. «Розбити Свина»

*Коли я розповідаю історію,
ніколи не знаю, чим вона закінчиться.
Етгар Керет*

Етгар Керет

Чи задумувались ви, яку роль у вашому житті відіграє дружба? Як вона з'являється і чому зникає? Кого можна назвати справжнім другом?

Дехто з вас, мабуть, пам'ятає настанову одного мудрого Лиса: друга можна приручити. Спільні ігри і справи, розділене на двох яблуко, списане домашнє завдання... Утім, ні — останнє не рахується: друзі допомагають, але не так. Друг знайде час пояснити, як справитися з труднощами, але не буде робити все за вас, адже справлятися з навчанням ви повинні самі. Про дружбу й стосунки між людьми у цьому складному світі пише ізраїльський «чарівник» Етгар Керет. Він створює оповідання — маленькі — на долоньку! — і саме вони зробили його улюбленим і визнаним автором.

Знайдіть, автор!

Дата і місце народження: 25 вересня 1967, Рамат-Ган (Ізраїль)

Освіта: Тель-Авівський університет, міждисциплінарний курс Аді Лаутмана: математика, природничі науки, логіка, філософія (не закінчив)

Фах: викладач

Кар'єра: оператор електронно-обчислювальної машини, викладач літератури (Тель-Авів) та кіно (Беер-Шева); журналіст; режисер, сценарист, актор, співак, художник — автор коміксів

Хобі: бойові мистецтва

Найвідоміші твори: збірки оповідань «Труби», «Моя туга за Кісінджером», «Дні як сьогодні», «Коли померли автобуси»

Нагороди: «Золота камера» Канського кінофестивалю, перший приз театрального фестивалю в Акко; орден мистецтв і літератури (Франція)

- Етгар Керет — один із найвідоміших сучасних ізраїльських письменників; його книги перекладені більш ніж 45 мовами.
- Любив фізику і математику, але облишив науку через службу в армії.
- Перше оповідання написав під час служби, перебуваючи під арештом за порушення поведінки.
- За оповіданнями Керета знято більше сотні короткометражних фільмів.
- У 2007 році за фільм «Медузи» Керет разом з дружиною Широю Гефен отримали престижну кінопремію — «Золоту камеру» Каннського міжнародного кінофестивалю.

Український контекст

- У 2016 році Керет уперше відвідав Україну, щоб на «Книжковому арсеналі» презентувати видану українською збірку «І раптом стукіт у двері» (перекладач — Андрій Бондар).

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Мати друга — велика відповідальність. Ви відповідаєте за себе і за друга, поступаєтеся власними справами чи інтересами. І зробите все, щоб другу було добре, щоб він був!

Сформулюйте і запишіть три правила поведінки для справжніх друзів (на кшталт «Справжні друзі не повинні...» або «Справжні друзі завжди...»). Обміняйтеся записами із сусідом/сусідкою по партії, виберіть серед його/її правил те, яке ви вважаєте найважливішим. Зберіть разом обрані кожним правила і з тих, що повторюються два і більше разів, складіть «Кодекс дружби».

Ключі до тексту

Що може бути прозаїчнішим, ніж звичайна скарбничка? Людина завжди відкладала гроші «на чорний день», закопувала у таємному місці, накопичувала на картці, несла в банк. Перші домашні скарбнички у вигляді храмів робили ще у Давньому Римі, і римляни охоче кидали у їхні прорізи динарії, сестерції та ауреуси.

Час ішов, форми скарбничок змінювались, за часів Середньовіччя між ними з'явилася й свинка — символ ощадливості та удачі. Скарбнички тих часів зараз виглядають як вироби високого мистецтва: глиняні, металеві, дерев'яні, порцелянові, вони милують око і бережуть славу майстрів, які їх створили. На жаль, не всі вони змогли дожити до нашого часу — перетворились на

сміття, чесно виконавши свій основний обов'язок.

Сучасні скарбнички — радше данина моді. А ще гарні іграшки для малечі. Розфарбовані у всі кольори веселки, вони прикрашають наші оселі і викликають посмішки своїм кумедним виглядом. Але дехто вперто продовжує кидати у свою свинку монетки — мабуть, мріє одного разу дістати звідти мільйон.

Утім, не завжди все так просто... І про це є чудова історія.

РОЗБИТИ СВИНА

Тато відмовився купити мені фігурку Барта Сімпсона. Ось мама — та хотіла, а тато ні. Він сказав, що я надто балуваний. «Нащо нам це купувати, га? — сказав він мамі. — Для кого нам це купувати? Для нього? Та варто йому лише пальцем тицьнути, а ти вже й побігла». Тато сказав, що я не маю поваги до грошей. І якщо не навчусь цього, доки малий, то коли ж тоді? Діти, яким просто так купують фігурки Барта Сімпсона, швидко виростають і стають розбишаками, котрі крадуть з кіосків, бо звикли, що все, чого забажаєш, дістається їм легко. Тож замість фігурки Барта він купив мені потворне порцелянове порося з вузькою діркою в спині. І тепер я точно виросту людиною, тепер я ніколи не стану розбишакою.

Відтепер щоранку я повинен випивати чашку какао, хоч я його і ненавиджу. За какао зі шкіркою мені дають шекель, без шкірки — півшекеля, а якщо мене знудить — не отримаю нічого. Я пхаю монети у спину Свині, і якщо його струснути, він тихенько дзвенить. Коли всередині Свина буде так багато монет, що дзвеніти їм буде ніяк, я зможу купити фігурку Барта на скейтборді. Так говорить тато, так він мене виховує.

Малюнок
Давида Полонського

А насправді Свин симпатичний, у нього ніс холодний на дотик, і він посміхається, коли ти пхаєш йому шекель в спину, і на-

віть коли півшекеля, але найкраще те, що він посміхається навіть просто так, коли нічого не пхаєш. Я придумав йому ім'я і називаю Песахзон — на честь чолові'яги, який раніше жив у нашій пошто-вій скриньці (наліпку з його прізвищем тато так і не зміг зідрати). Песахзон не схожий на інші мої іграшки, він спокійніший і без усяких там вогників, пружинок і батарейок, які постійно течуть. Треба лишень не давати йому стрибати зі столу вниз. «Обережно, Песахзоне, ти ж порцеляновий», — кажу я йому, коли помічаю, як він ледь-ледь нахилиється і дивиться на підлогу, а він посміхається і терпляче чекає, поки я власноруч його опущу. Я так люблю, коли він посміхається! Лише для нього я щоранку п'ю какао зі шкіркою, щоб можна було засунути шекель у дірку в спині і побачити, що його посмішка не стає наполовину меншою. «Я люблю тебе, Песахзоне,» говорю я йому після цього, — я люблю тебе більш, ніж тата і маму. І я завжди буду любити тебе, не зважаючи ні на що, навіть якщо ти будеш бешкетувати і красти речі з кіосків. Але спробуй-но тільки мені стрибнути зі столу!»

Учора тато прийшов, взяв зі столу Песахзона і почав люто трусити його догори ногами.

— Обережно, таточку, — сказав я йому, — від цього у Песахзона болить животик.

Але тато не слухав:

— Він не дзвенить! Ти знаєш, що це означає, Йоаві? Що завтра ти отримаєш свого Барта Сімпсона на скейтборді.

— Чудово... Барт Сімпсон на скейті — це чудово... Але не тряси більше Песахзона, йому зле.

Тато поставив Песахзона на місце і пішов кликати маму. Через хвилину повернувся: однією рукою він тягнув маму, а в іншій тримав молоток.

— Як бачиш, я був правий, — сказав тато, — саме так він навчиться шанувати речі, правда, Йоаві?

— Звичайно, тату, — відповів я, — звичайно, але навіщо тобі молоток?

— Для тебе, — сказав тато і тицьнув молоток мені в руку. — Але будь обережним.

— Звичайно, я буду обережним, — відповів я. Я тримав молоток дуже обережно, але через кілька хвилин тато не витримав і сказав:

— Ну, розбий вже цю свиню.

— Що? — перепитав я, — Розбити Песахзона?

— Так-так, ну ж бо, розбий його,- сказав тато, — ти заслужив свого Барта Сімпсона, бо добряче потрудився для цього.

Песахзон посміхнувся мені сумною посмішкою порцелянової свині, яка розуміє, що їй прийшов кінець. Та щоб він здох, той Барт Сімпсон, якщо заради нього треба вдарити друга молотком по голові!

— Не хочу Сімпсона, — віддав я молоток татові, — з мене досить і Песахзона.

— Ти не розумієш, — сказав тато, — це нормально, це педагогічно. Добре, давай, я сам розіб'ю його для тебе.

Тато вже схопив молоток, а я побачив розгублені мамині очі, втомлену посмішку Песахзона і зрозумів, що зараз все залежить від мене, якщо я нічого не зроблю — Свину капець.

— Тату, — схопив я його за ногу.

— Що, Йоаві? — запитав тато, і його рука з молотком зависла у повітрі.

— Я хочу ще шекель, — благав я, — дай мені заробити ще один шекель, щоб запхнути йому завтра, після какао. А потім розіб'ю, завтра, присягаюсь!

— Ще шекель? — посміхнувся тато до мами і поклав молоток на стіл. — Ти бачила, я розвинув у дитині усвідомлення цінності грошей.

— Ага, усвідомлення, — шморгнув я носом, — завтра, добре?... — Сльози вже бриніли у моєму голосі.

Після того, як вони вийшли з кімнати, я міцно-преміцно обійняв Песахзона і розплакався. Свин мовчав, лиш тихо дрижав у моїх руках. «Не хвилюйся, — шепнув я йому на вушко, — я тебе врятую».

Уночі я дочекався, коли тато додивиться телевізор у залі і піде спати. Тоді я тихенько встав і вислизнув з дому через балкон разом із Песахзоном. Ми довго йшли разом у темряві, поки не дістались зарослого терням поля. «Свини до смерті обожаю».

Малюнок Давида Полонського

ють поля, — сказав я Песахзону, опускаючи його на землю. — Особливо поля з колючками. Тут тобі буде добре». Я чекав, що він відповість, але Песахзон нічого не сказав, і коли на прощання я поцілував його в холодний ніс, він лише сумно зазирнув мені в очі. Він знав, що ніколи більше мене не побачить.

Переклад Олександра Каєнка

Твір у мистецькому просторі

- Оповідання Керета «Сирена» і «Розбити Свина» входять до програми обов'язкового читання в школах Ізраїлю.

- За текстом твору Етгар Керет і художник Давид Полонський намалювали комікс.

- У 2010 році мультфільм за оповіданням створив Олег Куваєв (Ізраїль).

Кадри з мультфільму Олега Куваєва

- У 2012 році поляк Пьотр Іскра зняв за мотивами твору короткометражку «Забавка», показану на багатьох міжнародних кінофестивалях.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. В одному з інтерв'ю Етгар Керет сказав: «Я — автор, що сидить поруч із читачем у потязі й жаліється на своє важке життя». На які життєві проблеми, на вашу думку, «жаліється» автор у прочитаному творі?
2. Яким ви уявляєте життя родини, описаної у творі? З якими труднощами доводиться стикатися хлопчику Йоаві?
3. Розкажіть про перше враження хлопчика від порцелянової фігурки Свина. Чому, на вашу думку, ставлення Йоаві до Песахзона змінюється?
4. Чи помічає тато дружбу, що виникла між Йоаві і Песахзоном? Чому?
5. Персонажі усіх творів Керета говорять живою розмовною мовою. Знайдіть у тексті епізод, коли хлопчик відмовляється розбити копилку. Про що свідчить в цьому випадку вживання грубих фраз «щоб він здох» та «Свину капець»?
6. На малюнку з коміксу ми бачимо сумного Йоаві і зв'язку ключів на столі. Поміркуйте, на що натякають ці ключі?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

7. Згадайте афоризми з казки-притчі Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц»:
 - *Пильне одне лиш серце. Найголовнішого очима не побачиш.*
 - *Діти повинні бути дуже поблажливими до дорослих.*
 - *Всі дорослі спочатку були дітьми, тільки мало хто з них про це пам'ятає.*
 - *Серед людей теж самотньо.*
 - *Це дуже сумно — коли забувають друзів. Не кожен мав друга.*
 - *У людей вже не вистачає часу що-небудь дізнаватися. Вони купують речі готовими в магазинах. Але ж немає таких магазинів, де торгували б друзями, і тому люди більше не мають друзів.*

Оберіть серед них ті, що перегукуються з новелою Етгара Керета. Свою думку мотивуйте.

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

9. В оригіналі твору в останніх словах Йоаві використане дієслово, яке можна перекласти і як «люблять поля», і як «помирають в полях». У перекладі, поданому в підручнику, вжито фразу «до смерті обожають поля». А який варіант і чому обрали б ви?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

10. Перегляньте кадри з фільму П. Іскри. Який епізод на них зображено? Знайдіть відмінності з художнім твором. Чому, на вашу думку, кінорежисери інколи змінюють деталі? Який варіант фіналу — в оповіданні чи в кіно — здається вам кращим? Чому?

Створіть власний варіант фіналу новели або напишіть сиквел — продовження історії Йоаві й Песахзона.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Автор твору «Розбити Свина» — письменник... (0,5 бала) з... (0,5 бала). За жанром це... (0,5 бала). Розповідь ведеться від імені... (0,5 бала). Батько подарував йому... (0,5 бала) для того, щоб... (0,5 бала). Однак хлопчик поступово побачив у подарунку... (0,5 бала), тому не хотів... (0,5 бала). Він придумав план порятунку... (2 бали). Для дитини цінністю були не... (1 бал), а... (1 бал). Автор протиставляє світи... (1 бал).

2. Придумайте назву для розповіді, складеної за текстом-кліше (1 бал).

3. Поміркуйте, яким може бути продовження історії Свина (2 бали).

Обдумайте все, про що дізналися, вивчаючи новелу. Оберіть 2-3 речення із запропонованих і озвучте або запишіть із власним завершенням:

- Я змінив/змінила своє ставлення до...
- Я дізнався/дізналася більше про...
- Я здивувався/здивувалася тому, що...
- Я відчув/відчула...
- Я ставився/ставилася до...
- Для мене залишилося нез'ясованим...

Виберіть із кожного списку результатів ті, які вважаєте для себе досягнутими, й оцініть себе як знавця новел. Позначте на шкалі росту рівень вашого успіху.

Називаю письменників, які створювали новели.
Знаю зміст вивчених творів.

Визначаю жанрові ознаки «новели».
Визначаю жанрові ознаки новели у прочитаних творах.
Могу навести приклади творів цього жанру.

Могу визначити тему, ідею, проблематику вивчених художніх творів.

Умію аналізувати поведінку персонажів,
характеризувати образи, грамотно висловлювати свою думку в усній та писемній формі.

КВІЗ

Дарунки долі

Людська доля часто залежить від випадковостей. Дрібниця може докорінно змінити хід подій. Якби свого часу кожен персонаж отримав вкрай необхідну йому річ — сюжет пішов би зовсім іншим шляхом. Ваше завдання: роздати подарунки героям творів і один залишити для себе.

Вартість завдання —

4 гайворони.

А) Сью, Джонсі і Берман

Б) Йоаві

В) Матильда Луазель

Г) Жабка і Тріпетта

Рахуємо коштовності

Допоможіть Матильді Луазель порахувати вартість коштовностей. Вартість завдання — **3 гайворони.**

$$\text{Red Gemstone Pendant} + \text{Red Gemstone Pendant} + \text{Red Gemstone Pendant} = 60$$

$$\text{Red Gemstone Pendant} + \text{Pearl Ring} + \text{Pearl Ring} = 26$$

$$\text{Pearl Ring} + \text{Green Teardrop Earrings} + \text{Green Teardrop Earrings} = 15$$

$$\text{Red Gemstone Pendant} + \text{Pearl Ring} + \text{Green Teardrop Earrings} = ???$$

Гроші з усього світу

Хлопчик Йоаві вивчає валюту різних країн. Назви грошей, серед яких є доволі екзотичні, заховалися у сітці. Читати їх можна зліва направо і справа наліво, згори вниз і знизу вгору, але завжди прямо, без поворотів. Чи зможете ви їх знайти? Вартість завдання — *до 5 гайворонів*.

П	Е	С	О	Р	В	Є	І
О	Ш	Е	К	Е	Л	Ь	Р
К	Р	О	Н	А	Д	П	А
К	У	Н	А	Й	И	Ж	Л
Є	Ф	О	Р	И	Н	Т	О
Н	І	Ь	Ф	М	А	Р	Д
А	Я	Л	Е	В	Р	О	З

Полічіть разом з учителем/учителькою зароблені кошти, збережіть їх на картці або обміняйте на оцінки.

Книжка в один клік

Сельма Лагерлеф
«Свята ніч»

ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

Мрія годинникаря.
Художник: Оана Рінальді

тя людей на фоні складних соціальних, історичних чи психологічних проблем.

Як жанр, роман з'явився ще у Давньому Римі. А термін *роман* набагато молодший: він народжений епохою середньовіччя, коли найбільш поширеною мовою була латина. У XII–XIII ст. поряд із латиномовними творами для еліти¹, стали з'являтися повісті та оповідання, написані романськими² мовами для тих, хто не знав латинської. Ці твори називалися *conte roman* — романська оповідь (повість); згодом прикметник набув самостійного значення. Романом стали називати розважальну літературу, протиставлену літературі духовного змісту. Тематика романів була різноманітною — від сімейно-побутової до філософської, від соціальної до пригодницької.

У XVIII–XIX ст. роман став провідним жанром літератури. Особливої популярності в цей час набув жанр історичного роману. *Історичний роман* — це прозовий жанр великої форми, в якому на тлі історичних подій поряд з реальними особистостями діють вигадані персонажі. Неперевершеним майстром таких романів визнано англійця Вальтера Скотта, який змалював цілі періоди із середньовічної історії Шотландії, Англії та Франції.

¹ Еліта — найактивніша, найосвіченіша частина суспільства.

² Романські мови — італійська, іспанська, французька, португальська та ін.

Занурення в атмосферу епохи, прагнення зрозуміти перебіг певного періоду історії, уявити особливості взаємин між людьми, які жили задовго до нас, відчуття їхніх страхів, сподівання, зрозуміти помилки та прозріння завжди захоплювали письменників і письменниць, читачів і читачок. Тож не дивно, що історичні романи не втрачають популярності і в наш час. І хоча майже всі романи про лицарів належать до історичних, проте не всі історичні романи — про лицарів. Їхніми героями часто є ваші однолітки, як, наприклад, селянський хлопець Пітер Браунріг, герой роману англійця Джефрі Тріза, який, втікаючи від переслідувань сера Філіппа, стає актором і, діставшись Лондона, отримує роботу в театрі самого Вільяма Шекспіра!

А от історія дев'ятирічного Бруно, сина німецького коменданта часів Другої світової війни — трагічна. Пошук причини, через яку його батько, високопоставлений офіцер, змінив затишний триповерховий будинок в Берліні на похмуре помешкання з видом на огорожу з колючого дроту, коштував йому життя.

Якщо ми спробуємо виділити серед прозових жанрів найпопулярніший, то переможцем доведеться визнати не роман, а повість. Саме повісті, такі, як «Пеппі Довгапанчоха», «Книга Джунглів», «Різдвяна пісня у прозі», «Маленький принц» та ін. формують нас як читачів і впливають на нашу культуру упродовж життя.

Повість — епічний прозовий жанр, який займає проміжне місце між оповіданням і романом. Як і інші прозові жанри, повість має своїх фольклорних «предків» — насамперед казку і

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

легенду, від яких вона успадкувала увагу до долі людей і їхніх цінностей.

Поняття *повість* у нинішньому розумінні почало використовуватися лише у II пол. XIX ст. До цього повістю називали все, крім роману, навіть нотатки про конкретні історичні події (наприклад, «Повість минулих літ»). В англійській мові жанр повісті більш популярний і має назву *short story* (короткий роман).

Чимало повістей зробили своїх авторів відомими, знаменитими або навіть вписаними в історію. Наприклад, Ернест Гемінгвей, автор багатьох знаних романів, Нобелівську премію отримав за повість «Старий і море»; Антуана де Сент-Екзюпері знають навіть ті, хто не читає, завдяки його повісті «Маленький принц», яка стала справжнім культурним брендом.

Крім розміру, є й інші фактори, які відділяють повість і від оповідання, і від роману.

Якщо в оповіданні зазвичай зображено одну подію із життя героя, в романі — ціле життя, то в повісті — кілька подій.

На відміну від роману, в повісті відібрано менший за обсягом матеріал, але відтворено його більш докладно; також більш яскраво висвітлено порушені проблеми. Для повісті характерна невелика кількість героїв: як правило, один головний і 2-3 другорядних.

У повісті та оповіданні більше, ніж у романі, відчутні «присутність» автора та його ставлення до зображуваних явищ і персонажів. Але у повісті більше можливостей, ніж в оповіданні: вона відображає і розвиток характеру героя, і його місце в суспільстві (згадаймо Скруджа із повісті Чарлза Діккенса «Різдвяна пісня у прозі»).

Чому повість називають найзначнішим жанром літератури? Американський письменник Роберт Сільверберг так відповів на це запитання: «Повість — одна з найбагатших і найкорисніших

Роберт
Сільверберг

літературних форм... вона дозволяє ширше розкривати тему й характер, ніж оповідання... Вона забезпечує... як зосередженість оповідання, так і широкий погляд роману».

У наш час важливо мати можливість прочитати книжку за один-два рази. Тож завдяки повісті читач отримує концентрований сюжет, неповторну атмосферу твору й занурення у світ його героїв, не говорячи вже про можливість перечитувати улюблені книжки.

ЧИМ ПАХНУТЬ ДОРОСЛІ ТАЄМНИЦІ?

Джеффрі Тріз. «Слідами змови»

*Він — той автор, який нам давно потрібен,
«легкий» лівий письменник, непокірний, але людяний.*

Джордж Орвелл

Джеффрі Тріз

Чи може одна людина впливати на хід історії? Чи можуть такими людьми бути підлітки, які волею долі стали свідками політичної гри дорослих? Джеффрі Тріз переконав мільйони читачів світу в тому, що не тільки хлопчики, а й дівчатка можуть бути відважними і кмітливими. І зовсім неважливо, у якому столітті вони живуть: у XXI чи XVI. Важливо тільки зрозуміти, що навіть невеликі вчинки та рішення можуть змінити життя суспільства та хід історії.

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 11 серпня 1909, Ноттінгем (Велика Британія)

Освіта: Оксфордський університет (покинув після першого курсу)

Кар'єра: учитель, письменник

Дата і місце смерті: 1998, Бат (Велика Британія)

Найвідоміші твори: романи «Ключ до таємниці/ Слідами змови», «Луки проти баронів», «За Хартію!», «Фіалкова корона», «Пагорби Варни», «Розшукуються...» та інші

- Написав 113 книг, перекладених більш ніж на 20 мов. У першу чергу, відомий як автор історичних романів для підлітків.

- Ще в дитинстві вирішив не продовжувати справу батька — торговця вином, а стати письменником. На таке рішення вплинув дід — відомий історик.

- У часи фінансової скрути неодноразово вчителював у британських школах.

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

- Вважав дитячу літературу серйозною справою. Завжди був прискіпливим до деталей. Переламав традиції свого часу і зобразив у ролі сильних і рішучих головних героїв не лише хлопчиків, а й дівчаток.

- У 1966 році отримав престижну книжкову премію New York Herald Tribune.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Авторське право — це захист творчої праці людей. Воно гарантує, що наше творіння залишиться нашим і ніхто не може його використовувати без нашого дозволу. Проблема авторства хвилювала людство з давніх давен. А ви завжди вказуєте чіими роботами користуєтеся? Як ви вважаєте, коли порушується авторське право? Чому важливо вказувати автора цитати, малюнка, презентації або відео?

У романі, з яким ви починаєте знайомитися, письменник теж порушує цю проблему. Пропонуємо вам під час читання довести або спростувати міф.

МІФ 1. Перехожий, який взяв почитати рукопис п'єси, — театральний пірат.

МІФ 2. Перехожий — поціновувач літератури і новий цікавий рукопис йому стало шкода повертати.

МІФ 3. Рукопис нового спектаклю — план змови проти королеви.

Ключі до тексту

Історичний роман приваблює читачів зображенням подій і фактів історії в живих картинах і обличчях, що створює враження реальності описаного. Для Дж. Тріза це було не складно, адже його дід був істориком і зумів прищепити внукові справжній інтерес до цієї науки. Роман «Слідами змови» переносить нас в Англію Єлизаветинської епохи (II пол. XVI — початок XVII ст.), названої на честь останньої представниці династії Тюдорів королеви

Королева Єлизавета I,
художник Ісак Олівер
(приблизно 1600)

Актор Річард Бербедж
(невідомий автор,
початок XIV)

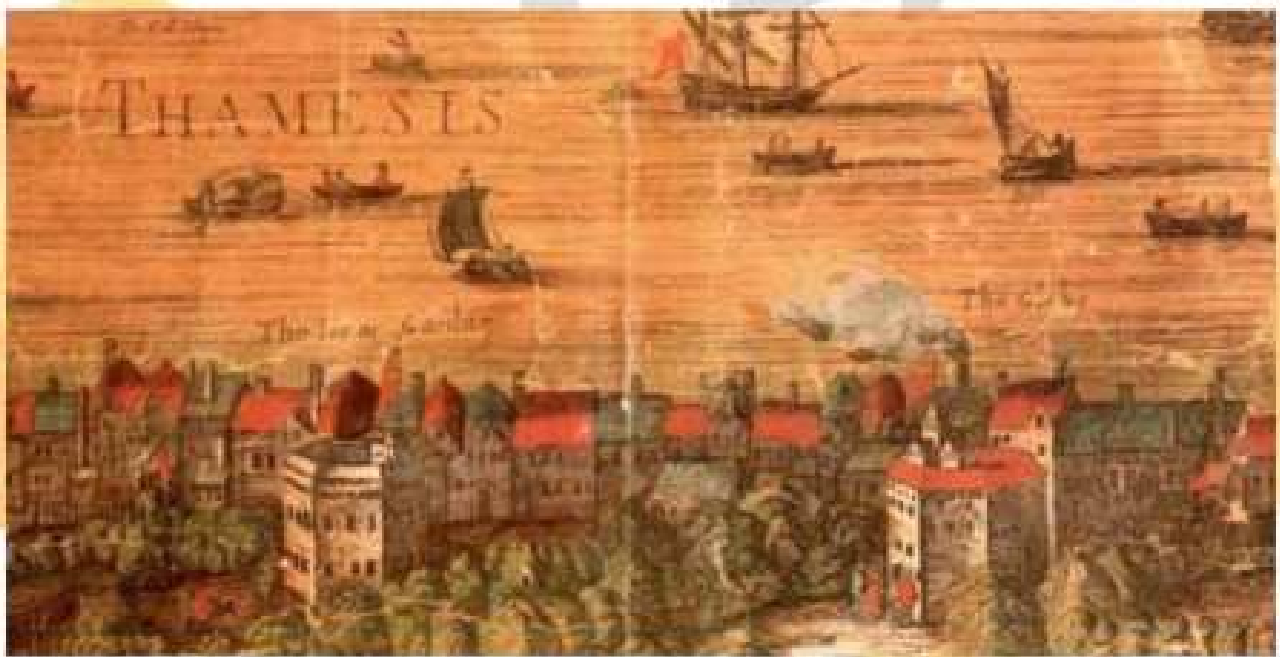
Актор і драматург
Вільям Шекспір
(невідомий автор,
початок XIV)

Єлизавети I, правління якої тривало майже 45 років. Королівство стабільно розвивалось, і Єлизавету I досі вважають національною героїнею.

Правителька була шанувальницею мистецтва, поезії, музики і театру, якими всіляко опікувалась. Саме за її підтримки у 1582 році було створено Королівську трупу, до якої належав Вільям Шекспір. У Лондоні знаходилися декілька театрів, зокрема й знаменитий «Глобус» (1599), засновниками якого були талановитий актор Річард Бербедж та поет і драматург Вільям Шекспір. У 1613 році театр знищила пожежа. У 1997 році за 200 м від історичного місця розташування «Глобуса» відкрилась його точна копія.

У тім часи правління Єлизавети I не були безхмарними. Королева матеріально підтримувала дворян, однак великі державні витрати на боротьбу з Іспанією та підкорення Ірландії призвели до дефіциту грошей. Незадоволені скороченням виплат шляхтичі у 1601 році організували антидержавну змову, яку очолив граф Ессекс. І це лише один випадок! Проте в історичній прозі головне — не події та дати, а люди. Найкращий варіант — показати хід історії крізь призму цікавих особистостей. Персонажі можуть бути як вигаданими, так і цілком реальними. Автор захоплює читача подорожами чи втечами героїв, їхніми пригодами, несподіваними поворотами долі чи щасливими знайомствами.

Тож вперед, до Лондона, по сліду змовників-баронів!

Краєвид Лондона з театром «Глобус», 1616

СЛІДАМИ ЗМОВИ

Події твору відбуваються в Англії кінця XVI сторіччя: селяни виступили проти великого землевласника сера Філіпа, котрий незаконно привласнив пасовища громади. Сміливому селянському хлопцю Пітеру Браунрігу загрожує суворе покарання мстивого шляхтича, тому він змушений тікати. Під час мандрів країною Пітер знайомиться з мандрівними акторами, починає брати участь у виставах. До акторської трупи приєднується ще один юний втікач, яким виявляється переодягнена дівчина Кетрін, що її змушували вийти заміж за сера Філіпа. Підлітки затоваришували. У Лондоні Пітер та Кетрін потрапляють до знаменитого театру, співвласниками якого були Річард Бербедж та Вільям Шекспір.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ. ЗНОВУ НЕБЕЗПЕКА

З усіх людей, що їх мені доводилося стрічати на своєму віку, Віл Шекспір найкраще розумів людську душу.

Тоді йому ледве минуло тридцять років, і слава його ще була попереду, але нам, набагато молодшим, він здавався вщерть повним життєвої мудрості. Так само, як і я, він прибув до Лондона шукати долі, але це брехня, що йому теж довелося тікати з Стретфорда, рятуючись од слуг закону. Однак і він народився в селянській сім'ї, вмів стригти вівці й возити сіно. Бувало, він ззирався зі мною очима, коли я нудьгував за домівкою, і погляд його красномовно говорив: «Я тебе чудово розумію».

Того вечора він почастивав нас доброю вечерею, бо, за його словами, щойно скінчив нову п'єсу і театр сплатив йому за неї шість фунтів. Мені ще й зараз стоїть перед очима його обличчя, схилене над заставленим стравами столом. Миготливе полум'я свічки поблискує в його очах і освітлює високе чоло з пасмами рідкого чорнявого волосся.

Він слухав наші розповіді про життя в Десмондовій трупі й сміявся, почувши, як погано нам гостювалося в його рідному Стретфорд-на-Евоні. Не так весело засміявся він, дізна-

Ілюстрація
Михайла
Туровського

впийсь, що найпопулярніша п'еса була його власна комедія «Два веронці».

— Тепер усі вхопилися за мої п'еси, — сказав він, — але, крім нашої трупи, ніхто не платить мені за них ні шага. Аби змога, вони б крали мої п'еси ще в рукописах. Ці люди справжні пірати, театральні пірати.

Ми жадібно слухали кожне його слово, бо щиро кохалися в театрі й хотіли знати якомога більше про лондонських акторів. Ми відчували, що все тепер буде гаразд. Шекспір дав нашим шлункам їжу, а серцям — надію. Нарешті, коли ми почали куняти за столом, він покликав господаря, домовився з ним, що ми переночуємо в корчмі безкоштовно, і загадав розшукати його завтра в театрі «Завіса».

Цього разу в театрі нас привітали зовсім інакше. Бербедж був ласкавий, як весняне сонечко, і зустрів нас так, ніби бачив уперше в житті.

— Котрий із них ваша пречудова Джульєта? — спитав він.

— Оцей, — відповів Шекспір, виштовхуючи Кіт наперед і даючи їй у руки п'есу. — Послухайте-но.

Кіт почала читати:

Прощайте! Чи побачимось ми з вами —

Те знає бог... Якийсь холодний страх

Мені проймає млосно жили й наче

Морозом сковує гарячу кров...

Коли вона замовкла, Бербедж ляснув себе по нозі й захоплено вилаявся:

— Грім і блискавка! Крім того, він пасує до цієї ролі! — Потім він повернувся до мене і з сумнівом поглянув на моє подряпане лице. — А цей що вміє? Він начебто не дуже схожий на італійську красуню.

— Він комік з народження, — сказав Шекспір. — Аби ви почули, як він учора розказував про літні гастролі Десмондів, удаючи всіх, кого вони зустрічали. Ну ж бо, Пітере, прочитай роль Джульєтиної мамки, і хай це буде найсмішніша в світі стара плетуха.

Я старався, як міг, хоч і важко грати смішну роль перед двома-трьома глядачами. Все ж таки моя гра, здається, їх задовольнила, бо Бербедж погодився взяти в трупу й мене. Мамки грати мені не довелося — в них уже був для цієї ролі хлопець, але мені віддали інші невеликі ролі, наприклад леді Монтекі, й запропонували вивчити більші, щоб я зміг замінити основних акторів,

коли який захворіє.

Ми з Кіт вважалися за Шекспірових учнів. Театр платив йому по чотири шилінги за кожного з нас, але він оддавав їх цілком у наші руки. Як більшість професійних акторів, він був співвласник театру й одержував певну частку прибутків. Якби ми були дорослі, то теж могли б стати пайовиками, сплативши деяку суму грошей, або вважалися б за найманих акторів й одержували щотижневу платню — від п'яти до восьми шилінгів. (...)

Для нас обох, а надто для Кіт, настала гаряча пора. Нам довелося вчити ролі. Слуги лорда-камергера повинні були показати безліч п'єс: до нашого репертуару входили комедії, історичні хроніки, трагедії, що їх написав не тільки Шекспір, а й Марло, і новий драматург Бен Джонсон, і десяток інших. Ледве не щодня ми виступали в іншій п'єсі, часом готували зовсім нову виставу, часом таку, що її вже ніхто не виконував місяцями або навіть роками. (...) Минуло багато тижнів, перш ніж Кіт випала нагода виступити в ролі Джульєти. (...)

В місті поширилася чутка про нового чудового актора, хлопчика з півночі, але Кіт ще не мала нагоди випростати свої крила на всю широчінь. «Ромео і Джульєта» давала їй таку нагоду. Всі казали, що це найкраща Шекспірова п'єса. Ромео грав сам Бербедж, і ми всі були переконані, що коли королева дізнається про нову виставу, ми відразу дістанемо наказ показати її в королівському палаці.

І от настав великий день.

— Хвилюєшся? — жартома спитав я, знаючи, що вона ніколи не хвилюється.

Кіт похитала головою.

— Я б тільки хотіла, щоб ти грав роль мамки, — сказала вона. — У тебе вона набагато смішніша, ніж у Мортімера; він як черствий пиріг. З тобою, Піте, я грала б краще.

— Дякую за комплімент. Ну що ж, може, Мортімер підсковзеться на помаранчевій шкуринці й зламає собі ногу. Я знаю його роль напам'ять, так само, до речі, як і твою.

Я казав щиру правду. Буваючи день у день на репетиціях і слухаючи в себе на горищі, як Кіт товче роль, я вивчив її всю до слова. Воно й не дивно: кожен може завчити віршовані рядки. Але ні я, ні будь-хто інший серед наших хлопців не міг їх проказати так, як Кіт, не міг утілитися в роль так, щоб стати живою Джульєтою.

Перед виставою ми вийшли на сцену й почали роздивлятися залу крізь дірки в завісі. Глядачі сунули юрбами. Біля дверей ішла жвава торгівля гарячими каштанами, підігрітим з прянощами елем та іншими наїдками й напоями, що ними люди рятувалися від холоду. Партер був повний. Джентльмени платили цілий шилінг за ослін на сцені, щоб роздивитися зблизька нову Джульету. Ото ще бридкий звичай! Часом вони так заповнювали сцену, що акторам не було де грати. Та ще й без угаву перешіптувалися, штовхали один одного ліктями й пахкали нам у обличчя тютюновим димом. Як прикро, що Кіт доведеться грати за таких умов!

Я вже був надягнув своє важке вбрання адже мені належало з'явитися в ролі леді Монтекі, матері великого Бербеджа! — коли це до мене підскочила Кіт. В її широко розплющених очах світився жах. Вона вже вбралася була Джульетою — на цю виставу їй купили розкішну нову сукню, — але зараз нестямно сіпала одіж, розстібаючи гудзики.

— Що сталося? — спитав я.

— Я не можу, — затинаючись, промимрила вона, скинула широчезний кринолін із золотої парчі й хвицнула його ногою.

— Що не можеш?

Я не вірив власним вухам. Невже після стількох успішних виступів її поймає страх перед публікою? Я гадав, що їй не властиве таке почуття.

— Тікаймо звідця! — несамовито вигукнула вона й прожогом вибігла з кімнати в сорочці й штаних, не скинувши навіть золотих черевичків Джульети. Я кинувся слідом за нею, та де вже мені було її наздогнати... (...)

Цю мить нагодився Бербедж.

— А де це Кіт? Чому його вбрання розкидане по підлозі?

Я все розповів йому. Бербедж вибухнув такими прокляттями, що я затремтів. (...)

— Одягай ці лахи! — звелів він. (...) — Ти ж знаєш роль?

— Так, сер, але...

— То, бога ради, прокажи її, прокажи, як зможеш! — Він з трагічним виглядом приклав до чола долоню. — Оце і все, що тобі належить зробити. Все загинуло. Якщо глядачі не сплять театру, вважай, то нам пощастило.

Хтось послужливо допоміг мені нап'ясти Джульетине вбрання, приладнав на голову перуку, нафарбував губи та щоки й спро-

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

бував зробити неможливе: перетворити мене на гарну дівчину. Крізь куліси було чути, що дія почалася й що все йде гаразд.

На моє плече лягла Шекспірова рука. Він приховував своє розчарування — тільки дуже зблід.

— Ні на що не зважай, — прошепотів він. — Адже грати ти вмієш. Місяць теж прикрашає небо, коли немає сонця.

— Я докладу всіх зусиль, щоб грати якомога краще, — відповів я.

І ось настав час виходити на сцену. Я почув, як мамка вигукнула:

— Де ж це моя дівчинка? Де ти, Джульєто?

Я підібрав спідницю, прошмигнув між лаштунками й почув свій дзвінкий писклявий голос:

— Я тут! Хто мене кличе?

Тієї ж миті розчарований театр відгукнувся здивованим шепотінням. Моє самолюбство було вражене. Гаразд, я доведу їм, що теж умію грати. Я підвів голову, щоб гордо озирнути джентльменів, що перешіптувалися на сцені, сидячи на своїх ослонах... і подивився просто в очі серові Філіпу Мортону!

Переклад Олександра Тереха

СЛОВНИЧОК ДО ТВОРУ

Шилінг — грошова одиниця декількох країн; в Англії як срібна монета карбувався з 1504 року, використовувався до 1971 року; 1 британський фунт дорівнював 20 шилінгам.

Ослін — переносна кімнатна лава для сидіння.

Риштак — жолоб, канава для стікання води.

Вікувати — жити, проживати свій вік.

Ордер — документ, що видається суддею від імені держави, який дозволяє арешт і утримання під вартою особи, обшук і вилучення майна.

Дюйм — одиниця вимірювання довжини; англійський дюйм в метричній системі дорівнює 2,54 см.

Мисник — полиця для посуду.

Кебетливий — здібний, умілий, розумний.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Пітер Браунріг і Кетрін Расел (Kit) стали мандрівними акторами мимоволі. Розкажіть, яким ви уявляєте їхнє життя з такою професією.
2. Яке враження справив Шекспір на Пітера і Kit? Поміркуйте, чому зустріч із ним вселила у їхні серця надію.

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ. ЖИВІ СТОРІНКИ

3. Виберіть із розділу 9 епізод (Бербердж прослуховує молодих акторів або Пітер у ролі Джульєтти) і розіграйте його перед однокласниками. Проаналізуйте свою роботу, виявивши її сильні і слабкі сторони. Яких умінь потребує акторська професія?
4. Хто такий Філіп Мортон? Яка його роль у долі Пітера й Кіт? А в сюжеті роману?
5. Ви вже знаєте про інтригу в художньому творі, яка створює напруженість дії і тримає інтерес читачів і читачок. Знайдіть такий епізод у розділі 11 й прокоментуйте його.
6. Розкажіть про театральне піратство за часів Шекспіра. З яким сучасним явищем можна його порівняти?
7. Схарактеризуйте образ Пітера Браунріга. Які риси цього героя вам подобаються найбільше?
8. Спробуйте розшифрувати таємний зміст сонету, скориставшись помилкою у 6 рядку, яка, можливо, була навмисною. Свою розгадку перевірте, прочитавши наступні розділи роману.

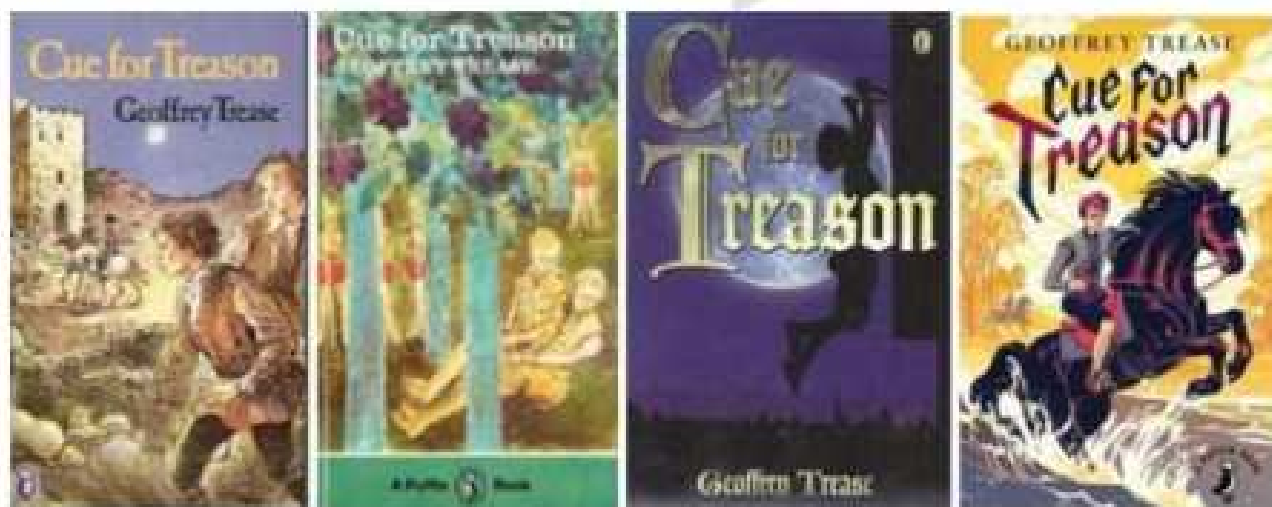
РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

9. Оригінальна назва твору — «Cue for Treason». Перекладіть її, порівняйте з варіантом перекладу від Олександра Тереха. Знайдіть аргументи на користь обох варіантів.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

10. Створіть афішу вистави «Ромео і Джульєтта», прорекламувавши Кіт як виконавцю ролі Джульєтти.
11. Розгляньте варіанти обкладинки роману Тріза від видавництва Puffin Books. Яка з них, на вашу думку, найкраще презентує твір. Відповідь аргументуйте.

12. Скориставшись інформацією з роману та листівками з репродукціями картин Френка Мосса Беннетта, розкажіть про повсякденне життя Лондона кінця XVI століття.

13. Пітер рано долучився до боротьби селян проти утисків жорстоких землевласників. Зважаючи на цю обставину, створіть для хлопця плейлист з п'яти пісень українських виконавців. Вибір пісень обґрунтуйте.

Стаємо компетентними читачами й читачками

1. Узявши за взірець твір Дж. Тріза «Слідами змови», визначте основні риси історичного роману:
 - форма — віршована, прозова;
 - обсяг — невеликий, середній, великий;
 - сюжет відтворює певну історичну епоху в поєднанні з художнім вимислом, ґрунтується лише на художньому вимислі;
 - персонажами є тільки історичні особи, історичні особи у поєднанні з вигаданими.
2. Порівняйте своє визначення історичного роману з поданим у літературознавчому словнику підручника.

Твір у мистецькому просторі

- Для українського видання роману Дж. Тріза 1963 року художник Михайло Туровський створив цикл чорно-білих гравюр.
- Довгий час книга була зразком, на який орієнтувалися британські автори-початківці.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Автор твору «Слідами змови» — письменник... (0,5 бала) з... (0,5 бала).
За жанром це...(0,5 бала).

У творі митець зобразив Британію... ст. (0,5 бала), епоху правління королеви... (0,5 бала). Разом з героями твору — Пітером... (0,5 бала) та Кетрін... (0,5 бала) — читач потрапляє у знаменитий лондонський театр, де працювали видатний актор... (0,5 бала) та драматург... (0,5 бала), розслідує державну змову, спрямовану проти... (0,5 бала).

Юні Пітер та Кетрін проходять через багато випробувань, виявляючи такі риси як... (2 бали). Твір спонукає читача... (2 бали).

2. Поміркуйте, чи правильно вчинив народ, не підтримавши змовників (3 бали).

Ви закінчили вивчати тему. Наскільки ви були успішними? Оберіть відповідний стикер. За бажання, напишіть свої враження від уроків учителю у формі SMS, побажання або листа.

ПО ЦЕЙ І ТОЙ БІК КОЛЮЧОГО ДРОТУ

Джон Бойн. «Хлопчик у смугастій піжамі»

*У світі, де ми живемо, найголовніше —
як виглядають наші вчинки.
Джон Бойн*

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 30 квітня 1971 року, Дублін (Ірландія)

Освіта: Трініті Коледж (Дублін), Університет Східної Англії (Норідж)

Кар'єра: автор прозових творів для дорослих та дітей, викладач в Університеті Східної Англії (Норідж), координатор книгарні «Waterstone's» (Дублін)

Джон Бойн

Найвідоміші твори: романи «Викрадач вічності», «Хлопчик у смугастій піжамі», «Хлопчик на вершині гори», «Історія самотності», «Сходи на небо»

Нагороди: Irish Book Awards і Bisto Book of the Year за роман «Хлопчик у смугастій піжамі» (2006), Премія миру імені Густава Гайнемана у галузі дитячої та юнацької літератури (2007).

- У дитинстві Джон Бойн був затятим читачем. Улюблені книги: «Граф Монте-Крісто», «Робінзон Крузо» та «Острів скарбів».
- У 12 років вирішив, що стане письменником, і почав писати невеликі оповідання.
- Літературним «учителем» Бойна став британець Малкольм Бредбері. Саме від нього автор-початківець отримав важливу для себе пораду: писати треба кожен день, навіть у свята.
- Письменник приховує особисте життя від преси і вважає за правильне говорити лише про роботу. Відомо, що у вільний час він багато читає і ділиться книжковими відкриттями у Твіттері та Інстаграм, грає на гітарі і слухає записи улюбленої співачки Кейт Буш.
- Твори Джона Бойна перекладено 51 мовою, у тому числі й українською.

Ключі до тексту

Автор порушує тему трагедії Другої світової війни (1939–1945) та Голокосту — тотального винищення німецькими нацистами «неповноцінних чи недорозвинених», згідно з їх антигуманними теоріями, груп людей чи навіть цілих народів: безнадійно хворих, євреїв, ромів, слов'ян. В окупованих німцями країнах Європи з'являлись концетраційні табори смерті. Один із найстрашніших побудували поблизу польського міста Освенцима і назвали «Аушвіц-Біркенау». Утекти з нього було неможливо: через колючий дріт постійно проходив струм високої напруги, а тих, хто лише наближався до нього, розстрілювали вартові. Як стверджують історики, за шість років у таборі загинуло від 1,1 до 1,6 млн в'язнів.

У 1947 році в знак пам'яті знищених людей на території колишнього табору відкрито музей та меморіал.

Аушвіц.
Автор: Джейсон М.Рамос

Діти Аушвіцу.
Фото: Олександр Воронцов

Маленькими свідками великої трагедії ставали діти. Маленькі люди не здатні осягнути нелюдської жорстокості дорослих. Так, діти коменданта табору «Аушвіц-Біркенау» Рудольфа Гесса попросили швачку припасувати до їхнього одягу такі ж нашивки, які носять в'язні. Вона виконала це прохання. Звісно, Гесс з криками й погрозами зірвав їх з одягу власних дітей.

Широко відома історія Джозефа Янека Шляйфштайна, який опинився в концтаборі Бухенвальд разом із татом. Батько запевнив сина, що життя у таборі — це така гра і що треба гарненько сховатись, щоб його не знайшли. Хлопчик вижив, а згодом його історія стала основою фільму Роберто Беніньї «Життя прекрасне».

Книгу Джона Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» критикують за порушення історичної правди, зокрема за те, що його персонажі досить вільно спілкуються через колючий дріт, однак автор, що впродовж багатьох років нагадував людству про трагедію Голокосту, вірно відтворив важливу думку: діти не мають упередженості, і злочинні нацистські теорії їм чужі. Усі ж перешкоди між сином коменданта Бруно і маленьким в'язнем Шмулем вигадані дорослими...

ХЛОПЧИК У СМУГАСТІЙ ПІЖАМІ

Розділ четвертий. Що вони побачили у вікно

Треба почати з того, що вони не були дітьми. Не всі вони найменші. Там були маленькі хлопчики й великі хлопці, їхні батьки й діди. Можливо, і кілька дядьків. І ще деякі, що всім тра-

пляються, але, схоже, не мають ніяких родичів. Тобто там були чоловіки всіх різновидів.

— Хто вони? — запитала Гретель, роззявивши рота від подиву не менш широко, ніж роззявляв її брат свого в ці останні дні. — Що це за місце?

— Я не впевнений, — сказав Бруно, намагаючись відгадати істину, наскільки можливо. — Але вдома краще, це я напевне знаю.

— А де ж дівчата? — запитала вона. — І матері? І бабусі?

— Можливо, вони живуть десь-інде, — припустив Бруно.

Гретель погодилася з ним. Вона не хотіла дивитися далі, але їй було дуже важко відвести погляд. Досі вона бачила тільки ліс, відкритий із її віконця, який здавався трохи темним, але добрим місцем для пікніків, якщо далі в ньому були галявини. Але з цього боку будинку видовище було зовсім іншим.

Починалося воно досить приємно. Під самим віконцем Бруно був сад. Досить великий сад, наповнений квітами, що росли на впорядкованих клумбах у ґрунті, який ретельно доглядав хтось, хто знав, що вирощувати квіти в такому місці було вчинком так само добрим, як запалювати маленьку свічку у вікні замку на огорнутому туманом болоті в темну зимову ніч.

Біля квітів була дуже приємна доріжка з дерев'яною лавою, і Гретель могла уявити, як вона сидить на сонці й читає книжку. Над лавою була набита дошка з написом, але Гретель не могла прочитати його з такої відстані. Лава була повернута до будинку — це було б дивною річчю, але не за таких обставин.

Десь за двадцять футів далі від саду, квітів і лави з написом над нею все змінювалося. Там була висока загорожа з колючого дроту, що тяглася понад усім будинком і загиналася вгору, простираючись далеко в обидва боки, далі, ніж сягав погляд. Загорожа була вищою, аніж дім, у якому вони стояли, і підтримували її величезні дерев'яні стовпи, схожі на телеграфні. На загорожі величезні мотки колючого дроту закручувалися у спіралі, і Гретель відчула несподіваний біль у тілі, коли побачила гостряки, що стриміли по всій довжині загорожі.

По той бік від неї не було трави; ніде вдалині не виднілося й жодної іншої зелені; натомість земля була утрамбована чимось схожим на дрібний пісок, і повсюди, куди досягав її зір, не було нічого, крім низеньких хатин, великих квадратних будівель і

кількох далеких струменів диму. Вона розтулила рота, аби щось сказати, та коли зрозуміла, що не зможе знайти слова, щоб висловити свій подив, то зробила єдину розумну річ, про яку змогла подумати, і знову його стулила.

— Ти бачила? — сказав Бруно з кутка кімнати, почуваячись задоволеним, бо, хоч би що там зовні було — і ким би не були вони, — він побачив це першим і міг це бачити, коли йому хотілося, з віконечка своєї спальні, а вона нічого такого зі свого віконечка бачити не могла, а тому це видовище належало йому, й він буде володарем усього, що вони спостерігатимуть, а вона буде його підлеглою.

— Я не розумію, — сказала Гретель. — Хто міг збудувати щось таке бридке?

— А воно справді бридке, — погодився Бруно. — Я думаю, ці хатини мають лише один поверх. Поглянь, які вони низькі.

— Мабуть, це сучасні типи будинків, — сказала Гретель. — Але ж тато ненавидить усе сучасне.

— Тоді ці будівлі йому не сподобаються, — сказав Бруно.

— Ні, — відповіла Гретель.

Вона стояла досить довго, мовчки дивлячись у вікно.

Вона мала дванадцять років і вважалася однією з найрозумніших дівчаток у своєму класі, тож стиснула губи, примружила очі й змусила свій мозок зрозуміти, на що вона тепер дивиться. Зрештою їй спало на думку лише одне пояснення.

— Це, мабуть, сільська місцевість, — сказала Гретель, обертаючись, аби поглянути на брата тріумфальним поглядом.

— Сільська місцевість?

— Так, це єдине пояснення, хіба ти не бачиш? Коли ми вдома в Берліні, ми живемо в місті. Ось чому там так багато людей, і так багато будинків, і школи переповнені, й ти не можеш перейти через центр міста пополудні в суботу, щоб тебе не штовхали від стовпа до стовпа.

— Атож... — сказав Бруно, киваючи головою й намагаючись устежити за плином її міркувань.

— Але нас навчали на уроці географії, що в сільській місцевості, де живуть фермери, а тварини й фермери створюють усю їжу, існують великі площі, як ця, де люди живуть, працюють і надсилають їжу, щоб годувати нас, — вона знову виглянула у вікно, й перед нею простяглася велика територія з чималими відстанями між хатинами...

— Оце ми й бачимо. Сільську місцевість. Можливо, це та територія, де ми маємо провести вакації, — сказала вона з надією в голосі.

Бруно подумав над її словами й похитав головою.

— Я так не думаю, — сказав він із глибокою переконаністю в голосі.

— Тобі лише дев'ять років, — нагадала йому Гретель. — Звідки ти можеш знати? Коли доростеш до мого віку, ти все розумітимеш набагато краще.

— Можливо, — погодився Бруно, який знав, що він молодший, але не міг погодитися з тим, що це робило його міркування менш слушними, — проте якщо це сільська місцевість, як ти запевняєш, то де тоді тварини, про яких ти кажеш?

Гретель розтулила рота, щоб відповісти йому, але не знайшла переконливої відповіді, тож знову виглянула у вікно, шукаючи поглядом тварин, але їх ніде не було видно.

— Там мають бути корови, свині, вівці та коні, — сказав Бруно. — Якщо це ферма. Не кажучи вже про курей і качок.

— А їх немає, — спокійно погодилася Гретель.

— І якби вони вирощували хліб, як ти припустила, — провадив Бруно, страшенно задоволений собою, — тоді, я думаю, ґрунт був би тут набагато кращим, ніж цей, ти так не думаєш? Я не бачу, що можна щось вирощувати на цьому бруді.

Гретель виглянула у віконце знову й кивнула головою, бо вона не була така дурна, щоб наполягати на своїй правоті, тоді як не випадало сумніватися, що дійсність їй суперечить.

— Можливо, тоді це не ферма, — сказала вона.

— Ні, не ферма, — погодився Бруно.

— Тобто це не сільська місцевість, — провадила вона.

— Думаю, що ні, — відповів він.

— Тобто ми перебуваємо не в нашому заміському домі, — зробила вона висновок.

— Думаю, що ні, — повторив він.

Він сів на ліжко й на мить побажав, щоб Гретель сіла поруч із ним, обняла його і сказала, що все налагодиться, і що раніше чи пізніше їм почне тут подобатися, і вони ніколи не захочуть повертатися в Берлін. Але вона досі виглядала з вікна й тепер дивилася не на квіти, не на вимощену доріжку, не на лаву й напис над нею, не на високу загорожу чи телеграфні стовпи, які підтримували її, не на мотки колючого дроту, не на твердий ґрунт по той бік загорожі, не на низенькі хатини й не на стовпи диму. Тепер вона дивилася на людей.

— Що це за люди? — запитала вона спокійним голосом, так, ніби запитувала не Бруно, а шукала відповіді в когось іншого. — І що вони тут роблять?

Бруно підвівся, й уперше вони стали поруч, плече до плеча, й дивилися на те, що відбувалося за п'ятдесят футів від їхнього нового дому.

Повсюди, куди вони дивилися, бачили людей: високих, низеньких, старих, молодих, — людей, які ходили сюди-туди. Деякі стояли групами, опустивши руки по боках, намагаючись тримати голови прямо, коли їх проминав солдат і його рот швидко розтулявся і стулявся — либонь, він кричав на них. Деякі шикувалися в чергу й штовхали тачки з одного кінця табору в другий, іноді вони зникали, обминаючи ту або ту хатину. Деякі стояли біля хатин спокійними групами й дивилися в землю, ніби брали участь у якійсь грі й не хотіли впадати комусь у вічі. Деякі підтримували себе милицями, і в багатьох були забинтовані голови. Інші тримали в руках лопати, й солдати вели їх до якогось місця, де їх було вже не видно.

Бруно й Гретель бачили сотні людей, але перед ними було так багато хатин, і табір простягався в таку далечінь, що вони не бачили, де він закінчується, і виникало враження, що людей тут не сотні, а тисячі.

— І всі вони живуть так близько від нас, — сказала Гретель, спохмурнівши. — У Берліні на нашій гарній тихій вулиці було лише шість будинків. А тепер тут так багато осель. Чому тато погодився працювати в такому брудному місці з такою кількістю сусідів? Не бачу в цьому жодного сенсу.

— Подивись отуди, — сказав Бруно, і Гретель подивилася туди, куди він показував пальцем, і побачила, як із далекої хатини вийшов гурт дітлахів, як вони збилися до купи та як на них кричали кілька солдатів. Чим більше на них кричали, тим тісніше вони збивалися, але потім один із солдатів підбіг до них, і вони розділилися й стали так, як він хотів, щоб вони стали, тобто вишикувалися в одну лінію. Коли діти утворили таку лінію, солдати зареготали й заплескали в долоні, дивлячись на них.

— Це має бути якась репетиція, — припустила Гретель, знехтувавши той факт, що деякі з дітей, навіть старшого віку, навіть завбільшки, як вона, мали такий вигляд, ніби вони плакали.

— Я ж тобі сказав, що тут є діти, — промовив Бруно.

— Це не ті діти, з якими я хотіла би погратися, — сказала Гретель рішучим голосом. — Вони здаються дуже брудними. Гільда,

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

Ізабель і Луїза щоранку миються у ванні, як і я. Ці ж діти мають такий вигляд, ніби вони не бачили ванни у своєму житті.

— Там справді дуже брудно, — сказав Бруно. — Але, може, у них немає ванн?

— Не будь дурнем, — сказала Гретель, усупереч тому, що їй знову й знову забороняли називати свого брата дурнем. — Хіба є такі люди, що не мають ванн?

— Не знаю, — сказав Бруно. — Може, це ті люди, у яких нема гарячої води?

Гретель ще дивилася протягом якогось часу, потім затремтіла й відвернулася.

— Я піду до своєї кімнати розставляти ляльок, — сказала вона. — З мого віконця краєвид набагато кращий.

Зробивши це зауваження, вона пішла геть, повертаючись через коридор до своєї спальні й зачинивши за собою двері. Але вона не відразу повернулася до своїх ляльок. Натомість сіла на ліжко, й безліч думок пролетіло крізь її голову.

А одна з останніх думок спала її братові, коли він дивився, як сотні людей на відстані роблять якісь свої справи. Його здивувало, що всі вони — малі хлопчачи, їхні батьки й діди, їхні дядьки, люди, яких можна зустріти на кожній дорозі і які, схоже, зовсім не мають родичів, були вдягнені однаковісінько: у смугасті піжами вгорі та внизу й у смугасті шапочки на головах.

— Як дивно, — промурмотів він, перш ніж відвернутися від віконця.

Переклад Віктора Шовкуна

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ. ДО РОЗДІЛУ 4

1. Дев'ятирічний Бруно і його дванадцятирічна сестра Гретель досліджують вид із вікна заміського будинку, куди вони переїхали у зв'язку із новою роботою батька — високопоставленого німецького офіцера. Що саме із побаченого дітьми не відповідає їхньому уявленню про сільську місцевість?
2. Опишіть їхні враження від споглядання «ферми», добираючи слова із дужок (зачарованість, подив, розчарування, спокій, розгубленість, зацікавленість, огида, непевність, допитливість, несподіваний біль, замисленість, ворожнеча).
3. Чи було щось приємне для ока з вікна дитячої спальні? Прокоментуйте значення пейзажу за вікном для розуміння ідеї твору. Поясніть, чому дерев'яна лава в саду була повернута до будинку?
4. Висловіть припущення про те, як Бруно та Гретель розкриватимуть секрет дивної ферми. Перевірте його в ході самостійного читання наступних розділів роману.

ДО РОЗДІЛІВ 12, 15

5. Зауважте, що Бруно, мріючи стати дослідником, змушений досліджувати життя навколо себе. З чим це пов'язано? Поясніть, чому хлопчикові не кажуть правди.
6. Відзначте для себе, про що говорять Шмуль і Бруно. Що між ними спільного, незважаючи на те, що вони не завжди розуміють один одного і живуть по різні боки загорожі?
7. Як ви розумієте репліку Шмуля: *Ти перебуваєш на неправильному боці загорожі*.
8. Чому Бруно, якому так хотілося розповісти вдома про свого нового друга, передумав?
9. Сформулюйте висновок про те, як дорослішає Бруно, які нові риси з'являються в його характері. Доберіть найбільш доречні слова до його характеристики з наведених у дужках (настирливість, допитливість, впевненість, співчуття, відповідальність, делікатність, сміливість, впертість, доброзичливість, розсудливість, чесність).
10. Як сталося, що Бруно зрадив Шмуля? Чи була якась причина цього ганебного вчинку? Аргументуйте свою думку, посилаючись на текст.

Кадр із фільму
«Хлопчик у смугастій піжамі»

ДИСКУСІЯ

11. Яку провину ви готові пробачити другові (подрузі)?
12. Твір у медіапросторі. Подивіться з батьками чи друзями однойменний художній фільм «Хлопчик у смугастій піжамі» (The Boy in the Striped Pyjamas), реж. Марк Герман (Велика Британія, 2008). Який текст — художній чи медіа — справив на вас сильніше враження? Чому?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

13. Створіть карти родин Шмуля і Бруно. Прикрасьте середню клітинку квадрата іменами членів родини і, можливо, малюнками, які б їх зображували. Решта 8 клітин призначені для опису (словами чи малюнками) речей, важливих для родини. Об'єднайтеся в групи і складіть порівняльну характеристику родин, у яких росли хлопчики.

Імена і зображення
членів родини

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

14. Зображаючи концентраційний табір Аушвіц-Біркенау (Освенцим), Дж.Бойн дає йому назву Геть-Звідси (англ. Get out of here). Поміркуйте над значенням цього авторського прийому.

ОЦІНИ СЕБЕ

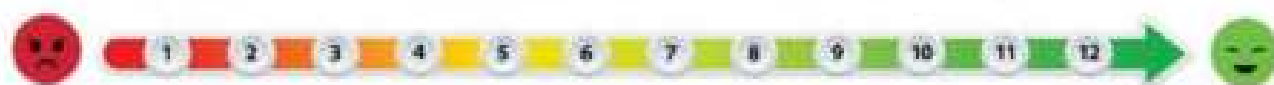
1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Джон Бойн — це сучасний письменник з... (0,5 бала). Його твір «Хлопчик у смугастій піжамі» за жанром...(1 бал).

Автор зобразив події періоду... (1 бал), коли у Європі...(1 бал), в яких масово знищували... (0,5 бала). Головними героями твору є німецький хлопчик... (0,5 бала) та єврейський хлопчик... (0,5 бала). Діти випадково познайомились біля... (1 бал) та почали спілкуватись.

Хлопчики не поділяли ідей дорослих про... (2 бали), тому щиро затаврували. На жаль, діти... (1 бал).

2. Сформулюйте моральні уроки та застереження людству, які містить твір Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» (3 бали).

Намалюйте в зошиті шкалу за зразком. Як ви вважаєте, наскільки успішно засвоїли тему? Поставте над шкалою смайлик (учитель поставить свою позначку під шкалою) напроти заслуженого балу. Тепер наберіться терпіння і дочекайтеся підтвердження від учителя.

МІЖ ТЕМРЯВОЮ І ХМАРАМИ

Турюн Ліан. «Лише хмари танцюють з зірками»

Ти ніколи не отримаєш відповіді, якщо не запитаєш.
Турюн Ліан

Турюн Ліан

Чи можуть діти бути мудрішими за дорослих? Чи залежить мудрість людини від її віку? Чи можуть дорослі вчитися доброти у дітей? Чого ще можна навчитися у дітей? Про це ми зможемо прочитати в повісті норвезької письменниці Турюн Ліан. Її герої тонко відчують світ і людей, радіють і засмучуються, шукають відповіді на складні життєві запитання і вихід із важкої ситуації. І, як не дивно, вони краще, ніж дорослі, можуть зрозуміти обставини, по-

чуття і переживання інших. Тільки дитяче серце може показати, як танцюють зорі, і допомогти зрозуміти, що варто брати справу у свої руки і робити все, що в твоїх силах.

Знайомтеся, авторка!

Дата і місце народження: 15 січня 1956, Хьонефос (Норвегія)

Освіта: Національна академія мистецтв (Осло)

Фах: мистецтвознавиця

Кар'єра: художниця-реквізиторка, сценаристка, кінорежисерка, викладачка у Норвезькій кіношколі, консультантка з повнометражних фільмів Норвезького кінофонду

Найвідоміші твори: романи «Фріда», «Лише хмари танцюють з зірками», цикл про Алісу Андерсен («Принцеса на лаві запасних» та інші); п'єси, кіносценарії

Нагороди: премія Тар'є Вісааса, Дитяча книжкова премія Асоціації скандинавських шкільних бібліотекарів, Літературна премія Асоціації шкільних бібліотекарів Швеції, премія Інгмара Бергмана та інші.

- Турюн Ліан народилася у невеличкому Хьонефосі, але невдовзі переїхала до Осло.

- Провчившись послідовно у кількох школах (у тому числі у так званій сільськогосподарській), вона думала, що стане фермеркою.

- Кілька років працювала у різних театрах і лише потім прийшла у світ дитячої літератури.

- Літературний дебют відбувся у 1988 році (збірка «Три п'єси»). За цю роботу Турюн Ліан стала лауреаткою премії Тар'є Вісааса.

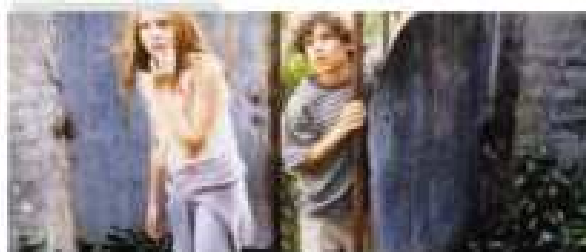
- Відома як кінодіячка, сценаристка і режисерка. Авторка восьми реалізованих кіносценаріїв, лауреатка кількох престижних кінопремій.

Український контекст

Українською мовою книги Турюн Ліан друкує «Видавництво Старого Лева».

Твір у мистецькому просторі

Кінострічка «Лише хмари танцюють з зірками», знята авторкою роману за власним сценарієм, отримала гран-прі фестивалю «40 скандинавських днів у Любеку».

Кадр з фільму
«Лише хмари танцюють з зірками»

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Життя не завжди щасливе й радісне, інколи бувають моменти, коли на душі самотньо, і здається, що весь світ відвернувся від тебе і став сірим і непривітним. Дуже важливо в цей час відчувати підтримку і тепло друзів і рідних. Підтримка друга/подруги — це ціле мистецтво, яке потребує щирості. Щоб людина відчула вашу підтримку, не треба вигадувати щось нове, досить просто бути поруч та поділитися своїми думками. Найкраща форма для цього — «Я-повідомлення».

«Я-повідомлення» характеризуються такою схемою:

Я відчуваю _____,
коли _____,
тому що _____.

Складіть своє «Я-повідомлення», з допомогою якого ви могли б дізнатися про проблеми, що турбують друга/подругу.

Ключі до тексту

Як часто ми дивимося на зірки, звичайні зірки на звичайному небі? Це так просто дивитися, показувати на них пальцем, і, посміхаючись, і говорити: «Як гарно!» Зірки дарують нам велич і красу Всесвіту, в якому ми — вічні мандрівники.

Фантазія астрологів безмежна. За допомогою своєї уяви вони побачили в зіркових групах контури казкових тварин і птахів, міфічних персонажів та хоробрих героїв. Майже з кожним із сузір'їв пов'язана якась стародавня легенда чи міф. Погляньте на карту зоряного неба: ви знайдете там Андромеду та Геркулеса, Дракона й Жирафу, Кассіопею та Оріона, Велику й Малу Ведмедиць тощо.

Знамените W-подібне сузір'я Кассіопея містить близько 150 зірок, видимих неозброєним оком. Кассіопея лежить у смузі Чумацького Шляху, її завжди видно в північній частині зоряного неба. У грецькій міфології Кассіопея — дружина ефіопського царя Кефея, мати Андромеди — за надмірну хвальковитість була прив'язана до крісла й приречена кружляти в ньому навколо Північного Полюса, перевертаючись головою вниз. Найяскравіша зірка сузір'я — Кассіопея А — була виявлена вченими в 1951 р. Саме вона повернула до життя одинадцятирічну Марію, героїню повісті Турюн Ліан. І це стало «початком нової історії». Не вірите? Переконайтеся самі!

Кассіопея

ЛИШЕ ХМАРИ ТАНЦЮЮТЬ З ЗІРКАМИ

Дівчинці Марії живеться непросто — у свої 11 років вона втратила молодшого брата. Пільтен помер від раку. До цих пір вона лише раз зустрічалася зі смертю: коли померла бабуся, татова мама, але цю смерть дівчинка сприймає скоріше як сумну відсутність родички (бабуся жила не з ними, а з татовою сестрою Меліндою та її чоловіком Монсом), і плакати Марії було легко. А Пільтен жив поруч і згасав на її очах, тому світ для дівчинки наче перевернувся.

Трава навколо цвинтаря була також жовтуватو-коричневою.

Мабуть, вони теж не мали часу її поливати. Марію цікавило, чому вона лише зараз раптом почала помічати рослини. Досі вони ніяк її не турбували. Було байдуже, чи зелені вони, чи жовті, чи червоні, чи ще якісь. А тепер це було чимось таким, що могло втримати її увагу. Та трава.

Трава. Трава. Думай, думай про ту траву. Думай про неї. Лише про неї. І ні про що більше.

— Маріє.

Це був голос Мелінди.

Вона стояла просто біля Марії і дивилася на неї.

— Про що ти задумалася?

— Ні про що, — відповідає Марія. — Просто дивлюся на траву.

Мелінда й собі дивиться на газон, але нічого незвичного не помічає. Тому знову переводить погляд на Марію і м'яко кладе руку на її плече.

— Ти йдеш?

Вони йдуть до церковних воріт і проходять крізь них. Там, всередині, трава зелена, а на могилах красиві квіти. Біля деяких могил ростуть дерева. Тонкі, темно-зелені, майже чорні хвойні дерева височіють над цвинтарем. Кипариси. Марія знає, як вони називаються. Кипариси.

Вона була на цвинтарі багато разів, але ще жодного разу з такої причини. Вона читала імена на могилах і просто сиділа собі там, поки навколо люди народжувалися і помирали. З особливою увагою вона вивчала сімейні склепи. Де спочивали всі-всі разом: і чоловік, і дружина, і син, і дочка. Їй було цікаво, якими були ці сім'ї за життя. Вона шукала, хто з них помер першим, і думала, як жили ті, хто продовжував жити без них.

А тепер Марія сама опинилася серед тих, хто продовжував жити.

— Напевно, було б добре, якби ми померли одночасно. Пільтен і я. І мама з татом разом із нами, — каже Марія і ногою розриває землю так, наче туди можна було б запхати весь світ і позбутися його назавжди.

Мелінда присідає і дивиться їй прямо у вічі.

— Ні, — каже вона через якусь мить. — Це було б жахливо.

— Не жахливіше, ніж зараз.

— Не кажи так, навіть якщо може здаватися, що це так. Моя маленька-маленька дитинко.

Мелінда привикла так її називати, «моя маленька дитинко». Вона завжди це казала. Вона називала так Пільтена теж. Одного разу він запитав тата, чому Мелінда завжди каже до них «моя дитинко», якщо вони не є її дітьми.

— Мелінда та Монс не мають своїх дітей, — відповів тато.

Марія запитала чому, і на це тато сказав, що не у всіх дорослих є свої діти. Через це Марія і Пільтен мусять побути трішки і їхніми дітьми також. І вони були не проти, бо Мелінда та Монс завжди мали час робити для них все можливе, коли приїжджали у гості.

А коли вони довго не бачилися, Мелінда дзвонила їм, просто аби порозмовляти про все і ні про що. До того ж Мелінда була хрещеною мамою Марії. Але не рідною мамою.

З вуст Мелінди вихопилось глибоке зітхання, вона підвелася і міцно схопила Марію за руку.

— Ти більше так не казатимеш? Обіцяєш?

Марія киває головою.

— От і добре, — промовляє Мелінда, хоча вона навіть не могла бачити, як Марія кивала, бо її погляд був десь далеко.

Марія киває знову.

— Добре, Маріє.

Вони йдуть далі до всіх тих людей, які зібралися біля церкви.

Марія помічає, що тут усі. Всі їхні родичі, сусіди, всі з Пільтенового класу, усі, окрім мами і тата. Батьків там немає.

— Я не бачу мами, — каже Марія.

— Мабуть, вона вже в церкві, — відповідає Мелінда. — Ми також можемо зайти всередину, якщо хочеш.

— Він там лежить?

— Так.

— Тоді ні, ми туди не підемо.

Марія не хоче бачити труни. Вона знає, що побачить. Знає, що труна біла. Але не хоче бачити, поки не муситиме.

Тоді Марія бачить тата. Він виходить з-за рогу церкви. Вітається з вчителькою Пільтена, кількома сусідами, а потім прямує до Маріїних дідуся і бабусі, маминих батьків. Вони тримають одне одного за руки і наче набагато менші на вигляд, ніж Марія їх пам'ятає.

Марії мимоволі спадає на думку, що вони також помруть. Вони такі старенькі, що їм залишилось вже не так довго.

Несподівано вона усвідомлює, що всі, хто стоїть перед церквою, також колись помруть. Всі люди у всьому світі помруть. Навіщо тоді ми живемо, якщо у будь-якому випадку колись помремо? А якщо Рай — це справді лише слово?

Нарешті тато до них підходить. Він бере Маріїну руку і міцно стискає у своїй долоні. Мелінда продовжує тримати її за другу руку.

— Я не бачу мами, — повторює Марія.

— Мама сидить у церкві і чекає на нас. Вона поки не готова зустрітися зі всіма іншими.

— Так само, як і ти не була готова зустрітися з Лізою і Еллен, — каже Мелінда.

Марія розуміє, що Мелінда так каже, аби допомогти їй зрозуміти, чому мама не хоче з нею бути.

«Але це зовсім не так само, — думає Марія. — Ліза і Еллен не є моєю сім'єю, а вона ж бо мама. Мама — найближча рідня, яку я тільки маю. Мама і тато».

— Вона плаче? — запитує Марія.

— Так, плаче.

Мама плаче і плаче, але Марія — ні. Марія лише боляче кусає себе зісередини за щок, але виду іншим мене подає. Вона продовжує кусати щок ще сильніше, і їй здається, що це трохи дивно, що мама не хоче її бачити, коли Марія так неймовірно сильно хоче побачити маму. Але не кажи про це ні слова. Тут є тато. І його рука. І Мелінда. І її рука. І вони її втримають, якщо підкосяться коліна і Марія не зможе більше стояти. Вони втримають і піднімуть її так, як робили це, коли вона була маленькою, а вони спускалася ґрунтовою дорогою від будинку Монса і Мелінди до пляжу. Тоді вони з кожним кроком підносили її заруки в повітря. Спершу вони так бавилися з Пільтеном, бо він був молодший. Потім піднімали і її. А коли були усі разом: і Монс, і Мелінда, і мама, і тато, то підносили за руки її з Пільтеном одночасно.

Тоді неможливо було уявити, що щось може бути кращим за ті рази, коли вони обоє літали разом у повітрі. Але це більше не повториться. Не тільки тому, що вона вже надто велика, а й тому, що все змінилося.

Вже більше ніхто і ніколи не підноситиме Марію з кожним кроком високо в повітря.

Несподівано забив церковний дзвін, голосно і лунко, так, наче ці звуки йшли з самого неба. Так і мало здаватися.

— Дзвони висять на самому вершечку церковної вежі, щоб нагадувати нам про небеса, — розповів хтось Марії одного разу, коли вона була маленькою і ходила до недільної школи. Тоді вони збиралися і спостерігали, як дзвін гойдається на канаті, закликаючи людей на Службу Божу.

Зараз дзвін закликає людей на похорон Пільтена, і Марія — одна з тих, кого він зібрав бля церкви. А скоро вони зайдуть до середини, де стоїть маленька біла домовина, в якій лежить тіло Пільтена. Те тіло, яке в останні дні завдавало стільки болю. Те тіло, яке не хотіло того, що хотів Пільтен. Те тіло, яке не хотіло більше жити, щоб Пільтен міг залишатися в ньому на цьому світі. Дивно, адже Пільтен сам так цього хотів. Він сказав, що лише підніметься і поміняє тіло, а потім повернеться назад. Такими були одні з його останніх слів. Він усміхався, коли промовляв їх. Так, наче справді вірив у те, що каже.

Після похорону все стало не так. Мама замкнулася у своєму горі, нікого не помічала, і, здавалося, сама не розуміла, хто вона. Однокласники оточили Марію увагою, але так було навіть гірше, і дівчинка намагалася уникати товариства. Добре, що через два тижні настали канікули.

Цих літніх канікул Марія почувалася як поштова посилка середнього розміру. На перші два тижні її відправили потягом через гори в Берген до бабусі й дідуся, маминих батьків. Вони мешкали там на квартирі у будинку посеред міста, на четвертому поверсі, з сімома похмурими кімнатками та кухнею. Єдиною, окрім кухні, більш-менш світлою була кімната для гостей, де й поселилася Марія. Будинок мав досить велике заднє подвір'я з кількома деревами, які ледь не сягали її вікон. Вона могла дивитися просто на верхівки крон дерев, чим і займалася досить часто. Аж поки їй не набридло настільки, що вона вийшла надвір. Так тільки говориться, що надвір, насправді вона спустилася по сходах лиш на кілька поверхів донизу. І сиділа на сходинці тишенько, мов мишка.

Досить багато днів Марія просиділа так на східцях у спокої, ніхто її не чіпав, і це було саме те, чого вона хотіла, аж поки під кінець тижня в неї не з'явилася компанія. Якийсь хлопчик пару разів спостерігав за тим, як вона сиділа, не наближаючись до неї. Та на третій раз він таки це зробив. Піднявся до неї. Марія чула, як він йшов сходами вгору, і спершу думала втекти, але вирішила натомість просто до нього не обзиватися. Якби він щось запитав.

Хлопчик зупинився на сходах трішки нижче від того місця, де вона сиділа, і просто продовжив на неї сміливо витріщатися.

Він був рудоволосим, із силою-силенною ластовиння, у джинсах, які підтягував вверху руками, запханими до кишень. Він був досить худим, а його штанці, скоріш за все, завеликими. Насамкінець рудоволосий із ластовинням сказав їй «привіт».

Марія не привіталася у відповідь.

Хоч вона й не запрошувала його лишитися, хлопчик виліз на підвіконня і всміхнувся до неї.

— Чого тут сидиш? — запитав він.

Вона не відповідала.

Тоді він сам відповів. Замість неї.

— Ага, тепер ти почувеш, — промовив він, — що це найсмішніше, що я можу собі уявити.

А потім він сказав, що ні, він просто пожартував, і що вони могли б спілкуватися, зважаючи на те, що обоє були самі і випадково опинилися в тому ж під'їзді.

— Ти сюди переїхала, так?

Тоді вона похитала головою, ледь помітно, та все одно так, що він побачив. Так само вона могла б йому відповісти. Сказати щось таке, що змусило б його знову зникнути, наприклад.

— Я на канікулах, — відповіла Марія, навіть не поглянувши на нього.

— Класні у тебе канікули, мушу сказати. Сидіти ось так самій на сходах. Хотів би я бути на твоєму місці, думаю, це нормальні канікули. Мамі також так хотілося б. Цьогоріч у нас буде лише рівно один тиждень канікул. Вона мусить працювати, бо в нас дуже багато рахунків, які треба оплатити.

— А твій тато що? — запитала Марія.

Це не змусило його зникнути. Натомість вона мала б сама піднятися і піти.

— Ні, він... — хлопчик знизав плечима, — він переїхав. Поїхав від нас, бо... ні... Я не знаю.

Раптом Марії спало на думку, що це, можливо, саме те, що зроби́ла і її мама. Вона залишила тата і її.

— А твої батьки? — вів далі хлопчик. — Вони також тут?

— Ні, — відказала Марія. — Вони вдома. Там, де ми живемо. В Осло.

А потім ще й додала, що вони там разом з її братиком.

— Його звати Пільтен, — поспішила вона одразу сказати.

Так дивно було промовляти це вголос, бо, з одного боку, воно могло би бути правдою. Слова звучали дуже природно.

На мить вона відчула, що останні місяці були викреслені з її життя і все стало так, як раніше. Але ця мить не тривала довго, тому Марія продовжила говорити про Пільтена, намагаючись розтягнути її на якомога довше.

— Йому дев'ять років, — промовила вона.

— А мені одинадцять, — відповів хлопчина.

— Мені також, — сказала Марія.

— У такому разі ми однолітки. Мене звати Якуб. А тебе?

— Марія.

— Йдемо на подвір'я?

Тоді Марія підвелася, похитала головою та пішла сходами догори.

— Тоді до завтра? — гукнув Якуб наче нічого не трапилось.

Марія лише пришвидшила крок до дверей бабусі й дідуса та швиденько зникла за ними.

Якуб приходив щодня. Разом вони ласували льодяниками, бігали під зливою і говорили, говорили... Марія не розповіла новому другу про смерть брата, лише вигадувала різні історії з його життя. Якуб знав багато про зірки (карта зоряного неба, що висіла над його столом, вразила Марію). Дні летіли непомітно. І лише в останній день канікул хлопець признався, що знає про смерть Пільтена.

Марія повернулася до своєї самотності. Мама переїхала жити до Мелінди, і тато розривався між нею і донькою. Однокласники дали спокій дівчинці. Справи у школі йшли кепсько, Марії не дуже хотілося жити далі. І раптом в її життя знов увірвався Якуб. Його мама приїхала до столиці на три дні на конференцію і взяла сина з собою. Перш за все, він відшукав Марію, адже обіцяв їй влітку показати сузір'я Кассіопеї!

... День видався з прекрасною погодою, як на таку пізню пору року. На заході вони могли бачити, що сонце все ще слабо освітлює небо за горизонтом. Воно вже зайшло, а місяць висів прямісінько над ними, немов великий небесний китайський вогник, і кілька зірок час від часу з'являлися біля нього. Видовище було неймовірним. Скидалося на те, що зорі танцюють. Марія була переконана, що вони танцюють.

— Це не зірки, — пояснив Якуб, — це хмари рухаються і створюють таке враження, наче танцюють зірки.

Марія придивилася і побачила, що це правда. Це справді маленькі легкі хмаринки ковзали небом, а не зірки.

— Це так само, як коли ти пливеш на човні, — сказав Якуб. — Здається, що пірс відпливає, хоч насправді пливе човен.

Він взяв останню тверду зернинку попкорну, яка не вибухнула при нагріванні, і розкусив її своїми великими білими зубами. Він хихикнув і сказав, що найтвердіші є найкращими або ж найнаймні найсмішнішими. Вони не очікують, що їх з'їдять, але тут вони помиляються.

— Ніщо не може мене зупинити, — сказав Якуб.

Марія і собі засміялася, а її сміх м'яко покотився по листю дерев вгору до місяця і тих кількох зірок, які, здавалося, танцюють на небі, хоча Марія й знала, що це не так.

Якуб вже мав іти. Він запитав Маріїно тата, коли відправляється автобус, а тато сказав, що може його відвезти.

Коли вони прощалися з Якубом біля входу в готель, він пообіцяв прийти наступного дня.

— Рано-вранці, — сказав він.

— Так, — відповіла Марія. — Рано-вранці.

Вона хотіла бачити його якнайдовше.

А тоді він зник за дверима.

Тато завів машину та усміхнувся Марії через дзеркало. Марія не усміхалася, поки не згорнулася калачиком на сидінні, і тато більше не міг її бачити.

— У нього справді гарне волосся, в того Якуба, — сказав тато за якийсь час.

— Гарніше, ніж у Пільтена? — запитала Марія.

Тато трішки зачекав і запитав, що думає вона.

— Я вважаю, що в нього гарне волосся, — відповіла Марія, — але не впевнена, чи він сам так вважає.

— Це типово, — сказав тато.

Перед тим, як лягти в ліжку, Марія вимкнула світло у своїй кімнаті і задивилася на жовтневу ніч.

Місяць світив ще сильніше, ніж до цього, бо стало ще темніше і небо було вкрите зірками.

Завтра він покаже мені Кассіопею, думала Марія. Завтра я попрошу його показати мені Кассіопею.

А завтра був чудовий день! Марія відчувала, як життя повертається до неї. Тато возив їх з Якубом у музей кораблів, потім вони їли вафлі у кафе, і Якуб навіть залишився на ніч — його мама була на вечірці для учасників конференції. Якуб розповів про свого батька — фотографа, який постійно змінює країни. Хлопчик не бачив його вже чотири роки. Пізно вночі діти вислизнули з дому, щоб подивитись на зорі.

Це був не лісок, а щось більше схоже на маленький парк, посеред якого здіймався невеличкий пагорб, де не росли дерева. Вони піднімалися на пагорб вузькою стежиною, що, скручуючись серпантинном довкола пагорба, вела на вершину.

Якуб йшов попереду, а Марія думала, що вона ніколи не наважилася б піти туди сама посеред ночі.

На вершині Якуб зупинився і подав Марії руку на останньому крутому схилі.

Якубова долоня була теплою, і Марії хотілося, щоб він її ніколи не відпускав, але коли він цього таки довго не робив, Марія сама її відпустила.

Тепло від Якубової руки пройшло її тілом, і Марія мусила сильно вкусити себе за щоку, щоб, бува, не видати, якою радістю вона була.

— Ось де вона, — сказав Якуб і показав на велику яскраву зірку низько на небі.

— Кассіопея? — запитала Марія.

— Так.

Лише одна зірка, але саме та, яку Якуб обіцяв їй показати, і тепер він це зробив. Було таке відчуття, немов це кінець історії. Однак водночас немов початок нової.

— Я можу називати тебе на її честь, якщо хочеш, — сказав Якуб.

Марія поглянула на нього.

— Я можу називати тебе на честь Кассіопеї.

«Це і є початком нової історії», — подумала Марія.

— Залюбки, — сказала вона, ледь засоромившись і шукаючи, що б то сказати, щоб це приховати. — Хочеш почути про мій сон?

Не знаючи, з чого почати, Марія розповіла йому про себе у вежі вночі. Вона сиділа у фортеці і побачила на узліссі силует в обдунках, але без коня.

— Силует підняв забороло на шоломі, — розповідала Марія, — і я побачила, хто то був.

— Хто? — запитав Якуб.

— Моя мама.

Марія розповіла Якубу все. Вона розповіла, як мама замкнулася в собі після смерті Пільтена і, нарешті, як вона поїхала і покинула їх із татом. І вона розповіла, як їй було через це боляче.

— Куди поїхала? — запитав Якуб.

— До моїх дядечка і тітки, за місто.

Якуб кивнув.

— У сні вона не могла до мене прийти, бо відігнала свого коня. А я не могла підійти до неї, — сказала Марія.

— Не могла чи не хотіла? — запитав Якуб, хвилинку подумавши.

— Не хотіла, — відповіла Марія.

— Але, можливо, треба було, — сказав Якуб.

— Вона не хоче мене бачити, бо хоче побути в спокої, щоб тужити за Пільтеном.

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

— Вона не може, бо в неї нема коня. А ти не хочеш, — мовив Якуб, — але можеш.

— Ти хочеш сказати, що я маю робити все сама? — запитала Марія.

— Кассіопее, — промовив Якуб.

Марія поглянула на Кассіопею на небі. Вона сяяла там одна.

«Сама», — подумала Марія.

— Ти можеш попросити про допомогу, — сказав Якуб.

— Просити кого? — запитала Марія. — Ти Бога маєш на увазі? Він, ймовірно, є єдиним, хто навіть не спробував нічим зарадити.

— Бо він, мабуть, не береться за вирішення проблем.

— А що ж він тоді робить?

— Можливо, спонукає нас діяти, самим їх вирішувати.

— Не мене, — твердо відповіла Марія.

— А якщо ти туди пойдеш?

— І що я скажу? Запитаю її, чи вона мене любить?

Марія скорчила гримасу.

— Ти ніколи не отримаєш відповіді, якщо не запитаєш, — сказав Якуб і ліг на спину.

Марія лягла біля нього і дозволила очам зануритись у небо над ними.

— Я можу перестати про неї турбуватися, — сказала Марія.

— Ти вже пробувала?

— Так.

— І що, спрацювало?

Марія не відповіла. Звичайно, не спрацювало.

— А ти не думав поїхати до свого тата, якщо він не приїжджає до тебе? — поцікавилася Марія.

— Думав, — відповів Якуб, немов це було найпростішою річчю на світі.

Марія не продовжувала розпитувати. Вона знала, що йому буде важко відповісти.

Вони більше не говорили про батьків.

Вони дивилися на зоряне небо і розмовляли про все на світі...

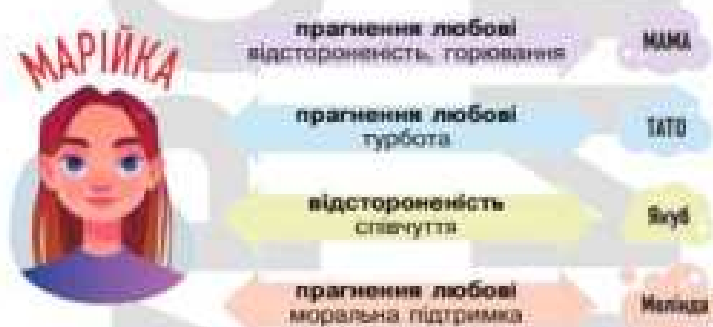
Переклад Наталі Іліщук

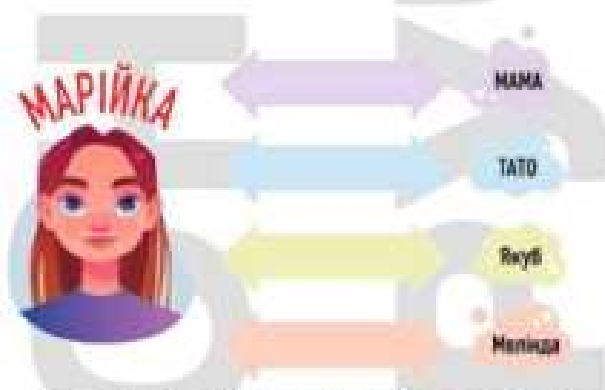

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Яке значення для опису почуттів Марії має жовто-коричнева трава біля цвинтаря? Чому дівчинка намагається зосередитися на думці про неї?
2. Розкажіть про життя Маріїної родини до трагедії? Що змінилося після неї?
3. Розгляньте схему. Схарактеризуйте за нею стосунки Марії з близькими після родинної трагедії.

4. Чи зрозуміло вам, чому Марія проігнорувала підтримку подруг Лізи й Еллен у її горі? Чиєї підтримки вона чекала і не знайшла? Прочитуйте думки дівчинки з цього приводу. Чи згодні ви з нею?
5. Хто такі Мелінда і Монс і яка їх роль у художньому просторі твору?
6. Прокоментуйте емоційний стан героїні на канікулах за порівнянням: *Марія почувалася як поштова посилка середнього розміру*.
7. Відтворіть схему у зошиті. Відзначте на ній зміни, що відбулись у стосунках героїв. До яких висновків спонукала вас проведена аналітична робота?

8. Чому, гостюючи в бабусі, Марія полюбила самотньо сидіти на сходах? Порівняйте її поведінку з поведінкою пасербиці з казки «Пані Метелиця», яка виходила прясти на вулицю до криниці? Чи є щось спільне у їхніх настроях і бажаннях?
9. Поміркуйте, яким би стало життя на землі, якщо б усі люди раділи йому і ставилися до нього як до дива. Що треба для того, щоб радіти життю? Чи можуть діти навчити дорослих радіти життю? Хто з героїв повісті виступив у цій ролі?
10. Оцініть спроби Якуба розтопити серце Марії. Чому, на вашу думку, хлопчику вдалося зробити те, що не вийшло у Маріїних однокласників? Доберіть найбільш точний із з поданих синонімів до слова співчуття: жалість, розуміння, підтримка, доброта, допомога.

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

11. Яке значення для дівчинки мали спільне з Якубом спостереження за танцем зірок і нічний підйом на пагорб? Які мудрі речі сказав хлопчина Марії, коли вони спостерігали за Кассіопеєю?

ЖИВІ СТОРІНКИ

12. Напишіть листа Марії. Що б ви хотіли їй сказати? Запитайте: що вона мала б зробити чи сказати, щоб ви зрозуміли, що змогли їй допомогти?

ДИСКУСІЯ

13. Чи легко співчувати людям? Що потрібно знати про співчуття? Якими якостями володіти?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

14. Об'єднайтесь у групи і на основі прочитаного створіть пам'ятку «Вчимося співчувати».

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:
Турюн Ліан — це сучасна письменниця з... (0,5 бала), авторка повісті «...» (0,5 бала). Вона розповідає про родинну трагедію:... (1 бал), що її кожен член сім'ї переживає по-своєму: батько... (1 бал), мати... (1 бал), Марійка... (1 бал). Дівчинці дуже допомогла дружба з... (0,5 бала), який пояснив, що... (2 бали). У фіналі твору родина Марії... (1,5 бали).
2. Бібліотерапія (книголікування) — психологічна допомога, зняття душевного стресу і лікування людей, в основі якого лежить читання ними книжок певного змісту і тематики. Поясніть, в чому полягає бібліотерапевтичний вплив книги Турюн Ліан (3 бали).

Як ви оцінюєте свою роботу протягом вивчення теми? Дайте відповіді на запитання.

МОСТИ МІЖ КРАЇНАМИ І СЕРЦЯМИ

Кетрін Патерсон. «Міст у Терабітію»

*Читання може бути дорогою до свободи або ключем
до темного саду, який, якщо його доглядати,
змінить все життя.*
Кетрін Патерсон

Знайомтеся, авторка!

Кетрін Патерсон

Дата і місце народження: 31 жовтня 1932,
Кіньянь (Китай)

Освіта: Королівський коледж (Брістоль,
США); Пресвітеріанська школа християнської
освіти (Річмонд), Об'єднана духовна семінарія
(Нью-Йорк)

Фах: викладачка англійської мови, місіонерка

Найвідоміші твори: романи «Знак хризантеми», «Майстер ляльок», «Міст у Терабітію», «Неперевершена Гіллі Хопкінс», «Якова я возлюбив» та інші

Нагороди: Національна книжкова премія (двічі), Золота медаль премії імені Андерсена, премія Астрід Ліндгрен, премія «Жива легенда бібліотеки конгресу» та інші.

- Кетрін — донька американського проповідника, місіонера, директора школи для хлопчиків у Китаї. У сім'ї всі діти чудово знали Біблію, але охоче читали й художню літературу.

- У дитинстві мріяла стати або кінозіркою, або місіонеркою. Перший вірш надрукувала у шкільній газеті у 7 років, писала п'єси для шкільного театру.

- Вільно володіє китайською та японською мовами.

- Має двох власних і двох прийомних дітей.

- У січні 2010 року була призначена на посаду Національного посла Бібліотеки Конгресу США з питань молодіжної літератури. Віце-президент Національного альянсу дитячої книги і грамотності.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Чи вмієте ви мріяти? Про що ваші мрії? Що відкривається в людині завдяки цій дивовижній властивості?

Як ви уявляєте дивовижну країну Терабітію? Запишіть слова-асоціації на кожну літеру назви. Використовуючи ці слова, опишіть свої уявлення і порівняйте з прочитаним.

Ключі до тексту

Наше життя сповнене різноманітних несподіванок. Деякі дарують нам радість, інші можуть викликати сум чи навіть принести горе. 14 серпня 1974 року у Бетані-Біч (штат Делавер) від удару блискавки загинула восьмирічна Крістіна Гілл, найкраща подруга Девіда Патерсона, сина відомої письменниці. Горе хлопчика спонукало його маму Кетрін написати повість про дитячу дружбу і відданість — «Міст у Терабітію».

Дитяча дружба — одна з найбільших наших цінностей. Одного разу з'явившись наче б то нізвідки, вона залишається на все життя, визначає людські долі і творить біографії. Тільки другу довіряємо ми таємниці, не призначені для чужих вух. Тільки друг знає про нас все, чого не знають навіть батьки. До друга йдемо зі своїми проблемами і планами. Дружба робить безсилими найлютіших ворогів, допомагає розв'язати складну задачу, підкорює, здавалося б, неприступні вершини. В ім'я дружби пишуть геніальну музику чи картини, будують міста, створюють чарівні країни.

Терабітія — місце, де знайшли притулок дитячі мрії і фантазії, відкинуті світом дорослих. Можливо, у когось із вас теж є така країна... Місце, де можна бути королем і королевою, навіть якщо вдома вас лупцює батько, а в школі ображають однокласники. Місце добра і світла, яким так хочеться поділитися з друзями. Хочете її побачити? Тоді хапайтеся за мотузку — і гайда через русло сухого струмка!

МІСТ У ТЕРАБІТІЮ

Десятирічний Джесс Ааронс усе літо тренувався, щоб стати найшвидшим бігуном у своїй сільській школі, хоч головна його мрія — стати художником. Його нова сусідка, Леслі Берк, випереджає його і на змаганні, і в навчанні, але згодом стає найкращим другом. Джесс, у свою чергу, захищає Леслі від булінгу з боку школярів. Під час спільної гри біля сухого струмка за будинком Леслі, діти вигадують магічне королівство Терабітію, куди, на жаль, немає доріг і мостів...

Розділ перший. Джессі Олівер Еронс — молодший

Цілісіньке літо він схоплювався щоранку вдосвіта саме для того, щоб побігати. Джесс підраховував: якщо тренуватись як слід, — а бачить Бог, він аж зі шкіри пнеться! — то вже на початку навчального року він бігатиме швидше за всіх у своєму п'ятому класі. Він мусив стати найпрудкішим — не просто швидким, і навіть не дуже швидким, а найшвидшим. Найкращим.

Він тихенько вибрався з будинку. Котедж був такий старезний, що мостини рипіли від кожного кроку. Втім, Джесс уже з'ясував: якщо йдеш навшпиньки, вони лишень тихо квилять, тому зазвичай йому вдавалося опинитися надворі, не розбурхавши ані мами, ані Еллі з Брендою, ані Джойс Енн. З Мей Белль усе було геть інакше. Їй уже виповнилося сім років, і для неї брат був справжнім божеством, а це іноді не так уже й погано.

Він підтюпцем побіг через подвір'я. Дихання вихоплювалося з рота хмаринками пари — як на серпень, ранок був прохолодний. Утім, ще зарано. До півдня, коли мама покличе його допомагати по господарству, стане тепліше.

Розпочинав Джесс завжди з північно-західного краю поля, з низького старту, як ті бігуни, що їх він бачив у програмі «Спортивний усесвіт».

— Руш! — гукнув він сам собі й гайнув навколо вигону... Волосся кольору полови лізло в очі, мигтіли руки й ноги. Джесс ніколи не вчився бігати, але, як на десятирічного хлопця, був довготелесний, а ще — страшенно завзятий.

У початковій школі Ларк Крік бракувало майже всього, а насамперед — спортивного устаткування, тому всі м'ячі на великій перерві після обіду діставалися старшим класам. Навіть якщо відразу після дзвоника на перерву п'ятикласнику вдавалося заволодіти м'ячем, уже менше ніж за півгодини той м'яч перехоплював шестикласник чи семикласник. Старші хлопці завжди грали в м'яч у центрі сухого верхнього поля, а дівчата забирали невеличку ділянку в північній частині — там вони грали в класики, вправлялися зі скакалками й теревенили. Хлопцям із молодших класів залишалося хіба що бігати.

Якось торік Джесс виграв. І навіть не перший забіг, а взагалі все змагання. Утім, сталося це тільки одного разу. Але той випадок відкрив для нього смак перемоги. Ще відтоді, як прийшов до першого класу, Джесс завжди лишався «отим схибленим малим,

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

який повсякчас малює». Однак того разу — це було двадцять другого квітня, у понеділок, і тоді страшенно мжичило! — він виявився найпрудкішим, хоча червона глиниста багнюка чвакотіла в його дірявих кросах.

Тіло вже благало зглянутися, але Джесс уперто підганяв себе. Він має довести власній кволій дихалці, хто тут головний.

— Джессе! — залементувала Мей Белль з-за смітника. — Матуся кличе їсти! Потім подоїш!

От халепа! Він надто довго бігав. Тепер усі дізнаються, що він кудись відлучався, і як напосядуться...

— Гаразд! Іду вже!

Відкинувши з обличчя вологе волосся, Джесс гепнувся на дерев'яний ослін. Він сипонув у свою чашку аж дві повнісінькі ложки цукру і сьорбнув, щоб не попекти рота.

Божечку, як же ж він утомився! Усі м'язи в тілі аж скімлили.

— Я сьогодні страшенно заклопотана, — оголосила мати, коли вони доїли лемішку.

Еллі з гуркотом підвелася й заходилася прибирати зі столу.

— Брендю, сьогодні твоя черга мити посуд, — голосно мовила вона до сестри.

— О-о-ой, Еллі...

Еллі вперічила сестру ложкою. Джессі перехопив її погляд. Бренда затнулася, роззявивши яскраво підфарбований рот. Вона була не така кмітлива, як Еллі, але навіть їй було відомо, що зловживати матусиним терпінням не варто.

Отже, посуд мити доведеться Джессові. Як завжди. Мати ніколи не змушувала малечу працювати, хоча в нього іноді виходило скинути щось на Мей Белль — якщо постарасться. Він знову опустив голову на стіл. Чомусь ця вранішня пробіжка висотала з нього всі сили...

— Гаразд уже, Джессі. Підводься, досить посиденьки справляти. У Міс Бессі вим'я, либонь, уже аж до землі. А тобі ще боби збирати.

«Посиденьки справляти»! Тобто це він у родині, виходить, байдикує? Він дозволив своїй нещасній змореній голові ще хвилю полежати на столі.

— Джессі!!!

— Так, мамо. Уже йду.

Саме Мей Белль прийшла до нього на грядку, коли він збирав боби, — сповістити, що до старого будинку Перкінсів на сусід-

ній фермі хтось переїхав. Джесс відгорнув волосся з очей і при-
мружився. Так, і справді. Просто біля дверей стояла вантажівка.
Схоже, в нових жильців чимало мотлоху! Але надовго вони тут
не затримаються. Будинок Перкінсів — один із тих старезних,
перехняблених сільських котеджів, до яких переїжджають лише
від безвиході, а потім намагаються якнайшвидше звідти забрати-
ся. Згодом Джесс міркуватиме над цією чудасією —
та подія в його житті була чи не найвизначнішою, а
йому тієї миті було геть байдуже.

Переклад Дарини Березіної

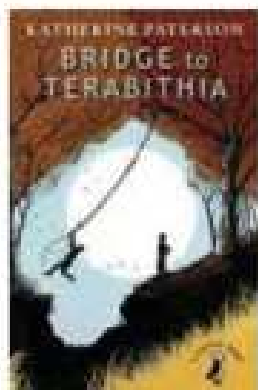
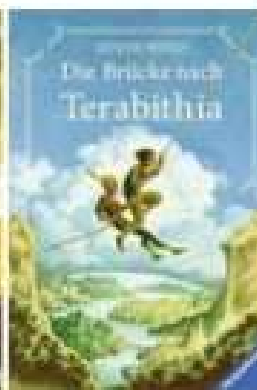
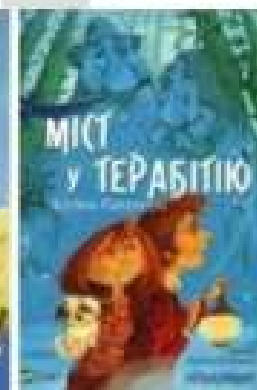
Твір у мистецькому просторі

- У повісті відчутні зв'язки з фентезійними циклами «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса та «Хроніки Придайна» Ллойда Александера.

- За повістю знято дві екранізації, обидві з однойменною назвою: у 1985 році канадсько-американський телевізійний фільм Еріка Тілля, а у 2007 році своєю версією у кіно дебютував Габор Чуппо.

- Повість вивчається у багатьох англomовних навчальних закладах Ірландії, Нової Зеландії, Філіппін та інших країн і входить до чільної десятки кращих повістей для дітей і юнацтва в США.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Розкажіть про родину Еронсів (рівень достатку, стосунки, інтереси, обов'язки, загальна атмосфера). Чи щасливий Джесс в колі сім'ї?
2. Яке значення для Джесса мав біг? Чому він так хотів нарешті стати найкращим бігуном у класі? Що робив для цього? Чи є у вас хобі, якому ви присвячуєте чимало часу і зусиль?
3. Як до тренувань хлопця ставилася його рідня? А як ваші рідні сприймають ваше хобі?
4. Яке ще хобі мав Джесс? Чому ні з ким, крім учительки музики, міс Едмундс, він не наважувався поділитися своєю творчістю?
5. Згадайте першу зустріч Джесса і Леслі. Чим Леслі зацікавила хлопця? Що найбільше вразило його в її вигляді та поведінці?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

6. Штучний інтелект створив варіанти образів Джесса і Леслі. Перегляньте малюнки, оберіть той, який найбільше відповідає описам у романі. Свою думку аргументуйте, використовуючи цитати.
7. Розкажіть про родину Берків. Чим вона не схожа на родину Джесси? Що в їхньому способі життя було особливо незвичним?
8. Оцініть місцеву школу і порядки у ній. Чи схожі вони на порядки у вашому закладі? Що вам подобається у цій школі? Що ви б змінили?
9. Хто краще відчуває природу: дорослі чи діти? Які якості повинні бути в людини, щоб природа відкривала їй свої незліченні таємниці? У кого з героїв є такі якості?
10. Чому так важливо мати своє особливе, захищене місце? Чи є у вас таке місце? Як і коли ви користуєтеся вашим затишним місцем?
11. Як з'явилася Терабітія? Чому потрапити до неї можна було лише перелетівши на старій мотузці сухий струмок? Які таланти Леслі і Джесса розкриваються у чарівній країні?
12. Штучний інтелект відтворив Терабітію за цитатами з твору. Перегляньте малюнки. Знайдіть неточності. Чого, на вашу думку, не вистачає? Що хотілося б домалювати?

13. Поміркуйте, обравши 1-2 підказки, чому Леслі назвала чарівну країну у лісі Терабітією:

- теребінт (терпентинне дерево) — вид невеликих листопадних дерев та чагарників роду фісташкових; згадується у Біблії як дерево теревинф;

- нарнійський острів Теребінтія з книги «Підкорювач зорі, або Плавання на край світу» британського письменника-фантаста К.Льюїса;

- терабіт — одиниця вимірювання інформації при передачі або збереженні цифрових даних.

ДИСКУСІЯ

14. Терабітія — це спроба втекти від некомфортної реальності, втілена мрія чи бажання залишатися собою?

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

15. Спробуйте описати чи намалювати свою Країну дитячих мрій. Дайте їй назву, оберіть форму державного устрою, створіть прапор.

Твір у мистецькому просторі

Роздивіться кадри з екранізацій роману 1985 і 2007 років. Порівняйте акторів, які виконали головні ролі. Яка пара, на ваш погляд, більш відповідає авторському задуму? Свої міркування аргументуйте.

1985

2007

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Авторка твору «Міст у Терабітію» — сучасна письменниця... (0,5 бала) з... (0,5 бала). За жанром це...(0,5 бала).

Головними персонажами твору є Джессі... (0,5 бала) та Леслі... (0,5 бала). Їхні родини, хоча й живуть у... (0,5 бала) неподалік Вашингтону, різні за соціальним статусом:... (2 бали).

Джесс та Леслі затоваришували, тому що... (2 бали). Дівчинка вигадала казкову країну Терабітію, у якій... (2 бали).

Розділ 3. ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ

2. Поміркуйте над питанням: фінал твору «Міст у Терабітію» песимістичний чи оптимістичний? Свою думку мотивуйте (3 бали).

Оцініть свої успіхи у вивченні теми.

Зберіть свій рюкзак-помічник. Визначте, які знання й історії з життєвого досвіду допомогли вам краще зрозуміти роман.

Виберіть із кожного списку результатів ті, які вважаєте для себе досягнутими, й оцініть себе як знавця життєвих історій і жанрів роману та повісті. Позначте на шкалі рівень вашого успіху.

Даю визначення термінам «повість», «роман». Визначаю жанрові ознаки повісті й роману в прочитаних творах. Можу навести приклади творів цих жанрів.

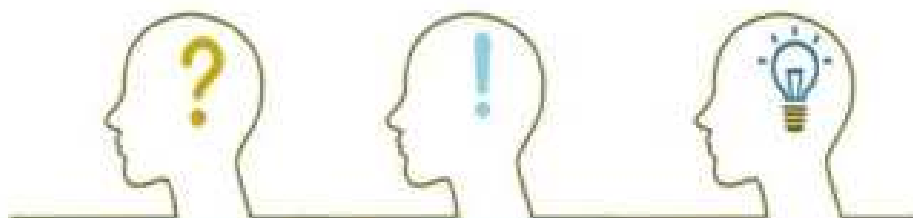
Називаю письменників, які створювали повісті й романи. Знаю зміст вивчених творів.

Можу спрогнозувати зміст твору за заголовком, ілюстрацією, уривком.

Умію аналізувати поведінку персонажів, характеризувати образи, грамотно висловлювати свою думку в усній та писемній формі.

Розмежую в художньому тексті фактичну інформацію та авторську фантазію, систематизую інформацію у різний спосіб.

Є питання. Хочу отримати додаткові відомості.

Розумію прочитане, але хочу обговорити деякі ситуації.

Обираю потрібні стратегії співпраці в різних ситуаціях спілкування; можу допомогти другу/подрузі.

КВІЗ

Зоряне небо

Якуб обіцяв показати Марії сузір'я Кассіопеї. На зоряній карті воно має такий вигляд:

Колись давно наші предки теж знали це сузір'я і називали Бороною — мабуть, за схожість уявних зубців з інструментом для розпушування землі.

А чи знаєте ви українські народні назви інших сузір'їв? Спробуйте здогадатися, який із зображених об'єктів слов'яни називали Косарем, який — Пасікою, і який — Дівчиною з відрами? Правильна відповідь — *1 гайворон*.

Географічні ребуси

У художній літературі існує безліч країн, які не знайдеш на жодній карті. Наприклад, Кетрін Патерсон подарувала нам Терабітію, а Френк Баум — чудернацьку Країну Оз. Перед вами — ще п'ять подібних назв. Чи зможете ви їх прочитати? *2 гайворони* за правильну відповідь.

Маскарад

В уривку з художнього твору ми замінили більшість імен, назв та інших реалій на аналогічні, але з іншого твору. Ваше завдання: відновити текст у первісному вигляді. Кожна правильна заміна — 1 гайворон.

Королева Єлизавета не підвелася назустріч.

— Здрастуй, Кіт. Я... — більше вона нічого не встигла сказати. Кіт перелетіла через сцену і опинилася на твердих колінах королеви.

— Якби ви знали, як я вдячна вам за те, що ви дозволили мені жити у вас, — схлипувала вона. — Якби ви знали, як це чудово, що у мене тепер є ви, і Пітер, і всі-всі! Адже ще зовсім недавно у мене була тільки театральна трупа!

— Можливо... хоча й не маю честі бути знайомою з цією театальною трупою, — холодно відповіла королева Єлизавета. — Пітер, спасибі. Можеш іти. Кіт, зроби ласку, підведись і стань як слід. Я ще не встигла роздивитися тебе до пуття.

Кіт схопилася на рівні ноги і нервово розсміялася.

— Ой, звичайно, ви ж мене ніколи не бачили але, по правді, нема на що дивитися через ці синці. Ой, і я ще маю пояснити, чому я приїхала в хлопчачому костюмі... Я вже розповідала Пітеру, що Шекспір мені казав...

— Кіт, — знов урвала їй королева, — я хочу, щоб ти відразу за своїла одну річ. Мені не цікаво слухати про твого Шекспіра.

Полічіть разом з учителем/учителькою зароблені кошти, збережіть їх на картці або обміняйте на оцінки.

Книжка в один клік

Шолом-Алейхем
«Хлопчик Мотл»

Ульф Старк
«Диваки і зануди»

Люсі-Мод
Монтгомері
«Енн із Зелених
Дахів»

НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

У всі часи людство прагнуло знайти істину або, принаймні, насолодитися процесом її пошуку. Сумніваєтеся? Відкрийте будь-який сервіс новин — кожна третя стаття обов'язково буде пов'язана з гучними розслідуваннями та інформаційними скандалами. У літературі бажан-

ня докопатися до правди втілено у жанрі детективу. Час його появи — XIX століття, місце — США.

Основоположником детективу справедливо вважається Едгар Аллан По, який стояв і біля витоків наукової фантастики, американської новели та ін. Едгар По написав усього чотири оповідання: «Вбивство на вулиці Морґ» (1841), «Таємниця Марі Роже» (1842), «Золотий жук» (1843) та «Викрадений лист» (1844), які можна назвати детективними, і саме на них спирається його слава родоначальника жанру, визнана як критиками, так і письменниками. Англійський автор оповідань про знаменитого сищика Шерлока Холмса, Артур Конан Дойл, зокрема, писав: «Едгар Аллан По ... був батьком детективного оповідання і окреслив його межі. Письменники змушені йти вузькою стежкою, яку проклав перед ними Едгар По». Сам По не використовував слово «детектив», якого в його час просто не існувало, і називав свої оповідання «логічними».

Детектив набув поширення спочатку в американській та європейських літературах; нині зустрічається практично в усіх літературах світу. Своєрідним доказом інтересу людини до розкриття таємниць є особливий бум нашого часу на героя Конан Дойла: фільми Гая Річі, серіал BBC і зовсім недавній «Містер Холмс», де роль детектива блискуче зіграв головний чарівник кіно Сн Мак Келлен.

Основною ознакою детективу як жанру є *таємнича подія*, обставини якої заплутані, загадкові та мають бути з'ясовані. У переважній більшості творів такою подією стає злочин. Безперечно, злочин з'являється одночасно з людиною; сюжети багатьох міфів

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

і легенд, біблійні сюжети будуються навколо злочинів та покарань за них богами. Проте всі ці твори не є детективами. Чому? Тому що злочин в детективі лише зав'язка, а весь розвиток сюжету будується на розслідуванні, коли читач разом із головним героєм — *нишпоркою* — може ознайомитися з фактами та здогадками у справі, вибудувати гіпотези та спростувати їх доказами. Вел Макдермід, шотландська письменниця, авторка детективів, небезпідставно вважає, що поява цього жанру стала можливою лише після того, як судовий процес став ґрунтуватися на доказах, а не на перевазі, наприклад, білих чи чорних камінців, які клали на ваги на користь невинності чи вини підсудного у Давній Греції. Тому детектив як жанр з'являється в XIX столітті, коли виникає інтерес до кримінального розслідування.

Класикою жанру є англійський детектив. Вигаданий Конан Дойлем Шерлок Холмс, консультант із Бейкер-стріт, здатний розплутувати, здавалося б, безнадійні справи, послугуючись логікою і спостережливістю, досить швидко стане Великим Нишпоркою, цілком «реальною» особою! Англійський детектив називають «аналітичним»: дія, як правило, відбувається в одній, максимум кількох кімнатах, і в голові того, хто шукає.

У 1930-і роки XX століття англomовна література переживає Золоту добу детективу. Лідерами читацьких смаків стають Гілберт Честертон, Джон Діксон Карр, Дороті Сеєрс. З боку США їх потужно підтримують Рекс Стаут і Ерл Стенлі Гарднер. Але справжнім обличчям жанру, його некоронованою королевою визнається Агата Крісті, «мама» Еркюля Пуаро та міс Марпл.

Постери
сучасних
екранізацій
пригод
Шерлока Холмса

З часом детектив змінився, отримав десятки нових облич. Класичний детектив, створений за рецептом Едгара По, стали називати інтелектуальним (можливо, тому, що у ньому читач отримує все необхідне для самостійного розслідування). Але крім нього іс-

нують і розвиваються такі різновиди детективу, як психологічний, історичний, фантастичний, містичний, жіночий, іронічний, політичний, шпигунський, гангстерський, кримінальний... І це ще далеко не все. А читачам від того — лише задоволення!

ОБЕРИ СВОЮ РОЛЬ

Артур Конан Дойл. «Пістрява стрічка»

*Справжня велич починається
з розуміння власної нікчемності.
Артур Конан Дойл*

Артур Конан
Дойл. 1893

Для більшості читачів ім'я Артура Конана Дойла тісно пов'язане з іменем героя його творів — Шерлока Холмса. Навіть на будинку, де народився письменник, є напис: «Творець Шерлока Холмса...». Утім Конан Дойл — автор семидесяти книг: збірок оповідань, повістей, романів — пригодницьких, фантастичних, історичних, дорожніх нарисів, віршів і, нарешті, автобіографії «Спогади та пригоди сера Артура Конан Дойла».

Для англіїців письменник став уособленням особливостей національного характеру, наприклад, внутрішньої самодисципліни, спортивності, тренуваності тіла й духу, енергії та ентузіазму. Ним рухали вроджена допитливість, цілеспрямованість і чесність перед собою. Не дивно, що талант Дойла проявив себе в багатьох галузях: у літературі і в медицині, у спорті й туризмі, в історії і політиці.

Знайомтеся, автор!

Ім'я: Артур Ігнаціус Конан Дойл.

Дата і місце народження: 1859, Единбург (Велика Британія).

Освіта: медичний факультет Единбурзького університету, доктор медицини.

Кар'єра: лікар, письменник, історик, публіцист, громадський діяч.

Хобі: активні види спорту (крикет, гольф, велосипед, гірські лижі, футбол, більярд); гра на банджо.

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

Дата і місце смерті: 1930, Віндлшем, Кроуборо, (Велика Британія).

Найвідоміші твори: збірки «Пригоди Шерлока Холмса», «Записки про Шерлока Холмса», повісті «Етюд у багряних тонах», «Знак чотирьох», «Собака Баскервілів», «Долина жаху», «Загублений світ» та ін.

Нагороди: орден святого Іоанна, медаль королеви Південної Африки, орден Меджидіє, орден Корони Італії, титул лицаря-бакалавра.

- У 6 років написав перше оповідання «Мандрівник і тигр». У 43 роки, після виходу «Собаки Баскервілів», Дойл був найбільш оплачуваним у світі автором.

- Здійснив два тривалі плавання на китобійних суднах як хірург і корабельний лікар.

- Винахідник (рятувальний пліт, бронежилет, проєкт тунелю під Ла-Маншем).

- Книга рекордів Гіннесса називає Шерлока Холмса «найбільш екранізованим літературним героєм». Нині налічується близько 210 фільмів, серіалів, анімаційних фільмів «за участю» знаменитого детектива.

- У те, що Шерлок Холмс існував насправді, вірить кожен п'ятий британець (опитування 2011 року).

Український контекст

- Уперше до українських читачів Шерлок Холмс, герой знаменитих детективів Артура Конана Дойла, прийшов у 1903 році. Тоді у львівській газеті «Діло» опублікували його оповідання «Синій карбункул» у перекладі з англійської професора Коломийської гімназії Ярослава Гординського.

- У 2012 році режисер Олександр Бубнов в Україні зняв мультсеріал «Шерлок Холмс і чорні чоловічки».

- У 2016 році коломийський письменник Микола Савчук видав повість-детектив «Коломийська історія Шерлока Голмса». У ній ідеться про віднайдену в Лондоні розповідь доктора Ватсона про те, як 1901 року він з Голмсом в Коломиї розплутували загадкове зникнення англійського інженера.

- Українська компанія Frogwares у 2002 — 2021 роках створила серію з 13 відеоігор в жанрі квест під загальною назвою «Пригоди Шерлока Холмса».

- У Харкові, біля науково-дослідного експертно-криміналістичного центру, стоїть пам'ятник Холмсу від міського творчого об'єднання «Територія скульптур».

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Хто ми і чого хочемо, визначають наші цінності, інтереси та здібності (ЦІЗ). Якщо не витрачати час на їх аналіз, можна пов'язати своє життя із спільнотою, яка нас використовує; поринути у виснажливі стосунки, нанести шкоди власному здоров'ю тощо. Визначте свої ЦІЗ та впишіть їх у 3 кола. Поміркуйте, чого вам не вистачає для самореалізації.

Цінності — те, що для вас найбільш важливо: успіх, любов, довіра, лідерство, гармонія, самодостатність, багатство, дружба та ін.

Інтереси — все, що вас цікавить: малювання, відеоігри, поезія, читання, дайвінг, медитація, подорожі тощо.

Здібності — те, на що ви здатні, що любите і вмієте робити, — облаштовувати простір, організовувати людей, розважати їх, співати, створювати прикраси, вирощувати рослини та ін.

Ключі до тексту

Уперше тандем детектива-аматора і його помічника у творах Дойла з'явився у 1887 році (повість «Етюд у багряних тонах»). А оповідання «Скандал в Богемії» принесло їм шалену популярність! Шарм Холмса, його елегантність, сміливість, рішучість, іронія, знання просто вражали! Та найдивовижніше в цьому — як він блискавично, за кілька секунд міг розповісти про сторонню людину те, чого, здавалося б, ніхто не може знати в принципі.

Чи ж варто дивуватися, що досить скоро Шерлок Холмс став цілком «реальною» особою? На адресу *Лондон, Бейкер-стріт, 221б*, де буцімто мешкав знаменитий нишпорка, стали приходити листи читачів. Є серед них і такий:

Любий містере Холмсе, мені потрібна Ваша допомога у розслідуванні вбивства. Нещодавно я втратила кращу подругу. Якраз напередодні їй зробив пропозицію дуже порядний молодик. Вона прийняла її й готувалася до весілля... І раптом я дізнаюся, що рівно тиждень тому її не стало. Це жахливо! Я зовсім не уявляю, що з нею могло статися? Можу лише сказати, що жила вона у родичів, бо була сиротою. А ще її дядько тримав у своєму маєтку екзотичних тварин. Благаю, допоможіть!

Можливо, саме цей лист став причиною появи оповідання, яке сам автор вважав мало не найкращим.

ПІСТРЯВА СТРІЧКА

...Це було на початку квітня 1883 року. Прокинувшись одного ранку, я побачив, що Шерлок Холмс, уже одягнений, стоїть біля мого ліжка.

— Даруйте, що розбудив вас, Вотсоне, — сказав Шерлок Холмс, — але сьогодні всі так чинять. Спочатку розбудили місіс Хадсон, вона розбудила мене, а я — вас.

— А що таке? Пожежа?

— Ні, клієнтка. Приїхала якась молода леді, вона, здається, дуже схвильована й будь-що бажає зустрітися зі мною. Ну, а коли молоді жінки мандрують по Лондону в таку ранню годину й піднімають людей з ліжок, то, гадаю, в них є на це досить поважні причини.

Коли ми спустились униз до вітальні, біля вікна сиділа вдягнута в усе чорне із густою вуаллю на обличчі дама. Побачивши нас, вона підвелась.

Ілюстрація Сідні Педжета. 1892

— Доброго ранку, пані, — привітно мовив Холмс. — Мене звуть Шерлок Холмс. А це мій близький друг і помічник лікар Вотсон, в присутності якого ви можете говорити так само відверто, як і зі мною. Прошу вас, сідайте ближче до вогню, а я зараз накажу принести вам чашечку гарячої кави, бо ви, бачу, тремтите.

— Я тремчу не від, холоду, — стиха відказала жінка, пересідаючи до каміна.

— А чому?

— Зі страху, містере Холмсе. Навіть більше, з жаху. — На цім слові вона підняла вуаль, і ми побачили, в якому вона жалюгідному стані: змарніла, аж сіра, неспокійні очі злякано бігають, немов у зацькованої тваринки. Риси обличчя, фігура — усе засвідчувало, що їй не більше тридцяти років, але у волоссі вже з'явилася передчасна сивина, і виглядала вона стомленою й виснаженою.

Шерлок Холмс ковзнув по ній своїм швидким, проникливим поглядом.

— Вам не треба боятись, — заспокійливо мовив він, нахилившись уперед і поплескавши її по руці. — Я певен, що ближчим

часом ми все владнаємо. Я бачу, ви приїхали поїздом сьогодні вранці.

— Хіба ви мене знаєте?

— Ні. Але за вашою лівою рукавичкою я помітив квиток на зворотну дорогу. Ви вирушили в путь рано-вранці і, перш ніж дістатися до станції, довго їхали розгаслим путівцем на бідарці.

Дама рвучко сіпнулася і спантеличено глянула на мого друга.

— В цьому, любя пані, ніякої таємниці немає, — мовив він, усміхаючись. — Лівий рукав вашої жакетки заляпано грязюкою не менш як у семи місцях. Плями зовсім свіжі. А бідарка, як ніякий інший екіпаж, обляпує їздця болотом, надто коли сидіти від кучера по ліву руку.

— Хай би як ви дійшли своїх висновків, але все було саме так, — сказала вона. — Я чула про вас, містере Холмсе, від місіс Фарінтош, якій ви стали в пригоді у гірку для неї годину. Вашу адресу дала мені вона. О сер, чи не зможете ви зарадити і моїй біді або кинути хоч якийсь промінчик на той непроглядний морок, що мене оточує? Зараз я не маю можливості належно винагородити вас за вашу послугу, але через місяць-два я вийду заміж із правом розпоряджатися своїми прибутками, й тоді ви переконаєтесь, що я вмію бути вдячною.

Холмс повернувся до свого письмового столу, відімкнув шухляду, дістав записника й зазирнув у нього.

— Моя робота і є для мене винагородою, але ви вільні відшкодувати у зручний для вас час ті витрати, на які я, можливо, буду змушений піти. А зараз прошу ознайомити нас з усім, що може допомогти нам скласти думку про вашу справу.

— Мене звуть Хелін Стоунер, я живу в домі свого вітчима — останнього представника одного з найстаровинніших в Англії саксонських родів Ройлоттів зі Стоук-Морана, що на західному кордоні графства Суррей.

Холмс ствердно кивнув головою.

— Мені знайоме це ім'я, — мовив він.

— Були часи, коли ця родина належала до найбагатших в Англії. Проте в минулому столітті четверо спадкоємців один за одним виявились людьми непутящими, марнотратними, а після них усе, що лишилося, перейшло до рук картяра, і він довів родину до зубожіння. Останній поміщик із цього роду ледве там животів. Його єдиний син, теперішній мій вітчим, бачачи, що

треба пристосовуватись до нових умов, позичив у якогось родича гроші, закінчив університет, одержав диплом лікаря й поїхав у Калькутту, де завдяки своїй професійній майстерності й сильному характеру здобув широку практику. Якось у його домі було вчинено крадіжку, й він, розлютившись, убив свого дворецького-тубільця. Ледве уникнувши смертної кари й відсидівши чимало років у в'язниці, лікар Ройлотт повернувся до Англії похмурою й розчарованою людиною.

В Індії він одружився з моєю матір'ю, місіс Стоунер, молодою вдовою генерал-майора артилерії, який служив у Бенгалії. Ми із сестрою Джулією були близнятами, і коли мати знову вийшла заміж, нам сповнилось по два роки. Маючи значні статки, що давали не менш як тисячу фунтів прибутку на рік, мати на час, поки ми будемо жити разом, передала всі права на цей прибуток лікареві Ройлотту з умовою, що він виділить кожній із нас певну щорічну суму, якщо ми повиходимо заміж. Невдовзі після нашого повернення до Англії моєї матері не стало: вісім років тому вона загинула в залізничній катастрофі під Кру. Після її смерті лікар Ройлотт облишив спроби одержати практику в Лондоні й разом із нами оселився в родинному будинку в Стоук-Морані. Грошей, що їх залишила моя мати, цілком вистачало на всі наші потреби, і, здавалося, ніщо не потьмарить нашого життя.

Та з вітчимом сталися дивні зміни. Замість того, щоб заприятелювати з сусідами, які спочатку були дуже зраділи з того, що Ройлотт із Стоук-Морана вернувся в своє родинне гніздо, і обмінюватися з ними візитами, він замкнувся в своєму будинку і якщо виходив з нього — до речі, це траплялося досить рідко, — то лише для того, щоб люто полаятися з усіма, хто трапиться йому на очі...

Минулого тижня він кинув у річку через парапет набережної місцевого коваля, і мені вдалося відвернути ще один публічний скандал тільки тим, що я віддала потерпілому всі гроші, які змогла зібрати. У вітчима немає ніяких друзів, крім мандрівних циган, він дозволяє цим волоцюгам ставати табором на тих кількох акрах порослої ожиною землі, що залишилася від родового маєтку, а іноді, користуючись гостинністю цих циган, тижнями мандрує разом з ними. Ще він має пристрасть до індійських тварин, їх надсилає йому з Індії його постачальник, і зараз у нього по садибі вільно розгулюють гепард і бабуїн, яких селяни бояться так само, як і їхнього хазяїна.

З моєї розповіді ви можете зробити висновок, що наше життя — моєї бідолашної сестри Джулії і моє — було не дуже приемним. Ніхто не хотів працювати у нас прислугою, і тривалий час ми робили всю роботу в домі самі. Сестрі ледве виповнилось тридцять років, коли вона померла, але волосся в неї вже починало сивіти, як от зараз у мене.

— То ваша сестра померла?

— Так, рівно два роки тому, і саме про її смерть я й хочу вам розповісти. У нас була тітка, незаміжня сестра нашої матері міс Гонорія Вестфейл, іноді нам дозволялось трохи погостювати в неї. Два роки тому Джулія поїхала туди на Різдво й зустрілася там з відставним флотським майором, з яким вона й заручилася. Вітчим дізнався про ці заручини, коли сестра повернулась додому, й не заперечував проти цього шлюбу, але за два тижні до весілля сталося страшне нещастя, яке позбавило мене моєї єдиної подруги.

Шерлок Холмс сидів із заплющеними очима, відкинувшись на спинку крісла й підклавши під голову диванну подушечку. Раптом він підвів голову й позирнув на відвідувачку.

— Дуже вас прошу, будьте точні щодо подробиць, — попросив він.

— Мені легко бути точною, бо кожна подія того жахливого часу назавжди закарбувалась у мене в пам'яті...

Як я вже сказала, наш будинок дуже старий, і зараз ми мешкаємо тільки в одному його крилі. На першому поверсі цього крила знаходяться спальні, в центральній частині будинку — вітальні. Перша від середини спальня доктора Ройлотта, друга — моєї сестри, а третя — моя. Спальні між собою не сполучаються, але всі виходять у спільний коридор. Я розповідаю зрозуміло?

— Цілком.

— Вікна всіх трьох кімнат виходять на газон. Тієї фатальної ночі лікар Ройлотт пішов до своєї спальні рано, але ми знали, що спати він не ліг, бо моїй сестрі завадив запах міцних індійських сигар, які він має звичку курити, і вона прийшла до мене. Якийсь час ми балакали з нею про її весілля, а об одинадцятій годині вона встала й намірилась іти до себе. Підійшовши до дверей, вона обернулася.

«Скажи мені, Хелін, — спитала вона, — чи ти хоч раз чула, як хтось свистить уночі?»

«Ніколи не чула», — відповіла я.

«Бачиш, останнім часом щоночі, приблизно годині о третій, я завжди чую тихе виразне посвистування. Сон у мене чутливий, і це посвистування мене будить. Не розумію тільки, звідки воно лине — чи то із сусідньої кімнати, чи то з газону. От мені й спало на думку спитати тебе, чи ти теж його чуєш».

«Ні, не чую. Мабуть, свистять ці осоружні цигани».

«Е, хай би що там було, все це пусте», — усміхнулася сестра, виходячи, і за хвилину я почула, як в замку її дверей повернувся ключ.

— Он як? — промовив Холмс. — Ви завжди замикалися на ніч?

— Завжди.

— А чому?

— Я, здається, вже казала вам, що лікар тримав гепарда й бабуїна. Ми не почувалися безпечно, якщо не замикались на ніч.

— Тепер розумію. Прошу вас, розповідайте далі.

— Тієї ночі я не могла спати. Мене непокоїло невиразне передчуття якогось нещастя. Ніч була жахлива: завивав вітер, у шибки періщив дощ. І раптом серед усієї цієї гуркотняви пролунав пронизливий, переляканий жіночий крик. То кричала моя сестра. Я зірвалась з ліжка, накинула на себе шаль і вибігла в коридор. Коли відчиняла двері, мені здалося, ніби я чую тихий посвист, саме такий, як розповідала сестра, але за мить він змінився якимось брязкітливим звуком, неначе на підлогу впало щось металеве. Підбігши до сестриної спальні, я побачила, що замок відімкнуто й двері повільно розчиняються. Охоплена жахом, я мовчки дивилась на них, не знаючи, хто або що з них вийде. І от при світлі лампи, яка горіла в коридорі, я побачила за порогом свою сестру з пополотнілим від жаху обличчям — вона простягала руки, неначе шукаючи допомоги, й хиталася, мов п'яна. Кинувшись до неї, я обхопила її руками, але в цю мить ноги їй підігнулися, і вона впала додолу. Спершу я була подумала, що вона мене не впізнала, але коли я схилилась над нею, вона раптом скрикнула тихим голосом, що я довіку не забуду:

«Боже мій, Хелін!.. Це — стрічка!.. Пістрява стрічка!» Вона силкувалася ще щось сказати, показуючи пальцем у бік лікарської кімнати, але новий напад судом урвав її мову. Я вибігла в коридор, голосно гукаючи вітчима, й побачила, що він у халаті вже виходить зі своєї кімнати, поспішаючи до мене. Коли він пі-

дійшов до сестри, вона була непритомна, і хоч він улив їй у рот коньяку й послав по сільського лікаря, всі зусилля виявились марними, і вона, повільно згасаючи, померла, не прийшовши до пам'яті.

— Почекайте хвилиночку,— попрохав Холмс.— Ви певні, що чули посвистування і металевий звук? Чи можете ви в цьому за-присягтися?

— Про це мене питав і слідчий. Я майже переконана, що чула ці звуки, а проте гуркіт бурі й потріскування старого будинку могли ввести мене в оману.

— Ваша сестра була одягнена?

— Ні, на ній була лише нічна сорочка. У правій руці в неї зна-йшли обгорілого сірника, а в лівій — сірникову коробку.

— Це каже про те, що вона запалила сірника й роздивлялася довкіл себе, коли її щось стривожило. Важлива деталь. А які ви-сновки зробив слідчий?

— Він дуже уважно дослідив цю справу, бо поведінка лікаря Ройлотта давно зажила у графстві поганої слави, але не зміг від-шукати ніяких причин смерті моєї сестри. Немає сумніву, що се-стра була сама-самісінька, коли до неї підкралася смерть. До того ж на її тілі не знайшли ніяких слідів насильства.

— А як щодо отрути?

— Лікарі досліджували небіжчицю й на отруту, але теж нічого не виявили.

— Від чого ж тоді померла ця нещасна?

— На мою думку, вона померла з самого переляку й нервового потрясіння, проте я не можу собі уявити, що саме так злякало її.

— А чи були в той час у ваших володіннях цигани?

— Так, то одні, то інші постійно живуть у нас.

— А як ви можете пояснити слова вашої сестри про якусь стрічку, пістряву стрічку?

Переклад Миколи Дмитренка

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Уміння робити висновки на основі швидких уважних спостережень знаменитий детектив Шерлок Холмс називав «дедуктивним методом». Перелічіть його спостереження та висновки, які найбільше здивували вас в оповіданні «Пістрява стрічка».
2. Чим оригінальна зав'язка оповідання? Прокоментуйте емоційний стан Хелін Стоунер. Як характеризує сама героїня своє самопочуття?

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

3. Зауважте, як відгукується Холмс на чужу біду. Оцініть його слова про свою професію.
4. Прочитайте мовчки розповідь Хелін про вітчи-ма. Яке враження справив на вас цей персо-наж?
5. Головне в детективі — розслідування, збір до-казів; аналіз характерів героїв менш важли-вий. Поміркуйте, чому в оповіданні «Пістрява стрічка» стільки місця відведено розповіді про лікаря Ройлотта і його вдачу.
6. Які професійні якості детектива розкривають-ся у Шерлока Холмса: як він опитує клієнтку; як діє, щоб запобігти новому злочину?

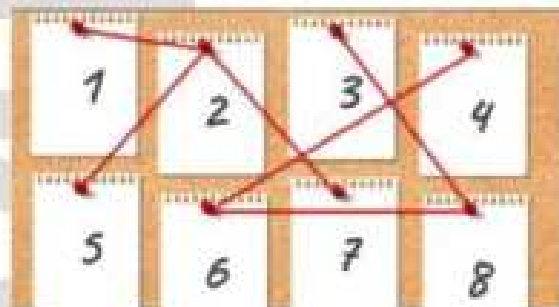

Поштова марка
Великої Британії, 2020

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ. ЖИВІ СТОРІНКИ

7. Прочитайте вголос сцену появи лікаря Ройлотта у Шерлока Холмса. Зауважте риси характерів персонажів у ній. Доберіть у своєму колі акторів і розіграйте цю сцену в класі. Обговоріть, чия роль — Ройлотта чи Холмса — виявилася для вас як акторів складнішою і чому?
8. Розкажіть про нові подробиці у справі, що їх вдалося з'ясувати Холмсу в маєтку Ройлотта від імені Холмса. Який предмет, знайдений у спальні лікаря, підтвердив підозри Шерлока щодо нього як злочинця?
9. Створіть «Дошку детектива»: у класі під час вивчення твору на ватмані (крафті, пробковій дошці або на слайді презентації) відмічайте «підозрюваних», їхні характеристики й зв'язки між ними. Поділіться своїми результатами з іншими командами.
10. Чи має доктор Вотсон хоча б якісь якості з тих, якими володіє містер Холмс? Поміркуйте, чому розповідь про Шерлока Холмса ведеться від імені його друга — доктора Вотсона.
11. Яким створінням виявилася «пістрява стрічка»? «Дослідіть» його як зоологи, виявивши три помилки, яких припустився щодо цієї істоти Конан Дойл.

ДИСКУСІЯ

- 12.** Як сталося, що лікар Ройлотт — нащадок шляхетного роду, цілеспрямований, освічений, із сильним характером — став злочинцем? Які риси його вдачі згубили його долю і життя?

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

13. Оповідання Артура Конана Дойла в оригіналі називається «*The Adventure of the Speckled Band*». В англійській мові слово band означає і банда, і стрічка. Поміркуйте, наскільки доречним був би переклад назви як «Пістрява банда».

Стаємо компетентними читачами й читачками

Заповніть прогалини у визначенні *детективу*. Перевірте правильність формулювань за поданим у підручнику словником літературознавчих термінів.

Детектив — художній твір, в основі сюжету якого лежить конфлікт між добром і злом, реалізований у розкритті _____. За формою він може бути _____, новелою, романом або _____.

Обов'язковим складником детективу є _____, яке ведуть головні герої — нишпорка та його _____, а також _____ з поясненням.

Твір у мистецькому просторі

- Телесеріал «Пригоди Шерлока Холмса» (англ. The Adventures of Sherlock Holmes): Granada Television, Великобританія, 1984—1994. У ролі Шерлока Холмса — Джеремі Бретт. Сезон 1. «Пригоди Шерлока Холмса», епізод 6 «Пістрява стрічка».

Постер фільму 1931 року

- Фільм 1931 року «Пістрява стрічка» з Реймондом Мессі у ролі Холмса був адаптацією п'єси, створеної Дойлем за оповіданням.

- У 1910 році сам автор адаптував твір для сцени. Ще одна театральна адаптація була поставлена восени 2013 року.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини.

Артур Конан Дойл — письменник із... (0,5 бала), відомий насамперед творами у жанрі... (0,5 бала). Героями його оповідань та повістей є... (0,5 бала) Шерлок Холмс та... (0,5 бала) Джон Вотсон. Розслідуючи злочини та розгадуючи таємниці, Холмс керувався... (0,5 бала) методом, суть якого в тому, що... (1 бал).

Так йому вдалося викрити злочинця Грімсбі Ройлотта: Холмс помітив, що... (2,5 бала). Життя молодій жінці... (1 бал) було врятовано!

Цікаво, що автор припустився трьох помилок у творі:... (2 бали).

2. Поясніть, чому Шерлока Холмса не мучило сумління через загибель Грімсбі Ройлотта (1 бал).

3. Визначте, яких якостей бракувало Джону Вотсону для того, щоб самостійно вести пошуки злочинців (2 бали).

Знайдіть на малюнку нижче речі, які належать Шерлоку Холмсу. Опишіть відомого нишпорку, використовуючи всього 30 слів.

АРТУР КОНАН ДОЙЛ. «ОБРЯД РОДИНИ МАСГРЕЙВІВ»

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Шерлок Холмс, оглядаючи місце злочину або оцінюючи своїх клієнтів, використовував методи логічних міркувань — *дедукцію* (від загального до конкретного) й *індукцію* (від конкретного до загального). Навички, якими володів Шерлок Холмс, знадобляться в будь-якій професії. Для тренування спостережливості та логічного мислення існує безліч вправ.

Виконайте вправу «Порядок понять», розташувавши слова від конкретних значень до загальних або навпаки (наприклад, *поняття* «британська короткошерста», «тварина», «кішка», «домашня тварина» слід розмістити так: «британська короткошерста — кішка — домашня тварина — тварина»).

- Персик, рослина, дерево, плодове дерево, квіткова рослина.
- Число, дріб, натуральний дріб, неправильний дріб.
- Газ, стан речовини, кисень, рідкий кисень.
- Храм, давньогрецький храм, споруда, Парфенон, ритуальна споруда.
- Автор детективів, Конан Дойл, письменник, англійський письменник, творець Шерлока Холмса

Ключі до тексту

За часів Конан Дойла, тобто на рубежі XIX–XX століть, чимало англійців займалися геральдиком¹, відшукуючи своє історичне коріння. Чом би й не тема для детективу? А якщо цей пошук зашифрувати у вигляді родинного заповіту, обряду чи карти, що вказує на родинний скарб? І додати загадкову інструкцію, як оця:

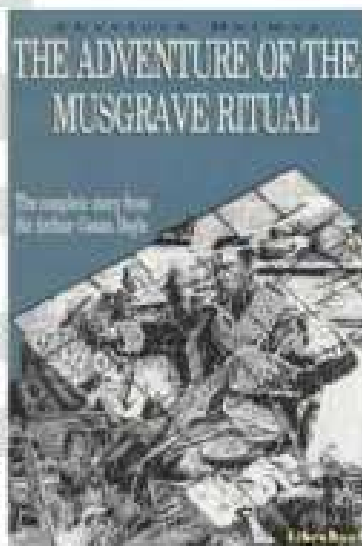
«Скільки треба зробити кроків?»

На північ — десять і десять, на схід — п'ять і п'ять, на південь — два і два, на захід — один і один і потім униз».

Адже Шерлок Холмс обожає загадки, ребуси, криптограми, виявляючи у їх розв'язанні справжні дива проникливості!

Так з'явився «Обряд родини Масгрейвів», який автор включив до свого списку з 12 кращих оповідань про Шерлока Холмса, поставивши на 11 місце (на другому була «Пістрява стрічка»).

Ви любите шепіт старовинних підвалів? Вас бентежать давні легенди і перекази? І ви все ще прагнете розгадати всі таємниці? Тоді вам сюди...

ОБРЯД РОДИНИ МАСГРЕЙВІВ

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Що було для вас особливо цікавим в цьому оповіданні? Про які нові якості Шерлока Холмса ви дізналися з нього?

¹ Геральдика — історична наука, що вивчає герби, кольорові емблеми, які належать особам, родам чи спільнотам.

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

2. Яку незвичайну колекцію побачив одного разу доктор Вотсон, коли попросив детектива впорядкувати свій архів? Коротко викладіть сюжет історії, пов'язаної з цією колекцією.
3. Продовжіть список ключових образів оповідання «Обряд родини Масгрейвів», використавши свій досвід читання англійського детективу: аристократ, старий будинок,...
4. У чому полягає оригінальність сюжету, вигаданого А. Конан Дойлем? Спробуйте самостійно розв'язати геометричну задачу з цього оповідання, перевівши фути в метри, і відтворити карту, за якою слідував дворецький Брантон.
5. Схарактеризуйте персонажів за таблицею, дібравши цитати про них з тексту оповідання:

Персонажі	Шерлок Холмс	Реджінальд Масгрейв	Брантон	Хауелз
Їхній статус		нащадок однієї з найстаровинніших родин		
Риси характеру				

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини.
Артур Конан Дойл — письменник із... (0,5 бала), який уславився творами у жанрі... (0,5 бала).
Героями його оповідань та повістей є... (0,5 бала) Шерлок Холмс та... (0,5 бала) Джон Вотсон. Розслідуючи злочини та розгадуючи таємниці, Холмс керувався... (0,5 бала) методом, суть якого в тому, що... (2 бали).
У творі «Обряд родини...» (0,5 бала) Холмс розслідував одразу три справи... (2 бали). На згадку про цю подію він зберігав... (2 бали).
2. Поясніть, як знання з геометрії допомогли Шерлоку Холмсу розкрити таємницю обряду Масгрейвів (2 бали).
3. Назвіть ім'я героя твору, якого Холмс вважав дуже розумним. Відповідь аргументуйте (1 бал).

Підсумуйте усе, про ви що дізналися, вивчаючи детективи. Оберіть 2-3 речення із запропонованих і озвучте або запишіть із власним завершенням:

- Я змінив/змінила своє ставлення до...
- Я дізнався/дізналася більше про...
- Я здивувався/здивувалася тому, що...
- Для мене залишилося нез'ясованим...

ОЦЕ ТАК ПОВОРОТ!..

Агата Крісті. «Таємниця іспанської шалі»

Я писала 6 книг, навіть якби їх ніхто не читав, крім мого чоловіка.

Агата Крісті

Агата Крісті

Чи помітили ви, що жінок у літературі — особливо у літературі минулих часів! — значно менше, ніж чоловіків? Пропорції почали змінюватися у ХІХ столітті. Допоки представники «сильної статі» воювали, полювали чи відкривали невідомі землі, їх вірні дружини — у перервах між основними роботами, вихованням дітей та домашнім господарством — заточили пера, закінчили літературні курси і змусили прислухатися до себе. Виявилось, що жіноча логіка нічим не гірша від чоловічої, а кмітливості і спостережливості у жінки навіть більше. Пам'ятаєте: ви ще нічого не зробили, а мама уже все знає, про все здогадалася...

Отож, Гарієт Бічер-Стоу і Елеонор Портер, Шарлотта Бронте і Мері Шеллі, Жорж Санд і Сельма Лагерлеф — усі вони сходили зірками на небосхил Літератури. А потім з'явилася Королева!

Знайомтеся, авторка!

Ім'я при народженні: Агата Мері Клариса Міллер

Дата і місце народження: 15 вересня 1890 року, Торкі (Велика Британія)

Освіта: приватна

Кар'єра: медична сестра, фармацевтка; романістка, драматургиня

Хобі: верхова їзда, серфінг, керування автомобілем, подорожі, класична музика (мріяла бути оперною співачкою)

Дата і місце смерті: 12 січня 1976 року, Воллінгфорд (Велика Британія)

Найвідоміші твори: романи «Убивство Роджера Екройда», «Загадка Ендхауза», «Убивство у «Східному експресі»», «Смерть

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

на Нілі», «Кишеня, повна жита», «Десять негрят / І не лишилося жодного...» та інші

Нагороди: премія Grand Master Award (1955, першою серед жінок), лицарський орден Британської імперії (1956) та лицарське звання Dame Commander (1971) та інші

- За кількістю перекладів (більш як 100 мов) і загальними тиражами посідає третє місце у світі після Біблії й Шекспіра.

- Під час обох світових воєн була волонтеркою у складі загону Червоного Хреста, працювала у госпіталі медичною сестрою і фармацевткою.

- Літературу вважала своїм хобі; в офіційних документах рід діяльності зазначала як «домогосподарка» чи «заміжня жінка».

- Не мала шкідливих звичок, ніколи не палила і не вживала алкоголь.

- Створила образи найвідоміших (після Холмса) детективів-аматорів: приватного детектива Еркюля Пуаро та спостережливу і кмітливу місс Джейн Марпл.

Експонати музею Агати Крісті в Девоні

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Перевіримо, наскільки ти уважний / уважна і чи можеш бути детективом. Серед зображених предметів знайди ті, які могли б належати відомому літературному персонажу. Обґрунтуй свій вибір і поділися з однокласниками/однокласницями власними міркуваннями.

Ключі до тексту

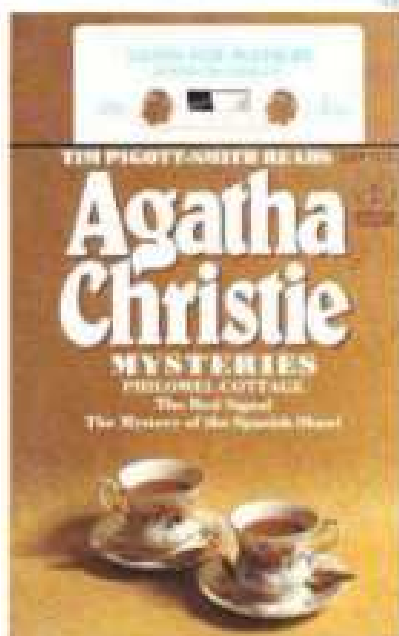
Які асоціації виникають у вас при слові «детектив»? Звичайно ж, злочин і його розслідування, таємничі знахідки, блискучі логічні ходи й дива дедукції, а як пощастить, то ще і переслідування з перестрілками. Усе серйозно, по-дорослому... Та ще треба закрутити все уміло: жодного зайвого епізоду, динаміка — не зупинитися. І, звичайно ж, головний герой, бажано справжній чоловічина, геній своєї справи, розумаха і спортсмен...

А якщо спробувати перебудувати все інакше? Замість брутальних зарізак — красуня, чий погляд будь-яке чоловіче серце прискорить. Замість генія розшуку — письменник-невдаха, поставлений в тупик віртуальним «другим огірком». Замість героя-рятівника і його подвигу — простака, що з легкістю повітряної

кульки мчить до налаштованої пастки. Усе це приправлене відмінним британським гумором. І навіть фінал не здається сумним, адже кожен отримує те, що йому конче треба: грабіжники — здобич, колекцію цінних емалей, а письменник — сюжет для наступного оповідання і чергову порцію життєвого досвіду.

Заінтриговані?... Тоді містер Іствуд вже чекає...

ТАЄМНИЦЯ ІСПАНСЬКОЇ ШАЛІ

Містер Іствуд глянув на стелю. Потім додолу на підлогу. Звідти його погляд повільно поповз угору по стіні зліва. Далі, раптово, з твердим зусиллям, він зосередив погляд на друкарській машинці перед собою.

Недоторканна білизна аркуша паперу була зіпсована великими літерами заголовка.

«Таємниця другого огірка» — було написано там. Приваблива назва. Ентоні Іствуд уважав, що будь-хто, читаючи такий заголовок, був би одразу заінтригований і зацікавлений ним. «Таємниця другого огірка», — сказали б вони. «Про що ж це може бути? Огірок? Другий огірок? Я маю прочитати це оповідання».

Це все було дуже добре. Ентоні Іствуд знав не гірше за будь-кого, яким саме повинно бути оповідання, проте проблема була в тому, що він ніяк не міг узятися за це. Двома найважливішими пунктами в оповіданні були заголовок і сюжет, усе інше — проста фізична робота, у деяких випадках сама назва підводила до сюжету, як буває, і тоді — вільне плавання. Проте в цьому випадку заголовок продовжував прикрашати верхню частину чистого аркуша, і ніяких ознак сюжету не проявлялося.

— Назву героїню Сонею, — мовив Ентоні, спонукаючи сам себе до дій. — Соня чи, можливо, Долорес... із блідою шкірою кольору слонової кістки... Героя назву Джорджем чи, можливо, Джоном... щось коротке та британське. Тепер садівник... гадаю, садівник повинен бути, бо ж потрібно якось увести той бісів огірок... садівник може бути шотландцем із досить кумедними песимістичними поглядами на ранні приморозки.

Такий метод деколи спрацьовував, проте цього ранку, схоже, це не вдавалось. Хоча Ентоні чітко бачив Соню, і Джорджа, і кумедного садівника, але вони не мали ніякого бажання проявити ініціативу та щось зробити...

Далі, узявши в руки роман зі столу, він заплющив очі й тицьнув пальцем в одну зі сторінок. І словом, на яке вказала доля, було «вівця». І одразу ж, надзвичайно дивовижно, у голові містера Іствуда розгорнулась уся історія. Мила дівчина... коханий убитий на війні, розум помутівся, доглядає овець у шотландських горах... містична зустріч із мертвим коханим, фінальний ефект — вівці й місячне сяйво, і дівчина лежить мертва на снігу, і дві пари слідів...

Красива історія. Ентоні вийшов зі своїх роздумів, зітхнувши й похитавши головою. Він добре знав, що той редактор не хотів такої історії, хоча й красивої. А історія, яку він хотів і на якій наполягав (і, між іншим, за яку добре платив), повинна бути про загадкових і таємничих жінок, убитих ножем у серце, з молодим героєм, на якого впали несправедливі підозри, неочікуваною розв'язкою з обвинуваченням особи, від якої це найменше очікувалось, тому що підказки були цілковито неадекватні... власне, «Таємниця другого огірка».

«Хоча, — роздумував Ентоні, — десять до одного, що він замінить заголовок чимось жахливим, наприклад, «Найстрашніше вбивство», навіть не порадившись зі мною! Ох, клятий телефон».

— Алло! — гаркнув він у слухавку.

Йому відповів жіночий голос, м'який і пестливий, з іноземним акцентом.

— Це ти, любий? — м'яко промовив голос.

— Що ж... е-е... я не знаю, — обережно промовив містер Іствуд. — Хто говорить?

— Це я. Кармен. Слухай, любий. Мене переслідують... я в небезпеці... приходь зараз же. Тепер це питання життя чи смерті.

— Перепрошую, — увічливо мовив містер Іствуд. — Боюсь, ви набрали неправильний...

Вона не дала йому закінчити речення.

— Вони вже близько. Якщо вони довідаються, що я роблю, то вб'ють мене. Надіюся тільки на тебе. Приходь негайно. Як не прийдеш, то мені смерть. Сам знаєш, 320, Кірк-стрит. Слово «огірок»...

Він почув тихе клацання, коли вона поклала слухавку на іншому кінці.

«Що ж, чорти б мене взяли», — мовив до себе ошелешений містер Іствуд.

Він натяг капелюха на голову, з любов'ю глянув на свою безцінну емалеву колекцію і вийшов із квартири.

Номер 320 був відведений під крамницю зі старовинним склом. Різноманітні скляні вироби наповнювали її по вінця. Ентоні змушений був пересуватися дуже обережно, коли підійшов до центрального проходу, обабіч якого стояли винні бокали, а над головою, виблискуючи, коливалися люстри та канделябри. У задній частині крамниці сиділа дуже стара леді з такими пишними вусами, що студенти старших курсів позаздрили б... Вона глянула на Ентоні й сказала грізним тоном: «Ну?».

Ентоні був молодим чоловіком, якого легко можна збити з пантелику. Він одразу поцікавився, скільки коштують склянки для рейнвейну.

— Сорок п'ять шилінгів за півдюжини.

— О, справді, — сказав Ентоні. — Досить милі, чи не так? А яка ціна оцих?

Містер Іствуд відчував, що сам собі створює проблеми. Ще хвилина — і він щось таки купить, загіпнотизований жорстким поглядом старої. Проте чоловік не міг себе змусити піти з крамниці.

— А що вам потрібно? — запитала стара леді. — Щось для весільного подарунка?

— Саме так, — сказав Ентоні, ухопившись за таке пояснення. — Та їх так важко підібрати.

— Та що ж, — проговорила леді, підводячись із рішучим виглядом. — Хороший шматок давнього скла всім підійде. У мене тут є... невеличкий набір для лікеру, якраз для нареченої...

Наступні десять хвилин Ентоні перебував в агонії. Леді взяла його міцно в руки. Він побачив усі можливі види мистецтва у склі і, зрештою, геть розгубився.

— Прекрасно, прекрасно, — вигукував він з удаваним ентузіазмом, ставлячи назад величезний келих, на який його змусили звернути увагу. Потім якимось поспіхом ляпнув: — Можна запитати, чи у вас тут є телефон?

— Ні, немає. На пошті навпроти є відділення зв'язку.

З гіркотою в серці він оплатив свою покупку. А потім, коли стара леді запаковувала річ, до нього раптом повернулася сміливість. Зрештою, ... яке, до біса, має значення, що вона подумає?

— Огірок, — сказав він ясно й чітко.

Стара карга різко перервала свої пакувальні маніпуляції.

— Га? Що ви сказали?

— Нічого, — демонстративно збрехав Ентоні.

— О! Мені здалося, ви сказали «огірок».

— Сказав, — знову демонстративно відповів Ентоні.

— Що ж, — промовила стара леді. — Чому ж ви раніше цього не сказали? Забираєте мій час. В оті двері й угору сходами. Вона на вас чекає.

Як уві сні, Ентоні пройшов крізь указані двері та піднявся надзвичайно брудними сходами. На верхньому сходовому майданчику через причинені двері було видно маленьку вітальню.

Не зводячи із дверей очей, із виразом нетерплячого очікування на обличчі у кріслі сиділа дівчина.

Що за дівчина! Її лице мало саме такий блідий відтінок кольору слонової кістки, про який Ентоні так часто писав. А її очі! Які очі! Вона не англійка, це було помітно з першого погляду. У ній було щось іноземне й екзотичне, що проявлялося навіть у коштовній простоті її сукні.

Ентоні завмер у дверях, дещо збентежений. Здається, настав час пояснювати. Проте з радісним вигуком дівчина підвелась і кинулась в його обійми.

— Ти прийшов! — вигукнула вона. — Ти прийшов. О, слава всім святим і Пречистій Діві.

Ентоні, який ніколи не оминав свого шансу, гаряче відгукнувся на такі обійми. Дівчина нарешті відірвалась від чоловіка і глянула на його обличчя, мило засоромившись.

— Ти вдесятеро красивіший, ніж я могла собі уявити.

— Невже?

Ентоні промовляв сам до себе: «Спокійно, хлопче, спокійно. Ситуація розвивається дуже добре, але не втрачай голову».

— Можна знову тебе поцілувати, так?

— Звичайно, можна, — сердечно вимовив Ентоні. — Скільки захочеш...

Раптом дівчина від нього відступила, на обличчі одразу ж з'явився страх.

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

— За тобою не стежили?

— Боже, ні.

— Ах, вони такі підступні. Ти не знаєш їх так, як я. Борис, він — диявол.

— Скоро я впораюсь із Борисом заради тебе.

— Ти лев... справді, таки лев. Щодо них, то вони — потолоч... усі вони. Слухай, я це маю! Вони б убили мене, якби про це знали. Мені було страшно... я не знала, що мені робити, а потім згадала про тебе... Тихо, що це?

То був звук із крамниці під ними. Жестом указавши йому залишатись на місці, вона навшпиньки вийшла на сходи. Повернувшись уся сполотніла і з широко розплющеними очима.

— То поліція. Вони підіймаються сюди. У тебе є ніж? Револьвер? Що?

— Моя люба дівчино, ти серйозно хочеш, щоб я убив поліцейського?

На сходах почулися кроки.

— Ось і вони, — прошепотіла дівчина. — Відмовляйся від усього. То єдина надія.

За хвилину до кімнати увійшли двоє чоловіків. Вони були в цивільному одязі, проте офіційна манера поведінки свідчила про тривалі тренування. Менший, невеликий чоловік із темним волоссям і спокійними сірими очима, почав говорити.

— Я вас заарештовую, Конраде Флекман, — сказав він, — за вбивство Анни Розенбург. Усе сказане вами може бути використане проти вас у суді. Ось — ордер, раджу не опиратися.

Придушений крик вирвався з уст дівчини. Ентоні ступив уперед зі стриманою посмішкою.

— Ви припускаєтеся помилки, офіцере, — промовив добродушно. — Моє ім'я — Ентоні Іствуд.

Обох детективів така заява зовсім не вразила.

— Ми з цим потім розберемось, — сказав один із них, той, що раніше мовчав. — А поки що пройдімо з нами.

— Конраде! — заlementувала дівчина. — Не дозволяй їм себе забрати.

Ентоні поглянув на детективів.

— Упевнений, що ви дозволите попрощатися з юною леді?

Проявивши більше порядності, ніж від них очікували, обидва чоловіки рушили до дверей. Ентоні потяг дівчину в куток біля вікна й упівголоса швидко почав говорити.

— Слухай мене. Те, що я сказав, — правда. Я не Конрад Флекман. Коли ти зателефонувала сьогодні вранці, тобі, напевне, дали неправильний номер. Мене звати Ентоні Іствуд. Я прийшов на твоє прохання тому... просто я прийшов.

Вона дивилась на нього, не ймучи віри.

— Ти не Конрад Флекман?

— Ні.

— Ох! — закричала вона з глибоким стражданням у голосі. — І я тебе поцілувала!

— Тут немає нічого поганого, — переконував її містер Іствуд. — А тепер послухай, я впораюсь із цими людьми. Незабаром доведу, хто я. А поки вони тебе не турбуватимуть, і ти можеш попередити свого дорогого Конрада. А опісля...

— Так?

— Власне... ось що. Мій номер телефону — Нортвестери, 1743... і простеж, щоб тебе знову не з'єднали неправильно.

Вона глянула на нього заворожливим поглядом, частково заплаканим, частково усміхненим.

— Я не забуду... авжеж не забуду.

Вона обвила чоловікову шия руками. Її губи торкнулися його.

— Ти мені подобаєшся... так, подобаєшся. Запам'ятаєш, що б не трапилось, запам'ятаєш?

Ентоні знехотя відірвався від неї й підійшов до своїх наглядачів.

— Я готовий піти з вами. Ви не затримуватимете цю юну леді, сподіваюсь?

— Ні, сер, усе гаразд, — увічливо сказав невисокий чоловік.

«Порядні хлопці, ці люди зі Скотленд-Ярду», — роздумував Ентоні сам до себе, слідуючи за ними вузькими сходами.

Коли Ентоні вже вийшов назовні, на брудну Кірк-стрит, то глибоко вдихнув і звернувся до нижчого з двох чоловіків.

— Отже, інспекторе... ви — інспектор, я думаю?

— Так, сер. Детектив інспектор Верролл. Це — детектив сержант Картер.

— Що ж, інспекторе Верролл, настав час поговорити при здоровому глузді. Я не Конрад Як-там-його. Мене звати Ентоні Іствуд, як я вже згадував, і я письменник за професією. Якщо ви супроводите мене до квартири, гадаю, я зможу підтвердити свою особу.

Простота, з якою говорив Ентоні, здавалось, справила на детективів враження. Уперше на обличчі Верролла з'явився сумнів.

Картера, очевидно, було важче переконати.

— Посмію зауважити, — глузливо вимовив той, — ви маєте пам'ятати, що та юна леді називала вас Конрадом усе-таки.

— Ах! То зовсім інша історія. Я зізнаюсь вам обом, що з... е-е... особистих причин я видавав себе перед цією леді за особу з ім'ям Конрад. Особисті справи, розумієте.

Таксі, що проїжджало повз, зупинилося, і троє чоловіків сіли в нього. Ентоні зробив останню спробу, звертаючись до Верролла, якого, на його думку, було легше переконати.

— Гляньте, мій дорогий інспекторе, яка може бути шкода в тому, що ви поїдете до моєї квартири, щоб побачити, чи я кажу правду?

Верролл оцінювально на нього поглянув.

— Я це зроблю, — раптом сказав він. — Як би це дивно не здавалось, та я вірю, що ви говорите правду. Ми не прагнемо видатись дурнями у відділку, арештувавши не ту людину. Яка адреса?

— Сорок вісім, Бранденбург Меншинс.

Усі троє сиділи мовчки, доки не прибули до пункту призначення, тоді Картер одразу вискочив, а Верролл сказав Ентоні йти за ним.

— Не має потреби створювати неприємності, — пояснив він, також слідуючи за ними. — Поводитимемося приязно, наче містер Іствуд привів додому пару друзів.

Ентоні почувався надзвичайно вдячним за таку пропозицію, і його думка про Відділ кримінальних розслідувань кращала щохвилини.

На півшляху їм пощастило зустріти Роджерса, швейцара. Ентоні зупинився.

— Ах! Доброго вечора, Роджерсе, — звично промовив він.

— Доброго вечора, містере Іствуд, — із повагою відповів швейцар.

Ентоні зупинився, поставивши ногу на нижню сходинку.

— Між іншим, Роджерсе, — мовив він невимушено, — скільки часу я тут уже мешкаю? Ми саме говорили про це з друзями.

— Дайте подумати, сер, мабуть, уже майже чотири роки.

— Я саме так і думав.

Ентоні кинув тріумфальний погляд на детективів.

Картер буркнув, а Верролл широко посміхався.

— Добре, але ще недостатньо, сер, — відмітив він. — Ходімо нагору?

Ентоні відімкнув двері квартири. Друкарська машинка мала такий же вигляд, як він її й залишив. Картер підійшов до столу та прочитав заголовок на папері.

«Таємниця другого огірка», — оголосив він похмурим тоном.

— Моє оповідання, — просто пояснив Ентоні.

— Це ще один хороший пункт, сер, — мовив Верролл, киваючи головою, з помітним блиском в очах. — До речі, сер, про що це? Яка ж була таємниця в другого огірка?

— Ах, у цьому й моя проблема, — сказав Ентоні. — Саме цей другий огірок став джерелом усіх моїх клопотів.

Картер пильно на нього дивився.

— А тепер, джентльмени, — жваво промовив містер Іствуд. — До справи. Ось адресовані мені листи, мої банківські книжки, спілкування з редакторами. Вам іще щось потрібно?

Верролл розглянув папери, які Ентоні на нього звалив.

— Говорячи лише за себе, сер, — з повагою мовив той, — більше нічого не потрібно. Для мене все досить переконливо. Та я не можу взяти на себе відповідальність за ваше звільнення. Бачите, хоча це здається ствердним, що ви тут мешкаєте як містер Іствуд кілька років, проте також можливо, що Конрад Флекман та Ентоні Іствуд — одна й та сама особа. Мені потрібно ретельно обшукати квартиру, узяти відбитки ваших пальців і зателефонувати до нашого головного управління.

Інспектор посміхнувся. Як на детектива, він був на диво людиною особою.

— Чи не могли б ви піти до маленької кімнати в кінці помешкання, сер, із Картером, доки я тут працюватиму?

— Добре, — знехотя промовив Ентоні. — Гадаю, не можна зробити все по-іншому, чи не так?

— Що ви маєте на увазі?

— Що я, ви і кілька віскі із содовою займуть ту кімнату в кінці, тоді як ваш друг, сержант, важко працюватиме над обшуком?

— Якщо вам так більше подобається, сер?

— Мені так більше подобається.

Вони залишили Картера роздивлятися вміст стола з діловою спритністю. Коли чоловіки вийшли з кімнати, то почули, як сержант телефонує до Скотленд-Ярду.

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

— Усе не так погано, — зауважив Ентоні, уможовити порядок із віскі з содовою та гостинно догоджаючи потребам інспектора Верролла. — До речі, інспекторе, ви не проти, якщо я дещо про себе дізнаюсь?

— Що ви маєте на увазі, сер?

— Ну ж бо, невже ви не розумієте, що мене цікавить пожирає? Ким була Анна Розенбург і чому я її вбив?

— Про все це ви почитаете завтра в газетах, сер.

— Мій дорогий інспекторе, чому б нам якнайшвидше не стати друзями?

— Що ж, сер, Анна Розенбург була німецькою єврейкою, яка мешкала у Гампстеді. Без очевидних джерел прибутку щорічно вона ставала все багатшою й багатшою.

— У мене все навпаки, — прокоментував Ентоні. — У мене є очевидні джерела прибутку, і щорічно я стаю все біднішим і біднішим. Можливо, у мене справи йшли б краще, якби я мешкав у Гампстеді.

— У якийсь період часу, — продовжував Верролл, — вона була продавчиною уживаного одягу...

— Це дещо пояснює, — перебив його Ентоні. — Пам'ятаю, я продавав свою уніформу після війни... не ту, що кольору хакі, а інші речі.

— Близько десяти років тому, — продовжував інспектор, — у Лондоні було кілька іспанських політичних в'язнів, серед них такий собі дон Фернандо Феррарез із молодою дружиною й дитиною. Вони жили дуже бідно, і дружина була хвора. Анна Розенбург відвідала місце, де вони проживали, і запитала, чи вони не мають нічого для продажу. Дона Фернандо не було вдома, а його дружина вирішила розлучитись із чудовою іспанською шаллю, прекрасно оздобленою, яка була одним із останніх подарунків її чоловіка перед вильотом з Іспанії. Коли дон Фернандо повернувся додому, то страшенно розлютився на те, що шаль продали, і безуспішно намагався її повернути. Коли він нарешті зумів знайти крамницю вживаного одягу потрібної йому жінки, вона заявила, що перепродала шаль пані, імені якої не знає. Дон Фернандо був у відчаї. Два місяці по тому його штрикнули ножом на вулиці, і він помер від отриманих ран. Відтоді в Анни з'явилося підозріло багато грошей. Протягом наступних десяти років її будинок грабували не менше восьми разів. Чотири спроби були провальними:

тоді нічого не взяли, але під час однієї з чотирьох інших спроб украли якусь вишиту шаль.

Інспектор зробив паузу, потім одразу продовжив, підкорюючись нетерплячому жесту Ентоні.

— Тиждень тому Кармен Феррарез, юна дочка дона Фернандо, прибула до цієї країни з монастиря у Франції. Перше, що вона зробила, — розшукала Анну Розенбург у Гампстеді. Там, за свідченнями очевидців, у неї зі старою жінкою була жорстока сварка, і слова, що вона вимовила, коли вже йшла, почула прислуга.

«Вона досі у вас, — прокричала вона. — Усі ці роки ви на ній багатіли... та я вам серйозно кажу, що, зрештою, вона принесе вам нещастя. У вас немає ніякого морального права на неї, та настане день, коли ви багатимете, щоб ваші очі ніколи не бачили Шалі Тисячі Квітів».

Три дні потому Кармен Феррарез загадково зникла з готелю, де зупинялась. У її кімнаті було знайдено ім'я — Конрад Флекман — та адресу, а також записку від чоловіка, у якій він, назвавшись дилером антикваріату, цікавився, чи не має Кармен бажання продати якусь вишиту шаль, котра — він уважав — перебуває в її власності.

Зрозуміло, що шаль — ключ до всієї цієї таємниці. Учора вранці Конрад Флекман з'явився до Анни Розенбург. Вона зачинилась із ним у кімнаті на годину чи й більше, а коли гість пішов, жінка змушена була прилягти, бліда й стривожена тією розмовою. Та вона наказала, що, як він знову прийде її відвідати, то його обов'язково мають прийняти. Учора ввечері вона підвелась і вийшла з дому о дев'ятій, але не повернулась. Її було знайдено сьогодні вранці в будинку, де мешкає Конрад Флекман, із ножем у серці. На підлозі поруч із нею побачили... як ви гадаєте, що?

Танцівниця в іспанській шалі

— Шаль? — видихнув Ентоні. — Шаль Тисячі Квітів.

— Дещо набагато страшніше, ніж це. Те, що пояснює всю загадковість справи із шаллю й указує, у чому її прихована цінність... Перепрошую, здається, то шеф...

І справді пролунав дзвінок у двері. Ентоні стримував своє нетерпіння, як міг, і чекав, коли інспектор повернеться. Тепер він заспокоївся щодо власного становища. Щойно вони візьмуть відбитки пальців — зрозуміють, що помилялись.

А потім, можливо, Кармен зателефонує...

Шаль Тисячі Квітів! Яка дивна історія... саме така історія пає до вишуканої темної краси тієї дівчини.

Кармен Феррарез...

Він висмикнув себе з мрій. Щось довгенько немає інспектора. Він підвівся й відчинив двері. У квартирі було на диво тихо. Можливо, вони пішли? Звичайно, ні: не сказати йому ні слова?!

Він попрямував до наступної кімнати. Та була порожньою, як і вітальня. Дивно порожня! Полиці були порожніми. Святий Боже! Його колекція емалей... срібло!

Він перелякано бігав квартирою. Та сама історія всюди. Житло виявилось оголене. Усе цінне — а в Ентоні був чудовий смак колекціонера невеличких експонатів — забрали.

Зі стогоном чоловік упав у крісло й схопився за голову. Він стрепенувся, коли подзвонили у двері. Відчинивши їх, побачив Роджерса.

— Перепрошую, сер, — сказав Роджерс. — Та джентльмени вважали, що вам дещо буде потрібно.

— Джентльмени?

— Оті ваші друзі, сер. Я допоміг їм пакувати, як міг. На щастя, у мене в підвалі були дві валізи. — Він перевів погляд додолу. — Я переклав усе соломою, як умів, сер.

— Ви все тут пакували? — застогнав Ентоні.

— Так, сер. Хіба ви не цього бажали, сер? Високий джентльмен наказав мені це робити, сер, я ж, побачивши, що ви спілкувалися з іншим джентльменом у маленькій кімнаті в кінці, не хотів вас турбувати.

Роджерс покашляв.

— Мені дуже шкода, що виникла така потреба, сер, — пробурмотів він.

— Потреба?.. Вони вже поїхали, гадаю. Ті... ті мої «друзі», я маю на увазі.

— О, так, сер, деякий час тому. Я поклав валізи в таксі, і високий джентльмен знову пішов нагору, а потім вони обоє збігли вниз і одразу поїхали... Перепрошую, сер, але щось не так?

Добре, що Роджерс запитав. Будь-хто б здогадався через ті глибокі стогони, що виривались із Ентоні.

— Усе не так, дякую, Роджерсе. Та я добре розумію, що ти в цьому не винний. Залиш мене, я маю зателефонувати.

За п'ять хвилин Ентоні виливав свою розповідь у вуха інспектора Драйвера, який сидів навпроти нього із записником у руках. Неспівчутливий чоловік, цей інспектор Драйвер, і (подумав Ентоні) зовсім не схожий на справжнього інспектора!

Ентоні дійшов до кінця своєї розповіді. Інспектор згорнув записник.

— Що ж? — нетерпляче запитав Ентоні.

— Ясно, як Божий день, — сказав інспектор. — Це банда Паттерсона. Останнім часом вони вчинили багато мудрих справ. Високий світлий чоловік, маленький чорнявий і дівчина.

— Та... іспанська дівчина?

— Вона так себе може називати. Народилась вона в Гампстеді.

— Я говорив, що те місце надихає.

— Так, це досить очевидно, — сказав інспектор, підводячись, щоб іти. — Вона вам зателефонувала та подала вигадану історію... Мадемуазель здогадувалась, що ви клюнете на це. Ви у все це повірили, вони вас привели сюди, і в той час, коли один із них подає вам чергову вигадану історію, інший збирає здобич. Це таки Паттерсони — їхня манера...

— А мої речі? — схвильовано запитав Ентоні.

— Ми робитимемо все, на що спроможні, сер. Але Паттерсони на рідкість кмітливі.

Інспектор пішов, і одразу після того подзвонили у двері. Ентоні відчинив. Там стояв маленький хлопчик із пакунком у руках.

— Посилка для вас, сер.

Ентоні взяв її, здивований. Він не очікував ніякої посилки. Повернувшись із нею до вітальні, він розрізав мотузку.

То був набір для лікеру!

— Чорт! — вилаявся Ентоні.

Потім він помітив на дні однієї зі склянок маленьку штучну троянду. Думками повернувся до кімнатки на Кірк-стрит.

«Ви мені подобаєтесь... так, ви мені подобаєтесь. Запам'ятаєте це, що б не трапилось, правда ж?»

От що вона сказала. Що б не трапилось... Вона мала на увазі... Ентоні ледь опанував себе.

— Так не піде, — переконував себе.

Його погляд упав на друкарську машинку, і він, рішучо налаштований, сів за неї.

«Таємниця другого огірка».

Його погляд став мрійливим. Шаль Тисячі Квітів. Що ж знайшли на підлозі поруч із мертвим тілом? Страшну річ, що пояснювала всю таємницю?

Нічого, звичайно, оскільки то лише сфабрикована казка, щоб захопити його увагу, а той, хто її розповідав, використав старий трюк із «Тисячі та однієї ночі», зупинившись на найцікавішому моменті. Та хіба не може існувати така страшна річ, що пояснила б усю таємницю? Хіба не може? Якщо над цим добряче поміркувати?

Ентоні вирвав аркуш паперу з друкарської машинки й замінив його іншим. Там надрукував заголовок:

ТАЄМНИЦЯ ІСПАНСЬКОЇ ШАЛІ

Він мовчки дивився на нього якусь мить.

Потім швидко почав друкувати...

Переклад Надії Хаєцької

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Розкажіть про Ентоні Іствуда як письменника: які твори він пише, які теми його цікавлять, чи користується популярністю у читачів?
2. З точки зору читача оцініть заголовок «Таємниця другого огірка». Чи викликає він інтерес? Чому? Відповідь аргументуйте.
3. Чи був випадковістю телефонний дзвінок від Кармен? Що в розмові Іствуда з дівчиною свідчить про те, що вся вона ретельно спланована?
4. Чим вразила Кармен письменника під час особистої зустрічі? Чи збиралася вона викликати саме такий ефект? Чому?
5. Як герой сприйняв двох інспекторів із Скотленд-Ярду? Чому «його думка про Відділ кримінальних розслідувань кращала щохвилини»?
6. Навіщо Верролл розповідає Іствуду історію про іспанську шаль? Яку мету він переслідує? Чому він упевнений, що Іствуд йому повірить?
7. Існують чіткі рецепти, як треба писати детективні оповідання. Чи відповідає даний твір заявленим вимогам? Чи можна вважати його детективним?
8. Знайдіть зразки смішного у творі. До якого саме виду сміху — гумору, сатири чи іронії — вони належать? Яка їх роль у тексті?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

Англійський письменник Рональд Нокс написав 10 правил для створення найкращого детективу.

- Злочинець повинен з'явитися в історії практично на початку; це не може бути персонаж, чиї думки може вгадати читач.
- Заборонено використовувати будь-які дива.
- Не може бути більше, ніж одного таємного ходу чи таємної кімнати.
- Не можна використовувати невідомі науці отрути та інші елементи, які б потребували довгих пояснень у кінці історії.
- Нишпорці не повинен допомагати щасливий випадок чи інтуїція.
- Слідчий не може бути злочинцем.
- Нишпорка повинен одразу ж показувати читачеві усі докази.
- Друг нишпорки, який йому допомагає у розслідуванні, не може приховувати від читача свої думки.
- Читач повинен думати, що розумніший за друга-помічника детектива.
- Якщо письменник не може обійтися без двійників, братів-близнюків або майстрів перевтілення, то читач повинен бути підготовленим до їхньої появи в оповіді.

Пригадайте прочитані детективні історії і обговоріть у групах, чи усіх цих правил дотримувалися письменники.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Спробуйте себе в ролі письменника / письменниці. Придумайте й напишіть свою детективну історію (можете працювати командою). Щоб вона вийшла цікавою і насправді детективною, пропонуємо скористатися порадами.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини.

Агата Крісті — письменниця з... (0,5 бала), її називають «королевою...» (0,5 бала).

У творі «Таємниця іспанської шалі» вона розповіла про... (0,5 бала) Ентоні

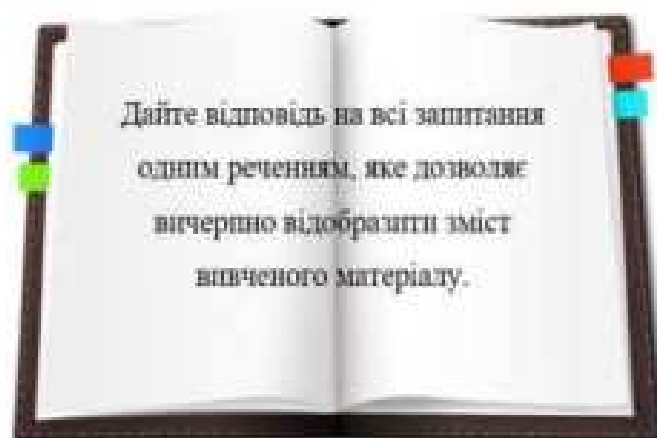

Розділ 4. НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ

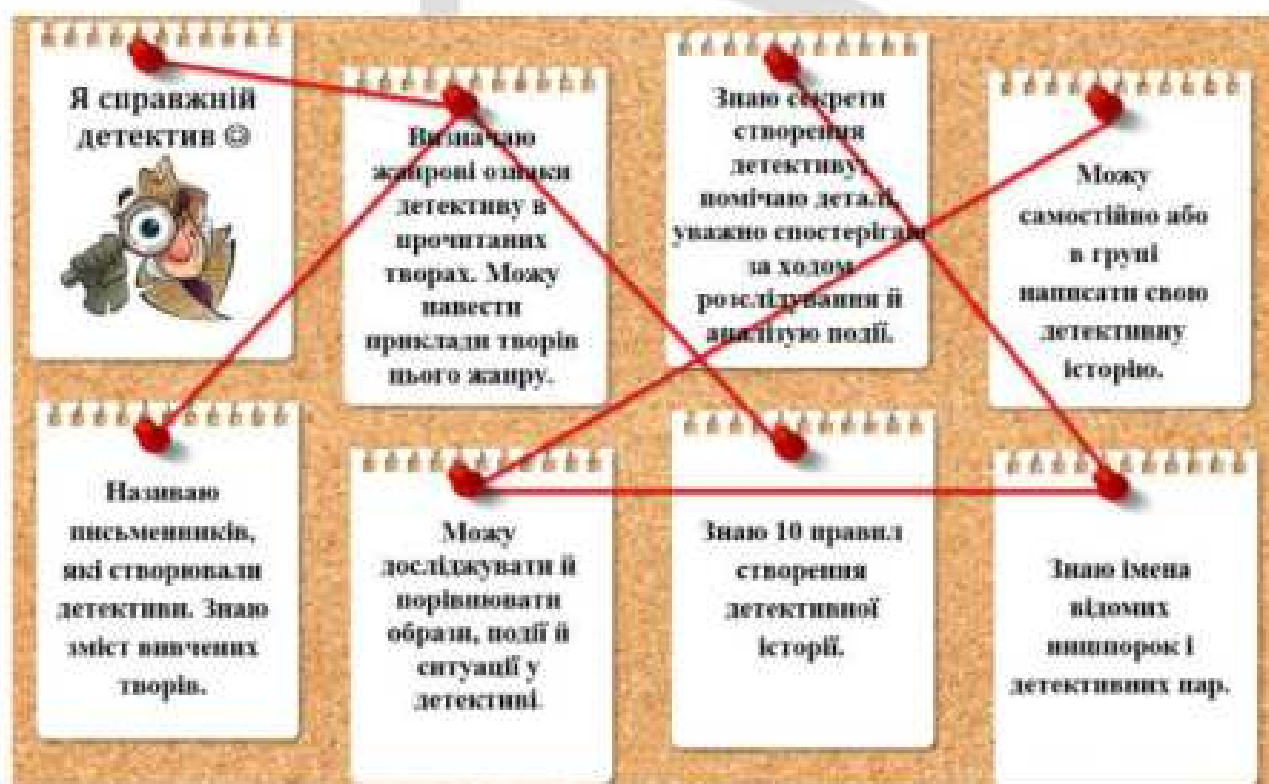
Іствуда, який працював над... (1 бал). Однак героєві й самому довелося стати учасником... (0,5 бала) історії.

Ентоні Іствуд зібрав цінну колекцію... (0,5 бала), якою хотіла заволодіти банда... (0,5 бала). Для цього злочинці... (4 бали). Іствуд зрозумів, що... (0,5 бала) і вирішив написати твір...(0,5 бала).

2. Доведіть, що члени банди, яким вдалось обдурити Ентоні Іствуда, добре знали психологію людини (3 бали).

Виберіть із кожного списку результатів ті, які вважаєте для себе досягнутими, й оцініть себе як знавця детективів. Знайдіть свою сходинку успіху.

КВІЗ

Анаграми про Клореша Сломха

Лихий вірус у нашому комп'ютері продовжує свої капості: цього разу він переплутав літери у назвах оповідань Конана Дойля про Шерлока Холмса. Так з'явилися анаграми, які вам необхідно прочитати. Кожна назва — *1 гайворон*.

1. КСІПАЛ_УДРИХ
2. УРДАГ_ЯМЛАП
3. АГОН_ВОЛЯДИ
4. АЧІЮЦНЮТА_ВОЛОЧИКЧІ
5. СТРАВПІЯ_КАСТРІЧ
6. ОСМАНТЯ_ПЕСИДЕКИСЛОТВА
7. ГАЗДАКА_КОСТЬОГРО_ОТСМУ
8. ОБАСКА_КРАБСВІЛЕВІ

Good morning, mr. Holmes!...

Давайте привітаємось із Шерлоком Холмсом. Але спочатку його треба впізнати! Серед джентльменів, зображених на фото, він, звісно ж, є — і не один. Кожен упізнаний Холмс — *1 гайворон* на картку!

А що на картинках?

На картинках зашифровані назви кількох романів Агати Крісті (повний перелік її творів шукайте у Вікіпедії, стаття «Список творів Агати Крісті»). Здогадайтесь, які саме романи ми мали на увазі? Кожна відгадана назва — 2 гайворони.

Запитання від доктора Вотсона

Сьогодні каверзні запитання вам ставить сам Доктор! Спробуйте його переграти. Кожна правильна відповідь — **2 гайворони**.

1. У сучасному серіалі доктор Вотсон помітив на стіні знаки і пішов покликати Холмса. Коли друзі повернулися, стіну вже хтось ретельно протер. Холмс вимагає від Вотсона згадати малюнки, на що доктор спокійно відповідає: мовляв, згадувати нічого не потрібно, він їх...

То що ж зробив Вотсон з малюнками?

2. В одному з епізодів Холмс розглядає предмет, подібним до якого не раз користувався сам, і заводить розмову про фальсифікаторів, які, щоб надати власним підробкам достовірності, використовують мух та іншу дрібну комашню.

Який матеріал ці майстри підробляють?

Полічіть разом з учителем/вчителькою зароблені кошти, збережіть їх на картці або обміняйте на оцінки.

Книжка в один клік

Марк Твен
«Том Соєр —
детектив»

Артур Конан Дойл
«Собака Баскервілів»

Алан Бредлі
«Солоденьке
на денці пирога»

ОКУЛЯРИ З КОЛЬОРОВИМИ СКЕЛЬЦЯМИ. ПОЕЗІЯ

Кому потрібні вірші? Переважна більшість людей їх не любить і чудово без них живе. І це не говорить про їх обмеженість: вони просто не отримують від віршів задоволення. Навіщо потрібні рими? Чому не можна обійтись без засобів виразності? Навіщо взагалі ламати голову над красивими, але малозрозумілими рядками? Англійський класик Уістен Оден висловився цілком однозначно: «Поезія нічого не дає».

Але існує і протилежна думка. Поезія створена для того, щоб ділитися почуттями. Саме так вона формує особистість людини, її душу. Через емоції, почуття, уяву, поезія передає споконвічні людські цінності, поняття про добро і зло, зв'язок людини з природою. Інколи кілька поетичних рядків можуть спричинити справжнісінький вибух емоцій, потрясіння радістю життя.

Поезія виникла значно раніше, ніж проза. Упродовж віків віршована форма у Європі була практично єдиним інструментом перетворення слова на мистецтво і вважалася однією з основних умов краси. «Стиль, позбавлений ритму, має незакінчений вигляд», — писав Аристотель.

Найдавніші культурні пам'ятки, що дійшли до нас у вигляді текстів, викарбуваних у камені, записаних на папірусі, видрукуваних у священних книгах людства, належать до поезії. У дописемний період вони зберігалися в колективній пам'яті, тому найбільш важливим текстам надавалась форма, яка сприяла запам'ятовуванню. Так виникли вірші — особливе, насичене змістом ритмічне мовлення. Вірші часто супроводжувала музика, тож рання форма поетичної творчості — це різного роду пісні.

Ми звикли думати, що вірші обов'язково мають риму. Проте це не так. Не мають рими давньогрецька і японська поезія; вкрай

Табличка із
найдавнішим відомим
віршем про кохання,
2037–2029 до н. е.

рідко вживаються рими в сучасному англomовному віршуванні. У європейській поезії існує так званий «білий вірш» — вірш, що не має рими, але має ритм. Вишуканість вірша, його краса досягається тут за рахунок гри слів, метафор, епітетів і порівнянь.

А ще є вірші, в яких відсутній ритм — верлібри. Це вільні вірші, неримовані, нерівно наголошені віршорядки, які, крім того, записуються без розділових знаків! Усе це — щоб активізувати нашу діяльність інтерпретації тексту, оскільки завдання поезії — змусити читача наново осягати реальність, відкриваючи життєві явища через слово. Цим поезія відрізняється від прози з її описовістю й інформативністю. У хорошій поезії форма так само важлива, як і зміст. Тому існують форми графічного вірша (коли, наприклад, вірш про вазу має форму вази).

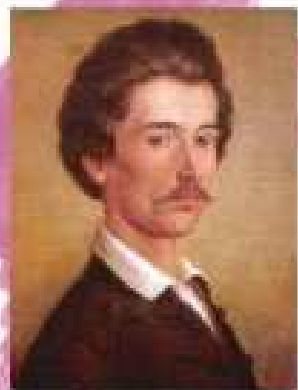
Світ поезії багатоликий. А це значить, кожен може знайти суголосне своїм смакам і настроям серед його чарівних дзеркал і кольорових скелець. Чому ж тоді чимало читачів відкладають убік книгу, побачивши там вірші? Все просто: вони поки що не відчули магію поетичного слова. Не поталанило їм знайти ключ до нього. Спробуймо знайти його разом...

Графічні вірші.
Каліграма Гійома
Аполлінера

ТО БРАТ ТИ МІЙ ЧИ НІ?..

Шандор Петефі. «Пісня собак». «Пісня вовків»

Шандор Петефі

*Вперед же, коли ти поет,
З народом крізь вогонь і воду!
Будь проклятий, хто кидає з рук
Священне знамено народу!*

Шандор Петефі

Поети, як ніхто інший, уміють гратися словами, будуючи з них мости до нових світів чи даючи друге життя сухій стебелині посеред осіннього поля. Вони, мов могутні маги, здатні змусити нас плакати чи радіти, йти в бій і занурюватись у глибини власного Я. Під пером мудрого поета

наші почуття і пристрасті легко знаходять суголосні їм струни, що ведуть від правильно знайденого слова у глибини Всесвіту...

А якщо поет — не мудрець, не жонглер словами і не могутій маг? Якщо йому ледь виповнилось двадцять, і з усіх життєвих надбань у нього — гімназія і скриня з рукописами?.. Тоді поезія стає керівництвом до дії, перо — шпагою, а слід прудкого коня мережить засніжену дорогу мов перший рядок у чорновику. Двигтять престоли, розсипаються імперії, мчать у безвість світи, а ти — на вістрі подій! Адже ти — Поет, тобі і світ рятувати...

Знайомтеся, автор!

Ім'я при народженні: Олександр Петрович

Дата і місце народження: 1 січня 1823 (Кішкереш, Угорське королівство, Австрійська імперія)

Освіта: гімназія Фашорі, Піаристська гімназія (Будапешт)

Кар'єра: офіцер, актор, політичний діяч; національний поет Угорщини

Хобі: театр

Дата і місце смерті: ймовірно 31 липня 1849 (Шегешвар, Трансільванія)

Найвідоміші твори: поеми «Сільський молот», «Витязь Янош»; цикл «Хмари», вірші

- Навчився читати й писати у 5 років, а у 15 знав 7 мов.
- Не отримав пристойної освіти через бідність.
- Створив понад 850 поезій, багато яких стали народними піснями. З 1842 року користується псевдонімом Шандор Петефі.
- Петефі став одним з організаторів і лідерів угорської революції 1848-1849 років, а написана ним «Національна пісня» стала її гімном:

Встань, мадяре! Зве країна!
Вирішальна тут година!
Жити вільно чи рабами —
Ось питання перед нами.
Богом праведним угорців
Клянемося,
Клянемося — рабами більше
Не звемося!

Переклад Ю. Шкробинця

Шандор Петефі. «Пісня собак». «Пісня вовків»

• Обставини загибелі Петефі досі не з'ясовані. Є дані, що поет був узятий у полон і загинув в сибірському засланні. В Угорщині навіть є приказка: «Зник, як Петефі в тумані».

Український контекст

• Українською мовою твори Петефі перекладали Леонід Первомайський, Павло Грабовський, Осип Маковей та інші.

• За життя Петефі часто бував у Закарпатті. Про це нагадують погруддя поета у замку Паланок (Мукачеве) та пам'ятники у Івано-Франківську і Береговому. Одна з площ Ужгорода носить ім'я поета. Площу прикрашає копія пам'ятника Шандору Петефі роботи відомого скульптора Ференці Бейні.

Пам'ятник Петефі в Ужгороді. Скульптор: Ференці Бейні. 1990

Ключі до тексту

Скільки разів ми чули: вовки — це ті самі собаки, тільки дикі. Не поталанило їм, бідолахам, не приручили їх. Тож час від часу ми читаємо про те, як лісник (мисливець, натураліст) підібрав мале вовчєня і виростив як домашню іграшку. Неймовірні зусилля і сила-силенна затраченого часу зробили сіроманця схожим на собаку (утім, ми ж пам'ятаємо: скільки вовка не годуй...). А от із собаки зробити подобу вовка не вийде: як не старайся, собака лише здичавіє! Вовк — це особливий рівень: «санітар лісу», хижак, символ свободи. Ви ж іще не забули Лобо і його боротьбу зі скотарями Курумпо?..

Натуралісти називають вовка «ідеальною машиною для вбивства». Не найкраща характеристика, але цілком справедлива. Вовки здатні виживати в найсуворіших умовах Білої Тиші Півночі чи розпечених джунглів Півдня, долати багатокілометрові відстані, спокійно жити без їжі кілька днів. На межі людських угідь вовк вийде лише у крайньому випадку. Якщо голод візьме верх — кору їстиме, але не буде ритися у людському смітнику.

Отак і живуть вони на одній планеті з нами: собака — вірний друг і помічник людини, і вовк — горде дитя природи! Між ними — еволюційна прірва. І ось що про це говорить поезія...

ПІСНЯ СОБАК

Лютують і метуть,
Кружляють без доріг
Зимові близнюки —
Хурделиця і сніг.

А нам усе дарма:
На кухню, в теплий кут
Хазяїн нас пустив —
Чудово й тепло тут.

Про їжу не турбуйсь:
Обідній прийде час,
То кусень на столі
Зоставить пан для нас.

Бува, що й батогом
Озветься панська злість:
Болить, але дарма —
Міцна собача кість.

А як відійде лютъ,
Пан одкладе батіг,
І радо ми йому
Підповземо до ніг.

ПІСНЯ ВОВКІВ

Лютують і метуть,
Кружляють без доріг,
Зимові близнюки —
Хурделиця та сніг.

Пустеля снігова —
Притул усім вітрам,
Але нема й куща,
Де б притулитись нам.

Що зовні холод — брат,
А в шлунку голод — друг,
Тож від обох не жди
Нічого, крім наруг.

І третій ворог є:
Звелась рушниця, й знов
Тече на білий сніг
Червона наша кров.

Але пробитий бік
І голод — все пусте.
Ми терпимо біду,
Та вільні ж ми зате!

*Переклад
Леоніда Первомайського*

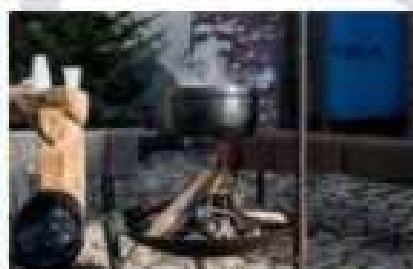

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. «Пісню собак» і «Пісню вовків» зазвичай друкують у парі. Чому?
2. Знайдіть спільне і відмінне між двома текстами. Навіщо, на вашу думку, автор дає обом творам один початок?
3. У чому переваги собачого життя, за словами самих собак? Як їх ці слова характеризують?
4. Яку перевагу бачать у своєму житті вовки? Чи згодні ви з такою позицією?
5. Чи змогли б, на вашу думку, вовки і собаки зрозуміти один одного? Що для цього треба?
6. Чи актуальні ці вірші у наш час в Україні? Свою відповідь аргументуйте.

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

7. Уважно роздивіться візуалізацію, зроблену за віршем «Пісня собак» (принцип: 1 строфа — 1 картинка) і спробуйте зробити аналогічну за «Піснею вовків». Порівняйте загальний настрій обох візуалізацій.

Твір у мистецькому просторі

Український heavy-metal гурт «Гетьман» (Херсон) записав «металеву» версію «Пісні вовків» (альбом «Вітер з гаєм розмовляє», 2012):

Прослухайте твір і розкажіть про свої враження. Чи сподобався вам музичний супровід? Чим саме?

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:
Шандор Петефі — це поет з...(0,5 бала), справжнє ім'я якого...(1 бал).
Митець прожив усього... років (0,5 бала) і загинув у боротьбі за... (1 бал).
Роздуми Петефі про життєву позицію особистості відображено у віршах... (1 бал). В алегоричних образах... (0,5 бали) автор зобразив два типи лю-

Розділ 5. ОКУЛЯРИ З КОЛЬОРОВИМИ СКЕЛЬЦЯМИ. ПОЕЗІЯ

дей:... (3 бали). Самому поетові близькі погляди на життя... (0,5 бала), свідченням чому є ... (1 бал).

2. Поміркуйте над питанням: яка із зображених Ш. Петефі життєвих позицій близька вам і чому? (1,5 бала).
3. Спробуйте визначити мотиви іншого життєвого вибору (1,5 бала).

ВІДКРИТИ СЕРЦЕ НАЗУСТРІЧ СВІТУ

Рабіндранат Тагор. «Хай навстіж двері...»

*У мене є зорі на небі... але я сумую
за маленькою лампою, не запаленою у моєму домі.
Рабіндранат Тагор*

Рабіндранат
Тагор

Безумовно, дім людини — її фортеця, її стартовий майданчик і надійний причал. Приємно знати, що серед життєвих лабіринтів завжди є місце, де тебе чекають і ніколи не гасять світло у вікні. Там все близьке і рідне: зручні меблі, недочитана книга на столі, м'яке ліжко, над яким схилилися твої дитячі сни.

Але дім поета — це зовсім інше. Де б не стояв він — серед смerek трансільванських гір, під фікусами Бенгалії чи на краю українського степу — він завжди наповнений шаленою енергетикою сонця і відкритий усім вітрам, він пропахнув пилом далеких доріг і ароматами таємничих квітів, у ньому ніколи не змовкає «поезія землі» — і разом із нею живе й б'ється поетове серце...

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 7 травня 1861, Колката (Британська Індія)

Освіта: приватні школи, Бенгальська академія; Лондонський університетський коледж, доктор медицини

Кар'єра: письменник.

Хобі: живопис і музика (композиція)

Дата і місце смерті: 7 серпня 1941, Колката (Британська Індія)

Найвідоміші твори: збірки «Жертовні пісні», «Вечірні пісні», «Золота тура», «Мить», «Пам'ять», драми «Пошта», «Червоні олеандри», збірка оповідань «Голодні камені» та ін.

Нагороди: Нобелівська премія з літератури (1913), почесний доктор Оксфордського університету.

- Ріс у великій мистецькій релігійній родині, був у захопленні від зовнішнього світу і природи, у 8 років написав першого вірша.
- Отримав блискучу домашню освіту. Разом із батьком багато мандрував Індією.
- Заснував власну школу, у якій викладав разом із дружиною і писав підручники для дітей.
- Першим з неєвропейців, отримав міжнародну Нобелівську премію у галузі літератури (гроші віддав своїй школі).
- Професійно займався живописом.

Р. Тагор. Пейзаж

Р. Тагор. Жінки в сутінках

- Заснував школу для хлопчиків (1901, Болпур) та Міжнародний університет Вішвабхараті (1921).
- Кілька тисяч творів Тагора стали народним піснями, а вірші «Душа народу» та «Моя золота Бенгалія» — гімнами Республіки Індія та Республіки Бангладеш відповідно.

Ключі до тексту

Родина Тагорів досить часто змінювала місце проживання. Мабуть, така доля творчої людини — не сидіти довго на одному місці. Сьогодні будинки Тагорів, розкидані по Індії та Бангладеш (колишня Бенгалія), функціонують як музеї, навчальні заклади, пам'ятки культури. Але коли стихає день і землю огортають важкі тропічні сутінки, їх кімнатами бродить дух самої Поезії. Десь ледь чутно скриплять у тиші сходи, чується шурхіт рукописів на

Розділ 5. ОКУЛЯРИ З КОЛЬОРОВИМИ СКЕЛЬЦЯМИ. ПОЕЗІЯ

музейній вітрині, м'яко б'ється у вікно волохатий нічний метелик... Але ніхто цього не чує і не бачить.

Кажуть, поети не помирають повністю — вони лишаються жити у своїх творах, речах, будинках. Вони стають часткою світу, який раніше впускали у своє серце. Їх старі будинки — своєрідні портали, де єднаються натхнення й творчість, вірш і реальність, автор і оспівані ним світи. «Хто поета хоче знати, мусить в край його рушати», — писав Гете. Пропонуємо вам таку мандрівку...

ХАЙ НАВСТІЖ ДВЕРІ...

Хай навстіж двері,
Щоб вільно поглянуть на небо.
Хай запах цікавий квітів увійде в мою кімнату,
Хай перший блиск проміння
Ввіллється в усе моє тіло, в кожную жилку.
Я живу, — хай величальні кличі моєму життю
Я почую в буйному шелесті розколисаного листа,
Хай ранок
Своїм плащем огорне мою душу,
Як він огортає простір молодій
трави.
В цьому небі, в цьому повітрі я
вчуваю
Німотну мову любові,
Яку в житті своєму я зустрів.
Її священним миром себе омию,
На грудях блакиті побачу, наче
намисто коштовне,
Всю правду народжень життя.

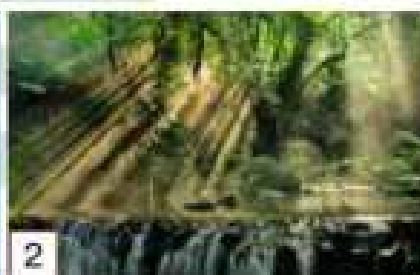
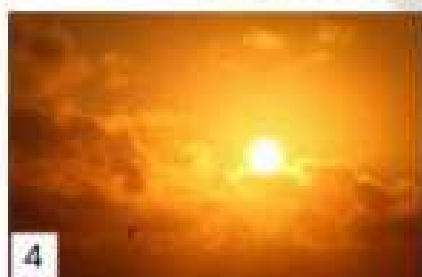
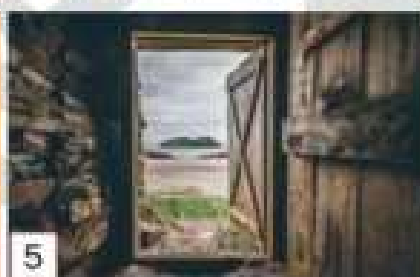
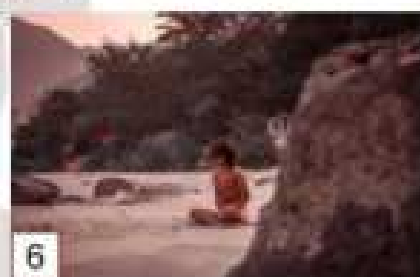
Переклад Миколи Бажана

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Пригадайте значення терміну «ліричний герой». Як у вірші співвідносяться між собою ліричний герой і автор?
2. З якою метою ліричний герой хоче відчинити двері навстіж? Які наслідки, на його думку, матиме такий крок?
3. Штучний інтелект відтворює поезію по-своєму. Попрацюйте з ілюстрацією до першої частини вірша. Роздивіться малюнок, створений ШІ, поміркуйте, чому саме такі асоціації виникли. Чи співпадають вони з вашими образами, які виникають під час читання вірша?
4. Що значить, на думку героя, «жити»?
5. Поясніть значення слова «миро» і виразу «священне миро любові»? Чому мова любові «німотна»?
6. Розташуйте фотоілюстрації так, щоб за ними можна було прочитати початок вірша «Хай навстіж двері...».

7. Який настрій створює поезія? Чи вдалось передати його через візуалізацію?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

Об'єднайтеся в групи і створіть презентацію вірша Р. Тагора «Хай двері навстіж». Працюйте за таким планом:

1. Прочитайте вірш мовчки, кожен самостійно.
2. Запишіть і (або) намалюйте художні образи, які ви побачили в ньому (створіть їхню візуалізацію).
3. Коротко опишіть ліричного героя поезії.
4. Сформулюйте тему та ідею вірша.
5. Створіть аудіозапис виразного читання вірша та його презентацію, використавши попередню роботу.
6. Презентуйте вірш у класі.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Рабіндранат Тагор — це митець з... (0,5 бала), лауреат ... премії (0,5 бала). Він був не лише талановитим поетом, а й... та... (1 бал).

Упродовж життя Тагор шукав єдність зі... (1 бал), що знайшло відображення у творі... (0,5 бала). Ця поезія не має... (0,5 бала), такі вірші називають... (1 бал). Автор зобразив у творі... (3 бали), щоб передати читачу ... (1 бал).

2. Змалюйте словами картину природи, котра викликає у вас відчуття радості і повноти життя (3 бали).

Ви закінчили вивчати тему, цікаво, наскільки успішними ви були, що відчули над чим ще треба попрацювати. Напишіть листа до себе, давши відповіді на питання.

НАДІЯ — ПТАХ НА ГІЛОЦЦІ ДУШІ

Емілі Дікінсон. «Хистка пелюстка розповита...»,
«Я вчора загубила Світ...»

Емілі Дікінсон

Віршам читач не потрібен...

Емілі Дікінсон

Ти жінка, ще й доволі вродлива? Чого ж тобі ще — йди, підкорюй світ! А якщо цього замало, бо світ підкорив тебе — своєю неповторністю, швидкоплинністю, барвистими квітами, солодкими росами, таємничістю небесних сфер? І ти це все вбираєш у себе, ловиш незбагненні метафори і, затамувавши подих, мережиш ними лист паперу, щоб потім віднести до видавця...

А тебе не сприймають, бо правил у твоїй поезії не більше, ніж у тобі самій, і надто усе це нетутешнє, та й рими підводять. Ну хіба, якщо трохи підправити?..

Утім, віршів не меншає, і всі вони якісь не такі, а проте — невимовно свіжі, як ранки, і трави, й метелики в них! І назви тим віршам годі й знайти! І лише наодинці зі світом і всіма його тендітними витворами тобі добре і легко на душі...

Знайомтеся, авторка!

Дата і місце народження: 10 грудня 1830, Амхерст (США)

Освіта: Академія Амхерста, семінарія у Маунт-Голіок (не закінчила)

Кар'єра: поетеса

Хобі: гербарії, екзотичні квіти

Дата і місце смерті: 15 травня 1886, Амхерст (США)

Нагороди: Національна зала слави жінок (1973)

- Емілі росла в сім'ї, де панували суворість і традиційність, проте отримала освіту, любила читати й була знайома з сучасною літературою.

- Була замкнутою і відлюдкуватою. Більшість знайомих і друзів вели з нею переписку і не знали її особисто.

- З часом все більше усамітнювалась, стала носити лише білі сукні й повністю присвятила себе поезії.

- За життя надрукувала менше 10 віршів, нещадно порізаних редакторами і висміяних критикою. Просила сестру Лавинію після її смерті спалити все ненадруковане. Сестра знищила листи, а майже 1800 віршів нарешті прийшли до читачів. Перша книга вийшла у 1891 році.

- У 2019—2021 рока у США зняли серіал «Дікінсон», у якому молода поетеса показана бунтаркою і порушницею норм.

- Сьогодні вважається найбільш читаною і потужною американською поетесою усіх часів.

Сторінка з рукопису

Постер до серіалу. 2019

ХИСТКА ПЕЛЮСТКА РОЗПОВИТА...

Хистка пелюстка розповита —
Звичайний досвід серед літа —
Роса в траві — бджола чи дві —
Вітрець як сон — ряхтіння крон —
І я — троянда!

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Прочитайте вірш мовчки. Виокремте в ньому художні образи.
2. Прокоментуйте¹ образ, який вам найбільше сподобався.
3. Чому вірш можна назвати ліричною мініатюрою?
4. Прочитайте його виразно.

Стаємо компетентними читачами й читачками

ЛІРИЧНИЙ ВІРШ

Ліричний вірш відтворює мить внутрішнього людського життя. На відміну від епічних творів — оповідання, повісті, роману, — лірика не має можливостей широкого опису явищ дійсності. Тож у ліричному творі особливий тип художнього образу — *образ-переживання*, який передає стан ліричного героя.

Поет ніби економить слова, майстерно комбінує їх, аби з точністю передати нам свої почуття, враження, здивування, відкриття. Його слово відрізняється значущістю кожного звукового, інтонаційного, ритмічного елемента, відтінком наголосу, паузи. Для поетичного твору форма так само важлива, як і зміст.

Якщо твір по-справжньому талановитий, читачі переймаються переживаннями ліричного героя. Вони можуть поділитися своїми враженнями від вірша з іншими людьми, прочитавши його виразно або процитувавши рядки з нього.

5. Поміркуйте, з ким з друзів / подруг вам хотілося б поділитися віршами Е. Дікінсон. Уявіть собі цей діалог. Які репліки в ньому були б доречними?

¹ Коментування тут: пояснення особистого сприйняття.

6. Прочитайте вірш за картинками:

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

7. Виконайте дослівний переклад вірша Е. Дкінсон. Визначте, які зміни вніс у поезію поет-перекладач Д. Павличко. Як вони вплинули на сприйняття твору читачем?

Вірш мовою оригіналу

A sepal, petal, and a thorn
Upon a common summer's morn —
A flask of Dew — A Bee or two —
A Breeze — a caper in the trees —
And I'm a Rose!

Словничок

Sepal — чашолисток

Petal — пелюстка

Thorn — колючка

Flask — фляга

Dew — роса

Caper — пустувати, стрибати

Розділ 5. ОКУЛЯРИ З КОЛЬОРОВИМИ СКЕЛЬЦЯМИ. ПОЕЗІЯ

8. Розгляньте візуалізацію вірша Е. Дікінсон «Хистка пелюстка розпові-та...», створену штучним інтелектом, та спробуйте визначити, до оригіналу чи перекладу її створено:

Я ВЧОРА ЗАГУБИЛА СВІТ...

Я вчора загубила Світ.
Чи з ним не стрілись ви?
У нього знак — вінок із Зір
Довкола голови.
Він — певно — геть непоказний
Для пана з вищих сфер.
Мені ж — найбільший скарб. Знайдіть
Його для мене, сер!

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Прочитайте вірш мовчки. Якою ви уявляєте ліричну героїню і її світ?
2. Хто такий, на вашу думку, пан з вищих сфер? Чому саме до нього звертається героїня?
3. Як би ви визначили форму вірша — це монолог, діалог чи звернення?
4. Поставте логічні наголоси і прочитайте вірш виразно.

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

5. Цікаво працювати зі штучним інтелектом, який по-особливому сприймає художні твори. Цей вірш не виняток. Таким особливим побачив ШІ світ, зображений у вірші і героїню. Роздивіться малюнки і обговоріть у групах свої враження. Яка з візуалізацій більш точно відображає зміст твору? Відповідь обґрунтуйте, поділіться своїми спостереженнями з однокласниками.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Грегерія — дуже короткий художній текст — 1—2 речення, які нагадують одночасно афоризм і художній образ; обов'язкові складові грегерії — гумор і метафора. Жанр грегерії створив поет Рамон Гомес де ла Серна.

6. Прочитайте грегерії, оберіть ту, яка найбільше сподобалася і напишіть мінівір, пояснюючи її зміст.

- Будильник — домашній телефон часу.
- Веселка — стрічка, якою природа пов'язує волосся після купання.
- Небо таке, наче сотня художників витирала об нього пензлі.
- Павук латає вітер.
- Поезія — це надія на те, що завтра тобі зателефонує та, яку ти вчора бачив у кіно.
- Олівець пише тіні слів.

7. Спробуйте створити власні грегерії.

САМ НА САМ ІЗ ЦІЛИМ СВІТОМ

Хуан Рамон Хіменес.

«На солодкий смуток поля...»

Якщо тобі дадуть зошит в лінійку, пиши впоперек.

Хуан Рамон Хіменес

Хуан Рамон
Хіменес

Якщо ти поет, ти володієш особливою мовою, мовою осінніх вечорів і бабиного літа. Ти знаєш, куди кличе струмок і про що перегукуються потяги на нічній станції. Ти читаєш написи, залишені літаком у небесній блакиті чи жабкою на поверхні старого ставка. Ти чуєш переможну пісню сонця на сході і бачиш сльози трави, прибитої першим морозом. Ти виходиш на прогулянку поміж зорями, а світ іде поруч з тобою і переказує тобі новини.

«Дурниці, — скажуть тобі сусіди, — поїзд гуде, бо у нього є мотор, і трава, звичайно ж, не плаче — то їній починає танути на сонці». Облиш, мовляв, поете, своє словоплетіння і займись чимось корисним: мотивуючий пост у соцмережу напиши чи хоча б картоплю посади. Ти усміхнешся до них: милі мої, картопля, звичайно, потрібна, але за полем, під старими пініями, вже чекає Вечір. Вибачте, час прогулянки...

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 24 грудня 1881, Могер (Іспанія)

Освіта: школа «La Rabida» (Уельва), Севільський університет (юридичний факультет) — не закінчив; школа живопису (Пуето-де-Санта-Марія)

Кар'єра: поет, перекладач, викладач, видавець

Дата і місце смерті: 29 травня 1958 року, Сантурсе (Пуерто-Ріко)

Хобі: грати на фортепіано і в теніс, малювати, розгадувати кросворди, шити теплі ковдри

Найвідоміші твори: збірки віршів «Книги кохання», «Далекі сади», «Дзвінка самота», «Краса», «Єдність», збірка прози «Платеро і я» та інші

Нагороди: Нобелівська премія у галузі літератури 1956 року, почесний доктор Національного університету Мексики

- У дитинстві Хіменес мріяв бути художником, але потім свідомо обрав поезію.

- Ріс закоханим у красу мрійливим хлопчиком, якого лякало все потворне. Улюблена іграшка дитинства — калейдоскоп.

- Розповідають, що Хіменес жив виключно заради поезії і захисту краси у ній. Був феноменально працьовитим і щороку намагався видати нову поетичну збірку.

- Дружиною поета, його вірним другом і помічником стала перекладачка Тагора Зенобія Кампрубі.

- Після початку громадянської війни в Іспанії покинув Батьківщину і виїхав за кордон (США, Куба, Пуерто-Ріко).

• Афоризм Хіменеса «Якщо тобі дадуть зошит в лінійку, пиши впоперек» став епіграфом одного з найвідоміших романів ХХ століття — «451 градус за Фаренгейтом» Бредбері.

• Отримуючи Нобелівську премію, Хіменес переадресував її загиблим товаришам — Антоніо Мачадо і Федеріко Гарсія Лорці.

НА СОЛОДКИЙ СМУТОК ПОЛЯ...

На солодкий смуток поля
Западає надвечір'я,
І від скошеної луки
Чути легкий запах сіна.

Пінії уже поснули,
Соловей зате прокинувся,
А над пагорбами, в небі,
Фіалкова летиться ніжність.

Пісня чується на стежці,
І за нею йду я слідом.
У тім співі — плач, просяклий
Запахом, що з поля віє.

Про чиюсь любов незнану
Повідає-плаче пісня,
Про ті ночі вересневі,
Що також пропахли сіном.

Переклад Ігоря Качуровського

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Які емоції ви переживали, читаючи поезію Х. Хіменеса? Доберіть зі списку названих: легкий смуток, радість, милування, збудження, ніжність, хвилювання, захоплення.
2. Які органи чуття задіяє автор, щоб поділитися з читачем враженнями від надвечір'я? У якій місцевості можна спостерігати подібні картини? А відчувати подібні емоції?
3. Спробуйте створити поетичну картину надвечір'я (ранку або полудня) місцевості, у якій живете ви, скориставшись формою римованого (білого) вірша чи верлібру.
4. Уважно розгляньте розміщені вечірні пейзажі. Чи співпадає їх настрій з настроєм вірша Хіменеса? Поділіться своїми спостереженнями.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

- Створіть кадроплан вірша «На солодкий смуток поля», розмістивши в «кадрах» картинки або власні малюнки художніх образів вірша.

ЧИТАЄМО ТВОРЧО

- Чи уявляли ви собі, що голосні звуки теж мають кольори? Учені довели, що саме голосні звуки створюють емоційний фон вірша. Кожному голосному відповідає свій колір.

[A]	[O]
[I]	[E]
[U]	[И]

Приготуйте кольорові олівці і створіть кольорову схему вірша Х.Хіменеса. Для цього треба замалювати кожен склад у колір голосного, наведений у таблиці. Які кольори переважають? Чи співпадає кольорова гама з почуттями, які викликає вірш у читачів?

Зразок виконання:

На **солодкий** **смуток** **поля**

ОЦІНИ СЕБЕ

- Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:
Емілі...(0,5 бала) та Хуан Рамон...(0,5 бала) — митці з різних країн, історичних епох, люди різного життєвого досвіду. Однак їх об'єднує... (1 бал).
Емілі... (0,5 бала) любила проводити час у...й... (1 бал) та вивчати...(1 бал). Саме тому багато віршів поетеси присвячені... (0,5 бала). З її ліричних творів постає світ...(1 бал).
Хуан Рамон... (0,5 бала) зазнав багатьох життєвих потрясінь, його переслідувало відчуття... (0,5 бала). Відраду митець знаходив у...(0,5 бала), змальовуючи... (1,5 бала).

- Поміркуйте над питанням: чому спостереження за природою, відображення її краси у мистецтві дарують людині душевний спокій? (3 бали)

Ви закінчили вивчати розділ. Пропонуємо вибудувати свій шлях до успіху, для цього дайте відповіді на питання.

- Наскільки успішно я опанував/ла розділ?
- Які перешкоди та труднощі я подолав/ла?
- Як я подолав/ла ці труднощі?
- Цей досвід допоміг мені дізнатися...
- Як знання поезії можуть вплинути на мій успіх у майбутньому?

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ.

АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

Чи думали ви над тим, чому автори час від часу передають право оповіді у своєму творі одному з персонажів? Конан Дойл для цього використав доктора Вотсона, Стівенсон — малого Джима Гокінса. Секрет простий: очевидцю подій читачі вірять більше, а значить, і сам твір сприймається як цілком достовірний.

Розповідь від першої особи завжди викликає більше довіри в читачів. І ось тут з'являється хитра думка: а якщо персонажа взагалі прибрати? Залишити лише автора, нехай розкаже нам щось цікавеньке з життєвого досвіду, з пережитого. Розкаже щиро, без перекручувань, а якщо й дофантазує трохи, то не страшно — він же автор, йому належать усі права! Саме так писав канадець Ернест Сетон-Томпсон (пам'ятаєте історію про вовка Лобо і його зграю?). І саме так у літературі з'являється новий жанр — автобіографічна повість.

Поняття «автобіографія» з'явилася ще у стародавньому світі, коли посилився інтерес до окремої людської особистості. Дослідники вважають, що появі жанру передували урочисті записи східних царів про свої перемоги. До цього світ знав лише життєписи величних героїв — Геракла, Ахілла, Гектора, Одиссея та інших — завдяки міфології й давнім епосам. Навіть знаменитий римський правитель Юлій Цезар (І ст. до н.е.), який докладно описав свої військові подвиги в нотатках про Галльську війну, не став говорити про себе від першої особи! Пройдуть століття, поки люди наважаться писати про себе, своє життя, його найкращі і найгірші моменти, про те, чим можуть пишатися, й те, чого б краще не було. І все це буде викладено в жанрі автобіографії.

Автобіографія (від *автор* та *біографія* з грецької: «власний життєпис») — послідовний опис людиною подій власного життя.

Автобіографічна повість — один із різновидів повісті; твір, у якому висвітлюється низка подій із життя головного героя (автора), написаний від першої особи.

Сюжет автобіографічного твору письменники, як правило, вибудовують на основі особистих спогадів та вражень (автобіо-

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

графічна основа). Утім автобіографічна проза не вкладається в строго документальні рамки: не менш важливу роль у ній відіграє вигадка.

«Розповідь про себе» можна знайти чи не в кожного письменника. Тема таких творів — дитинство, юність, сімейні історії,

читання важливих для автора книжок, яскраві події, наприклад, подорожі, зустрічі з цікавими людьми; сюжетні ходи та персонажі, використані у творах тощо. Цікавими для вас будуть автобіографічні книжки зарубіжних письменників, твори яких ви читали: «Спогади та пригоди» Артура Конан Дойла, «Трохи про себе» Редьярда Кіплінга, «Досвід автобіографії» та «Закоханий Веллс» Герберта Веллса, «Автобіографія» Агати Крісті.

Загалом мало не кожен літературний твір містить автобіографічні елементи — спогади письменника; героїв, змальованих із себе, своїх друзів або родичів тощо. Наприклад, у відомій вам повісті-казці Екзюпері маленький принц — білявий хлопчик, схожий на автора в дитинстві, носить його улюблений шарф. А спогади про аварію в пустелі — це авторські спогади про те, як він чотири дні просидів у Лівійській пустелі без шансів на порятунок.

Автобіографічними творами, повністю чи частково, є роман Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», повісті Анжели Нанетті «Мій дідусь був черешнею» та Ульфа Старка «Диваки та зануди», Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять» та Всеволода Нестайка «Тореадори із Васюківки», знайомі вам із курсів зарубіжної та української літератур.

У цьому розділі — нові для вас чудові автобіографічні повісті австралійського письменника Алана Маршалла «Я вмію стріба-

ти через калюжі» та британського письменника й зоолога Джеральда Даррелла «Моя сім'я та інші звірі», створені авторами на основі їхніх власних біографій — складних переживань дитинства, власного зростання, великих і маленьких перемог, єднання з людьми і природою. Тож читайте й насолоджуйтесь!

НЕМАЄ ВЕРШИН, ЯКИХ НЕ МОЖНА ПІДКОРИТИ

Алан Маршалл. «Я вмію стрибати через калюжі»

Мою життєрадісність... називали «мужністю»
Алан Маршалл

Алан Маршалл

Як часто ми відкладаємо на завтра те, що можна було б зробити сьогодні, але не хочеться: піти до спортзалу, почати вчити англійську, на решті, просто навести лад у своїй кімнаті? Що це — лінощі, неорганізованість, відсутність мотивації чи інша модна відмовка, що змушує нас топтатися на місці, а заповітну мрію або найближчий план ставить у чергу? Водночас зі здивуванням, захопленням чи навіть із заздрістю ми спостерігаємо за людьми, які мають обмежені фізичні можливості, проте досягають справжніх вершин у спорті чи професії, та й узагалі стають успішними в житті. І таких людей стає дедалі більше. Що рухає ними? Чому вони можуть, а ми — ні? От над чим варто замислитися!

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 2 травня 1908, Нурат (Австралія)

Освіта: комерційний коледж (Мельбурн)

Кар'єра: клерк, продавець, бухгалтер, воєнний кореспондент, письменник

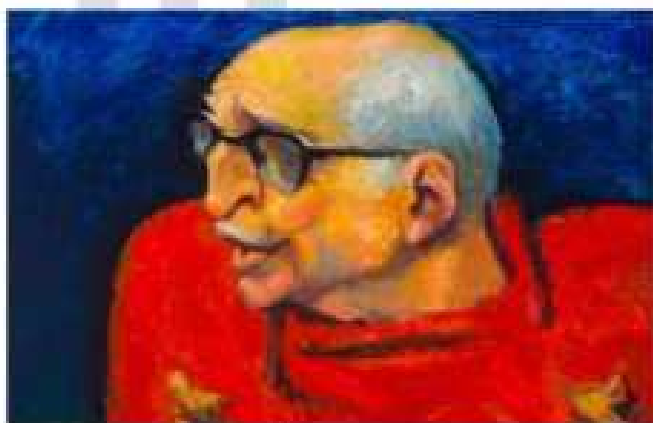
Дата і місце смерті: 1984, Мельбурн (Австралія)

Найвідоміші твори: романи «Які чудові твої ніжки», «Шепіт на вітрі»; збірка нарисів «Це мій народ»; автобіографічні твори «Я вмію стрибати через калюжі», «Це трава, що вона скрізь росте», «У моєму серці»; збірки казок і легенд аборигенів Австралії

Нагороди: премія Коліна Родеріка (1977), орден Австралії (1981)

Письменник у дитинстві

Ноель Куніхен. Портрет Алана Маршалла

- Захворів на поліомієліт у 6 років, провів у лікарні 18 місяців, де розважав себе читанням пригодницьких книг та коміксів. Залишився інвалідом на все життя.
- Відмовлявся від допомоги, бо прагнув бути самостійним. Батьки підтримували сина у цьому прагненні.
- Письменник записував легенди і міфи аборигенів, вивчав їх мову, звичаї й обряди, за що отримав прізвисько Гуравілла (творець історій).
- Вважав, що всі позитивні якості у людях формують нещастя, що з ними трапились.
- Написав тисячі листів дітям-інвалідам, закликаючи їх реалізувати власні мрії та не здаватись.

Український контекст

- Алан Маршалл бував в Україні, мав творчі контакти з журналом «Всесвіт», де протягом 1958—1976 років було опубліковано низку його творів.
- Твори А. Маршалла в Україні перекладали Мар Пінчевський, Ольга Гавура та інші.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Що робить людину щасливою? Які якості потрібні нам для досягнення поставленої мети? Ці питання часто цікавлять людей. Чи замислювалися ви над ними? Кажуть, що найбільше досягнення — перевершити себе. Чи згодні ви з такою думкою? Пропонуємо записати в зошиті або особистому записнику кроки до власного пізнання.

Навіть якщо вам здається, що ви усі відповіді знаєте – запишіть! Від руки, на папері. Це важливо!

Ключі до тексту

Алан Маршалл став відомим завдяки автобіографічній повісті «Я вмію стрибати через калюжі». Він розповів, як після важкої хвороби став інвалідом, але ні в чому не поступався одноліткам — стрибав через калюжі, залазив у жерло вулкана, бився з кривдниками, плавав і навіть навчився їздити верхи!

Книга була опублікована в 1955 році і швидко стала популярною за межами Австралії. Читачів інтригувала вже сама її назва; а історія хлопчика на милицях, якого обурювала чужа жалість, і зовсім була незвичайною: «У дитинстві бездіяльна нога, що стала марною, не викликає сорому; лише коли навчаєшся розпізнавати погляди людей, які не вміють приховувати свої почуття, з'являється бажання уникати їхнього товариства».

Що допомогло Алану здійснити свою заповітну мрію — стати вершником, а згодом і письменником? Як ставився він до себе і до людей? Як обирав друзів і руйнував стереотипи? Про все це він — вже дорослий — говорить із вами на сторінках своєї повісті.

Я ВМІЮ СТРИБАТИ ЧЕРЕЗ КАЛЮЖІ

(скорочено)

*Моїм дочкам Гефсібі і Дженніфер,
які теж уміють стрибати через калюжі*

Автор

Передмова

Ця книжка — про моє дитинство. На її сторінках я розповів про людей і про події, що допомогли мені стати таким, яким я є тепер. (...)

1

Коли моя мати лежала у маленькій світлиці нашого дерев'яного будинку, чекаючи на бабу-повитуху, що мала прийняти мене, за вікном їй видно було розгойдані вітром високі евкаліпти, і зелений пагорб, і тіні хмар, що перебігали по вигону, й вона сказала моему батькові:

— Такого дня може народитися тільки син.

Батько нахилився, глянув у вікно на стіну темно-зелених хатців за розчищеними полями й пообіцяв:

— Я зроблю з нього доброго мисливця й бігуна — от побачиш!(...)

Поки я народжувався, батько з моїми сестрами сидів на кухні. Мері й Джейн хотіли мати братуса, якого можна було б водити до школи, й батько їм пообіцяв, що братусь буде й зватимуть його Алан.

Потім місіс Торренс винесла мене в червоному фланелевому сповитку й поклала батькові на руки.

Австралійський пейзаж

— Я подивився на тебе, й мені якось так чудно зробилося, — розповідав батько. — Мій син... Я багато чого побажав тобі в ту мить — щоб ти став добрим вершником, і щоб на конях добре знався, і таке інше... От чого я тобі зичив. А ще, звісно, щоб ти прудко бігав. Місіс Торренс сказала, що ти будеш міцним хлопцем. Якось так мені чудно

було тримати тебе на руках. Я дивився на тебе й думав, чи будеш ти схожий на мене, як виростеш...

Я захворів на поліомієліт — дитячий параліч — незабаром потому, як пішов до школи. Епідемія спалахнула на початку століття в штаті Вікторія і перекинулася з густонаселених районів у глиб країни, уражаючи дітей на віддалених фермах і в самотніх хатинах на порубках. Я був єдиною жертвою в Тураллі, й на багато миль довкола люди жахалися, почувши про мою хворобу. Тоді вважалося, що параліч — це те саме, що й недоумство, і не раз який-небудь фермер, спинивши бідку посеред шляху, щоб перемовитися словом із давнім приятелем, питав, перехиляючись над колесом: «А розум йому зовсім відібрало?» (...)

Згодом, схилившись над моїм ліжком, батько стурбовано запитав:

— Ну, як, Алане, болять ноги?

— Ні, — відповів я. — Вони наче не мої.

— Ах, чорт! — вилаявся він, і обличчя його скривилося.

Батько мав худорляву постать, вузькі стегна й криві ноги — наслідок багатьох років, проведених у сідлі: він був об'їждчиком коней і приїхав у Вікторію з квінслендської глушини.

— Тільки через дітей, — казав він. — Там, у глушині, немає шкіл. Якби не діти — їй-бо, нізащо б звідти не поїхав!

У нього було обличчя справжнього жителя австралійських хащів — сухорляве й засмагле, із сіткою зморщок навколо зірких блакитних очей, завжди примружених під сліпучим сонцем солончакових рівнин. (...) Ходив батько легкими дрібними кроками і, йдучи, завжди дивився собі під ноги; цю звичку він пояснював тим, що зростає у «краї змії». (...)

Батько любив коней — не тому, що, об'їджаючи їх, заробляв на прожиття, а за їхню красу. Він любив оглядати гарного коня. Схиливши голову набік, він повільно обходив його, пильно придивляючись до всіх особливостей будови, а потім обмацував передні ноги — перевіряв, чи немає на них шрамів чи підпухлостей — наслідків падінь.

— Гарний кінь той, у якого міцні кістки, довгий корпус і від черева до землі далеко, — казав він.

Він вважав, що коні мало чим відрізняються від людей. (...)

Дванадцятирічним хлопцем батько вже заробляв собі на хліб. (...) Розпочавши самотійне життя, він мандрував од ферми до ферми, наймаючись об'їжджати коней або переганяти отари. Молодість його минула у відлюдних районах Нового Південного Уельсу й Квінсленду, і саме там відбувалася дія всіх його оповідок. Певно, саме тому я більше любив солончакові рівнини й червоні піщані горби східної Австралії, ніж зелений край, де я народився й виріс.

— У тих глухих місцях є щось особливе, — сказав мені якось батько. — Там живеш і радієш життю. Вилізеши ото на гору, порослу соснами, запалиш багаття...

Він замовк і замислився, стурбовано дивлячись на мене. А тоді сказав:

— Треба буде щось придумати, щоб твої милиці не загрузали там у піску. Ми ж з тобою колись неодмінно подамося туди.

До найближчої лікарні від нашого дому було миль двадцять з гаком. Батько відвіз мене туди У міцній двоколці з довгими голоблями, якою він користувався, коли привчав коней до упряжі. (...)

Тепле сонце й шурхіт коліс заколисали мене. Чагарники, вигони, струмки, повз які ми проїздили, то зникали за завісою куряви, знятої копитами наших коней, то відкривались очам, але я не бачив нічого. Так і проспав цілісіньких три години, прихилившись до матері, аж доки вона розбудила мене.

Під колесами двоколки рипів гравій лікарняного подвір'я. Я підвів голову, роздивляючись на білий будинок з вузькими вікнами й принюхуючись до незнайомого запаху. (...)

У кімнаті, до якої заніс мене батько, під стінами стояли канапи, а в кутку — письмовий стіл. За столом сиділа сестра, і вона почала ставити батькові запитання. Відповіді вона записувала в книгу, а батько тим часом дивився на неї, як на норовливого коня, що злостиво щулить вуха. (...) Трохи згодом сестра повернулася із санітаром, і той забрав мене. (...)

Потім я сидів у прохолодній чистій постелі й благав матір не йти. Матрац на ліжку був твердий і жорсткий, і я не міг зібрати в складки навколо себе важку ковдру. Під нею не буде теплих западинок, а на ній — канавок, таких, як на моїй стьобаній ковдрі, — канавок, по яких можна качати скляні кульки. Рідні стіни були далеко, тут я не чув гавкоту собак, не чув конячого хрумання. Все це залишилося вдома, і страшенна туга за всім цим охопила мене в ту мить.

Батько вже попрощався зі мною, але мати ніяк не могла відійти від мого ліжка. Та раптом вона квапливо поцілувала мене й пішла до дверей, і те, що вона йде від мене, видалося мені неймовірним. Я не міг навіть припустити, що вона йде з власної волі, — мені здавалося, що її змусило до цього щось несподіване й жахливе, щось таке, проти чого вона була безсила. Я не гукав їй услід, не благав її повернутися, хоч мені дуже хотілося закричати.

Я дивився, як вона йде, і не міг її зупинити.

Коли мати пішла, чоловік, що лежав у сусідньому ліжку і доти мовчки спостерігав мене, спитав:

— Чого ти плачеш?

— Я хочу додому.

— Всі ми хочемо додому, — відказав він, звів очі до стелі і, зітхнувши, повторив: — Атож, усі ми хочемо... (...)

У палаті було чотирнадцять чоловік. Я серед них був єдиною дитиною. Коли мати пішла, вони навперебій почали заспокоювати мене.

— Та ти не бійся, ми тебе скривдити не дамо, — сказав мені один з них.

Вони почали розпитувати, яка в мене хвороба, й коли я сказав їм, вони заговорили про дитячий параліч, і один із хворих сказав, що це просто вбивство.

— Це справжнісіньке вбивство, — повторив він. — Вбивство і край.

Після таких слів я відразу відчув себе поважною особою й перейнявся великою симпатією до чоловіка, який їх сказав. Я не вважав свою хворобу серйозною, думав про неї як про тимчасову незручність. Згодом кожен приступ болю викликав у мене злість, яка швидко переходила у відчай, коли біль посилювався, та тільки-но напад минав, я забував про нього.

Довго сумувати я не міг, надто багато цікавого відбувалося довкола. (...) За кілька днів я звик до лікарні, заприятелював з сусідами і вже зверхньо дивився на новачків, що, охоплені тугою за рідною домівкою й звичним ліжком, боязко заходили до палати й ніяковіли під поглядами незнайомих людей. (...)

До палати увійшов батько. Усміхаючись, він швидким, пружним кроком попрямував до мене. Однією рукою він притримував щось округле, сховане під білою сорочкою.

Ставши наді мною, він заглянув мені в очі.

— Як справи, синку?

Доти я počував себе непогано, але від батька війнуло запахом рідної домівки, й мені раптом захотілося плакати. До його появи старий паркан, на який я, бувало, вилазив, щоб подивитись, як батько об'їжджав коней, і кури, й собаки, й коти — все трохи забулося, поступившись місцем новим враженням, але тепер знову стало близьким і реальним, і я відчув, як мені всього цього бракує. Звісно, і матері теж.

Я не заплакав, але батько, подивившись на мене, міцно стулив уста. Він сунув руку за пазуху, де було щось сховане, й раптом витяг звідти ясно-коричневий клубок. Підняв ковдру і поклав той клубок мені на груди.

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

— Ось, тримай, — хрипко сказав він. — Обніми й пригорни до себе. Це цуценятко від Мег. Найкраще з усіх — ми назвали його Аланом.

Я обхопив руками м'якеньке, тепле тільце, пригорнув його до себе, і мою тугу мов рукою зняло. Почуття справжнього щастя охопило мене і, зазирнувши батькові в очі, я і йому передав це почуття: він радісно всміхнувся.

Цуценятко заворушилося, і я, трохи відхиливши ковдру, подивився на нього: воно лежало й дивилося на мене блискучими оченятами, приязно метляючи хвостиком. Його життєрадісність передалася й мені, збадьорюючи й зміцнюючи мене, і я вже не відчував слабкості. Цуценятко приємно тисло на мене своєю вагою; воно пахло домівкою. Мені хотілося, щоб воно було завжди зі мною.

Макдональд, який весь час дивився на нас, гукнув до Міка, що саме виходив з палати з рушником на плечі:

— Поцвенькай там трохи з няньками, Міку! — А батькові пояснив: — Ви ж самі розумієте: собака в лікарні... Хіба ж вони зрозуміють... От у чім річ.

Батько відповів:

— Знаю. Але йому вистачить і п'яти хвилин. Це ж як ковток води для спраглого...

10

Слово «каліка» в моїй уяві стосувалося до інших людей, але аж ніяк не до мене. Дорослі, щоправда, весь час називали мене калікою, і врешті-решт я змушений був визнати, що, мабуть, заслуговую на таке назвисько. Але я раз і назавжди вирішив: хай для інших людей каліцтво — непоправне лихо, а для мене воно — ніщо.

Дитина-каліка не усвідомлює, яких труднощів у житті завдають безживні ноги. Ясна річ, з ними пов'язані всілякі незручності, нерідко вони дратують, але дитина ніколи й гадки не припускає, що скалічені ноги можуть завадити їй зробити те, що вона хоче.

Дитина помічає своє каліцтво лише тоді, коли їй про нього нагадують.

Для дітей не існує ніякої різниці між кульгавою і здоровою людиною. Вони можуть попросити хлопця на милицях збігати кудись, та ще й лаятимуть його, якщо він забариться. (...)

Про паралізовану ногу чи скалічену руку діти розмовляють вільно:

— Дивись, яка в Алана кумедна нога. Він може закинути її собі на плечі.

— А чому в тебе така нога?

Коли хлопець кричить: «Це Алан, мамо, в нього нога скарлючена!» — збентежена мати зразу ж цитькає на нього, забуваючи, що перед нею двоє малих щасливців: її син, гордий з того, що може показати щось незвичайне, й Алан, якому приємно, що його особа викликає таке зацікавлення.

Скалічена нога чи рука нерідко додає авторитету її власникові, а іноді й забезпечує йому привілейоване становище. (...)

Коли ми перелізали через паркан, мене тут підсаджували, а там підхоплювали, і якщо своєю вагою я збивав з ніг тих, хто мене ловив, то разом з ними заходився веселим сміхом...

Я був щасливий. Біль не мучив мене, і я міг ходити. Але дорослі, які навідувалися до нас після мого повернення, не вірили, що я можу бути щасливим. Мою життєрадісність вони називали «мужністю». Часто дорослі відверто говорять про дітей в їхній присутності, неначе діти неспроможні зрозуміти того, що про них кажуть.

— Він веселий хлопчик, місіс Маршалл, дарма, що його спіткало таке лихо, — казали вони, не приховуючи свого здивування.

«А чого б це мені не бути веселим?» — думав я. Послухати їх, то я мав би бути сумним; їхні натяки означали, що на мене чатує якесь невідоме лихо, і це бентежило мене. (...)

Батьки, що вчили своїх дітей виявляти до мене чуйність чи вичитували їм за «брутальність», тільки все псували. Дехто з хлопців, яких батьки переконали, що мені треба «допомагати», починали заступатися за мене:

— Не штовхай його! Ти ж заб'єш йому ногу!

Але я хотів, щоб мене штовхали, і хоч вдачу мав лагідну, незабаром став забіякою, показуючи всім, що мені не потрібні поблажливість і співчуття.

Я мав нормальний розум і життя сприймав як нормальна дитина, дарма що ноги мої були скалічені. Коли ж мене відрізняли від моїх товаришів, я опирався цьому й тим самим не давав скалічити собі душу.

Дитина-каліка сприймав довколишній світ так само, як її здорові однолітки. Діти, що, пересуваючись на милицях, спотикаються й падають, діти, що машинально руками переставляють паралізовану ногу, зовсім не впадають у відчай і не оплакують своєї долі. Не думають вони й про те, як важко їм ходити — прямуючи кудись, вони міркують тільки, як туди дістатися, точнісінько так само, як кожна дитина, що йде вулицею чи перебігає поле.

Дитина не страждає через те, що вона каліка; страждають дорослі, що дивляться на неї...

31

Наступного дня під час великої перерви я поїхав додому на Промені. Їхав я неквапливо. Мені хотілося досхочу натішитися картиною, яку малювала моя уява: подив батька, коли я з'явлюся перед ним верхи на поні. Мати, певне, стривожиться, але батько покладе мені руку на плече, зазирне в очі й скаже: «Я знав, що ти доможешся свого», — або щось таке.

Коли я під'їхав до воріт, він стояв біля дверей повітки, схилившись над сідлом. Мене він не бачив. Я зупинив поні перед ворітьми і якусь хвилю дивився на батька.

Потім гукнув:

— Агов!

Він, не розгинаючи спини, озирнувся та так і завмер у цій позі, а я з усмішкою дивився на нього; потім він повільно випростався, не зводячи з мене очей.

— Це ти, Алане? — сказав він стиха, неначе я сидів на коні, що може злякатись його голосу й понести.

— Атож! — вигукнув я. — Дивися на мене! Дивись! Пам'ятаєш, ти казав, що я ніколи не їздитиму верхи? Тож дивись! Ге-ге-гей! — крикнув я точнісінько так, як кричав іноді батько, коли скакав на баскому коні, і, нахилившись уперед, ударив Променя в бік п'ятою «доброї» ноги.

Білий поні помчав клусом, потім, розігнавшись, перейшов на кар'єр. Я бачив, як, мов поршень, миготить його коліно, відчував його силу й рух лопаток.

Я промчав уздовж нашої огорожі до купи акацій, потім осадив поні й відкинувся назад, коли він, завертаючи, присів на задні ноги; з-під копит Променя полетіли камінці, голова його піднімалась і опускалася, поки, напружуючись, він брав розгін. Потім я погнав назад і побачив, що батько щодуху біжить до воріт.

Я проїхав повз нього, тримаючи поводи в руці, погойдуючись у сідлі в такт рухам Променя. Потім знову завернув і зупинив Променя перед хвірткою. Він позадкував, пританцьовуючи, задираючи голову, важко дихаючи. Я чув, як поні хропе, чув рипіння сидла, дзенькіт вуздечки — як я мріяв, що почую ці звуки, сидячи верхи на баскому коні, й тепер я чув їх і відчував запах коня, що пробіг на повну силу!

Я глянув на батька й з тривогою помітив, що він пополотнів. Мати вийшла з дому і квапливо прямувала до нас.

— Що з тобою? — швидко спитав я.

— Нічого, — відповів батько, не підводячи очей.

Я чув, як важко він дихає.

— Не треба було тобі так бігти до хвіртки, — сказав я. — Ти зовсім захекався.

Він глянув на мене й усміхнувся, потім обернувся до матері, яка, підійшовши до хвіртки, простягла до нього руку.

— Я все бачила, — сказала вона.

Якусь мить вони дивились одне одному в очі.

— Він викапаний батько, — мовила мати і, обернувшись до мене, спитала: — Ти сам навчився їздити верхи, правда?

— Еге ж, — відповів я, нахилиючись до шиї Променя, щоб бути ближче до них. — Я вже хтозна-як давно вчуся. А гепнувся з нього лише раз — учора. Ти бачив, як я завертаю? — звернувся я до батька. — Мов на ковбойському коні! Ну, що ти скажеш? Умію я їздити верхи чи ні?

— Так, — відповів батько. — Ти добре їдиш. У тебе впевнена рука, й ти добре сидиш у сідлі. А покажи-но, як ти тримаєшся?

Я пояснив, що тримаюся за попругу, розповів, як їздив на Промені до водопою, як навчився сідати на нього і спішуватися за допомогою милиць.

— Я залишив милиці в школі, а то б показав вам, — додав я.

— Нехай... Іншим разом... Ти впевнено відчуваєш себе в сідлі?

— Як у кріслі.

— А спина не болить, Алане? — спитала мати.

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

— Анітрохи, — відповів я.

— Ти все-таки шануйся, Алане, добре? Я рада, що ти їдиш верхи, але мені б не хотілося бачити, як ти падаєш.

— Я шануватимусь, — пообіцяв я і додав: — Мені вже час вертатися до школи, бо ще спізнюся.

— Слухай, синку, — сказав батько, і обличчя його споважніло. — Тепер ми знаємо, що ти вмієш їздити верхи. Ти промчав повз хвіртку так, що я не встиг і оком змигнути. Але так їздити не треба. Коли ти скакатимеш отак, люди скажуть, що ти їдиш напоказ, і вирішать, що ти не знаєшся на конях. Справжньому вершникові, аби довести, що він уміє їздити верхи, не треба гасати, мов той цуцик, якого спустили з цепу. Справжній вершник не повинен нічого доводити. Він вивчає свого коня. І ти роби це. Тихо і спокійно. Ти навчився їздити — чудово, але не хизуйся цим. Учвал можна розганятися на прямій дорозі, та коли ти скрізь їздитимеш отак, як оце допіру, то швидко занапастиш коня. Кінь — мов людина, він для тебе все зробить, коли ти будеш з ним справедливий. А тепер їдь собі до школи ступою; як приїдеш, розітри Променя, і вже тоді відпусти його.

Він помовчав трохи й додав:

— Ти добрий хлопець, Алане. Я тобою задоволений, і, по-моєму, ти добрий вершник.

Переклад Мара Пінчевського

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. У передмові до твору автор зазначає: «Ця книжка — про моє дитинство. На її сторінках я розповів про людей і про події, що допомогли мені стати таким, яким я є тепер». Назвіть людей та події, котрі допомогли Алану Маршаллу сформувати свою особистість.
2. Розкажіть про батька письменника: його характер, професію, вподобання, мрії. Які почуття викликають у Алана спогади про нього? Висловіть власне ставлення до Маршалла-старшого.
3. Ким хотів бачити Маршалл-старший свого сина? Чи змінила батькові мрії хвороба дитини? Чому?
4. Дізнайтесь, чим небезпечне захворювання на поліомієліт та як з ним борються в сучасному світі. Чому на початку XX ст. Алан Маршалл не мав шансів на цілковите одужання?
5. Оцініть, в який незвичний спосіб підбадьорив батько сина перед операцією.

ЖИВІ СТОРІНКИ

6. Прочитайте мовчки розділ 10 повісті. Які думки головного героя вам сподобалися найбільше? Випишіть їх у вигляді цитат. Створіть аудіозапис уривка з цього розділу на свій вибір. Поділіться своєю роботою у класі.
7. Перекажіть епізод «Алан верхи на Промені» від Алана та його батька. Поясніть почуття і переживання учасників події.
8. Прокоментуйте діалог Алана з батьком про майбутнє. Як у ньому виявляється характер кожного з героїв? У чому син схожий на батька?
9. Сформулюйте життєві правила родини Маршаллів. Які з них ви б запозичили?
10. Інтерпретуйте назву повісті «Я вмію стрибати через калюжі», пояснивши її переносний смисл.

Твір у мистецькому просторі

У 1971 році чеський режисер Карел Качиня зняв художній фільм «Я вмію стрибати через калюжі». Картина отримала «Срібну мушлю» Міжнародного кінофестивалю в Сан-Себастьяні за кращу режисерську роботу.

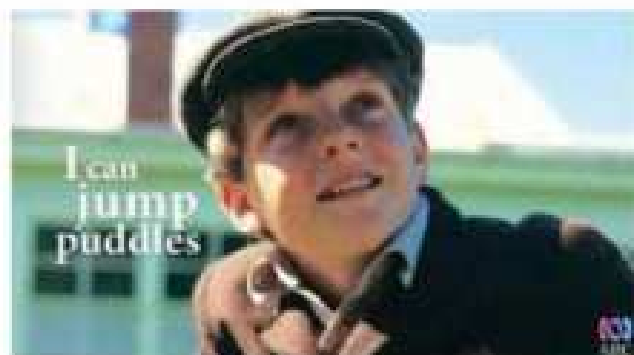

У 1981 році австралійське телебачення зняло мінісеріал «Я вмію стрибати через калюжі» за автобіографічними творами Маршалла. Серіал став першим серіалом з Австралії, що здобув

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

визнання в Європі, а виконавець головної ролі Адам Гарнетт був відзначений як кращий неповнолітній актор року.

1981

1971

Порівняйте образ хлопчика Алана, створений в екранізаціях 1981 і 1971 років. Розкажіть, яка з них більше відповідає вашим уявленням.

Стаємо компетентними читачами й читачками

1. Узявши за взірець твір А. Маршалла «Я вмію стрибати через калюжі», визначте основні риси автобіографічної повісті:
 - форма — віршована, прозова;
 - обсяг — невеликий, середній, великий;
 - сюжет ґрунтується виключно на подіях з життя автора, поєднує реальні події з життя автора з художньою вигадкою;
 - розповідь ведеться від першої особи, від третьої особи.
2. Порівняйте своє визначення автобіографічної повісті з поданим у літературознавчому словничку підручника та внесіть правки.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини.
Алан Маршалл — письменник з... (0,5 бала), який зобразив своє життя в... повісті (0,5 бала) «Я вмію стрибати через калюжі».
У дитинстві він захворів на... (0,5 бала) та на все життя залишився... (0,5 бала). Однак Алан прагнув нічим не відрізнятись від однолітків, тому... (2 бали). Самоствердитись у житті йому допомогли... (1 бал). Мудрим радником став для Алана батько, від якого хлопчик навчився... (2 бали). Він зміг розвинути у собі такі риси характеру, як...(1 бал) і став...(1 бал).
 2. Укладіть список рис, які ви прагнете розвинути в собі (1 бал).
 3. Складіть план самовиховання на один день (2 бали).
- Ви закінчили читати чудову повість Алана Маршалла «Я вмію стрибати через калюжі». Узагальніть свої враження і створіть «піраміду твору», користуючись поданою схемою:

Ім'я героя твору

2 слова, що описують героя

3 слова, що описують місце події

4 слова, що описують проблему

5 слів, що описують подію,

яка відбувається з героєм упродовж сюжету

6 слів, що описують подію,

яка сприяє переосмисленню проблеми

7 слів, що описують подію,

яка відбувається задля розв'язання проблеми

8 слів, що описують розв'язання проблеми

ПРО УСІХ ЖИВИХ СТВОРІНЬ — РІЗНИХ І ДИВОВИЖНИХ

Джеральд Даррелл. «Моя сім'я та інші звірі»

*За рослин і тварин нікому заступитися,
крім нас, людей, які разом з ними населяють
цю планету, але не є її власниками.
Джеральд Даррелл*

Джеральд
Даррелл

Він любив усіх тварин і навчав цьому людей через свої книги та фільми. У шість років Джеррі Даррелл сказав матері, що має намір створити власний зоопарк, — і його мрія здійснилася кілька десятиліть по тому.

У 1959 р. він попросив у видавця кредит, купив зоопарк у маєтку Огр на острові Джерсі й витрачав на нього всі свої гонорари. Поступово його зоопарк став притулком для багатьох рідкісних видів тварин з усіх куточків Землі та всесвітньо відомим туристичним об'єктом.

Емблемою зоопарку став дронт, винищений ще в XVII ст. Цей великий голуб, або додо, з острова Маврикій був розміром з індику і важив до 20 кг. Емблема із зображенням дронта, з одного боку, нагадує про сумну долю вимерлого птаха, а з іншого — символізує можливість порятунку для тваринного світу.

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

В одному з останніх своїх виступів письменник залишив своєрідний заповіт: «Швидкість, з якою люди спустошують нашу дивовижно прекрасну планету, зростає. Обов'язок кожного — спробувати запобігти жахливому оскверненню нашого світу, і в цю боротьбу кожен може зробити свій, нехай маленький, внесок».

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 7 січня 1925, Джамшедпур (Британська Індія)

Освіта: домашня

Кар'єра: робітник зоопарку, натураліст, письменник

Дата й місце смерті: 1995, Джерсі

Нагороди: орден Золотого Ковчега (1981), орден Британської імперії (1982), медаль Річарда Хупера (1988)

Найвідоміші твори: романи «Перевантажений ковчег», «Три квитки до Пригоди», «Моя сім'я та інші звірі», «Зоопарк у моєму багажі», «Ковчег на острові», «Пересмішник», «Ай-ай і я» та інші

- Дитячі роки разом з родиною провів на грецькому острові Корфу, де і сформувався як невтомний дослідник живої природи.

- Не закінчив жодного навчального закладу, однак це не завадило йому стати почесним професором декількох університетів і написати майже 40 чудових книг.

- Був чудовим кухарем і майстерно готував їжу за екзотичними рецептами.

- За 20 років до Міжнародної Червоної книги почав збирати досвід про рідкісних та зникаючих тварин.

- У 1959 році відкрив приватний зоопарк на острові Джерсі, створив фонд охорони та відновлення диких звірів.

- Завдяки Джерсійському фонду збереження тварин від повного зникнення були врятовані рожевий голуб, маврикійський боривітер, мавпи золотиста ледова ігрунка і мармозетка, австралійська жаба корроборі, промениста черепаха з Мадагаскару та інші види.

Даррелл на Корфу

Тварини, збережені в Джерсійському зоопарку

Український контекст

- Українською мовою твори Даррелла з'явилися майже одночасно з оригінальними виданнями; перший з відомих перекладів — «Моя сім'я та інші звірі» (переклад Людмили Гончар, 1955).
- У 1985 році письменник відвідав Україну, побував у заповіднику «Асканія-Нова» і високо оцінив роботу українських спеціалістів зі збереження рідкісних видів тварин.

Даррелл в заповіднику «Асканія-Нова». 1985

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Екологічна грамотність — одна з проблем, порушених у повісті «Моя сім'я та інші звірі», — є частиною культурного саморозвитку сучасної людини. Кожен з нас може долучитися до збереження цієї планети і це не так важко, як здається на перший погляд. Запропонуйте 7 способів, які можуть допомогти зберегти довкілля.

Ключі до тексту

Мальовничий острів Корфу в Греції — найяскравіший спогад дитинства письменника. Сюди Даррелли приїхали в 1935 р., втікаючи від вологого британського клімату. «Я почувався так, ніби зі скель Борнмуту¹ мене перенесли на небеса», — згадував Джеральд. На острові не було ні газу, ні електрики, зате живності — хоч греблю гати. Під кожним камінчиком, у кожній тріщині. Справжній подарунок долі!

Джеррі досить швидко «розширив» родинне коло улюбленими тваринами: на віллі Дарреллів поселилися собаки Роджер, В'юн, Нехлюй і Додо, чайка Алеко, черепаха Ахілл і цілий гурт сорок, геконів, мурашиних левів, крабів-павуків, скорпіонів... Якось уночі, коли Джеральд спустився до моря скупатися, він несподівано опинився посеред зграї дельфінів. Вони пищали, співали, пірнали та гралися один з одним. Хлопчика охопило дивне почуття єднання з ними, з островом, з усім живим, що є на Землі. Пізніше він напише, що саме тієї ночі зрозумів: людина не має влади ткати павутину життя. Вона — лише її ниточка.

Як пам'ять про квітучий острів через багато років з'явилася знаменита «грецька трилогія»: «Моя сім'я та інші звірі» (1956), «Птахи, звірі та родичі» (1969) та «Сад богів» (1978). Перша книжка стала бестселером: у Великій Британії вона перевидавалася 30 разів і була включена до шкільної програми.

МОЯ СІМ'Я ТА ІНШІ ЗВІРІ

Слово на свій захист

*А іноді перед сніданком цілих шість разів
я встигала повірити у неможливе.*

БІЛА КОРОЛЕВА

Л. Керролл, «Аліса в Задзеркаллі»

Це розповідь про те, як наша родина прожила п'ять років на грецькому острові Корфу. Спочатку я хотів описати світ живої природи острова з краплиною смутку за далеким дитинством, але зробив серйозну помилку, впустивши свою рідню на перші сторінки книги. З'явившись на папері, мої родичі зручно вла-

¹ Борнмут — місто у Великій Британії.

штувалися самі та ще й позапрошували різноманітних друзів у всі розділи. І тільки завдяки величезним зусиллям та неабиякій спритності мені пощастило присвятити декілька поодиноких сторінок виключно тваринам.

Я намагався змалювати мою сім'ю точно й правдиво, саме такими, якими я їх бачив. Однак, щоб пояснити їхні найбільш чудернацькі вчинки, треба сказати, що тоді, на Корфу, всі ми були дуже молоді: Ларрі, найстаршому, виповнилося двадцять три; Леслі — дев'ятнадцять; Марго — вісімнадцять; а я, найменший, перебував у юному і вразливому віці десяти літ. Ми ніколи не знали напевне, скільки років нашій мамі, з тієї причини, що вона завжди забувала про дні свого народження. Скажу лише — мама була достатньо дорослою, щоб мати чотирьох дітей. На її прохання пояснюю також, що мама — вдова, бо, як передбачливо зауважила вона, люди можуть подумати бозна-що.

Навряд чи мені вдалося б написати цю книжку без допомоги й дружнього сприяння декотрих осіб. Говорю це для того, щоб відповідальність за неї поділити на всіх порівно.

Отже, моя найщиріша подяка:

Докторові Теодору Стефанідесу. З властивою йому великодушністю він дозволив мені скористатися матеріалами своєї неопублікованої праці про острів Корфу. (...)

Моїм рідним. Врешті-решт це вони мимоволі стали основними героями повісті і в значній мірі допомогли мені під час роботи над книгою, шалено сперечаючись з приводу кожного епізоду, який я з ними обговорював.

Моїй дружині — за те, що вона голосно сміялася, читаючи рукопис, і цим надзвичайно тішила мене. Потім, правда, вона пояснила, що її смішила моя орфографія. (...)

Особливу вдячність я хотів би висловити нашій матері. Їй і присвячую цю книгу.

Як ніжний, самовідданий і чуйний Ной, мама сміливо вела свій ковчег із кумедними нащадками крізь бурхливе життєве море, завжди готова до бунту, раз у раз долаючи фінансові мілини, ніколи не певна того, що команда схвалить її дії, і завжди готова нести відповідальність за будь-які неполадки на кораблі. Неймовірно, що мама знаходила сили переносити це плавання, проте вона його переносила і навіть залишалась при здоровому розумі.

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

Як твердить мій брат Ларрі, і не без рації, ми можемо пишатися тим, як ми виховали нашу маму. (...)

Ось, наприклад, недавно, в кінці тижня, коли мама залилася вдома сама, їй несподівано привезли кілька кліток. В них було: двійко пеліканів, ясно-червоний ібіс, яструб та вісім мавпочок. Хтось слабший, можливо, і розгубився б від такої притичини, але тільки не мама. В понеділок уранці я побачив її в гаражі, — там за нею ганявся роздратований пелікан, якого вона пробувала годувати сардинами з бляшанки.

— Нарешті ти прийшов, синку, — ледве дихаючи, сказала вона. — Цей пелікан завдав мені трохи клопоту.

Я спитав, звідки вона знає, що це мої тварини.

— Ну, звісно, твої, любий. Хто ще міг би надіслати мені пеліканів?

Це доказує, як добре мама розуміє принаймні одного зі своїх дітей.

Насамкінець я волів би підкреслити, що все написане тут про острів та його жителів — чистісінька правда. (...)

Світ у мурі (скорочено)

Старий мур навколо запустілого саду став для мене розкішним мисливським угіддям. Це був давній цегляний мур, колись тинькований, а тепер позеленілий від моху. (...)

На мурі гніздилися найрозмаїтіші мешканці; вони ділилися на мисливців та здобич, на денних і нічних трудяг. Нічними мисливцями були жаби, що жили в густому ожиннику, та гекони, бліді, майже прозорі створіння з вибалушеними очима — мешканці горішньої частини муру.(...)

Коли останній світляк забирав свій холодний смарагдовий ліхтарик у мохову постіль і над землею сходило сонце, на стіну виходила друга зміна. Вдень було важче відрізнити жертву од хижака; здавалося, все тут поїдає одне одного без розбору. Так, хижі оси полювали на гусінь і павуків, павуки ловили мух, великі крихітні бабки пожирали павуків та мух, а прудкі, в'юнкі різнокольорові ящірки знищували їх усіх гамузом.

Проте найнебезпечніші були полохливі, скромні співмешканці садового муру. Вони рідко потрапляли вам на очі, однак у шпаринах муру їх аж кишіло. Якщо обережно підчепити лезом ножа шмат здутого тиньку і відділити його від цеглини, під ним вия-

виться маленький чорний скорпіон, лискучий, немовби зроблений із шоколаду. Ці чудернацькі істоти мають приплюснуті овальні тільця завдовжки з дюйм, акуратні вигнуті ніжки і непропорційно великі краб'ячі клешні, на яких виділяються зчленування, мов на скафандрі. Хвіст, схожий на низку брунатного намиста, закінчується жалом-шипом. (...)

Скорпіон

Я щиро, щиро захопився цими членистоногими. Вони здавалися мені славними, скромними створіннями з лагідною загалом вдачею. Не робіть нічого безглузлого або нетактовного (не чіпайте їх руками, скажімо), і скорпіони шануватимуть вас, лише весь час пориватимуться чимскоріше втекти й десь заховатись. Завдяки моїм раптовим, несподіваним наскокам на садовий мур я довідався чимало цікавого про скорпіонів.(...)

Виявляється, живляться вони трупними мухами (і досі не можу збагнути, як вони їх ловлять), кониками, метеликами та золотоочками. Декілька разів я спостерігав, як скорпіони пожирають один одного — вельми прикра звичка, на мій погляд, для таких бездоганих в усіх інших відношеннях створінь. (...)

Я мріяв тримати кількох з них у себе (...), проте мені суворо заборонили приносити скорпіонів у дім, незважаючи на моє палке заступництво.

Одного разу я знайшов на стіні жирну скорпіониху, вдягну, як здалося на перший погляд, у світло-руде хутряне пальто. Придивившись пильніше, я виявив, що це дивне убрання є не що інше, як маса крихітних скорпіончиків, прилиплих до материній спини. Мене зачарувало це сімейство, і я вирішив тихцем пронести його нагору, до моєї спальні, щоб спостерігати за розвитком малят. Дуже обережно я помістив матусю з її виводком у сірникову коробку і майнув додому. На моє лихо саме в ту мить, коли я ступив на поріг, наша сім'я сідала до столу. Тоді я лишив коробку на каміні у вітальні (нехай вони тим часом подихають повітрям!) і приєднався до родинної трапези.

Довго вовтузячись з їжею, крадькома переправляючи Роджеру ласі шматки під стіл, я слухав розмови старших і мимоволі випустив з уваги моїх оригінальних нових підопічних. А в цей час

Ларрі приніс із вітальні сигарети й сірники, відкинувся на спинку стільця і взяв до рота сигарету. Не знаючи про навислу надімною небезпеку, я з інтересом дослухався до його жвавої розповіді, а він відкрив сірникову коробку.

Навіть зараз я твердо переконаний, що скорпіониха не замишляла нічого лихого. Просто вона була збуджена і роздратована тривалим ув'язненням, отож і скористалася першою ж нагодою, щоб утекти. Вискочивши з коробки разом з намертво прилиплими до неї дітками, вона побігла по руці Ларрі. Нараз розгублено спинилася і ледь-ледь підняла своє жало. Відчувши, що по його руці щось повзе, Ларрі зиркнув туди і... о леле! — що тут закрутилось!

Нажаханий Ларрі ревнув на все горло, від чого Роджер вискочив з-під столу і несамовито загавкав. Ларрі стріпнув рукою, і безталанна скорпіониха гепнулася на стіл між приборами Марго і Леслі, розсипаючи, мов конфетти, своїх діток. Розгнівана такою негречністю, вона метнулася до Леслі, вигнувши своє тремтяче від образи жало. Леслі скочив на ноги, перекинувши стільця, і різко змахнув серветкою. Скорпіониха покотилася по скатертині прямо на Марго, яка з переляку загула, наче паровоз.

Мама, спантеличена раптовою бучею, вдягла окуляри і закліпала очима, а в цю мить Марго плеснула на скорпіониху склянку води. Промахнувшись, замість скорпіонихи вона облила маму, яка абсолютно не виносила холодної води. Безсило хапаючи ротом повітря, мама не могла навіть протестувати. Скорпіониха сховалася під тарілкою Леслі, а її малята дико метались по столі. Збитий з пантелику Роджер (...) гасав по кімнаті з шаленим гавканням.

— Знову цей клятий хлопчисько!.. — ревів Ларрі.

— Дивіться! Вони повзуть сюди! — верещала Марго.

— Принесіть мені книгу! — кричав Леслі. — Не панікуйте, бийте їх книгою!

— Що з вами всіма відбувається? — допитувалася мама, протираючи окуляри.

— Триклятий хлопчисько... він погубить нас... Гляньте на стіл... Там по коліно скорпіонів... (...)

— Обережно... ось іще один... Швидше... Гвалт!..(...)

— Але, любі мої, як могли скорпіони опинитися на столі?

— Цей клятий хлопчисько... В кожній сірниковій коробці в домі чаїться небезпека...

— Ой, він повзе прямо на мене... Гвалт! Рятуйте!...

Коли все так-сяк угамувалось, ми побачили, що маленькі скорпіончики встигли заховатися під тарілками, виделками й ножами. Після моїх палких благань і маминого прохання пропозицію Леслі знищити сімейство скорпіонів було відхилено, і товариство, ще не оговтавшись від переляку й роздратування, перейшло до вітальні. Доброї півгодини я збирав чайною ложкою малят і саджав їх на спину матері, а потім виніс на блюдечку надвір і з жалем випустив на садовий мур. У той день ми з Роджером допізна гуляли на узгір'ях, бо я передчував, що родині слід дати перепочинок і не навертатися їм на очі.(...)

11. Зачарований архіпелаг (скорочено)

(...) Мені раптом сяйнула думка: адже скоро день мого народження, і якщо зараз виявити кмітливість, то можна одержати не лише човен, але й силу-силенну іншого спорядження.

Притьмом я роз'яснив усім, що не варто безсистемно вибирати для мене подарунки, нехай краще я сам скажу, в чому відчуваю нагальну потребу. Отоді, напевно, ніхто з них не розчарує мене. Заскочені зненацька, родичі дали згоду, проте одразу ж з деякою підозрою поспитали, що саме хотів би я отримати. З простодушним виглядом я заявив, що, мовляв, не дуже замислювався над цим, але неодмінно складу для кожного список, і тоді вони вибиратимуть з нього підходящий пункт.

На складання списків пішло чимало часу, довелося враховувати психологічні особливості кожного члена родини. Мама, зрозуміло, купить мені все, що я скажу, тому до її списку я включив найнеобхідніші, найцінніші речі: п'ять дерев'яних ящиків зі скляними накривками і корковою підкладкою (для моєї колекції комах), дві дюжини пробірок, п'ять пінт метилового спирту, п'ять пінт формаліну та мікроскоп.

З Марго було дещо важче, — тут я мав діяти з таким розрахунком, щоб дати сестрі можливість обійти її улюблені крамниці. Від неї я вимагав десять ярдів марлі, десять ярдів білого коленкору, шість великих пачок шпильок, два пакети вати, дві пінти ефіру, пінцет та два стержні для авторучки.

Шкода й заходу, міркував я сумирно, просити у Ларрі щось на зразок формаліну або шпильок, але якщо своїм списком я продемонструю певну літературну спрямованість, то шанси на успіх

зростуть. І спеціально для нього я склав довжелезний список, куди ввійшли назви, прізвища авторів, видавців та ціни всіх потрібних мені книг з природничої історії, позначивши зірочками ті з них, які буде прийнято з особливою вдячністю.

Тепер у мене залишилась тільки одна заявка, і я вирішив шукати до Леслі підхід усно, а для цього слід було обрати слушний момент. Кілька днів я очікував сприятливої для себе хвилини. (...)

Леслі проводив небезпечний експеримент зі зброєю.

Ми заходилися збирати рештки рушниці, і от саме в цей час я спитав ніби ненароком, що він збирається подарувати мені на день народження.

— Не думав іще про це, — неуважно відповів Леслі, з явним задоволенням розглядаючи викривлений шматок металу. — Мені однаково... все що хочеш... вибери сам.

Я сказав, що хочу човна. Збагнувши, як він упіймався, Леслі обурено заявив, що човен — занадто цінний презент до дня народження, принаймні йому не по кишені. Я теж обурився і нагадав, що він сам запропонував мені вибрати подарунок. Так, запропонував, згодився брат, але він зовсім не мав на увазі човен, бо всі човни збіса дорогі. Я сказав: коли людина говорить «все, що хочеш», то це і означає все, в тому числі й човни. Крім того, йдеться не про купівлю. Я сподівався, що Леслі зможе мені його змайструвати власноруч, адже він так добре знається на човнах. Втім, якщо це для нього важко...

— Та ні, зовсім не важко, — необачно зронив Леслі і квапливо додав: — Тобто... не так вже страшенно важко. Але ж час! Для цього потрібна ціла вічність. (...)

Проте я був невблаганний. Мені конче потрібен човен, і я готовий почекати.

— Ну гаразд, гаразд, — розсердився Леслі. — Зроблю тобі човна. Але щоб не крутився мені під руками, ясно? Тримайся якомога далі. Побачиш його тільки в готовому вигляді.

Я радо пристав на такі умови. І от протягом двох тижнів (...) з задньої веранди долиняло дзижчання пилки й грюкіт молотка впереміж з гучними прокляттями. Весь дім було засипано стружками, а Леслі скрізь лишав за собою сліди тирси. (...)

Напередодні моїх іменин вся сім'я зробила вилазку в місто. По-перше, всі хотіли купити мені подарунки. По-друге, треба було поповнити запаси харчів. Ми давно вже домовились, що не

будемо запрошувати багато гостей на вечірку. Навіщо нам товкотнеча? Найбільше — десятеро гостей, старанно дібраних. Це буде невеличке, але вишукане товариство наймиліших нашому серцю людей.

І кожен член сім'ї подався запрошувати десяткох гостей. На жаль, запрошено було зовсім не одних і тих самих людей, за винятком хіба Теодора, котрий отримав п'ять окремих запрошень. І от напередодні вечірки мама несподівано виявила, що в нас збереться не десять гостей, а сорок п'ять. (...)

Ранок був насичений подіями. (...) Я з вдячністю прийняв святкові дарунки від близьких, помилувався ними, і ми з Леслі пішли до задньої веранди, де лежала таємнича громіздка споруда, вкрита брезентом.

З виглядом фокусника Леслі відкинув брезент, і — о чудо! — там був мій човен! Я дивився на нього закоханими очима. Далебі, ліпшого човна ніколи ні в кого не було. Він виблискував свіжою фарбою — мій баский кінь до зачарованого архіпелагу.

Округлий човен мав приблизно сім футів у довжину. Леслі поспішив роз'яснити (на випадок, я подумаю, що така незвична округла форма — результат невисокої майстерності будівничого), — мовляв, дошки виявились закороткі для каркаса.

Я рішуче заявив, що човен має напрочуд елегантну конструкцію, та я і справді так думав. Хоча йому дещо бракувало витонченості, він не скидався на хижого птаха, як більшість човнів, а справляв завдяки своїй компактності враження мирного, спокійного й затишного. (...) Загалом же човен нагадав мені заклопотаного скарабея — жука, якого я дуже поважав.

Леслі запитав, чи до вподоби мені колористичне вирішення, сам він у ньому дещо сумнівався. На мою думку, саме оригінальне сполучення барв робило човен просто-таки унікальним мистецьким витвором. Усередині наш красень був зелений і білий, а його опуклі борти розфарбовано білими, чорними та ще й племінками жовтогарячими смугами. Я вважав таку колористичну гаму надзвичайно артистичною і заспокійливою водночас.

Потім Леслі розтлумачив мені, що довгу стрімку кипарисову жердину, призначену для щогли, можна буде встановити лише після спуску судна на воду. Я з ентузіазмом запропонував зробити це відразу ж, негайно. Леслі (...) зауважив, що не годиться спускати на воду безіменний корабель. Може, я вже придумав

Кадри із серіалу
«Моя сім'я та інші звірі» (1987)

для нього якусь назву? Це було нелегке завдання, тож довелося прикликати на допомогу решту сім'ї. Всі обступили човен колом, наче гігантську квітку, і почали метикувати.

Члени родини пропонували різні назви, але ті не пасували човну.

— «Ковчег», — зронив Леслі, але я хитнув головою.

Знову запала мовчанка, всі уп'ялися очима в човен. І раптом

мені саянуло! «Бутл» — ось так я його охрещу. На честь портового міста в Англії.

Коли ми нарешті нарекли новонародженого, настав час спускати його на воду. Марго, Пітер, Леслі та Ларрі знесли плоскодонку вниз, до пристані, а ми з мамою чимчикували позаду зі щоглою. (...)

Розмахнувшись щосили, всі гуртом нарешті скинули човна з пристані, і той з гарматним пострілом упав на своє пласке дно, здійнявши фонтани солоних бризок, а тоді впевнено, розмірено застрибав на легких хвилях. (...)

— Нумо, ворухіться! — командував Леслі. — Прилаштуємо щоглу... Марго, тримай прову... отак... Пітере, гайда на корму, а ми з Ларрі передамо вам щоглу... Треба тільки встромити її он у той паз.

Марго лягла на живіт, утримуючи прову човна, а Пітер спритно плигнув на корму і, розчепіривши ноги, наладнався прийняти щоглу з рук моїх братів.

— Знаєш, Лес, ця щогла, по-моєму, трохи задовга, — зауважив Ларрі, озираючи її критичним поглядом.

— Дурниці! — відказав Леслі. — Коли припасуємо, буде якраз. Ну що, Пітере, ви готові?

Той кивнув головою, міцно вхопив щоглу обома руками і встромив у гніздо. «Бутл» з блискавичною швидкістю, дивовижною для його габаритів, перекинувся догори дном. Пітер у своєму єдиному вихідному костюмі зник під водою майже без сплеску. На поверхні лишились тільки його капелюх, щогла та осяйне жовтогаряче днище «Бутла».

— Він потоне! Потоне! — заперещала Марго, схильна все бачити в похмурому світлі.

— Ет, дурниці! Тут зовсім неглибоко, — заперечив Леслі.

— Я ж казав, ця щогла задовга, — протуркотів Ларрі.

— Вона цілком нормальна, — сердито відрубав Леслі. (...)

— Ти б іще довшу тичку пришпандьорив до цього корита! — кепкував Ларрі.

— Якщо ти такий збіса розумний, чому ж тоді сам не зробив човна?

— Мене ніхто не просив... Крім того, це ти в нас вважаєшся фахівцем, хоча навряд чи тебе візьмуть на корабельні Клайд сайда.

— Ха-ха, як смішно! Критикувати найлегше... (...)

— Ну годі-бо, діти, не сваріться, — умовляла мама. (...)

— Слава богу! Він вплив, — радісно скрикнула Марго, коли забрьоханий, мокрий мов хлющ Пітер з'явився на поверхні.

Ми витягли його з води, і вони з Марго рвонули додому, щоб устигнути просушити костюм на вечір. Решта посунули слідом, досварюючись на ходу. Леслі, вражений дошкульною критикою Ларрі, надягнув плавки, озброївся грубим посібником з конструювання яхт, прихопив рулетку і подався рятувати своє чадо. Півдня він відпилював од щогли фут за футом, аж доки від неї залишився тільки куций обрубок, зате сам човен набув рівноваги. Леслі, збитий з пантелику, обіцяв зробити нову щоглу, скоро він оволодіє деякими технічними премудростями. «Бутла» припнули до пристані, і він пишався там у всій своїй красі, нагадуючи строкате пухке кошеня без хвоста. (...)

Вранці я спакував спорядження, прихопив харчів і в товаристві Роджера вирушив в експедицію на «Бутлі». Сонце сяяло на синьому, як тирлич, небі, віяв легенький бриз, — словом, день видався ідеальний. «Бутл» ішов уперед повагом, з благородною стриманістю. (...)

Яка незрівнянна радість мати власного човна! Приємно усвідомлювати свою силу, коли сидиш на веслах, а човен пливе вперед, розсікаючи воду з тихим шелестінням так, ніби рветься шовк; сонце лагідно гріє спину й запалює на гладіні моря сотні

Кадри із серіалу
«Моя сім'я та інші звірі» (1987)

Острів Корфу

райдужних вогників; серце тріпоче, коли продираєшся крізь лабіринт вкритих водоростями рифів, що ряхтіють майже біля самої поверхні води. Я навіть із задоволенням розглядав у себе на долонях пухирі, від яких руки стали геть неслухняні.

Опісля я провів на «Бутлі» чимало прекрасних годин, звідав

безліч пригод, і все ж ту найпершу мандрівку не можу ні з чим порівняти. Море тоді було блакитніше й прозоріше, ніж завжди; залиті сонцем острови здавались загадковішими; і морські тварини немовби спеціально зібралися в маленьких бухтах і протоках, щоб віншувати мене й мій новий човен. (...)

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. У передмові до твору «Моя сім'я та інші звірі» автор зазначає, що написав «чистісіньку правду». Висловіть свою думку щодо цього твердження, зважаючи на тон авторської оповіді.
2. Змалюйте колективний портрет родини Дарреллів. Кого й чому виділив серед рідних письменник?
3. Оцініть порівняння Луїзи Даррелл (матері автора) з біблійним Ноем, а родинний дім — з ковчегом.
4. Слідом за автором здійсніть дослідження «світу у мурі». Які відкриття на вас чекали?
5. Укладіть список екзотичних тварин, описаних у повісті, та створіть візуалізацію їх, дібравши фото з Інтернет-ресурсів.
6. Прочитайте в особах розповідь про пригоду зі скорпіонихою за обіднім столом. Що у ній розвеселило вас найбільше?
7. Складіть перелік дарунків, що їх забажав отримати десятирічний хлопчик. Як характеризує Джеральда цей список?
8. Поясніть, чому «Бутл» не зміг без пригод вирушити у перше плавання. Що б ви порадили Леслі Дарреллу?

ЖИВІ СТОРІНКИ

9. «Розділіть» із Джеррі «незрівнянну радість мати свого човна»: опишіть уявну морську прогулянку поблизу грецького острова Корфу. Створіть аудіозапис або плейкаст за цим описом і продемонструйте його в класі.
10. Прокоментуйте назву повісті «Моя сім'я та інші звірі», використавши подані в тексті «пояснення» автора щодо свого твору.

Твір у мистецькому просторі

Постери екранізацій твору

- Уперше мінісеріал за книгою «Моя сім'я та інші звірі» у 1987 році відзняв британець Пітер Барбер-Флемінг.
- У 2005 році свою версію книги на широкі екрани випустив ще один британець, Шері Фолксон. За роль мами Імельда Стентон була номінована на премію «Еммі» як краща акторка.
- У 2016—2019 роках фрагменти твору були використані у зйомці серіалу «Даррелли» (в Україні серіал вперше почав транслюватися 2021 року під назвою «Моя сім'я та інші звірі»).

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

11. Створіть скрапбук Джеральда Даррелла.

Скрапбу́кінг (англ. Scrapbooking, від англ. Scrapbook: scrap — вирізка, book — книга, букв. «книга з вирізок») — виготовлення та оформлення спеціальним чином декорованого фотоальбому. Кожен аркуш такого альбому представляє закінчену думку, виражену фотоколажем. Матеріали для оформлення скрапбукінгу: фотографії, вирізки з газет і журналів, малюнки, записи, яскраві кольорові етикетки тощо.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:
Джеральд Даррелл — це відомий... та... (1 бал) з... (0,5 бала). З дитинства він... (1 бал).

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

1. Дарреллу пощастило прожити разом з родиною 5 щасливих років на острові... (0,5 бала), який знаходиться у... морі (0,5). Спогади про них стали основою книги... (0,5 бала), що за жанром є... (1 бал).
Зі сторінок постають образи рідних письменника —...(1,5 бала), котрих він змальовує з величезним почуттям...(0,5 бала), та світ дивовижних представників живої природи —... (2 бала).
2. У зоопарках тварин утримують в неволі, що викликає осуд зоозахисників. Дайте розгорнуту відповідь на запитання: чому Джеральд Даррелл вважав створення приватного зоопарку на о. Джерсі благородною справою? (3 бали)
3. Уявіть, що у вас з'явилася можливість поговорити з письменником. Які б 5 запитань ви поставили Джеральду Дарреллу? Напишіть sms, у якому викладіть свої враження та найважливіше, що зрозуміли під час читання повісті.

Виберіть із кожного списку результатів ті, які вважаєте для себе досягнутими, й оцініть себе як знавця життєвих історій і жанру автобіографічної повісті. Позначте на шкалі рівень вашого успіху.

Дано визначення терміну «автобіографічна повість». Визначаю жанрові ознаки в прочитаних творах. Можу навести приклади творів цього жанру.

Напишмо письменників, які створювали автобіографічні повісті. Знаю зміст анімованих творів.

Умію аналізувати повільну персонажів, характеризувати образи, грамотно висловлювати свої думки в усній та писемній формі.

Беру участь в обговоренні епізодів творів; висловлюю власне ставлення до прочитаного

Є питання. Хочу отримати додаткові відомості.

Розумію прочитане, але хочу обговорити деякі ситуації.

Обираю потрібні стратегії спілкування; можу допомогти другу/подрузі.

Ще один розділ залишився позаду, а значить, час традиційної самоперевірки знань. Кому тут треба додаткові гайворони?

КВІЗ

Ходом шахового коня

Роблячи ходи шаховим конем, прочитайте висловлювання Алана Маршала. *Вартість завдання — 3 гайворони.*

РЕЗ	АЗН	ВДУ,	ХНІ.
ІПН	КРА	ЧЕ	ОБР
ТИСЬ	ПРА	БРЕ	НІЖ
	РАД	ЩЕ	

Квіти Корфу

Коли родині Дарреллів показали будиночок, у якому вони можуть оселитися на Корфу, малого Джеррі вразила неймовірна кількість квітів біля нього. Однак хлопчик знав їх назви.

А чи знаєте їх ви? Правильно названа рослина — 1 гайворон.

Ми мчали дорогою, білою від шовковистого пилу; обабіч тягнулися зарості опунції, ніби паркан із зелених тарілок, поцяткованих кульками ясно-червоних плодів. Пагорб і долини потопали в ніжній зелені олив. Посеред схилу, облямований високими стрункими кипарисами, притулився будиночок сунично-рожевого кольору...

У садку буяли квітники. **Троянди** сипали додолу гладенькі шовковисті пелюстки-блюдця — вогнисто-червоні, сріблясто білі. Нагідки маленькими сонечками поривались угору до сонця, неначе діти до матері. Долі стелилися оксамитові скромні **братки**, з-під серцеподібних листочків зорили сумні **фіалки**. На розкішній **бугенвілеї** над балкончиком висіли, ніби до карнавалу, рубінові ліхтарики. Квіти **фуксії** тремтливо застигли на кущах, немов тисячі граційних балерінок. З першого погляду ми прикипіли серцем до цього будинку; він стояв і ніби чекав на наш приїзд.

Розділ 6. ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ

Ви вже знаєте, що фізичні порушення й обмеження не завадили багатьом людям стати успішними. Перед вами — фото кількох таких людей, а у ребусах — інформація про рід їх діяльності. Спробуйте її розшифрувати й, за допомогою інтернету, впізнайте цих людей.

Вартість завдання: 1 гайворон за розгаданий ребус + 1 гайворон за ім'я.

1

2

За 3

1 = Н

Сьогодні вам треба переграти самого Знайка. Про письменників він знає все, але ми віримо, що ви теж розумні і кмітливі.

Вартість правильної відповіді — 2 гайворони.

Бажання багатих людей інколи бувають досить дивними. Якось Джеральду Дарреллу вдалося випросити грошей у найзаможнішого мешканця Джерсі. Натомість шаноллюбний багатій попросив натураліста про певну послугу — і Дарреллу довелося виконати його бажання.

Що зробив Даррелл, на прохання багатія, з найбільшою горилюю в зоопарку?

Полічіть разом з учителем/учителькою зароблені кошти, збережіть їх на картці або обміняйте на оцінки.

Книжка в один клік

224

Тур Хеєрдал
«Кон-Тікі»

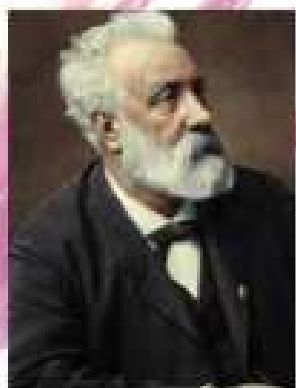
Тур Хеєрдал
«Аку-Аку»

Рей Бредбері
«Кульбабове вино»

ГОЛОСИ З МАЙБУТНЬОГО.

НАУКОВА ФАНТАСТИКА І ФЕНТЕЗІ

Жуль Верн. 1892

Хто з вас не бував у ролі фантазера або напередодні канікул не мріяв про фантастичну подорож? Погодьтеся, це доволі вигадливо і нереально привабливо!

Фантастика (з давньогрец. — *мистецтво уявляти*) — жанр художньої літератури, заснований на особливому типі образності, що передбачає вигадку, порушення логічних зв'язків і законів реальності, високий рівень художньої умовності.

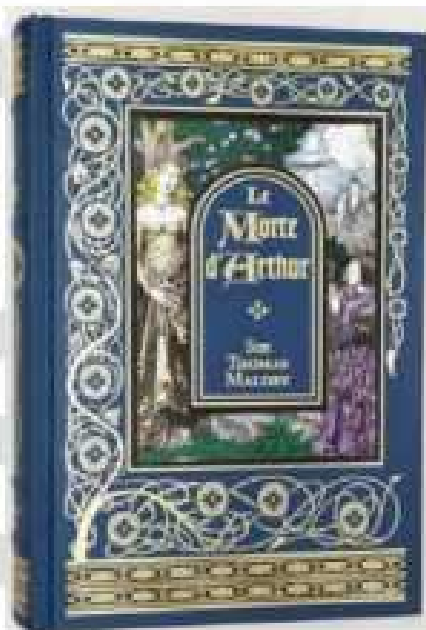
Прикладів фантастичних образів та елементів фантастики в літературі немало. Взяти хоча б різдвяні оповідання Ч. Діккенса і М. Гоголя, де головні герої вільно подорожують у просторі і часі, а Скрудж зустрічається з привидами Різдва! Елементи фантастики є в сучасних повістях, які ви читали у 6 класі: «Міо, мій Міо» Астрід Ліндгрен, «Конрад, або Дитина з бляшанки» Крістіне Нестлінгер, «Джим Гудзик і машиніст Лукас» Міхаеля Енде та ін. Утім нас цікавить, коли ж саме фантастика перетворилася в окремий літературний жанр? З ким із письменників це пов'язано і як це вплинуло, наприклад, на улюблений усіма жанр подорожей? Звернімося до історії літератури.

У 1828 році у французькому місті Нант народився письменник Жуль Верн. Можливо, ви читали його книжки «Таємничий острів», «Діти капітана Гранта», «Навколо світу за вісімдесят днів», «Двадцять тисяч льє під водою» або дивилися кіно чи мультфільми за сюжетами цих творів. Так от, Жуль Верн перший пов'язав фантастику і подорожі в один жанр. Причому фантастика в його творах — не просто вигадка, що не має аналогів в реальності, — це *наукова фантастика, яка моделює реальність майбутнього!* Усі твори Жуля Верна, так чи інакше, обертаються навкруг майбутніх відкриттів, невідомих його сучасникам. У його книжках з'являється те, що в XIX столітті важко було собі уявити: автомобіль, телевізор, гвинтокрил, подорожі в космос.

XX століття — розквіт наукової фантастики. Цікавими для вас будуть книжки Айзека Азімова, Станіслава Лема, Роберта Ше-клі, написані в цьому жанрі. Однак більшість фантастичних творів пов'язані не з науковими відкриттями, а з людиною, її світом, стражданнями, взаємодіями в суспільстві. Найбільш знаменитим фантастом (не науковим, а просто фантастом) став уже відомий вам американський письменник Рей Бредбері. У нього можна прочитати про фантастичні подорожі до інших планет («Марсіанські хроніки») чи у минуле («І вдарив грім»). Та найбільше він пере-ймається випробуваннями, які несуть людству майбутнього блага цивілізації. В одному з останніх своїх творів — повісті «451 градус за Фаренгейтом» — автор змальовує час, коли технічно цивілізація досягла найвищої точки розвитку. Здається, неможливого немає! Світ повністю механізований, цілком підпорядкований волі людини, тільки от волі в людей більше немає — її відібрало суспільство, заборонивши книги, а з ними й можливість вільно здобувати знання. Але люди хочуть залишатися людьми, тому вони вивчили книги напам'ять і таємно збираються, щоб переказувати їх один одному. Не можна тягнути за собою бездуховність, заздрість, егоїзм. Ось про це говорить кожний справжній письменник, незалежно від того, фантаст він чи реаліст, займається він прозріннями в науці чи зосереджений на подорожах у часі.

Один із найпопулярніших нині жанрів фантастичної літератури — *фентезі*, назва якого також походить від слова *фантазія* (вигадка). Творці фентезі вигадують незвичайні світи, їхні правила та особливості. На відміну від наукових фантастів, вони не намагаються пов'язати вигаданий світ з реальним, не прагнуть бодай якось пояснити його: світ фентезі просто існує! Утім, на рівні асоціацій, фентезі найчастіше пов'язаний з умовним Середньовіччям. Найбільш схожий на фентезі жанр — історико-пригодницький роман (проте повністю відірваний від реальності!)

Звідки взялося фентезі? Хтось скаже: Толкін вигадав!. Той, хто читав «Хроніки Нарнії», назве Льюїса, більш начитані — Ро-

берта Говарда і його «Конана Варвара». І всі разом матимуть рацію, оскільки саме ці письменники створили жанр, який усі ми любимо. Проте перед ними був, як мінімум, один серйозний твір, який задав тон фентезі, — твір про лицарів-героїв, про пошуки і поєдинки, чаклунів і прекрасних принцес. Це роман «Смерть Артура» Томаса Мелорі (1485), з якого виріс всесвіт Камелоту, Круглого столу і короля Артура. Отже, можна сказати, що фентезі існує уже понад 500 років. Однак добою розквіту жанру став наш час.

Фентезі дуже схоже на чарівну казку. Проте казка має чіткий сюжет: герой /героїня відправляється в дорогу — проходить випробування — перемагає. Фентезі не має чіткого сюжету — тут можливі пригоди і повороти, які збивають героя з правильного шляху і приводять до непередбачуваного фіналу.

ЧИ МРІЮТЬ РОБОТИ ПРО ДРУЖБУ З ЛЮДЬМИ?..

Айзек Азімов. «Роббі»

Історія досягла точки, коли людству більше не дозволяється ворогувати. Наукова фантастика є однією із ланок, які допомагають об'єднати людство.

Айзек Азімов

Айзек Азімов

Напевно, ви чули таку фразу як «три закони робототехніки, вигадані Айзеком Азімовим». А що, як цих законів було чотири?

Перший закон категорично забороняє роботам шкодити людям, другий — наказує йому підкорятися людям доти, поки це стане суперечити першому закону, і, нарешті, третій закон наказує роботу захищати своє життя, не порушуючи перших двох.

Нульовий закон робототехніки з'явився в 1986 році у романі Азімова «Роботи та імперія»: «Робот не може завдати шкоди людству і допустити своєю бездіяльністю, щоб людству було завдано шкоди». Ці закони й досі актуальні: вони не тільки зустрічаються в науковій фантастиці або в художній літературі, — на них спираються інженери, програмісти, розробники штучного інтелекту та нових машин.

Нині ми спостерігаємо за військовою робототехнікою, в якій складно розгледіти такі речі, як лояльність, відповідальність, безпечність та безліч інших проявів людяності. Тож питання розумної взаємодії людей і роботів сьогодні, як ніколи, на часі.

Знайтеся, автор!

Дата і місце народження: 2 січня 1920, Петровичі (росія)

Освіта: хімічний факультет Колумбійського університету (Нью-Йорк)

Кар'єра: доктор біохімії, викладач, професор; письменник, популяризатор науки

Дата і місце смерті: 1992, Нью-Йорк (США)

Найвідоміші твори: цикли творів «Фундація», «Галактична імперія», «Роботи», «Лакі Стар»; романи «Кінець вічності», «Самі боги», «Немезида», «Подих смерті», «Вбивство в Ей-Бі-Ей» та ін.

Нагороди: премія «Г'юго» (6 разів), премія «Неб'юла» (2 рази), премія журналу «Локус» (7 разів), премія «Геффен».

- У дитинстві Айзек багато працював у батьковій кондитерській. Там же продавали журнали, які в ті часи активно друкували фантастику. Дев'ятирічний хлопець полюбив її без тям.

- Ґрунтовно вивчав хімію, готувався бути науковцем. Під час війни служив хіміком на ремонтній базі кораблів. Викладав біохімію майбутнім медикам. Але тяга до літератури виявилась сильнішою.

- За життя написав майже 500 творів — не лише фантастику, а й фентезі, детективи, містику, вірші. Особливе місце в творчому доробку Азімова займають науково-популярні книги і брошури з різних галузей науки. Працездатність письменника була просто феноменальною: 14 годин на добу.

- У своїх творах передбачив 3D-телебачення, відеозв'язок, бездротову техніку, мобільні телефони, уроки інформатики у школах. Однак не вірив у висадку людини на Марс.

- Завжди боявся висоти й польоту, не літав літаком. Любив працювати в малих затісних кімнатах без вікон.

Айзек Азімов у своєму будинку в Вест-Ньютоні. 1969

Український контекст

Твори А. Азімова активно публікуються в Україні, починаючи з 70-х років минулого століття (журнал «Всесвіт», у перекладах Юрія Лісняка, Віктора Шовкуна та ін.) й донині (романи із серії «Фундація» у перекладах Євгена Очеретяного та Романа Ключко, 2014-2022 роки). Збірки оповідань письменника надруковано у видавництвах «Веселка», «Дніпро», «Молодь» у перекладах Лариси Боженко, Дмитра Грицюка та ін.

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Чи замислювалися ви над тим, яку роль вигадані історії відіграють у реальному житті?

Умовність фантастичного світу дає можливість читачам залучити уяву та з її допомогою побачити в іншому світлі свої проблеми. Фантастичні герої виявляють винахідливість і гнучкість, справляються з проблемами, помиляються і засвоюють уроки, — отже, кожен з нас має ресурси, достатні для виживання в умовах кризи. Зрештою, виклики у світі авторських фантазій зазвичай складніші, ніж виклики нашої реальності. Пропонуємо перевірити це на практиці. Уявіть себе письменниками-фантастами і спробуйте словесно створити власний фантастичний світ, який знаходиться за вікном. А якщо ви вмієте малювати, то перетворіть словесні образи у форму і колір.

Ключі до тексту

У 1940 р. було опубліковано оповідання «Роббі» (англ. Robbie), що пізніше увійшло до збірки «Я, робот». У цій збірці, яка принесла письменнику всесвітню популярність, Азімов спростовує поширені побоювання, пов'язані зі створенням штучних розумних істот. До нього в більшості фантастичних творів роботи бунтували чи вбивали своїх творців. Роботи Азімова — не механічні лиходії, які задумують знищити людський рід, а помічники людей, нерідко розумніші і людяніші, ніж їхні господарі. Для них, як і для людей, існують закони. Гуманність своїх роботів письменник

пояснював просто: люди створили роботів за своїм образом і подобою, щоб вони могли думати і чинити, як людина. Залізну логіку та самовідданість роботів у його оповіданнях протиставлено людській емоційності та стереотипності мислення.

Утім, кращі герої творів Азімова — люди, позбавлені забобонів, кмітливі і здатні самостійно приймати обґрунтовані рішення.

РОББІ

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Яким ви уявляли собі Роббі за назвою оповідання? Перегляньте текст і знайдіть у ньому «людські» риси, які полюбилися Глорії.
2. Розкажіть, як проводили разом час Глорія та Роббі. Висловіть і аргументуйте свою думку, ким був Роббі для дівчинки: роботом-нянькою, другом-однолітком, старшим братом, дідусем, молодшим братиком?
3. Поміркуйте, ким була Глорія для Роббі: чужою дитиною, котру треба доглядати; подругою, старшою сестричкою? Наведіть цитати з твору на користь обраної версії чи версій.

ЖИВІ СТОРІНКИ

4. Об'єднайтесь у групи і прочитайте в особах: діалог подружжя Вестон про робота-няньку; діалог місіс Вестон і Глорії. Займіть і обґрунтуйте свою позицію щодо Роббі.
5. Що переважає у мотивах поведінки місіс Вестон: прагнення маніпулювати чоловіком, знецінення почуттів доньки, ревності до робота-няні, страх громадського осуду? Наскільки щира мама Глорії, коли твердить, що донька має гратися з іншими дітьми чи опікуватись песиком?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

6. Розробіть кадроплан та змонтуйте кульмінацію оповідання. Поміркуйте, завдяки чому досягається гумористичний ефект цієї сцени?
7. Оцініть «психологічний підхід», який знайшов батько Глорії до ситуації, що склалася. Чи вірите ви в те, що він хотів, аби дівчинка забула Роббі?
8. Прокоментуйте сцену розв'язки оповідання. Що в ній вам здається фантастичним, а що реальним? Як характеризує місіс Вестон її остання фраза щодо Роббі: «Думаю, що нехай залишається в нас, поки його не з'їсть іржа»?
9. Поміркуйте, чим обумовлений авторський вибір імен персонажів твору:

- Глорія — «слава» (лат. «gloria»);
- Грейс — «краса», «милість» (лат. «gratia»);
- Джордж — «землероб», «орач», «хлібороб» (грецьк. «γεωργός»);
- Як утворено ім'я Роббі — від слова «робот» чи від Роберт — «уславлений» (нім. «rod-berht»)? Чому ви так думаєте?

10. Розгляньте обкладинки видань твору. Яка з них вам здається привабливішою? Чому?

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

11. Оповідання А.Азімова «Роббі» вперше було надруковано у 1940 році під неавторською назвою «Strange Playfellow». Перекладіть її та поясніть вибір видавця твору.
12. Вустами батька Глорії письменник озвучує свою позицію щодо роботів: «A robot is infinitely more to be trusted than a human nursemaid. Robbie was constructed for only one purpose really — to be the companion of a little child. His entire 'mentality' has been created for the purpose. He just can't help being faithful and loving and kind. He's a machine-made so. That's more than you can say for humans.» Перекладіть цитату українською та висловіть власну думку щодо місця роботів у житті людини.

Словничок

infinitely — нескінченно

trusted — довіряють

nursemaid — нянька

purpose — мета

faithful — вірний

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Айзек Азімов — це відомий... (0,5 бала) та науковець з... (0,5 бала). Упродовж життя він написав майже... книг (0,5 бала), як художніх, так і наукових.

Твір «Роббі» за жанром —... (1 бал). Його персонажами є... (1,5 бала). Автор зобразив дружбу... (1 бал), проти якої заперечувала... (0,5 бала). Однак... (0,5 бала) не змогла забути свого... (0,5 бала). Тоді... (0,5 бала) таємно влаштував їхню зустріч, під час якої робот... (1 бал).

А.Азімов доводить, що з розвитком технічного прогресу людям доведеться... (1 бал).

2. Які проблеми — розвитку науки й техніки чи психології людини та родинних стосунків — більше турбують автора «Роббі»? Свою думку обґрунтуйте (3 бали).

Роббі навчив людей надзвичайно важливих речей. Як ви думаєте, що люди обов'язково повинні вміти? Доповніть слова Роббі своїми думками.

Відкриття від Роббі

Люди
повинні
вміти

ЗБЕРІГАТИ...

ПРОЩАТИ...

ВІДРІЗНЯТИ...

НАВЧИТИСЯ...

ЧУТИ...

ДАТИ ВІДСІЧ УСІМ СТРАХАМ

Роберт Шеклі. «Привид V»

*Наш світ не тільки дивніший, ніж ви думаєте,
він набагато дивніший, ніж ви могли б уявити.*

Роберт Шеклі

Роберт Шеклі

Відкриття наукової фантастики — це не лише роботи: не менш важливим для письменника-фантаста є створення неймовірного середовища для життя.

Це середовище більш привабливе і милостивіше до людини, ніж природне. «Цивілізацію тому й довелося вигадати, що природа безжальна, страшна і жорстока понад усілякі ймовірності», — зазначив сучасний англійський фантаст Джон Віндем. Хіба доводиться чекати від природного середовища, що воно буде слатись тобі під ногами, пушитися килимами і в потрібний момент вигинатися кріслами та ліжками?

Так у науковій фантастиці ХХ століття з'являються нові елементи художнього простору: планета і Всесвіт, пов'язані з розширенням просторового мислення людини, зумовленого виходом людства в космос. Зображення Всесвіту як серії паралельних світів найбільш характерне для творчості Роберта Шеклі.

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 16 липня 1928, Бруклін, Нью-Йорк (США)

Освіта: мистецький факультет Нью-Йоркського університету

Кар'єра: розсильний, буфетник, садівник, помічник металурга, редактор журналу, письменник

Хобі: читання, подорожі, керування вітрильником.

Дата і місце смерті: 2005, Покіпсі, Нью-Йорк (США).

Найвідоміші твори: збірки «Паломництво на Землю», «Пастка на людину», романи «Цивілізація статусу», «Корпорація «Безсмертя»», «Обмін розумів», «Координати чудес», «Квиток на планету Транай» та ін.

Нагороди: премія «Юпітер» (1974), звання Почесний письменник-фантаст (2000), премія Сірано (2004).

- Після закінчення школи Шеклі мандрував автостопом Каліфорнією і працював посильним, барменом, буфетником, садівником. Служив у армії (редактор полкової газети). Навчався в університеті, на життя заробляв грою на гітарі.

- З 1959 року продає свої науково-фантастичні оповідання літературним журналам. Спочатку писав під псевдонімами Фінн О'Донован і Нед Ленг, потім — під власним іменем.

- Активно розвивав гумористичну фантастику, відзначився як автор фентезійних і містичних творів. Був постійним автором популярного журналу «Galaxy». Видавав власний часопис OMNI.

- Передбачив створення інтернету. Після його появи й широкого розповсюдження, незважаючи на солідний вік, почав активно користуватися новою технологією.

- Самостійно чи у співавторстві написав більше 20 романів і 400 оповідань. Його твори багато разів екранізувалися. Вважається одним із засновників жанру наукової фантастики.

Український контекст

- Шеклі побував в Україну у 2005 році: відвідав літературний конвент «Портал», підписав договір з видавництвом «Зелений пес» на видання збірки.

- Відповідаючи на питання про враження від України, Шеклі сказав: «Мені важко судити

про українську природу, визначні архітектурні пам'ятки, дороги тощо. Та по людях, із якими я спілкувався, зрозуміло: ця країна для них дуже важлива».

Ключі до тексту

Які твори вас як читачів приваблюють найбільше? Дайте відгадати! Зосередимося на жанрі, сюжеті, героях, емоціях.

Отже, 1. Жанр — оповідання чи новела. Коротко, яскраво, непередбачувано. 2. Сюжет — фантастичний, детективний, пригодницький, подорожі? І — чудово б, — якби все це вкупі! 3. Герої — цікаві, смішні, вигадливі, кмітливі, мобільні, підприємливі? Є такі! 4. Емоції — інтерес, напруга, страх, самоіронія? Ну чого б іще? У цьому творі — є все!

ПРИВИД V

— Читає нашу вівіску, — сказав Грегор. Його худе видовжене обличчя знову припало до вічка, влаштованого у дверях офісу.

— Дай поглянути, — сказав Арнолд. Грегор відштовхнув його.

— Збирається постукати... Ні, передумав. Іде геть.

Арнолд повернувся до свого письмового столу й почав розкладати черговий пасьянс. Грегор усе ще дивився у вічко.

Вони врзали вічко у двері від нічого робити через три місяці після того, як заснували своє партнерство й винайняли офіс. З того часу «ААА Ейс Міжпланетна служба оздоровлення довіклля» не отримала жодного замовлення, дарма що в телефонному довіднику, завдяки своїй оригінальній назві, фірма значилася першою. Оздоровлення природного середовища на різних планетах — давній і поважний бізнес — останнім часом монополізували дві великі корпорації. Ця обставина істотно ускладнювала життя новій невеликій фірмі.

— Він повертається, — вигукнув Грегор. — Швидко, зроби вигляд, що ти страшенно заклопотаний і дуже поважний...

Відвідувач виявився невисоким лисим чоловіком з виразними слідами втоми на обличчі. Він підозріливо розглядав компаньйонів.

— Це ви займаєтесь оздоровленням природного середовища на планетах?

— Саме так, сер. — Грегор відклав убік стос паперів і потис вологу долоню відвідувача. — Мене звати Річард Грегор. А це — мій партнер, доктор Френк Арнолд.

Арнолд, дуже серйозний і поважний у своєму білому халаті та темних окулярах у роговій оправі, мимохідь кивнув і знову почав розглядати на просвіт старі пробірки, в яких уже давно випав осад.

— Прошу сідати, містере... е-е...

— Фернграум.

— Містере Фернграум. Гадаю, ми зможемо впоратися з будь-яким вашим дорученням, — привітно промовив Грегор. — Ми здійснюємо контроль флори чи фауни, очищуємо атмосферу й питну воду, стерилізуємо ґрунт — словом, вживаємо всіх заходів, необхідних для того, щоб планета стала придатною для життя.

Фернграум, як і раніше, виглядав стурбованим.

— Скажу вам відверто. У мене на руках зависла доволі проблемна планета.

— Проблеми — це наш фах, — упевнено кивнув Грегор.

— Я позаштатний агент з нерухомості, — пояснив Фернграум. — Знаєте, як це робиться, там купив планету, тут продав її... Зазвичай я працюю з непридатними для життя світами, залишаючи оздоровлення природного середовища самим покупцям. Але кілька місяців тому мені пощастило придбати справді якісну планету. Середня температура плюс двадцять шість градусів. Невисокі пагорби, родючий ґрунт. Водоспади, веселки — повний фарш. І до того ж ніякого тваринного світу.

— То що ж сталося з цією планетою?

Фернграум ніяково поглянув на Грегора.

— Ви про неї, мабуть, чули, в офіційному каталозі її індекс RJC-V. Але усі називають її Привид V.

— Не пригадую, щоб я чув про таку, — сказав Грегор. — То що з нею трапилося?

— Схоже, там живуть привиди! — у відчаї промовив Фернграум.

Виявляється, він зробив радіолокаційне обстеження планети й одразу ж здав її в оренду фермерам з Діжона VI. Перша група з восьми добровольців висадилася на планеті й через добу почала надсилати повідомлення про демонів, упирів, динозаврів та іншу ворожу погань. Коли прибув рятувальний корабель, усі восьмеро були мертві. Протокол судово-медичного розтину засвідчив, що рвані й різані рани та синці на трупах могли бути заподіяні ким завгодно, навіть демонами, упирями, чи динозаврами, якщо такі існують у природі.

За недбалість під час очищення планети Фернграума оштрафували.

Фермери розірвали договір оренди, але він примудрився впарити планету сонцепоклонникам з Опалу II. Вони виявилися обачнішими: відправили необхідне спорядження, але супроводжувати його доручили лише трьом чоловікам, які одночасно мали розвідати обстановку. Ці троє розбили табір, розпакували речі й оголосили Привид V справжнім раєм. Вони передали по радіо запрошення всім вилітати, як раптом почувся дикий крик, і радіо змовкло.

На Привид V вилетів патрульний корабель. Його екіпаж поховав три покалічених трупи й рівно через п'ять хвилин залишив планету.

— Це мене доконало, — зізнався Фериграум. — Тепер ніхто не хоче мати з нею справу ні за які гроші. Екіпажі зорельотів навідріз відмовляються робити там посадку, а я й досі не знаю, що там трапилось. Ви можете непогано заробити, якщо візьметесь за цю справу...

Півгодини вони уточнювали умови договору: велика частка у прибутках від експлуатації планети — на випадок успіху; пункт про неустойку — на випадок невдачі.

Грегор провів Фериграума до дверей.

— До речі, сер, — запитав він, — чому ви звернулися саме до нас?

— Бо решта відмовилися, — відповів Фериграум, надзвичайно задоволений собою.

За три дні Грегор уже був на борту старого хисткого космічного рудовоза, який прямував до Привида V... За наказом капітана корабель завис на висоті близько кілометра над привабливою зеленою поверхнею планети — опуститись нижче він навідріз відмовився. Грегор на парашутах скинув усе своє обладнання на те місце, де були розташовані два попередні табори, після чого потис руку капітанові й вистрибнув з парашутом сам.

Щасливо приземлившись, він поглянув угору. Рудовоз мчав у космос з такою швидкістю, немов його переслідували всі фурії пекла.

Грегор залишився сам на сам з Привидом V.

Перевіривши цілість свого обладнання, він надіслав Арнолдові радіограму про благополучне прибуття. Потім, із бластером наготові, обійшов табір сонцепоклонників. Один із будиночків Грегор обстежив особливо старанно. У шухлядах була акуратно розкладена білизна, на стінах висіли картини. У кутку кімнати

стояла відчинена скриня з іграшками. На підлозі лежали водяний пістолет, дзиґа і пакет зі скляними кульками.

Вечоріло. Грегор перетягнув усе своє спорядження в уподобаний будиночок й почав готуватися до ночівлі. Він увімкнув систему попередження і відрегулював її так, щоб навіть тарган не міг проскочити, не викликавши сигналу тривоги. Для контролю зовнішнього простору увімкнув радарну установку. Розпакувавши свій арсенал, поклав під рукою дві важкі рушниці, а бластер почепив на пояс...

Востаннє перевіривши систему охорони, Грегор скинув одяг на стілець, вимкнув світло й ліг спати. До кімнати зазирали зірки, тут вони світили яскравіше, ніж земний Місяць. Під подушкою лежав бластер. Усе на світі було прекрасно.

Щойно Грегор почав засинати, як відчув, що в кімнаті хтось є.

Це було неможливо. Адже сигналізація охоронної системи не спрацювала, та й радіолокатор гуде, як і раніше, мирно. І все ж кожен нерв у його тілі напружився до межі...

Грегор вихопив бластер і озирнувся на всі боки. У кутку кімнати стояв якийсь чоловік. Ламати голову над тим, як він сюди потрапив, не було часу. Грегор спрямував на нього бластер і тихим рішучим голосом промовив:

— Гаразд, підніми руки вгору.

Незнайомець не поворухнувся.

Палець Грегора затерпнув на спусковому гачку, але раптом розслабився. Він упізнав чоловіка: це був його власний одяг, кинутий на стілець, обриси якого викривилися під впливом зоряного світла та його сполоханої уяви.

Він посміхнувся й опустив бластер. Куна одягу ледь ворухнулася. Відчуваючи легеньке повівання вітерцю від вікна, Грегор продовжував посміхатися.

Куна одягу піднялася зі стільця, потягнулася й цілеспрямовано покрокувала до Грегора.

Заціпенівши, він спостерігав, як на нього насувається порожній одяг.

Коли фігура опинилася посередині кімнати й простягнула до Грегора порожні рукави, він почав стріляти...

— Дуже цікаво, — сказав Арнолд, коли Грегор розповів, що сталося. — Анімація! Справді дуже цікаво. Більше нічого не трапилось?

— Поки що ні.

— Гаразд, бережи себе. У мене виникла одна теорія. Але треба дещо перевірити.

Вони попрощалися, і Грегор заварив другий кавник. Спати вночі він більше не збирався.

Уже вдень Грегор зміг кілька годин поспати. Він прокинувся після полудня, знайшов такий-сякий одяг і почав вивчати табір сонцепоклонників. Ближче до вечора він дещо знайшов. На стіні одного зі збірних будиночків було надряпане слово «Тгаскліт». Т-г-а-с-к-л-і-т. Для Грегора це слово було лише порожнім сполученням безглузвих звуків, але він негайно повідомив про свою знахідку Арнолдові.

Потім Грегор ретельно оглянув свій будиночок, увімкнув усе освітлення, задіяв систему охорони й перезарядив бластер.

Здавалося усе в порядку. Він із жалем спостерігав за заходом сонця, сподіваючись дожити до світанку. Потім влаштувався у зручному кріслі й вирішив трохи поміркувати.

Тварин на планеті не було, так само як і рослин, що ходять, розумних скель або гігантського мозку, що живе у корі планети. У Привида V немає навіть місяця, де можна було б сховатися.

У привидів і демонів Грегор не вірив... Варто в замку з'явитися науковцю з камерами й магнітофонами, як привиди неминуче рушають у відпустку.

Є ще один варіант. Припустімо, комусь дуже сподобалася, ця планета, але цей «хтось» не налаштований платити призначену Фернграумом ціну. Хіба не може він зачaitися тут, на уподобаній ним планеті, і, щоб збити ціну, залякувати й убивати переселенців?

Виглядає цілком логічно. Так можна навіть пояснити поведінку одягу. Статична електрика, якщо її правильно використовувати, може...

Попереду нього щось стояло. Як і вчора, система охорони не спрацювала.

Грегор повільно підвів погляд. Той, хто стояв перед ним, сягав трьох метрів у висоту й нагадував людину з крокодилячою головою. Тулуб його був малиновим з поперечними темно-вишневими смугами. У лапі чудовисько стискало велику буру бляшанку.

— Привіт, — привіталось воно.

— Привіт, — відповів Грегор, ковтнувши слину. Його бластер лежав на столі, за півметра від нього. Цікаво, чи кинеється чудовисько на нього, якщо схопити бластер.

— Ти хто? — запитав Грегор зі спокоєм, який буває лише у стані сильного шоку.

— Я Хапуга — Червона Смуга, — відрекомендувалося чудовисько. — Люблю хапати різні речі.

— Як цікаво! — рука Грегора поповзла до бластера.

— Я хапаю речі, які звати Річард Грегор, — весело й щиро продовжувало чудовисько, — і зазвичай поїдаю їх у шоколадному соусі.

Але у Грегора вже була зброя. Він відкинув запобіжник і вистрілив.

— Це мені не зашкодить, — пояснив Хапуга, — надто я високий.

Бластер випав з пальців Грегора. Хапуга нахилився вперед...

— Сьогодні я тебе не з'їм, — сказав він. — З'їсти тебе я маю право лише завтра, першого травня. Такі правила. Я зайшов попросити тебе про одну послугу.

— Яку саме?

Хапуга чарівно посміхнувся.

— Будь гарним хлопцем, з'їж кілька яблук. Вони додають такий чудовий присмак м'ясу!

З цими словами смугасте чудовисько зникло. Тремтячими руками Грегор увімкнув радіо й про все розповів Арнолдові.

— Гм, — відгукнувся той, — кажеш, Хапуга — Червона Смуга? На мій погляд, це вирішальний доказ. Усе сходиться.

— Що сходиться? Що це таке?

— Спершу зроби те, що я скажу. Мені треба самому переконатися.

За вказівками Арнолда Грегор розпакував лабораторне обладнання, витяг різні пробірки й реактиви. Він змішував, зливав і переливав, як було сказано, а насамкінець поставив суміш на вогонь.

— Готово, — сказав він, повернувшись до радіо, — а тепер поясни, що тут відбувається.

— Будь ласка. Я знайшов у словнику, що означає «тгаскліт». Це опалійське слово. Воно означає «багатозубий привид». Сонцепоклонники родом з Опала. Тобі нічого не спадає на думку?

— Їх повбивав привид з рідної планети, — ущипливо відповів Грегор. — Певно, приїхав зайцем на їхньому ж зорельоті.

— Вгамуйся, — перервав Арнолд. — Привиди тут ні до чого. Повернемося до оживлого одягу. Тобі це нічого не нагадує?

Грегор замислився.

— Хіба що дитинство... — промовив він. — Та ні, це смішно.

— Ну ж бо, викладай, — наполягав Арнолд.

— Хлопчиком я ніколи не лишав одяг на стільці. У темряві він завжди нагадував мені то людину, то дракона, то ще якусь нечисть. Гадаю, в дитинстві кожний таке відчував. Але ж це не пояснює...

— Ще й як пояснює! Згадав тепер Хапугу — Червону Смуту?

— Ні. Чому б це я його згадував?

— Тому, що ти сам його й вигадав! Пам'ятаєш? Нам було років вісім-дев'ять — тобі, мені й Джимі Фліну. Ми виграли найжахливіше чудовисько, яке лише змогли уявити. Це було наше власне чудовисько, воно прагнуло з'їсти лише тебе, мене або Джимі й неодмінно під шоколадним соусом. Однак право на це воно мало лише по перших числах кожного місяця, коли ми приносили додому виписки зі шкільного журналу з оцінками. Позбутися чудовиська можна було лише одним способом: вимовити чарівне слово.

Ricardo Pelaez.
Монстри каналізації

Отут Грегор дійсно згадав і здивувався, як він міг про це забути. Скільки ночей він не спав, чекаючи на Хапугу!

— Кипить розчин? — запитав Арнолд. — Якого він кольору?

— Зеленовато-синього. Власне, швидше синього, ніж...

— Усе вірно. Можеш виливати. Загалом суть я зрозумів.

— Що зрозумів? Може, поясни трохи?

— Це елементарно. Сама собою напрошується думка про галюцинації, от я й почав з'ясовувати, що ж могло їх викликати. У Каталозі інопланетних мікроелементів перераховано більше десятка галюциногенних газів. А цей, судячи з твого опису, відповідає газу, що у каталозі фігурує як лонгстед-42. Це важкий, прозорий газ без запаху, фізіологічно нешкідливий. Стимулює уяву.

— По-твоєму, я — жертва галюцинацій? Запевняю тебе...

— Не все так просто, — перервав його Арнолд. — Лонгстед-42 впливає безпосередньо на підсвідомість. Він вивільняє найгостріші підсвідомі страхи, оживляє все те, чого ти в дитинстві панічно боявся і з того часу в собі придушував. Оживляє страхи. Саме їх ти й бачив.

— А насправді там нічого немає? — перепитав Грегор.

— Нічого матеріального. Але галюцинації для того, хто їх відчуває, майже реальні.

Грегор потягнувся за пляшкою бренді. Таку новину варто було відсвяткувати.

— Оздоровити Привид V нескладно, — упевнено продовжував Арнолд. — Перевести лонгстед-42 у зв'язаний стан — раз плюнути. А далі ми багаті й незалежні, партнере!

Грегор вимкнув радіо. На ніч він дозволив собі допити пляшку бренді. Це було справедливо. Таємниця Привида V розкрита, на компаньйонів чекає винагорода.

Назавтра він прокинувся пізно, з важкою головою. Корабель Арнолда ще не прибув. Грегор спакував обладнання і сів чекати. До вечора корабля не було. Він посидів на порозі будиночка, помилувався заходом сонця, потім повернувся всередину й приготував собі вечерю. Після вечері він приліг на ліжко і щойно ступив повіки, як почув делікатне підкашлювання.

— Привіт, — привітався Хапуга — Червона Смуга. Його власна, персональна галюцинація повернулася, щоб його з'їсти!

— Привіт, друже, — радісно відгукнувся Грегор, не відчуючи ані найменшого страху або тривоги.

— Ти яблука їв?

— Мені страшенно прикро, я забув.

— Не біда. — Хапуга намагався приховати своє розчарування. — Я прихопив шоколадний соус. — Він покрутив бляшанкою. Грегор посміхнувся.

— Іди гуляй, — сказав він. — Я знаю, що ти лише витвір моєї уяви. Заподіяти мені шкоди ти не зможеш.

— Я й не збирався заподіювати тобі шкоду, — сказав Хапуга. — Я тебе просто з'їм.

Він наблизився. На обличчі Грегора зберігалася посмішка. Хапуга схилився над ліжком і для початку вкусив Грегора за руку.

Підхопившись з ліжка, Грегор оглянув нібито вкушену руку. На ній залишилися сліди зубів. З ранки капала кров... справжня кров... його, Грегора, кров.

Грегорові спав на думку сеанс гіпнозу, який він одного разу бачив. Гіпнотизер запевнив випробуваного, що припече йому руку тліючою сигаретою, а замість цього доторкнувся кінчиком олівця.

За лічені секунди на руці у випробуваного з'явився червоний пухир, тому що цей чоловік вірив у те, що має бути опік. Якщо підсвідомість вважає тебе мертвим, виходить, ти труп. Якщо вона страждає від укусів — з'являються сліди зубів.

Грегор у Хапугу не вірить, але вірить його підсвідомість. Грегор кинувся до дверей. Хапуга відрізав йому шлях. Стис у могутніх лапах і припав до шиї.

Чарівне слово! Але яке?

— Алфойсто! — викрикнув Грегор.

— Не те слово, — сказав Хапуга. — Будь ласка, не смикайся.

— Регнастікіо!

— Не вгадав. Перестань пручатися, а то буде боляче...

— Вуршпелхапіліо!

Хапуга скрикнув від болю і випустив жертву. Високо підстрибнувши, він розчинився в повітрі.

Грегор без сил плюхнувся на найближчий стілець. Дивом урятувався, адже був за крок від загибелі! Ото була б дурна смерть! Добре, хоч слово згадав. Аби тільки Арнолд поквапився...

Він почув неприємне хихикання.

З клину темряви у прочинених дверцятах стінної шафи вишло створіння, яке оживило майже забуті спогади. Грегорові знову було дев'ять років. Перед ним стояв Дух Мороку, його особистий Дух Мороку — створіння дивне, худе й огидне, яке вічно ховається у дверних отворах, ночує під ліжком і нападає лише в темряві.

— Вимкни світло, — наказав Дух Мороку.

— І не подумаю, — заявив Грегор і вихопив бластер. Поки горить світло, Дух Мороку не страшний.

— Гаразд. Егане, Мегане, Дегане!

До кімнати вскочили три істоти. Вони жадібно накинулися на електролампи й почали гризти скло. У кімнаті стало помітно темніше.

Грегор почав по них стріляти, але вони були надто спритні і щоразу встигали відстрибнути, тоді як лампи розліталися вщент.

Аж тут Грегор зрозумів, що накоїв. Адже тварини не могли погасити світло! Неживі предмети уяві не підкоряються. Він уявив, нібито в кімнаті темніє, і... власноруч перебив усі лампи! Його підсвідомість зіграла з ним злий жарт. А Дух Мороку відчув свободу. Перестрибуючи з тіні в тінь, він наближався до Грегора.

Бластер не допоможе. Грегор гарячково намагався підібрати чарівне слово... і з жахом згадав, що Духа Мороку ніяке чарівне слово не бере.

Грегор відступав, а Дух Мороку підступав дедалі ближче, зрештою шлях до відступу перепинила скриня. Дух Мороку горою навис над ним, той зіщулився й замружив очі.

Раптом його рука натрапила на щось холодне. Виявляється, Грегор опинився біля скрині з іграшками для дітей поселенців, а холодний предмет був водяним пістолетом. Він підняв його. Дух Мороку відступив на крок, з тривогою поглядаючи на зброю. Грегор кинувся до крану й наповнив пістолет водою, а потім спрямував у чудовисько смертоносний струмінь. Дух Мороку заревів у агонії й зник. Криво посміхаючись Грегор сунув пістолет за пояс.

Проти уявного чудовиська водяний пістолет — найкраща зброя.

На світанку прибув зореліт, з якого вийшов Арнолд. До полудня усе було закінчено, а винуватець подій і справді виявився газом лонгстед-42. Арнолд і Грегор негайно спакували обладнання й стартували з планети.

Опинившись у відкритому космосі, Грегор поділився з компаньйоном недавніми враженнями.

— Круто, — тихо, але співчутливо вимовив Арнолд. Тепер, благополучно розпрощавшись із Привидом V, Грегор міг дозволити собі посміхатися скромною посмішкою героя.

— Могло бути й гірше, — зауважив він.

— Куди ж гірше?

— Уяви собі, що там опинився б Джимі Флін. От хто дійсно умів вигадувати страховиськ. Буркуна пам'ятаєш?

— Пам'ятаю лише, що через нього ночами мене переслідували страхіття, — відповів Арнолд.

Грегор витягнувся на ліжку, сповнений рішучості нарешті відіспатися. Щойно він задрімав, як у каюту зі смертельно блідим від жаху обличчям увірвався Арнолд.

— Здається, у кабіні керування хтось є, — сказав він.

Грегор сів на ліжку.

— Цього не може бути. Адже ми далеко від...

З кабіни почулося низьке гарчання.

— Боже! — вигукнув Арнольд. Кілька секунд він напружено думав. — Усе зрозуміло. Після посадки я не став зачиняти повітряний шлюз. Ми й досі дихаємо повітрям Привида VI!

А у відчинених дверях каюти з'явилося велетенське сіре чудовисько з червоними плямами на шкірі. У нього було безліч рук, ніг, щупалець, пазурів, ікл і два невеликих крила на додачу. Воно повільно наближалось, бурмочучи й стогнучи щось невизначне. Обоє визнали в ньому Буркуна.

Грегор кинувся до дверей і зачинив їх прямо перед носом у страховиська.

— Тут нам ніщо не загрожує. Двері зачиняються герметично. Але як ми будемо керувати зорельотом?

— А ніяк, — відповів Арнолд. — Летітимемо на автопілоті... поки не вигадаємо, як прогнати це страхіття.

Однак крізь двері почав просочуватися легкий димок.

— Це що таке? — вигукнув Арнолд майже в паніці. Грегор на-супився.

— Невже не пам'ятаєш? Буркун проникає до будь-якого приміщення. Від нього неможливо захиститися.

— Я нічого не пам'ятаю про нього, — сказав Арнолд. — Він їсть людей?

— Ні. Наскільки я пам'ятаю, лише розриває на дрібні шматочки.

Димок згустився, набуваючи обрисів велетенської сірої фігури Буркуна. Друзі відступили в сусідній відсік і замкнули за собою наступні двері. За кілька секунд, дим просочився і туди.

— Це смішно, — сказав Арнолд, кусаючи губи, — бути об'єктом полювання вигаданого чудовиська...

Вони відступили в наступну каюту й зачинили за собою двері. Тепер друзів відокремлював від крижаного космічного вакууму лише кубрик.

— Не можна як-небудь профільтрувати повітря? — поцікавився Грегор.

Арнолд похитав головою.

— Чужорідні домішки і так потроху виводяться разом із відпрацьованим повітрям, але дія лонгстеда триває близько двадцяти годин.

Буркун знову матеріалізувався, як і раніше, роздратовано скиглячи.

— Як його знищити? — запитав Арнолд. — Має ж бути якийсь спосіб! Чарівне слово чи, може, дерев'яний меч?

Тепер похитав головою Грегор.

— Я все згадав, — промовив він сумно.

— І чим його можна знищити?

— Його не беруть ані водяні пістолети, ані пугачі, ані рогатки, ані хлопавки, ані петарди, ані газові балончики, ані будь-яка інша дитяча зброя. Буркун абсолютно невразливий. Він має піти сам.

Тим часом Буркун устиг вирости на весь свій гігантський ріст. Грегор з Арнолдом поспішили до кубрика й зачинили за собою останні двері.

— Думай, Грегоре, — заблагав Арнолд. — Жоден хлопчисько не стане вигадувати монстра, не передбачивши від нього хоч якогось захисту!

— Буркун невразливий, — сказав Грегор. Сіро-червоне чудовисько знову почало набирати форм.

Грегор перебирав у пам'яті усі свої нічні страхіття. Він мусив щось зробити, будучи дитиною, щоб нейтралізувати владу невідомого...

І тоді він усе згадав (якраз вчасно, бо ще трохи — і було б запізно).

Керований автопілотом корабель «ААА Ейс» прямував до Землі. Буркун почувався на його борту повновладним господарем. Він розгулював від носа до корми порожніми коридорами, просочувався крізь сталеві стіни до кают і вантажних відсіків, кречав, стогнав і лаявся останніми словами, не знаходячи жодної жертви.

Зореліт досяг Сонячної системи й автоматично вийшов на кругову орбіту довкола Місяця. Грегор обережно глянув у шпарину, готовий у разі потреби миттєво сховатися в укриття.

— Усе чисто, — крикнув він Арнолдові. — Буркун пішов.

Друзі вдалися до найнадійнішого захисту проти нічних страхіть — загорнулися з головою у ковдри.

— Я ж казав, що водяний пістолет не допоможе, — сказав Грегор.

Арнолд криво посміхнувся й сховав пістолет до кишені.

— Усе одно залишу на пам'ять. Як одружуся і в мене народиться син — буде йому перший подарунок.

— Ні, для свого я збережу дещо краще, — заперечив Грегор і ніжно поплескав по своїй ковдрі. — Ось він — найнадійніший захист від усіх вигаданих страховищ — ковдра над головою.

Переклад Руслана Ткачука

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Що вас більше зацікавило в оповіданні «Привид V» — сюжет чи герої? Своє враження обґрунтуйте.
2. Який бізнес-проект започаткували Річард Грегор та Френк Арнолд? Чому, незважаючи на креативний підхід до організації справи, вони не мали комерційного успіху?
3. У чому причина фінансових втрат позаштатного агента з нерухомості Фернграума? Що змусило його звернутись саме до фірми «ААА Ейс Міжпланетна служба оздоровлення довіклля»?
4. Опишіть планету Привид V. Яку її загадку потрібно було розгадати Грегору та Арнолду?
5. Укладіть список страховиськ, які переслідували Річарда Грегора на Привиді V. У який момент ви здогадалися, що це його матеріалізовані дитячі страхи? Назвіть види «зброї», які виявились дієвими проти уявних жахастиків.

6. Як Френк Арнолд довів правильність свого припущення про галюциногенний газ на планеті? Які знання він використав при цьому?
7. Який дитячий спогад врятував Грегора та Арнолда на зворотньому шляху до Землі? Наскільки очікуваною була для вас така розв'язка?

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

8. Об'єднайтесь у групи. Звернувшись до тексту, поміркуйте, за рахунок яких художніх прийомів автор підтримує постійний інтерес читача до своєї історії. Спробуйте визначити жанр твору «Привид V».

ЖИВІ СТОРІНКИ

9. За сюжетом Р. Шеклі напишіть сценарій театральної вистави «Привиди нашого дитинства». Доберіть акторів, створіть костюми і декорації. Проведіть репетицію і покажіть п'єсу на шкільній сцені. Зробіть фото, напишіть пост про цю подію і розмістіть його на сайті своєї школи або в соцмережах.

Стаємо компетентними читачами й читачками

10. Доведіть або спростуйте думку, про те, що у творі Р. Шеклі «Привид V» є ознаки жанрових різновидів оповідань — фантастичного, гумористичного, детективного, хорору (жахів).

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

11. Прочитайте фрагмент твору «Привид V» мовою оригіналу.

Safe within the ultimate defense against night horrors — wrapped in the blankets that had covered their heads — they climbed out of their bunks.

«I told you the water pistol wouldn't do any good,» Gregor said.

Arnold gave him a sick grin and put the pistol in his pocket. «I'm hanging on to it. If I ever get married and have a kid, it's going to be his first present.»

«Not for any of mine,» said Gregor. He patted the bunk affectionately. «You can't beat blankets over the head for protection.»

Проявіть мовну здогадку і визначте місце розташування цього уривка в оповіданні.

12. Назвіть предмети, які так високо оцінили Арнолд та Грегор. Що ви тримали б у руках, якби опинились на місці героїв твору?

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:

Роберт Шеклі — це відомий...(0,5 бала) письменник-фантаст. Жанр його творів іноді складно визначити. Так в оповіданні... (0,5 бала) водночас є риси... (2 бали).

Читач дізнається про бізнес-проект двох приятелів —... (1 бал) щодо... (0,5 бала). Дослідникам потрібно розкрити загадку планети...(0,5 бала), однак зробити це непросто. Галюциногенний газ пробуджує давні дитячі страхи — оживають вигадані чудовиська:... (2 бали). Героям доводиться згадати й методи боротьби з монстрами:... (1,5 бала), і найнадійніший сховок —... (0,5 бала).

2. Пригадайте свої дитячі страхи і розкажіть про те, як ви їх долали (3 бали).

Зробіть рекламу цього твору для своїх товаришів, які ще не знайомі з ним, ілюструючи слова прикладами та епізодами з тексту.

ЦІНА НЕОБЕРЕЖНОГО СЛОВА

Анджей Сапковський. «Відьмак»

*Я — фантаст, але живу в реальному світі
і пишу про реальні проблеми, які тривожать людей.*

Анджей Сапковський

Анджей
Сапковський

Ні для кого не секрет, що фантастика — лише спосіб в черговий раз поговорити про наші з вами земні проблеми. Подорожі у часі — доведено Ебенезером Скруджем — це спроба зрозуміти, що ми робимо не так і чим це може закінчитися. Ніякі міжсвітові портали, лазерні мечі чи «розумні будинки» не змусять людину стати кращою, милосерднішою, відповідальнішою, якщо вона сама цього не захоче.

Те ж саме й фентезі. Казка завжди була повчальною, пропонувала робити висновки, передавала з покоління в покоління моральні заповіді. Сучасна казка не виняток. Маленький гобіт, який зголосився віднести перстень до Судної гори... «Ботан» в окулярах, що відкриває в собі магичні здібності... Хлопчик і дівчинка, зобов'язані покласти край владі жорстокого Володаря у багатьох світах... Усе це не що інше, як моделі нашої поведінки в тій чи іншій ситуації. І перешкоди, які їм випало подолати, добре нам знайомі. Утім любимо ми фентезі, насамперед, за цікаві, динамічні, насичені пригодами сюжети. Що ще потрібно затятому читачеві?

Знайомтеся, автор!

Дата і місце народження: 21 червня 1948, Лодзь (Польща)

Освіта: факультет зовнішньої торгівлі Лодзьського університету

Кар'єра: працівник торгівлі, перекладач, письменник

Хобі: читання, подорожі, керування вітрильником

Найвідоміші твори: цикли творів «Відьмак» та «Сага про Рейневана» («Гуситська трилогія»), роман «Змія» та ін.

Нагороди: кілька премій ім. Януша Зайделя, перший лауреат David Gemmell Legend Award, Всесвітня премія фентезі WFA (2016).

- Входить до п'ятірки письменників Польщі, твори яких мають найбільші тиражі.

- Оповідання «Відьмак» (1986) написав для конкурсу, оголошеного журналом «Fantastyka», де зайняв третє місце.

- У 1994 році покинув торгівлю і зосередився на літературній роботі.

- Сьогодні є одним із кращих фантастів Європи, постійним почесним гостем міжнародних конвентів наукової фантастики ЄВРОКОН.

Український контекст

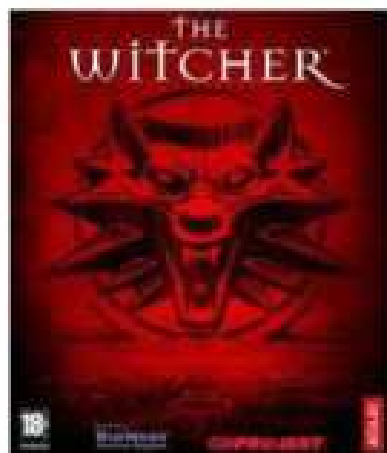
- Анджей Сапковський пристойно володіє українською мовою, неодноразово бував в Україні. 2006 року брав участь в європейському конгресі наукової фантастики «Єврокон» у Києві.

- Твори Сапковського видаються українською, починаючи з 1990 року. Зокрема, «Відьмацький цикл» для «Клубу сімейного дозвілля» (Харків) переклав Сергій Легеца, «Гуситську трилогію» для видавництва «Зелений пес» — Андрій Поритко.

Твір у мистецькому просторі

- Уперше оповідання «Відьмак» було екранізоване у 2001 році як епізод однойменного фільму режисера Марека Бродського. Через рік весь знятий матеріал було змонтовано у вигляді телесеріалу (сюжет оповідання показано у серії 8).

- У 2019 році свою версію серіалу за творами Сапковського почав знімати Netflix (режисер Томаш Багінський). Сюжет оповідання використано у 3 серії 1 сезону.

Постери до серіалів 2002 і 2019 років та комп'ютерної гри «Відьмак»

- За мотивами «Відьмака» польська компанія «CD Projekt RED» створила три гри; в заставці першої з них показано історію короля Фольтеста і його дочки.
- Герої «Відьмака» стали героями серій коміксів і графічних романів у Польщі та США.

Ключі до тексту

Письменники-фантасти теж люблять жартувати. Якось один із них вигадав універсальний рецепт для написання фентезі. Отож, живе собі десь на околиці світу дивакуватий і не схожий на інших підліток (інженер, вояк, гобіт). І приходить до нього чарівник (привид, маг, людина у чорному), і каже: «Ти обраний!» Тут усе й закрутилося!.. І дійсно, більшість творів фентезі оспівують «обраного» героя, який легко мандрує світами і виходить переможцем з будь-якої, навіть програшної ситуації.

У Сапковського все інакше. Замість благородного лицаря — ненависний багатом відьмак. Замість шляхетних подвигів — важка і небезпечна відьмацька робота. І споконвічні проблеми людяності, милосердя, любові й ненависті, вимовленого зопалу прокляття і спокути старих гріхів. Словом, усе як у людей...

ВІДЬМАК (скорочено)

Згодом оповідали, начебто він прийшов з півночі, від Ланцюгової брами. Йшов пішки, ведучи нав'юченого коня за повід. Було вже далеко пополудні. Хоч стало жарко, чоловік накинув чорним плащем, привертаючи до себе загальну увагу. Зупинився він

Геральт.

Кадр із фільму «Відьмак». 2001

Корчмар обтер об фартуха руки й наповнив череп'яний кухоль. Незнайомець не здавався старим, однак був геть сивий. З-під його плаща виглядала потерта шкірянка, зашнурована на шиї й плечах. Коли скинув плаща, всі помітили за плечима в прибульця меч. В тому не було нічого дивного: у Визимі майже всі мали зброю, а проте ніхто не носив меча за плечима. Незнайомець не сів до столу й, свердлячи, корчмаря проникливим поглядом, навстоячки сьорбав пиво.

— Мені треба десь переночувати, — сказав він.

— Нема місця. — Корчмар нарешті розпізнав акцент зайди — то був ривієць.

— Я заплачу, — сказав гість тихо, мовби вагаючись. І тоді, власне, й сталась ота дурна пригода. Віспуватий ломовик, що не спускав із прибульця погляду, підвівся. Двоє його приятелів стали кроків за два позаду.

— Тобі ж кажуть: немає місць, дурню, гультіпако ривійський! — прохрипів ломовик, наближаючись до незнайомця. — Нам тут, у Визимі, такі, як ти, ні до чого. Це порядне місто!

Незнайомець узяв свого кухля й відступив трохи назад.

— Усі ривійці — бандюги! — не вгавав ломовик, дихаючи пивом, часником і люттю. — Чуєш, поганцю, що я кажу?!

— Не чує. Йому вуха позакладало, — докинув один із тих, що стояли позаду. Другий зареготав.

— Плати й вимітайся! — гаркнув віспуватий. Незнайомець щойно тепер глянув на нього:

— Доп'ю пиво й піду.

— Ми тобі допоможемо! — ревноу ломовик, вибив ривійцеві з руки кухля і вчепився за ремінь у нього на грудях. Один з напарників ломовика вже замахнувся був кулаком іззаду, коли чужинець раптом вирвався. Свиснув меч, видобутий із піхов, і стрімко збли-

нув під каганцями. Хтось із гостей кинувся до виходу. З тріском упало крісло, брязнув об діл череп'яний посуд. Корчмар — губи йому тремтіли — дивився на перерубане навпіл обличчя віспува- того, котрий сповзав додолу, мовби тонув. Ті двоє вже лежали на підлозі. Незнайомець відступив до стіни, насторожений і напру- жений... Сторожа ввалилась до корчми з гуком і брязкотом. Було їх троє, очевидно, проходили поблизу. Ривієць, притулившись спиною до стіни, видобув лівою рукою з халяви кинджал.

— Кинь! — зарепетував один із сторожів тремтячим голосом. — Кинь, розбійнику! Підеш з нами!

Другий сторож штурхнув ногою стіл, який перешкоджав під- ступити до ривійця з другого боку.

— Гукай людей, Трешку! — скомандував він третьому.

— Не треба, — сказав незнайомець, опускаючи меч. — Я сам піду.

Затисши меч під пахвою, він підніс догори правицю й швидко накреслив у повітрі якийсь химерний знак. Зблиснули заклепки, якими густо, до самих ліктів були обшиті манжети його каптана. Сторожі миттю сахнулися, затуляючи обличчя руками.

— Я сам піду, — повторив незнайомець твердим, металевим го- лосом. — А ви втрюх рушайте попереду. Ведіть до бургомістра. Я дороги не знаю.

Велерад, бургомістр Визими, потер підборіддя й задумався. Він не був забобонний, ані полохливий, проте лишатися з сиво- волосим сам на сам не зважувався.

— Слухаю, — сказав Велерад, бавлячись важкою чорнильни- цею на столі, — Я Велерад, бургомістр Визими. Три душогубства і спроба зурочити всіх присутніх відьмацькими чарами — незле, їй-право, незле. За такі речі в нас у Визимі садять на палю. Але я чоловік справедливий, отож спершу вислухаю тебе. Кажи.

Ривієць розстебнув шкірянку і видобув із-під неї сувій білої ко- зячої шкіри.

— На всіх роздоріжжях, по корчмах висить, — сказав він тихо. — Це правда — що в ньому написано?

— А, — кивнув Велерад, ковзнувши поглядом по змережаній письменами шкірі. — Он воно що. А я й не дотумкав одразу. Ав- жеж, правда. Але грамота грамотою, а право правом. Я тут, у Ви- зимі, пильную право й порядок. Мордувати людей не дозволю! Затямив? — Велерад од гніву сопів. Ривієць кивнув головою на знак згоди.

— Так просто?

— О ні! По-перше, треба якось ту ніч пережити... Я зроблю все що зможу. Та в разі чого, рятуватиму власне життя. Ви, пане, теж мусите враховувати таку можливість.

Фолтест підвівся,

— По третіх півнях, як я зрозумів, упириці не стане. А що буде?

— Коли все буде добре, то, очевидно, буде чотирнадцятилітня дівчина.

— Дякую тобі, майстре. Але послухай і ти мене. Якщо допевнишся, що випадок безнадійний, забий її. Якщо подолаєш чари й дівчинка стане... нормальною... але потім виникнуть хоч якісь сумніви — забий її. Не бійся, нічого тобі не загрожує. Я справді на тебе кричатиму, привселюдно вижену тебе з палацу і з міста, але більш нічого. Нагороди тобі, зрозуміло, не дам. Може, виторгуєш її, сам знаєш, у кого. Вони хвилю помовчали.

— Геральте! — Фолтест уперше звернувся до нього на ім'я. — Це правда, ніби дитина вродилася такою лишень через те, що Адда моя сестра?

— Дурниці. Жодне закляття саме собою не діє, треба наслати чари...

Фолтест обернувся, очі йому блищали.

— А знаєш, відьмаку, що я ніколи не бачив своєї доньки? Ані після народження, ані... пізніше. Боявся. Може, ніколи й не побачу. Боюсь, так і не довідаюся напевне, чи ти йдеш рятувати мою доньку, чи просто — вбити. Але пристаю й на це. Мушу пристати. І знаєш, чому?

Геральт не відгукнувся.

— Бо вважаю, — сказав король, — що вона невимовне страждає...

Геральт востаннє визирнув з вікна палацу. Швидко западали сутінки. За озером невиразно миготіли вогники. Довкола палацу лежав пустир — смуга нічної землі, якою місто Визим ось уже шість років відгороджувалось од небезпечного місця.

Відьмак повернувся до запорошеного столу в одній із покинутих напризволяще кімнат і повів далі свої неквапні приготування. Часу мав досить. Знав, до півночі упириця не вийде зі свого склепу. На столі перед ним стояла невелика, обкута залізом скринька. Він одкрив її. В середині, щільно одна при одній, у вимощених сухою травою гніздах, стояли пляшечки з темного скла. Він вибрав з-поміж них три. З підлоги підняв довгастий пакунок, грубо загорнений овчею шкурою і перев'язаний ремнем,

розгорнув його й видобув замашного меча з візерунчатим руків'ям, оголив лезо, що зблисло чистим, дзеркальним сяйвом. Меч був із чистого срібла. Геральт прошепотів магичні слова, вихилив уміст двох пляшчинок, за кожним ковтком кладучи ліву долоню на руків'я меча. Потім, закутавшись у свій чорний плащ, усівся долі...

Відьмак різко повернув голову. Його слух, загострений понад усяку міру, чітко вловив тихі кроки на зарослому бур'янами подвір'ї. Для упириці було надто рано. Геральт закинув меча за плечі і легко, мов нетопир, злетів униз сходами. Надворі було ще так ясно, що прибулець — а то був Остріт — чітко розгледів обличчя відьмака. З несподіванки він аж сахнувся, гримаса подиву й огиди мимоволі скривила йому уста. Відьмак тільки криво посміхнувся — добре знав свій теперішній вигляд. Після випитих трунків обличчя зробилось крейдяним, а зіниці розширились ледь не на все око. Остріт, щоправда, швидко отямився.

— Ти схожий зараз на справжнісінького мерця, чарівниче. Певно, зі страху? Не бійся. Я приніс тобі порятунок.

Відьмак не відгукувався.

— Чуеш, що я кажу, ривійський знахарю? Ти порятований. І багатий, — Остріт зважив у долоні торбину з грошима і кинув її до ніг Геральтові. — Тисяча золотих. Бери їх, сідай на коня і скачи щодуху. Я не хочу, щоб ти знімав ці чари. І не хочу, щоб ти її вбивав. Просто хочу, щоб забрався звідси. І щоб усе лишилося по-старому.

Відьмак не рухався.

— А чому це, пане, все має лишатися по-старому? — спитав він нарешті, намагаючись вимовляти якомога повільніше кожне слово.

— А це вже, — Остріт викличне підніс голову, — хай тебе не обходить!

— А якщо я вже знаю?

— Цікаво.

— Легше буде усунути Фолтеста з трону, якщо та упириця набридне всім по саме нікуди?.. Але мене, пане Остріте, не цікавить ні політика, ні могуття тронів, ані дворцеві перевороти. Я роблю

Геральт.
Кадр із фільму
«Відьмак». 2001

своє діло. Ви коли-небудь чували про почуття обов'язку та про звичайну порядність?

— Не забувай, волоцюго, з ким розмовляєш! — крикнув розлючено Остріт, кладучи долоню на руків'я меча. — І хто це говорить?! Розбійник, що й прибути не встиг, а вже помордував людей! Геть звідсіля, поки я не розпанахав твою гидку пику!

Відьмак навіть не ворухнувся.

— Краще ви ідіть звідсіля, пане Остріте, — мовив він спокійно. — Темніє.

Вельможа зробив крок назад і блискавично вихопив з піхов меча. Геральт лише усміхнувся, стрімко ухилився від Острітового меча і ударив вельможу в скроню.

Отямився Остріт доволі швидко. Він марино вдивлявся в темряву, відчував тільки, що зв'язаний. Геральта, який стояв поруч, не бачив, але, збагнувши своє становище, завив протягло й розпачливо.

— Мовчи краще, — мовив відьмак. — Бо прикличеш її передчасно.

— Залишиш, аби вона мене зжерла? Зв'язаного?

— Ні, — мовив відьмак. — Відпущу тебе, але не зараз.

— Ти, душогубе! — просичав Остріт. — Хочеш мною затулитись од упириці?

— Хочу.

Остріт припинив борсатись.

— Знаєш, я справді хотів повалити Фолтеста. Багато хто цього хоче. Але ніхто так, як я, не бажає йому загибелі, не хоче, аби він сконав у муках, збожеволів од них, живцем згнив. І знаєш, чому?

Геральт мовчав.

— Я кохав Адду. Королівську сестру. Я кохав її... Відьмаку, ти тут?

— Тут.

— Я знаю, що ти собі думаєш. Але цього не було. Я не насилав жодних чар. Я взагалі не розуміюся на чарах. Лише раз, один раз сказав зі злості... Чуєш, відьмаку?

— Чую.

— Щось найшло на мене і я сказав... Це я винен, відьмаку?.. Я?

— Це вже не має значення.

Остріт не почув гуркоту кам'яної плити, що зсунулась із гробниці, але відьмак чув усе. Він нахилився над зв'язаним вельможею і кинджалом розрізав мотуззя. Остріт, не чекаючи нагадування, підхопився, пошкутитьгав трохи на затерплих ногах, а далі побіг. Геральт, завбачливо заховавшись, помітив потворну, нелюдську

постать упириці, що спритно, швидко й безгучно кинулася вслід Острітові. Моторошний, несамовитий крик розітнув ніч, струснув старі мури й завис, вібруючи, під склепіннями покинутого палацу.

Геральт вийшов на середину залу і став поряд із входом до склепу. Відкинув плаща. Повів плечима, перевіряючи, як висить меч. Натяг рукавиці. Мав іще хвилю часу. Знав, що потвора, хоч і сита по зав'язку, не відразу покине труп Остріта. Відьмак чекав. До світанку, за його підрахунками, лишалося ще зо три години.

Нарешті він почув. Упириця ступала поволі, човгаючи по паркеті. А невдовзі й побачив. Опис був достеменний. Непропорційно велика голова на короткій шиї була оточена кучмою рудого поплутаного волосся. Очі світилися у темряві. Упириця завмерла, вдивляючись у Геральта. Раптом відкрила пащеку, мовби нахваляючись рядами білих гострющих зубів, і лунко її захрюснула наче віко металевої скрині. І в ту ж мить стрибнула — з місця, не розганяючись, націлившись у відьмака кривавими кігтями. Геральт одскочив убік, крутнувшись у блискавичному піруеті, упириця майнула мимо і теж крутнулася, розтинаючи повітря кігтями. Вона не втратила рівноваги, кинулася знову, тим разом з півоберту, клацнувши зубиськами просто перед грудьми Геральта. Ривієць відскочив у другий бік. Відскакуючи, сильно, хоч і без замаху, вдарив її в бік шипами, насадженими на тильний бік рукавиці. Упириця по-звірячому загарчала, завмерла і заходилася вити — глухо, погрозливо, люто. Відьмак зловтішне всміхнувся. Перша спроба, як він і сподівався, була вдала. Срібло було смертельним для упириці. Потвора не відрізнялась від інших, а це давало шанс відчаклувати її, тим часом як срібний меч давав шанс заціліти самому.

Упириця не квапилася з новим нападом. Наближалась повільно, вищиряючи ікла і пускаючи бридку слину. Геральт відступав, рухаючись півколом, обережно ставлячи ноги, то сповільнюючи, то прискорюючи свої рухи, чим спантеличував напасницю. Йдучи так, відьмак розмотував довгий тонкий ланцюг із тягарем на кінці. Ланцюг був теж срібний. Саме в ту мить, коли упириця стрибнула, ланцюг засвистів у повітрі й, звиваючись, наче вуж, стрімко обплів їй голову, шию, плечі. Упириця з пронизливим вереском звалилася на льоту, борсалась на підлозі і дико гарчала — чи то від люті, чи від пекучого болю, що його завдавав не нависний їй метал. Геральт був задоволений — міг убити потвору хоч зараз, коли б тільки захотів. Але меча не виймав. Ніщо у її поведінці поки що не свідчило про невиліковність.

Ланцюг тріснув, срібні кільця, сипнули, мов дощ, на всі боки, дзеленькаючи об каміння. Засліплена люттю упириця з виттям кинулась на Геральта. Відьмак дожидався спокійно, піднесеною правицею креслячи перед собою знак «аард». Упириця від-

летіла на кілька кроків назад, наче вдарена молотом, але втрималась на ногах, випустила пазурі й вищирила ікла. Волосся на ній настовбурчилось і замаяло, наче під різким вітром. Важко, з хрипінням, долаючи крок за кроком, вона наближалась. Усе-таки наближалась. Геральт занепокоївся. Він, звісно, й не думав, що такий простий магічний знак паралізує потвору, але й не сподівався, що вона подолає його дію так легко.

Щоб виграти час, Геральт вибіг на сходи, що вели на галерею, почекав, поки вона підніметься за ним, після чого стрибнув додолу. Упириця крутнулась на сходах, відштовхнулась од них і в неймовірному, метрів на десять, стрибку полетіла за Геральтом. Почуваючи невимовну лють, Геральт ударом ноги повалив упирицю на землю. Вона загарчала так, як ніколи досі: аж пересохлий тиньк посипався зі стелі. Упириця знову звелась на ноги, тремтячи від жадоби помсти. Геральт чекав. Видобувши меча, описував ним у повітрі кола й поволі ступав навкруг упириці, пильнуючи, аби рухи меча не збігалися з ритмом і темпом кроків. Упириця не кидалась — наближалась поволі, не зводячи очей зі срібного леза. Геральт раптом застиг із піднятим мечем. Упириця, збентежена, теж завмерла. Описавши неквапно вістрям півколо, він ступив крок до неї. Тоді ще один. Тоді рушив швидко, розкрутив меча над головою. Очі його зайнялися зловісним блиском, крізь зціплені зуби виривався звірячий крик. Упириця відступала зигзагом під натиском небувалої люті, ненависті, вбивчої сили, що випромінював цей чоловік. Вражена цим незнайомим їй відчуттям, вона зойкнула, крутнулась на місці і кинулась навтьоки темними лабіринтами палацових коридорів.

Відьмак... ніколи ще не стикався з такою могутньою ненавистю й жадобою вбивства — навіть у василісків, що славились цим найдужче. Дія еліксирів слабшала, а ніч попереду довга. Упириця не повинна потрапити в склеп до світанку, інакше вся його теперішня праця піде намарне. Він зійшов сходами вниз.

Склеп виявився невеликим — у ньому було лише три кам'яні саркофаги, плита на першому напіввідсунута. Геральт добув з-за пазухи, третю плящину, хутко випив усе, підійшов до саркофага й заліз усередину. Насунувши плиту над собою, Геральт почув згори гаркіт потвори. Він ліг горілиць й накреслив на плиті поруч знак «ірден». На груди собі поклав меч і поставив маленьку клепсидру, виповнену фосфоричним піском. Схрестив руки. Не чув уже ревіння потвори, що нишпорила по палацу. Переставав чути будь-що, бо випитий щойно трунок починав діяти.

Коли розплющив очі, пісок у клепсидрі вже пересипався до кінця, а це означало, що його забуття тривало навіть довше, ніж слід. Геральт наставив вуха — і не почув нічого. Взявши однією рукою меча, він другою провів по плиті саркофага, шепочучи заклинання, після чого легко, без особливих зусиль відсунув плиту. Кругом була тиша. Він підвівся й, тримаючи зброю напоготові, визирнув із саркофага. У склепі панувала темрява, але відьмак знав, що надворі вже розвиднюється. Він викресав вогню, засвітив крихітний каганець — і побачив її. Вона лежала горілиць під саркофагом, гола і непритомна. Вигляд мала доволі бридкий: худа, страшенно брудна. Рудувате волосся сягало їй майже до пояса. Геральт зняв рукавицю, відклав меча і безцеремонне задер їй пальцем верхню губу. Зуби виявилися людськими. Спробував ще роздивитися її руки, сховані в поплутаному волоссі. Та поки намацав долоню, побачив розплющені очі. Запізно. Упириця вдарила його пазурами, глибоко розітнувши шию, кров бризнула їй на обличчя. Геральт кинувся на неї, хапаючи її за обидва лікті й притискаючи до підлоги. Вона клацнула зубами — тепер уже закороткими — перед його носом. Геральт ударив її лобом у лице й навалився всім тілом. Вона вже не мала колишньої сили, судомилась під ним і вила, випльовуючи кров, його кров, що заливала їй вуста. А кров цебеніла, часу лишалось дедалі менше. Відьмак з прокльоном уп'явся зубами в її шию — просто під вухом — і зціплював щелепи дедалі дужче, аж поки нелюдське виття перемінилось у тонкий, розпачливий крик, а тоді й у схлипування скривдженої чотирнадцятилітньої дитини.

Геральт відпустив її, коли вона перестала рухатись, звівся на коліна, відірвав клопоть сорочки й притиснув собі до шиї. Нама-

цав поруч меча й приклав його вістря до горла знепритомнілій дівчинці. Схилився над її долонею. Нігті були брудні, закривавлені, але вже теж людські. Цілком людські!

Крізь отвір до склепу вже сочилась липучо-волога сірість світанку. Він рушив до східців, але похитнувся й сів просто додолу. Крізь набряклу тканину кров стікала йому по руці, заливала рукав. Геральт роздер сорочку на стьожки й заходився чимскоріше замотувати собі шию, знаючи, що немає вже часу, що ось-ось зімліє... Встиг. І таки знепритомнів.

У Визимі, за озером, півень хрипко прокукурікав утретє. Побачивши білені стіни і дерев'яну стелю, Геральт упізнав кімнатку, де мешкав, готуючись до поєдинку. Поворухнув головою і, скрикнувши од болю, застогнав. Шия виявилася забинтована — туго, щільно і вправно.

— Лежи, відьмаку, — сказав Велерад. — Лежи, не рухайся.

— Мій... меч...

Велерад похитав головою.

— Очевидно, тебе цікавить срібний відьмацький меч? Він тут, не бійся. І меч, і скринька. І три тисячі золотих. Так, так, мовчи! То я старий дурень, а ти справді мудрий відьмак. Фолтест уже другий день це торочить.

— Другий день?

— Атож, другий. Нівроку вона тобі розпанахала шию — можна було крізь ту дірку всередину зазирнути. Один Бог знає, скільки з тебе крові витекло. Щастя, що ми зразу по третіх півнях туди побігли.

— А королівна?

— Королівна як королівна. Худа, правда. І недорікувата якась. Рюмсає безперестанку. Але Фолтест каже, що то минеться. Має надію. А ти як гадаєш, Геральте?

Відьмак заплющив очі.

— Гаразд, я вже йду, — сказав Велерад підводячись. — Відпочивай. Але слухай, Геральте, поки я не пішов, скажи мені — навіщо ти хотів її загризти? Чуєш, Геральте?!...

Відьмак спав.

Переклад Миколи Рябчука

Словничок

Ломовик — візник, що займається перевезенням важких речей.

Упириця — міфічна істота, вампір жіночого роду.

Дзбан (джбан) — глиняний, дерев'яний або металевий посуд для води, молока, квасу тощо.

Кучма — висока шапка.

Клепсидра — водяний годинник.

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Якими постають перед читачами Визим і його мешканці? Знайдіть у тексті відомі вам з уроків історії риси середньовічного міста.
2. Чим викликана загальна неприязнь до відьмака? Як вона характеризує містян?
3. Поясніть спокійну поведінку і витримку Геральта у корчмі та під час розмови з бургомістром Велерадом.
4. Проведіть розвідку та змалюйте образ відьмака у східнослов'янській міфології. Наскільки близький до нього Геральт?
5. Зачитайте розповідь про події чотирнадцятирічної давнини. Що, на вашу думку, стало причиною появи упириці?
6. Як характеризує упириць міфологія? Чи збігається створений А. Сапковським образ з народними уявленнями?
7. Які суперечливі за змістом бажання щодо долі доньки висловив король Фолтест? Як він їх пояснив Геральтові?
8. Як мешканці міста ставляться до ситуації з королівською донькою? Хто з них і як саме намагається нею скористатися?
9. Визначте роль вельможі Остріта у розвитку подій. У чому він готовий покаятись? Яка його вина?

ДИСКУСІЯ

10. Чи мав відьмак моральне право вершити долю Остріта? Чи згодні ви з тим, що вельможа дійсно винен?
11. Відтворіть сцену поєдинку відьмака та упириці. Чи сумнівались ви у перемозі Геральта? Чому? Які мотиви рухали відьмаком? Чому він вирішує розчаклувати дівчинку?
12. Якою постала королівна після зняття закляття? Опишіть почуття короля Фолтеста, який вперше побачив свою доньку.
13. Охарактеризуйте образ Геральта, знайдіть у ньому позитивні і негативні риси. Чи можна застосувати до нього епітет «людяний»?
14. Сформулюйте ідею твору. Кого з персонажів, окрім відьмака, ви вважаєте ключовими для його розуміння і чому?
15. Читачі інколи плутають оповідання «Відьмак» з однойменним циклом творів. Запропонуйте власну назву для оповідання. Обґрунтуйте свій вибір.
16. Чи змінилися б ідея та глибина твору, якби Геральт убив упирицю? Чому?
17. Оповідання А. Сапковського часто називають новелами. Висловіть власну думку з цього питання.

ПРАЦЮЄМО В КОМАНДІ

18. Об'єднайтесь у групи. Прочитайте польську народну казку «Зачарована принцеса» і повість Миколи Гоголя «Вій». Порівняйте ці твори з оповіданням «Відьмак»: знайдіть спільні і відмінні риси. Підготуйте презентацію «Образи міфології в польській та українській літературі». Продемонструйте її в класі.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

19. Пограйте з однокласником/однокласницею в гру «Хрестики-нулики». Розпочніть з клітинки під номером 5, а потім оберіть дві наступні так, щоб якнайшвидше закінчити гру. Обрані клітинки містять завдання, які треба виконати за допомогою цифрового інструмента на ваш вибір.

Створіть постер до фільму «Відьмак»	Створіть відеобуктрейлер. Розкажіть коротку історію про конфлікт і героїв, не розкриваючи зайвого	Намалюйте або створіть обкладинку книжки за оповіданням А. Сапковського «Відьмак»
Створіть комікс, переказуючи історію своїми словами		Створіть колекційні картки з 3 символами. Не забудьте додати ім'я, зображення та 5 характеристик на кожного
Уявіть себе режисером фільму про Відьмака. Створіть список відтворень YouTube із 5 пісень, які стануть саундтреком. Поясніть свій вибір і його місце в історії	Укладіть кодекс честі відьмака Геральта	Створіть бестіарій (каталог фантастичних створінь) для Геральта

ОЦІНИ СЕБЕ

- Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:
Анджей Сапковський — письменник з... (0,5 бала), автор циклу творів про відьмака... (0,5 бала).
За народними повір'ями відьмак — це... (1 бал). У першому оповіданні про... (0,5 бала) А. Сапковський використовує також легенду про упирицю — істоту, що...(1,5 бала). Батько нещасної дівчинки не втрачає надію на... (1 бал), тому що... (1 бал). Відьмаку з... (0,5 бала) вдається... (0,5 бала).
Фентезі А. Сапковського утверджує думку про те, що...(2 бали).
- Відьмак польською wiedźmin. Доведіть або спростуйте думку, що це слово походить від дієслова «відати» (знати) із санскриту (найдавнішої мови на Землі) (3 бали).
- Створіть ФБ-сторінку книги Анджея Сапковського «Відьмак».
Зверніть увагу — не групу, не блог, а саме сторінку. Головне — не тільки створити сторінку, але й креативно заповнити поля. Підійдіть до роботи творчо! Упишіть у відповідні графи основну інформацію, поставте тематичну

«аватарку», створіть кілька альбомів, наприклад, «Фото мого батька» (мається на увазі фото автора), «Мій магічний світ» тощо. Не забувайте про екранізацію, на «стіні» чекаємо від вас улюблені цитати з твору.

КОХАННЯ, ЩО ДАРУЄ ЖИТТЯ

Марісса Маєр. «Маленький андроїд»

*Навіть у Майбутньому
історія починається з Одного разу...
Марісса Маєр*

Марісса Маєр

Казка супроводжує людину від народження і до старості. У дитинстві нас дивують і радують фантастичні пригоди і чарівні перетворення, в юності ми намагаємося втілити казку в життя, дорослими розуміємо, що казка — це тільки казка, а насправді все не зовсім так. А в старості самі читаємо казки онукам і знову, як у дитинстві, радіємо щасливому фіналу.

З плином часу багато що змінюється. Роботи полегшили людині працю, у космос — поки що ближній, але прогрес не стоїть на місці — злітають кораблі... Та куди б не пішла Людина, як би високо вона не піднялася, вона несе з собою невеличкий духовний багаж, таємну комірчку душі, де зберігається мамина колискова, шкільна дружба, перше кохання... Там, серед іншого, сховалася і казка — сховалася, щоб при нагоді нагадати про себе.

Знайомтеся, авторка!

Дата і місце народження: 19 лютого 1984, Такома, Вашингтон (США)

Освіта: Тихоокеанський лютеранський університет (Такома) — бакалавр творчого письма і дитячої літератури, Університет Пейса (Нью-Йорк) — магістерка з видавничої справи

Кар'єра: книжкова редакторка, набірниця, коректорка, письменниця

Найвідоміші твори: цикли творів «Хроніки Місяця», «Відступники», «Позолота»; романи «Безсердечна», «Миттева карма»

- У дитинстві дуже любила казки й серіал «Сейлор Мун».
- Свій перший роман почала писати у 16 років.
- Перш ніж вийти у світ з власною книгою, 10 років писала фанфіки до «Сейлор Мун» під псевдонімом Алісія Блейд.
- Практично усі твори Маєр — це сучасні обробки класичних казкових сюжетів: Білосніжка, Червона шапочка, Кіт у чоботях, Попелюшка, Рапунцель, Аліса у Країні Див, Румпельштільцхен.
- З 2020 року веде підкаст The Happy Writer with Marissa Meyer, де розмовляє з відомими авторами й авторками про їхню роботу.

Ключі до тексту

Штучний інтелект давно вже не фантастика. Роботи працюють на складних ділянках виробництва, в суворих і небезпечних умовах. Те ж саме у побуті: роботи «швидко навчаються» готувати сніданки, прибирати, мити посуд. Час від часу у новинах — то роботи-шахісти, то роботи-футболісти, то роботи-солдати, то просто «розумний дім» зі всілякою електронікою. Ще трохи, і машина буде готова повністю замінити нас у всіх робочих процесах.

Що далі? Фантасти б'ють тривогу: одного дня розумна машина може вирішити, що квола і залежна від багатьох факторів людина їй не потрібна. Як у кіно про Термінатора. З іншого боку: існує перший закон робототехніки — робот не може зашкодити людині. Він — її друг, помічник, охоронець. А хоч хтось задумався: що відчуває при цьому жива залізяка? І чи насправді щось відчуває?..

МАЛЕНЬКИЙ АНДРОЇД

ДІАЛОГ ІЗ ТЕКСТОМ

1. Назвіть або доберіть зі списку емоції, які ви пережили під час читання оповідання «Маленький андроїд» (радість, здивування, страх, недовіра, занепокоєння, заздрість, зацікавленість, смуток, співчуття, хвилювання).
2. Яким зобразила авторка майбутнє людства? Якими у творі постають люди майбутнього? Чи відрізняються вони від сучасних людей? Чому?
3. Яке місце у майбутньому відведено роботам? Сформулюйте власне визначення андроїда.

vseee.org.ua

4. Заповніть таблицю-характеристику Мех 6.0, дібравши з тексту та згрупувавши у відповідні колонки деталі з її опису:

№	Мех 6.0 як робот	Мех 6.0 як людина

5. Ідентифікуйте почуття Мех 6.0, подавши поряд з їх описами відомі вам «людські» відповідники, за зразком:

Її вентилятор охолодження несподівано дав збій — її ки-нуло в жар.

6. Прослідкуйте, як письменниця вибудовує зародження «любовного три-кутника»: Мех 6.0 — Вінг Датаран — Міко. Чому, на вашу думку, увагу маленького андроїда привернув саме молодий інженер?
7. Інтерпретуйте фрагмент тексту від слів *У той час, коли Датаран до слів Вона обвила руками його тулуб і підняла вгору. Людські чи технічні якості Мех 6.0 допомогли їй врятувати Датарана?*
8. Другий розділ твору завершується словами: «Ось так ВІН уперше подивився на НЕЇ», які мають спрямувати читача / читачку на здогад про подальший розвиток сюжету. Висловіть свої прогнози щодо цього. Перевірте їх правильність, прочитавши увесь текст.
9. М. Маєр «тренувала перо» написанням фанфіків (текстів за мотивами популярних літературних творів). Оповідання «Маленький андроїд» порівнюють з казкою Г.К. Андерсена «Русалонька». Доведіть або спростуйте доречність такого порівняння.

СТВОРЮЄМО УНІКАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

10. Якби ви екранізували епізод порятунку інженера, кого з вітчизняних виконавців ви б запросили для запису саунд-треку? Чому? Намалюйте обкладинку до альбому з цим записом.

РОБОТА З ОРИГІНАЛОМ

1. Прочитайте діалог механіка та власника андроїдів мовою оригіналу. За потреби скористайтесь словником онлайн.

«You saw how all the other androids reacted when Dataran fell in?»

«I don't think they did anything.»

«Exactly. That's what they're supposed to do. Just keep working, not get involved with drama and upsets. What this one did... it isn't normal. Something's wrong with it.»

«What do you think it is?»

«Who knows? You hear stories about this once in a while. Androids whose artificial intelligence reaches a point of learning at which they develop almost human-like tendencies... There are plenty of theories for why it happens, but the important thing is, it isn't

good...But what will it do next time there's a disturbance? The fact is, an unpredictable android is a dangerous one.»

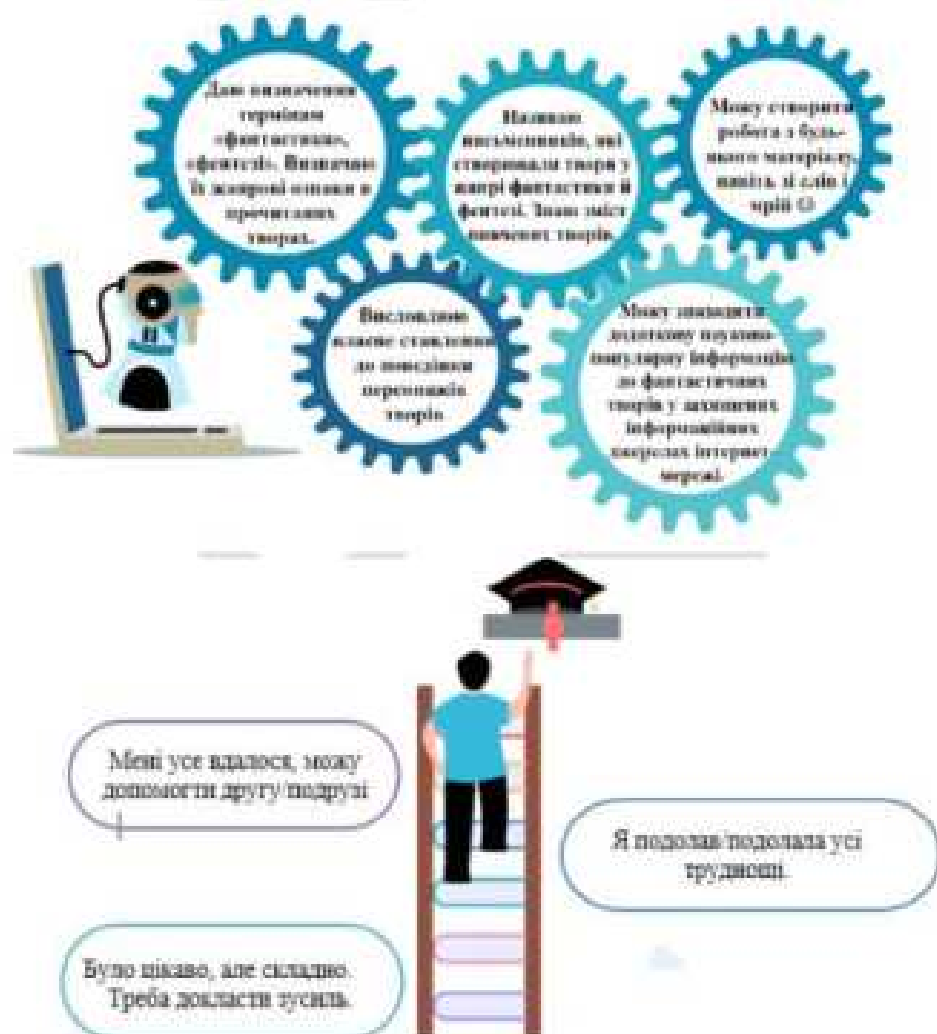
2. Поясніть, що занепокоїло людей у поведінці Mex 6.0.
3. Спробуйте передбачити, яку пораду отримає власник андроїдів від механіка стосовно Mex 6.0. та яке рішення він ухвалить.

ОЦІНИ СЕБЕ

1. Зачитайте (запишіть) текст-кліше, заповнюючи прогалини:
Марісса Маєр — сучасна письменниця з... (0,5 бала), авторка твору... (0,5 бала), За жанром це... (0,5 бала).
Авторка переносить читача у... (0,5 бала), в якому люди працюють поруч з... (0,5 бала). На космічній корабельні трудиться маленький андроїд... (0,5 бала), у якої несподівано розвиваються... (1 бал). На відміну від інших роботів, вона... (3 бали). І саме тому готова пожертвувати собою, щоб... (2 бал).
2. Поясніть, чому механік радить власнику корабельні позбутись маленького андроїда. Поміркуйте, як ця порада характеризує людей (3 бала).

Виберіть із кожного списку результатів ті, які вважаєте для себе досягнутими, й оцініть себе як знавця фантастики й фентезі. Оберіть свою сходинку успіху.

Майже закінчено навчальний рік, прочитано останній, сьомий розділ підручника. На ваших банківських картах накопичувалось чимало гайворонів та соверенів, які ви з радістю обміняли на оцінки високого рівня. І ось він, ще один шанс поповнити свій рахунок, пройшовши нові випробування!

КВІЗ

Запитання від Відьмака

Відьмак знає чимало цікавих історій, пов'язаних із нечистю і казковими створіннями: така в нього робота! Тому відповісти на його питання буде непросто. Але ви впораєтесь!

Кожна правильна відповідь — 2 гайворони.

Розповідають, що Генріх Лев, герцог Саксонії та Баварії, в одній із своїх таємних фортець тримав більше 600 півнів. На них покладали особливі надії, які не справдились і не могли справдитись.

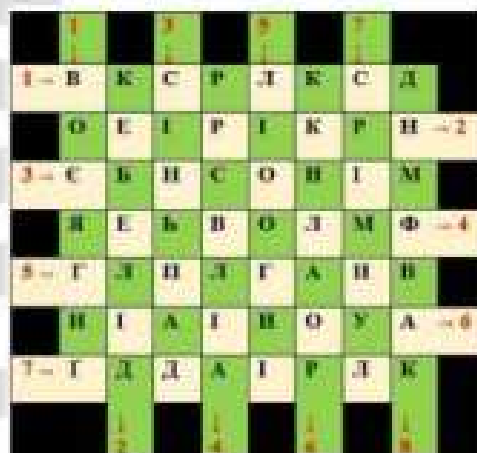
Яку біологічну зброю мріяв отримати таким чином герцог?

Слов'яни вірили, що для захисту від лісовика треба було носити з собою осикову палицю. Перш ніж лягати спати, цією палицею потрібно було [ДВА СЛОВА ПРОПУЩЕНІ], а потім вже можна було спокійно лягати і заплющувати очі.

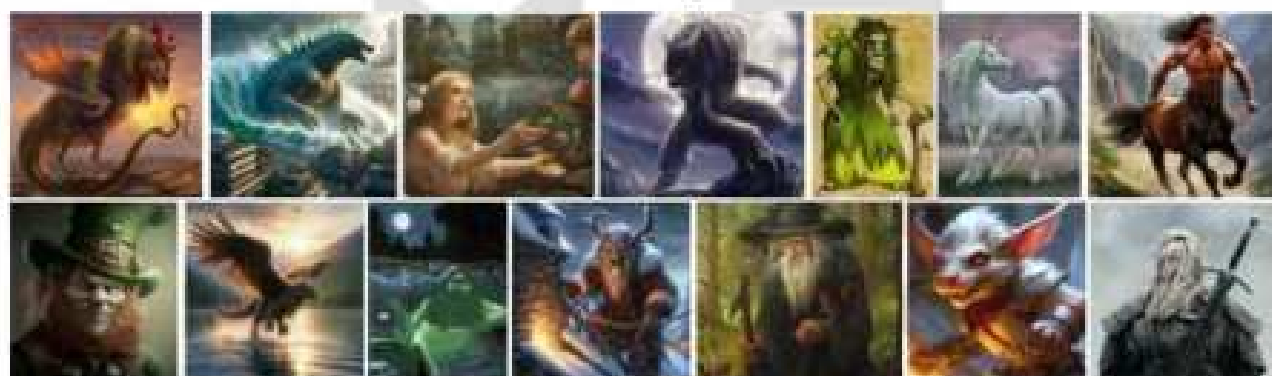
Які два слова пропущені?

Плетінка

На жовтих і зелених смужках записані назви міфічних істот з різних країн. Можливо, ви вже зустрічали їх в літературі чи кіно. Частина літер відкрита, інші приховані під сусідніми смужками. Напрямок читання позначено стрілками. Користуючись власним читацьким досвідом, інтернетом чи допомогою батьків, спробуйте прочитати всі назви. А картинки — то підказки.

Кожна відгадана назва — 1 гайворон.

Роботи в кіно

Перш ніж завоювати світ, роботи почали завойовувати кінопростір. Вам треба впізнати і назвати героїв відомих мультиплікаційних і кінострічок.

Як завжди: *1 гайворон* за правильну відповідь.

Книжка в один клік

Р. Шеклі
«Лаксіанський ключ»

Р. Шеклі
«Незамінна річ»

К.С. Льюїс
«Хроніки Нарнії»
Книга 1

К.С. Льюїс
«Хроніки Нарнії»
Книга 2

Ф. Пулман
«Північне сяйво»

Ф. Пулман
«Магічний ніж»

СЛОВНИК

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ

Автобіографічна повість — один із різновидів повісті; твір, у якому висвітлюється низка подій із життя головного героя (автора), написаний від першої особи.

Балада — жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового характеру з драматичним сюжетом.

«Білий вірш» — вірш, що не має рими, але має ритм.

Верлібри — це вільні вірші, неримовані, нерівно наголошені віршорядки, які записуються без розділових знаків.

Вірші — особливе, насичене змістом, ритмічне мовлення.

Грегерія — дуже короткий художній текст (1-2 речення), який нагадує одночасно афоризм і образне визначення; обов'язкові складники грегерії — гумор і метафора.

Гумор — різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах.

Діалог — двосторонній обмін інформацією (розмова, спілкування) між двома людьми.

Іронія — осміяння, вираження глузування. Негативний зміст іронії прихований за зовнішньою, позитивною формою висловлювання.

Історичний роман — це прозовий жанр великої форми, в якому на тлі історичних подій поряд з реальними особистостями діють вигадані персонажі.

Комічне смішне в житті та літературі. Основні види комічного: гумор, іронія, сатира.

Ліричний вірш — твір, у якому художньо зображуються думки, почуття і переживання людини. Для ліричного вірша характерні віршова форма, велика кількість художніх засобів, високий рівень емоційності, він не має чітко окресленого сюжету.

Ліричний герой — образ поета в ліриці.

Літературний жанр — форма художнього твору, що склалася історично й характеризується певним обсягом, тематикою, особливостями оповіді. Розрізняють епічні розповідні жанри (оповідання, новела, повість, роман), ліричні (вірш, пісня), ліро-епічні (поема, дума, балада) та драматичні (комедія, трагедія, драма).

Монолог — мовлення однієї людини у творі.

Наукова фантастика — це жанр літератури, кіно, телебачення та інших медіа, який використовує наукові та технологічні ідеї для створення уявних світів, подій, персонажів та ситуацій. Наукова фантастика показує можливе майбутнє людства або інших цивілізацій, а також альтернативну історію, паралельну реальність або фантастичний простір.

Новела — невеликий прозовий твір, близький за обсягом до оповідання. Новела відрізняється незвичайністю сюжету та несподіваним фіналом.

Образ-переживання — особливий тип художнього образу, який передає стан ліричного героя.

Оповідання — невеликий прозовий художній твір про одну чи кілька подій із життя героя чи героїні, що відіграють важливу роль у їх долі. Події в оповідання тривають недовго, їм характерна проста композиція, однолінійний сюжет.

Оповідання науково-фантастичне — оповідання, у якому зображуються наукові або технічні відкриття, прогнозується розвиток людства у майбутньому.

Пафос у художньому творі — в художній літературі: піднесене почуття, пристрасне натхнення, піднесений, урочистий тон оповіді.

Повість — епічний прозовий жанр, який займає проміжне місце між оповіданням і романом. Якщо в оповіданні зазвичай зображено одну подію із життя героя, в романі — ціле життя, то в повісті — кілька подій. Для повісті характерна невелика кількість героїв: як правило, один головний і 2-3 другорядних.

Роман — великий епічний жанр літератури, який пропонує читачеві не один епізод чи яскравий момент із життя героїв, а розгорнутий сюжет з багатьма епізодами. Основне місце в романі відведено зображенню життя людей на фоні складних соціальних, історичних чи психологічних проблем.

Роман історичний — це твір, побудований на історичному сюжеті, який відтворює у художній формі якусь епоху, певний період історії. В історичному романі історична правда поєднується з художньою правдою, історичний факт — з художнім вимислом, справжні історичні особи — з особами вигаданими.

Символи — художні образи, який позначають певні ідеї або уявлення про стихії, людське життя, цінності. Образи-символи є багатозначними.

Фантастика в художній літературі — це вигадані письменником неправдоподібні, нереальні предмети або явища, чарівні персонажі, яких немає у реальному світі.

Фантастична повість описує вигадані, але умовно можливі події і спонукає читача замислитися над важливими проблемами стосунків людини і навколишнього світу.

Фентезі — жанр сучасної літератури і мистецтва, різновид фантастики. Твори жанру фентезі ґрунтуються на міфологічних та казкових мотивах, переосмислених чи перероблених авторами.

Хайку — традиційний для японської поезії неримований трирядний вірш, що містить сімнадцять складів (зазвичай вони розподіляються за схемою: п'ять складів у першому рядку, сім — у другому, п'ять — у третьому).

Художні образи — це зображення людей, тварин, будь-яких предметів, реальних або вигаданих подій, явищ природи, сповнене думками або почуттями автора / авторки.

Художня деталь — один із засобів створення художнього образу; виразна подробиця твору, що уяскравлює зображене та поглиблює його зміст. Деталі допомагають уявити описуваних героїв з усіма їх неповторними рисами.

ЗМІСТ

Дорогі юні друзі!	4
Жанри художньої літератури	6
ЧАСИ ЛЕГЕНД. БАЛАДА	8
Тасмниця однієї зустрічі	
Йоганн Вольфганг фон Гете. «Вільшаний король»	9
Загадка озера Світезь	
Адам Бернард Міцкевич. «Світязь»	16
Секрет вересового напою	
Роберт Льюїс Стівенсон. «Вересовий трунок»	23
ПЕРЛИНКИ НА ДОЛОНІ. НОВЕЛА	33
Жорстокість породжує жорстокість	
Едгар Аллан По. «Жабка»	34
Цінності справжні й оманливі	
Гі де Мопассан. «Намисто»	46
Істину бачить лише серце	
О. Генрі. «Дари волхвів». «Останній листок»	59
Як оживити мертву порцеляну	
Етгар Керет. «Розбити Свина»	80
ПІДЛІТОК У ВИРІ ЧАСУ. РОМАН І ПОВІСТЬ	90
Чим пахнуть дорослі тасмниці?	
Джеффри Тріз. «Слідами змови»	93
По цей і той бік колючого дроту	
Джон Бойн. «Хлопчик у смугастій піжамі»	103
Між темрявою і хмарами	
Турюн Ліан. «Лише хмари танцюють з зірками»	112
Мости між країнами і серцями	
Кетрін Патерсон. «Міст у Терабітію»	127

НИШПОРКУ ВИКЛИКАЛИ? ДЕТЕКТИВ	137
Обери свою роль	
Артур Конан Дойл. «Пістрява стрічка».	
«Обряд родини Масгрейвів»	139
Оце так поворот!	
Агата Крісті «Таємниця іспанської шалі»	153
ОКУЛЯРИ З КОЛЬОРОВИМИ СКЕЛЬЦЯМИ. ПОЕЗІЯ	174
То брат ти мій чи ні?	
Шандор Петефі. «Пісня собак». «Пісня вовків»	175
Відкрити серце назустріч світу	
Рабіндранат Тагор. «Хай навстіж двері...»	180
Надія — птах на гілочці душі	
Емілі Дікінсон. «Хистка пелюстка розповита...»,	
«Я вчора загубила Світ...»	184
Сам на сам із цілим світом	
Хуан Рамон Хіменес. «На солодкий смуток поля...»	189
ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ. АВТОБІОГРАФІЧНА ПОВІСТЬ	193
Немає вершин, які не можна підкорити	
Алан Маршалл. «Я вмію стрибати через калюжі»	195
Про усіх живих створінь — різних і дивовижних	
Джеральд Даррелл. «Моя сім'я та інші звірі»	209
ГОЛОСИ З МАЙБУТНЬОГО.	
НАУКОВА ФАНТАСТИКА І ФЕНТЕЗІ	227
Чи мріють роботи про дружбу з людьми?	
Айзек Азімов. «Роббі»	229
Дати відсіч усім страхам	
Роберт Шеклі. «Привид V»	235
Ціна необережного слова	
Анджей Сапковський. «Відьмак»	249
Кохання, що дарує життя	
Марісса Маєр. «Маленький андроїд»	263
Словник літературознавчих термінів	269